دەنگ و میلۆدی

دەنگ و میلۆدی

شارایەك هەڵسەنگاندنی تایبەت
بەموزیك و میلۆدیی كوردی

وشیار ئەحمەد ئەسوەد

دەزگای چاپ و بڵاوكردنەوەی ئاراس

هەولێر – هەرێمی كوردستانی عێراق

هەموو مافێك هاتووەتە پاراستن ©

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس
شەقامی گوڵان – هەولێر
هەرێمی کوردستانی عێراق
هەگبەی ئەلیکترۆنی aras@araspress.com
وارگەی ئینتەرنێت www.araspress.com
تەلەفۆن: 35 49 224 66 (0) 00964
دەزگای ئاراس لە ٢٨ تشرین (٢) ١٩٩٨ هاتووەتە دامەزران

وشیار ئەحمەد ئەسوەد
دەنگ و میلۆدی
کتێبی ئاراس ژمارە: ١٢٤١
چاپی یەکەم ٢٠١٢
تیرێژ: ٦٠٠ دانە
چاپخانەی ئاراس – هەولێر
ژمارەی سپاردن لە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان ١٨٠ – ٢٠١٢
نەخشاندنی ناوەوە: ئاکۆ ئەکرەم
رازاندنەوەی بەرگ: ئاراس ئەکرەم
هەڵەگری: شێرزاد فەقێ ئیسماعیل

ژێنك:
ژمارەی پێوانەییی ناودەوڵەتیی کتێب
ISBN: 978-9933-487-05-8

پێشەکی

ئەم هەڵسەنگاندنەیلە بۆ بژاردەیەك لە هونەرمەندانی کورد کە لە دووتوێی ئەم کتێبەدا خستوومنەتە بەرچاو، کەمتر دەچنە بۆتەی ڕەخنەوە ئەوەندەی پێوەست دەبن بە بۆچوون و هەڵسەنگاندنە کەسییەکانەوە کە لە ئەزموونی پتر لە ٣٠ساڵی تەمەنم لەناو گۆرانی و موزیك و مەقامی کوردیدا سەرچاوەیان گرتووە، بێگومان رای جیاوازیش هەڵدەگرن، خۆزگەش دەخوازم لەلایەن شارەزایانی بوارەکان بکەونە بەر دیالۆگەوە کە جێی داخە ئەوەی دەیبینین نووسین لەم بوارەیلەدا ئەوەندەی چووەتە چوارچێوە ڕۆژنامەوانییەکەوە، بە دەگمەن ڕەخنە و هەڵسەنگاندن دەبینین، زۆربەی ئەو چالاکییە هونەرییانەش کە دێنە ئەنجامدان، لە کورتە هەواڵ و ڕاپۆرتە هەواڵ و دیمانەی هونەرمەنداندا دەخرێنە بەرچاو و قسەی ڕژدیان لەبارەوە نایەتە کردن، واتە هەڵسەنگاندنیان لەلایەن شارەزایانەوە بۆ نایەتە کردن، ئەم قسەنەکردن و نەبوونی هەڵسەنگاندنەش دیوێکی ڕژدی کاڵبوونەوەی هونەری باڵان، بۆیە ئەوەندەی کرچوکاڵەکان دەبینین، کەمتر چاو و گوێمان بە داهێنانەکان دەگەشێنەوە. لەبەرئەوە بە لەدایکبوونی هەریەکێك لەو نووسینانەدا ئەوەندەی دڵخۆش دەبم بەوەی هەر جارەی کۆرپەیەکی تر دەچێتە ئەرشیفەکەمەوە، لەوەش پتر دڵتەنگ دەبم بەوەی زۆربەی پرسیارەکان بەلایەنی کەمەوە لەلای کەسی هونەرمەندان بێ وەڵام دەمێننەوە، ئەمە وا

دەکا زۆربەی نووسینەکانی ئەمڕۆ یان تەنیا لە ئاماژەدان بە خاڵەیلی نەرێنی کۆ دەبنەوە، یاخۆ دەچنە بۆتەی پیاهەڵدانەوە کە ئەگەر بە شێوەیەکی دروست ئەو نووسینانەی ناو ئەم کتێبە بخوێننەوە، بەڕوونی دەبینن تا چەند هەوڵم داوە لە هەردوو دۆخەکە خۆم بپارێزم بێ ئەوەی گوێ بە ڕەزامەندی یان ناڕەزاییی کەسەکان بدەم، لە کاتێکدا ناسکیی دڵەکان و قبووڵنەکردنی ئاماژەدان بە خاڵە نەرێنییەکانیان، بووەتە کێشەیەکی ڕژدی نووسەران و زۆر جاریش بووەتە هۆی ململانێی بێ سەروبەر و واتا، ئەمە نەك تەنیا هونەرمەندان، بگرە تەواوی بوارەکانی تری گرتووەتەوە کە ڕەخنەگرتن بە ئاراستەی دیوە نەرێنییەکان، بووەتە چمکێکی هەرچەندی بلێی ئێسکگران و ناپەسند.

جیا لە کارەیلی ڕۆژنامەوانی کە تا ئێستە وەك پیشەی خۆم ئەنجامم داون و ناکرێ لە ڕێگەیانەوە بۆچوونەکانی خۆم بلێم و تەنیا وەڵامی پرسیارەکان وەردەگرم، هەڵسەنگاندن بۆ کارەیلی هونەری بەلای منەوە پێوەست نابێ بە کەسەکانەوە ئەوەندەی یەخەگیری ناوەڕۆکی بەرهەمەکە دەبێت، واتە پێوەندی لەگەڵ کەسەکاندا هەرچەند لە ئاستی خۆشەویستی و ڕێزی گەورەدا بێ، یان ناکۆکیی فکری و کەسی لە نێواندا بێ، وەك پرەنسیپێك هەوڵم داوە لە هەڵسەنگاندنەکاندا جێگەی کینە و سۆز نەکەمەوە کە لەمەیاندا ڕێگەی وەڵامدانەوەی هەموو پرسیار و دایەلۆگێکم بۆ خۆش دەبێ. بۆیە دەبینن لە نووسینەکاندا ئاماژەم بە خاڵە نەرێنییەکانی هەندێك لە بەرهەمی هونەری و کەسایەتییەکان لە هەڵسوکەوتیان لەگەڵ کارە هونەرییەکانیاندا کردووە، ڕەنگە لەڕووی ئاشنایەتییەوە کەسانێکی زۆر نێزیك لە خۆم بن، بە پێچەوانەشەوە هەندێك لە کەسایەتییەکان کە ناتوانم ئاشنایەتی و ژیانیان لە تەکدا بکەم، لە هەڵسەنگاندنی کارەیلیان نەمتوانیوە جوانییەکان بشارمەوە و بە ئەرکم زانیوە بیانخەمە بەر ئاماژەوە.

واتە نووسین ئەوەندەی پێوەست بە ناوەڕۆکی بەرهەمەکانە، کەمتر خاوەنی بەرهەمەکە دەگرێتەوە کە منیش هەوڵم داوە هەمان پرەنسیپ پیادە بکەم و نەکەومە ناو موجامەلەی بێ سەروبەرەوە. هەموو ئەوانەی لێرەشدا هاتوونەتە نووسین و بڵاوکردنەوە، جیا لەوەی هەریەکەیان زادەی ساتێکی دیاریکراوی ڕووداوە هونەرییەکانن و بەپێی شارەزاییی خۆم لە بوارەکان داکۆکیشیان لێ دەکەم، هاوکات ڕەخنە هەڵدەگرن کە بە هیوام بکەونە بەر ڕەخنەوە، بەلایەنی کەمەوە منیش بتوانم لە ڕێگەی ڕەخنەی پسپۆڕانی بوارەکەوە، لەلایەك پێکەوە دایەلۆگێك بەرپا بکەین، لەلایەکی ترەوە زەخیرەیەکی پتر کۆ بکەمەوە و خۆم دەوڵەمەند بکەم.

میللەتێکی گریاو گۆرانیی خەمی دەوێ

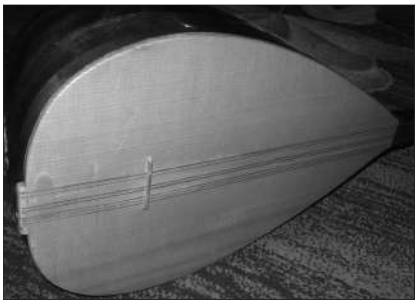

زۆر قسە لەبارەی گۆرانیی شاد دەکرێت، لەناو هونەرمەندانی بوارەکەدا ئەم ستایلە گۆرانییە بە دەهۆڵی و هەڵپەڕکێش ناوزەد دەکرێت، دەمێنێتەوە ئەوەی لێکدانەوەیەکی بۆ بکەین تا چەند ئەم ستایلە گۆرانییە پێوەست دەبێ بە شادی و خۆشییەوە؟.

تا ئێستە گۆرانییە شادەکان لەلای هونەرمەندانی ئێمە پێوەست دەکرێن بە ڕیتمی خێراوە، واتە ئەو ڕیتمەی لەگەڵ هەڵپەڕکێدا دێتە بەکارهێنان، بەڵام دروستتر ئەوەیە گۆرانییە شادەکان، یاخۆ ستایلە شادەکان تەنیا لە هەڵپەڕکییدا نامێننەوە، بگرە ڕیتمەکانی ″سامبا و جۆرجینا و هێوە″ش هەمان ئەو ستایلەن، بەڵام ئەوان لەبری خێراییی ڕیتم، دەکەونە بەر ڕیتمە مامناوەندییەکانەوە، کە دەشڵێین گۆرانیی شاد، واتە ئەو خۆشییەی دەمانهێنێتە هەلەکەسەما و خەندە دەهاوێتە سەر لێوان، بەڵام ڕاستیتان دەوێ هیچ یەکێك لەو ڕیتمانە بە هەڵپەڕکێشەوە، ئەوەندەی خەماوین، کەمتر دەکەونە بەر خۆشییەکانەوە، ئەویش تەنیا لە هەندێك لە مەنەلۆجەکان ئەو خۆشییە دەبینین، یان ئەو گۆرانییانەی بە دەرچوون لە ستایلی کوردی و ناڕەسەن ناوزەد دەکرێن، ئەگەرچی مەنەلۆجیش بە

دیوێکدا دیسان باس لە دیاردە دزێوە کۆمەڵایەتی یاخۆ سیاسییەکان دەکا و ئەویش پتر خەمەکان لە ئامێز دەگرێت.

ئەگەر شیکردنەوەیەکی دروستتری بۆ بکەین، بەدەر لە تێکستەکان، خەماویبوونی گۆرانیی کوردی پتر دەگەڕێتەوە بۆ سۆزی میلۆدی و بنچینە مەقامییەکان کە لە ڕەسەنایەتیی گۆرانی و موزیکی کوردیدا زۆرترین سۆزە خەماوییەکان هەڵدەگرن. لەمەیاندا لەگەڵ هاوڕێم بەدران ئەحمەد حەبیبدا کەوتینە نیمچە دیالۆگێکەوە، ئەگەرچی کاك بەدران هونەرمەند نییە، بەڵام وەك ڕۆشنبیرێك بۆچوونە جوانەکانی ئەو هۆی نووسینەوەی ئەم بابەتە بوون، ڕاستیتان دەوێ مانشێتی نووسینەکەش دروست گوتەیەکی ئەو بەڕێزەیە، ئەدی بەڕاست "میللەتێکی گریاو گۆرانیی خەمی دەوێ"، بۆیە بەشێك لە بۆچوونەکانی ئەویش لەم نووسینەمدا دەخەمە ڕوو. بێ مانایە میللەتێك لە خۆڕا خەمی بوێ، ئەمەیان هیچ لۆجیکێك قبووڵی ناکات، بەڵام کەتواری مێژووی ئێمە ئەو خەمەی سەپاندووە، ئەو کەتوارەش پێوەستە بە تەواوی بوارەکانی ژیانەوە، هەموو دیوەکانی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی و کولتووریش دەگرێتەوە، کە تۆ کەتوارە سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکەت لەناو دنیایەك شەڕ و شۆڕ و چەوسانەوە و داگیرکاریدا بردبێتە سەر، بێ گومان کاردانەوەی لەسەر تەواوی بوارەکانی هونەرەکەشدا دەبێت، لەو پێودانگەوە ئەوەندەی گریانی بەردەکەوێ، بەدەگمەن خەندە لە لێوەکاندا دەبینیت، ئەگەر بەراوردێکیش لە نێوان بواری موزیك و گۆرانی لەگەڵ شانۆ و شێوەکاری و سینەمای کوردیدا بکەین، لە تەواوی ئەو بوارانەدا بەزۆری گریان و خەمەکان دەخوێنینەوە، تەواوی تابلۆکانی شێوەکارانی کورد بەکارکردنیان لە هەریەك لە ڕێبازە هونەرییەکانی شێوەکاری، یەك تابلۆی شادییان تێدا شك نابرێت، ئەمەیان بۆ بواری شانۆش هەمان شێوەیە، تەنانەت لە کۆمیدیاشدا

ئەوەندەی تراجیدیا دەبینین، کەمتر کارەکان مایەی پێکەنین دەبن یاخۆ خەندە تێکەڵ بە فرمێسك دەکەن، ئەو فیلمە سینەماییانەش کە تا ئێستە دەرهێنەرانی کورد بەرهەمیان هێناون، تەواویان باسی ژانەکانی کورد دەکەن. بۆیە ئەگەر هەموو ئەو بوارە هونەرییانە ئەو شێوازە کارکردنەیان تێدا بەزەقی دەربکەوێ کە بەدروستیش پێوەستە بە کەتواری کۆمەڵگە و ژیانی کوردییەوە، کەواتە هیچ یەکێك لە گۆرانییە کوردییە شادەکان شاد نین بگرە خەمن، بۆیە میللەتێکی گریاو گۆرانیی خەمی دەوێت.

ئەگەر لەسەر ڕەسەنایەتیی سۆزی گۆرانیی کوردی و بنچینە مەقامییە کوردییەکانیش بوەستین، وێڕای مەقامە پڕ حوزنەکانی وەك "سەبا و حیجاز و بەیات"، ئەگەر لە دەرەوەی مەقامە کوردییەکانیش وەریان بگرین، ئەو لقە مەقامییە کوردییانەی لە تەواوی مەقامەکانی تریش دەبنەوە، تەواویان لە مەقامە پڕ حوزنەکانن، بۆ نموونە ئەو مەقامە کوردییانەی لە مەقامی سەرەکیی "بەیات"ەوە دەردەچن، پێك هاتوون لە "حەیران، لاوکی بەیات، ئای ئای، سەفەر، شوور، قەتار" و چەندانی تر، هەموو ئەمانە لە مەقامە پڕ حوزنەکانن، ئەمەیان نەك تەنیا لە شێواز و شێوەگوتن، تەنانەت تێکستەکانیشیان دەکەونە بۆتەی حوزنەوە، نموونەی ترمان لە لقە مەقامییە کوردییەکان زۆرن کە لە مەقامە سەرەکییەکانەوە دەردەچن و تەواویان لە مەقامە پڕ حوزنەکانن، وەك "خاوکەر، ئەڵاوەیسی، ئەڵوەن، هۆرە، ئەرکەوازیی چڕ، چەمەری، سیاچەمانە، خورشیدی، ڕاستی کوردی" و زۆری تر، تا ئێستە هیچ مەقامێکی کوردیمان لە دەرەوەی تێکستە خەماوییەکان بەرگوێ نەکەوتووە، ئەگەر وەك ئەوەی لە کۆنەوە گوتراوە "مەقام بنچینەی گۆرانییە" هەموومان لەسەر ئەم بۆچوونە کۆك بین، کەواتە تەنیا یەك گۆرانیی کوردیمان دەست ناکەوێ لە حوزن هاتبێتە دابڕان، لەبەرئەوەی هەر بەستە گۆرانییەك لە مەقامێك یاخۆ لقە مەقامێکەوە سەرچاوە دەگرێت، کەواتە چۆن دەکرێ لە

مەقامێکی پڕ حوزنەوە بەستەیەکی شاد بە واتا خۆشییەکەی دروست بکرێت.

ئەم بۆچوونە بەو واتەیە نییە تەنیا خۆمان بە ڕیتمە "سلۆ" و خاوەکان ببەستینەوە، چونکە ئێمە خاوەنی گەنجینەیەکین لە هونەری میللیی هەڵپەڕکێ، بەڵام ئەوەی دەمانهێنێتە سەر ئەم بۆچوونە، ئەو سۆزە پڕ حوزنەیە کە لە تەواوی گۆرانییە کوردییەکاندا بەهەموو جۆرە ڕیتم و مەقامێکەوە بوونی هەیە، بۆیە هیچ گۆرانییەکی کوردی لە خەم بەتاڵ ناکرێتەوە، ئەو خەماویبوونە ئاوێتە بە شێوازەکەیە کە لە گۆرانییە کوردییە ڕەسەنەکاندا زەق دەبێتەوە. زیندووترین نموونەش ئەو گۆرانییە کوردییانەن کە لە دەرەوەی ڕەسەنایەتی و شێوازە کوردییەکە لەلایەن هونەرمەندانی ئێمەوە وەك گۆرانیی کوردی دێنە بەرهەم، لەناو ئەو گۆرانییانەدا بەهۆی دەرچوون لە ڕۆحییەتە کوردییەکە، ئاشکراتر ڕەوینەوەی خەمەکە دەبینین، خۆ ئەگەر تا ئاستێك گۆرانییە ناڕەسەنەکانیش حوزنیان بەرکەوێت، بەلایەنی کەمەوە ئەوە ئاشکرا دەبینین کە بۆنی خەمەکانی کورد بە دەرچوون لە شێوازەکە لە هەستی بۆنکردنمان دەتۆرێت، بۆیە تەنانەت هەریەك لە خەمەکانیش شێوازی تایبەت بەخۆیان هەیە کە لە کەتوارە مێژووییەکەوە سەرچاوە دەگرن.

هونەری هەولێر– ٢٤

ئەنوەر قەرەداغی
پێشەنگی وەرچەرخان لە موزیك و میلۆدیی کوردیدا

هەڵسەنگاندن بۆ کەسایەتیی هونەریی ئەنوەر قەرەداغی و داهێنانەکانی ئەو لە ڕەوتە هونەرییەکەیدا، بەبێ قسەکردن لەو وەرچەرخانەی تیپی مۆسیقای سلێمانی کە بەتایبەتی لە ساڵانی حەفتاکانەوە دەستی پێ کرد ڕەنگە ئەستەم بێ، ڕاستە مامۆستا ئەنوەر لە تیپەکەدا کاریزما بوو، هاوکات زۆرترین ژمارەی ئاوازە نوێیەکان و ئامادە و دابەشکارییە موزیکییەکان دەکەوتنە بەر ئەرکی ئەو، بەڵام ناکرێ لە داهێنانەکانی ئەو تیپەدا تواناکانی ئەوانی تر نادیدە بگرین، بێگومان کە دەڵێم ئەوانی تر، بەو واتایە نییە لێمان بوەشێتەوە هەموو لە تای تەرازوویەکدا دابنێین، بەڵام هەریەك لە ئەندامانی ئەو تیپە بەلایەنی کەمەوە لە موزیکژەنە بژاردەکانی ئەو شارە بوون، یان ڕەنگە تێیاندا هەبووبێ بەدەر لە تواناکانی لە ژەنین، کارگێڕێکی باشی تیپەکە بووبێ کە ئەمەش لە خۆیدا ڕۆڵ لە ڕێکخستنەکانی ئەو تیپە دەبینێت. لە هەموو ئەمانەدا مەبەستم ئەوەیە باسکردن لە ئەنوەر قەرەداغی باسکردن

نییە لە تەنیا کەسێك ئەوەندەی باسکردنە لە گرووپێك، یان بژاردەیەك لە هونەرمەندانی بواری موزیك و گۆرانی لەو شارەدا.

هەموو ئەمانە ڕێگەی ئەوەمان لێ ناگرن زەقیی داهێنانەکانی مامۆستا قەرەداغی بکەینە سەردەستە، بێگومان سەردەستە وەك بەرپرسیاریەتیی تیپەکە نا، سەردەستەیی لە جوانکاری و کارە ئەفرێنەرەکان، بۆ ئەمەشیان دیسان ئەو بژاردە هونەرمەندەی سلێمانی هاوکاری داهێنانەکانی مامۆستا قەرەداغی بوون، چونکە زۆرینەی ئەندامانی ئەو تیپە بەشدارییان لەو ڕچەشکێنییە کرد کە مامۆستا قەرەداغی پێشڕەوایەتیی دەکرد. ڕاستیتان دەوێ ئەوەی ئەوان لە تیپی مۆسیقای سلێمانی لە حەفتاکان و تایبەتتریش لە هەشتاکاندا کردیان، تەنیا ڕچەشکێنییەکی ناوازە نەبوو، ئەوەندەی شۆڕشێکی هونەری بوو و موزیك و میلۆدیی کوردییان بەرەو قۆناغێکی نوێ وەرچەرخاند.

ئەگەر بۆ مێژووی نزیك بگەڕێینەوە، مەبەستم سەرەتا تا ناوەڕاستی سەتەی بیستە، موزیك لە تەواوی گۆرانییەکاندا تەنیا تەرجەمەکردنی میلۆدییەکان بووە، هاوکات توانەوە بووە لەناو ئامێرە میللی و ڕۆهەڵاتییەکان، بۆیە دەمانبینی زۆرترین ڕۆڵ لە هونەری دەنگبێژیدا دەکەوتە بەر هونەری مەقام، واتە تواناکانی هونەرمەندان پتر دەکەوتە بەر شارەزایی و ئەدای مەقامەکان، بۆیە لەناو هونەرمەندانی نەوەی کۆندا تەنیا گۆرانیبێژ و مەقامبێژەکان دەناسرانەوە کە تا ئەم دەمەیش ئەوەندەی ئەوان دەناسینەوە، نازانین لە کۆندا موزیکژەنەکان کێ بوون، دەگمەنن ئەوانەی وەك (قالە مەڕە) و (ئەحمەد داودە) ناسرابن، زیندووترین نموونەیش گۆرانییەکانی (سەید عەلی ئەسغەری کوردستانی)یە، ئێمە وەك پێشەنگێك لە هونەری کوردیدا لەو دەنگە دەڕوانین، بەڵام نازانین موزیکژەنەکانی کێ بوون. مەبەستم ئەوەیە ڕچەشکێنی لە دوای ئەو نەوەیە و پتر لە تیپی سلێمانییەوە دەستی پێ کرد،

داهێنانە نوێیەکان لە موزیکی ئەو پۆلە هونەرمەندە، یان ڕاستتر بڵێم دیارترینیان ئەنوەر قەرەداغی، گەیشتە ئەو ئاستەی مامۆستا قەرەداغی لە هەموو گۆرانیبێژەکانی ئەو قۆناغە ناسراوتر بوو، ئەمەش بۆ یەکەمین جار بوو دانەرێکی میلۆدی یاخۆ موزیکوانێك بەو شێوە فرەوانە بناسرێتەوە، ڕاستە ئێمە لە دواییدا ئاسانتر هونەرمەندان (دڵشاد محەمەد سەعید، وریا ئەحمەد، سەلاح ڕەئووف، خالید سەرکار، سەردار ئەحمەد، فرەنسیس داود) و چەندانی ترمان ناسینەوە، (ولیەم یوحەننا)ش کەسایەتییەکی هونەریی گەورە بووە، بەڵام لە دیارترین موزیکوانان و دانەرانی میلۆدیی ئەو سەردەمە ئەنوەر قەرەداغی بوو، واتە دوای دەرکەوتنی مامۆستا قەرەداغی فێری ئەوە بووین چاودێریی موزیکوانە بەتواناکانی کوردستان بکەین، وێڕای ئەوەی تیپی سلێمانیش گرووپێکی بەتوانا لە ژەنین بوو، بەڵام هەموو ئەو ئەندامانەی تیپەکە لە ئاستی فراواندا نەناسرانەوە، نموونەم زۆر لە بەردەستن و بۆ نەڕەنجانی دڵەکان ئاماژە بە ناوەکان نادەم، ئەوەندە نەبێ هەندێك لەو ناوانەمان تەنیا وەك ناو بیستوون کە ڕەنگە کارکردنیان لە کارگێڕیدا بووبێتە هۆی ناساندنیان، ئەمەش بەو واتایە نییە ئەوان کاری هونەرییان نەکردبێ، بەڵام خاوەنی داهێنانی هونەریی نوێ نەبوون تا بەو داهێنانە بناسرێنەوە. بە دیوێکی تردا ئەوەش ڕاستە هەندێك موزیکژەن هەبوون بەر لە مامۆستا قەرەداغی ناوبانگی فرەوانیان هەبوو، نموونەیان وەك (قادر مەردان و شەوکەت ڕەشید)، بەڵام هۆی ناسینەوەیان موزیك و میلۆدی نەبوو، چونکە ئەوان گۆرانیبێژیش بوون، واتە ئەو موزیکوزانانە وەك گۆرانیبێژ ناسرانەوە نەك دانەری میلۆدی و موزیکوان. ئەوەش ڕاستە لە پەنجاکان و شەستەکان بەدواوە لە کەرکووك و کۆیە و هەولێر و دهۆکیشدا تیپی موزیکی ناودار دروست بوون، بەڵام زۆربەی بەرهەمەکانی ئەوانیش وەك موزیك تەرجەمەکردنی میلۆدییەکان بووە،

یان لە گۆڕانکارییەکی کەمدا جیاوازییەکانیان پێشان دەداین، ئەوەی تیپی سلێمانی بە سەردەستەیی مامۆستا ئەنوەر قەرەداغی کردی، هەرەس پێهێنانی کارە موزیکییەکانی پێشتر بوو کە دەبوو هەرەس بێنێ، چونکە لە ناکاملێدا زۆر لە میلۆدییە کاملەکانیشیان لاسەنگ کردبوو، بۆ نموونە هونەرمەند (عەلی مەردان) دەیان میلۆدیی پوختی هەن، بەڵام ئەو میلۆدییانەی لەو هونەرمەندەوە بۆ ئێمە ماونەتەوە و لە ناوداره‌کانین، پێم وانییە ٢٠ میلۆدی تێپەڕێنن، بێگومان موزیکی کرچ نەك تەنیا میلۆدی، تەنانەت ئەدای گۆرانیبێژیش کرچ دەکات. هەموو ئەمانە لە دوای شۆڕشەکەی تیپی سلێمانییەوە تلیان خوارد و قۆناغێکی گەش و نوێ لە هونەری کوردیدا دەستی پێ کرد کە بەدوایدا تیپەکانی هەولێر و دهۆکیش بوونە خاوەنی هەمان ڕێچکە لە شێوازە نابا‌وەکە، واتە ڕووخاندنی تەقلیدییەت و هێنانەکایەی ئەو جوانییانەی ئێمە پێشتر لە گۆرانیی کوردیدا پێیان ئاشنا نەبووین. ئەوەشم بەلاوە گرینگ نییە مامۆستا قەرەداغی و هاوڕێکانی لە چ ڕێباز و شێوازێك بۆ داهێنانەکانیان سوودمەند بوون، ئەوەی گرینگە دروستبوونی وەرچەرخانەکەیە لە ساتەوەختە ئەستەمەکاندا کە دنیایەك ئاستەنگیان لە بەردەمدا بووە و بێ سڵەمینەوە کاریشیان دەکرد. ڕاستیتان دەوێ گرینگی و بایەخە گەورەکەی ئەوان لەوەدایە سەردەمی کارکردن و دەرکەوتنی ئەوان لە قۆناغی شۆڕشگێڕیی کوردایەتیدا بوو، بۆ ئەوکاتیش ئاسان نەبوو ڕووبەڕووی ڕێژیمەکەی سەدام ببیەوە، هونەرمەندان زۆرترین پاڵەپەستۆیان کەوتبووە سەر، وێڕای ئەوەی بەعس زۆر هەوڵی دا هونەرمەندانی سلێمانی تەفروتوونا بکات و هەریەکەیان بەرەو شوێنی دوورتر لەوی تریان جیا بکاتەوە، ئەمە هونەرمەندانی بواری نواندنیشی گرتبووەوە، تیپی سلێمانیش لەو ماڵوێرانییە بێ بەش نەبوون، ئەدی پێم وانییە هونەرمەندی کۆچکردوو (حەمەجەزا) لەو ماوەیەدا بەویستی خۆی

هاتبێته هەولێر، وێڕای ئاستەنگەکان، ئەو تیپە نەمرد، هەر جارێکیش خۆی نواندبێتەوە، لە هەموو ئەو جارانەدا ئەنوەر قەرەداغیمان وەك سەردەستە دەبینی، بۆیە جێی خۆیەتی لە هونەری هاوچەرخی کوردیدا وەك کاریزمایەك باس لەو هونەرمەندە بکەین.

لە زۆر نووسینمدا هونەرمەند ئەنوەر قەرەداغیم کردووەتە نموونە و بەئاماژەی کورت قسەم لەبارەوە کردووە، تا ئێستە ئەو بوێرییەم نەبووە بە ڕژدی لەبارەیەوە بدوێم، لەبەرئەوە نا نەتوانم بیخوێنمەوە و هەڵسەنگاندنی هونەرییانەی کارەکانی ئەستەم بێ، بگرە ترسێك بووە لە ململانەی نەوەکان، بێگومان من و ئەو لە بیرکردنەوەدا جیاوازین، کەواتە لە هەڵسەنگاندنەکانیشدا جیاواز دەبین، بمانەوێ یان نا، هیچ نەوەیەك بەئاسان بۆچوونی نەوەی پاشتری پێ هەرس ناکرێ، واتە هەر نەوەیەك خۆی بە مامۆستای نەوەی پاشتر دەبینێ و پێی وایە هەر دەستکاریکردنێك شێواندنی کارەکانی نەوەی پێش خۆیەتی، ئەمەیە وام لێ دەکا نەوێرم بەئاسان دەست بۆ کارەکانی مامۆستا درێژ بکەم، بەلایەنی کەمەوە لەبەرئەوەی ئەو یەك لە کەسایەتییە جوانەکانە، بۆ ئێمەیش هەمیشە بە زیندوویی ماوەتەوە، زیندوویی تەمەن ناڵێم، زیندوویی کارەکانی، ئەمە وێڕای جیاوازییەکانیش، بۆیە ئەستەمە ئێمەمانان بەرگەی ڕەنجانی ئەو زاتە بگرین. لەبەر هەموو ئەمانە، ئەوەی پێمان دەکرێ تەنیا قسەکردنە لەسەر ئەو شۆڕشەی لەگەڵ هاوڕێکانیدا کردیان.

مامۆستا قەرەداغی جیا لە جۆرەکانی موزیك و میلۆدی و کارکردن لەسەر چەند ستایلێك و کارە هارمۆنیکییەکان و ئامێرە ڕۆئاواییەکان و ئاوێتەکردنیان لەگەڵ ئامێری میللی و ڕەسەن کە پێشتر پێیان ئاشنا نەبووین، زۆر شتی تری فێری هونەرمەندان کرد، بەتایبەتی لەڕووی بەهای تەواوی ئامێرە موزیکییەکان، زۆر بوون ئەوانەی ژەنینی هەندێك

لە ئامێرە موزیکییەکانیان بە سست وەردەگرت، یان پێیان وابووە ژەنینی هەندێك ئامێر پێویستی بە هونەر و هونەرمەندی گەورە نییە، زیندووترین نموونە ئامێرە ڕیتمییەکانە، کەچی ئەو وێڕای ئەوەی لە ناودارترین کەمانچەژەنەکانی کوردستان بووە، هاوکات لە گۆرانیدا بینیومانە "دەهۆڵ–مەیتەر" دەژەنێت، یان گەمەی هونەری لەگەڵ "ساز و تار"دا دەکات، من دڵنیام هۆیەکەی ئەوە نەبووە لەو ئاهەنگ یان کۆنسێرتەیاندا ژەنیاری ڕیتمیان نەبووبێ، چونکە تیپی سلێمانی هەمیشە لە تیپە کامڵەکان بووە لە ڕووی ژەنیارانیەوە، بگرە لەوێدا مامۆستا قەرەداغی ویستوویەتی بە بەهای ئەو ئامێرانەمان ئاشنا بکات. لەبیرمە تازە هاتبوومە کۆڕی هونەری و منگەمنگی گۆرانیم دەست پێ دەکرد کە مامۆستا قەرەداغی لە هونەرمەندە ناودارەکانی کوردستان بوو، کاتێکیش وەك ژەنیاری "دەهۆڵ" بینیمان، بەئاسانی هەرسمان کرد و بایەخ و بەهای ئەو ئامێرەمان بۆ دەرکەوت کە پێشتر بێ بایەخمان کردبوو.

دیوێکی تری جوانییەکانی ئەو هونەرمەندە هەڵسوکەوتی بووە لە بژاردەکانیدا، مەبەستم بژاردەی دەنگەکانە، دەگمەنن ئەو دانەرانەی میلۆدی بەو شێوەیە درکیان بە دیوە شاراوەکانی دەنگەکان کردبێ ئەوەندەی مامۆستا قەرەداغی درکی پێ کردوون، یان ئاشکرای کردوون، زیندووترین بەڵگەمان ئەوەیە یەك هونەرمەند نابینین ئەو کاری بۆ کردبێ و نەبووبێتە دەنگە ناودارەکانی کورد لە گۆرانیدا، بێگومان دەیان نموونەمان لەوبارەیەوە لە بەردەستن، زۆربەی گۆرانیبێژە ناودارەکانی نەوەی پێشتر، ئەو هونەرمەندانەن ئەنوەر قەرەداغی کاری بۆ کردوون، یان بەلایەنی کەمەوە لە قوتابییەکانی تیپی سلێمانی بوون، بەڵام دەکرێ نێزیکترین نموونە لە دەنگی (دڵنیا قەرەداغی) وەربگرین، دڵنیا بەگۆرانیی "ئەی یاران" خۆی بە ئێمە ناساند، خاوەنی میلۆدییەکەی ئەنوەر

قەرەداغی بوو، لە دوای ئەو گۆرانییەوە دڵنیا دەیان گۆرانیی تری لە ئەلبوومەکانیدا تۆمار و بڵاو کردەوە، بێگومان کاری باشیشی کردووە، بەڵام تا ئەم دەمەیش هەر بەگۆرانیی ″ئەی یاران″ دەناسرێتەوە، هۆیەکەی تەنیا میلۆدییەکەی مامۆستا نییە، بگرە هۆی سەرەکی بۆ دۆزینەوە و ئاشکراکردنی ئەو دەنگە دەگەڕێتەوە. ئەوەش ڕاستە ئەو دەنگانەی لە نەوەی پێشتردا مامۆستا قەرەداغی کاری بۆ کردوون لە دەنگە بەتواناکانی گۆرانی بوون، بەڵام دەنگی بەتوانا بە تەنیا ناتوانێ داهێنان لە ئەداکردنی گۆرانیدا بکات، یان بەلایەنی کەمەوە مەرج نییە بتوانێ هەموو لایەنە شاراوەکانی ئەو توانایە بدۆزێتەوە، چونکە زۆربەی ئەو گۆرانیبێژانە لە ئاستێکی ڕۆشنبیریی موزیکیی ئەوتۆدا نەبوون بێ یارمەتیی کەسی تر خۆیان بتوانن داهێنان لە دەنگدا بکەن، بێگومان بە دەنگە میللییەکانیشەوە، نموونەیان (کەریم خەمزەیی و محەمەد ئیبراهیم عەبدول–حەمە قوتوو)، واتە قەرەداغی لە بەکاربردنی دەنگەکاندا باشوەستایەکی کارامە بووە، لە ناویاندا (ئیبراهیم خەیات– حەسەن گەرمیانی– عوسمان عەلی– عەباس محەمەد (وەی وەی)– ئەسعەد قەرەداغی) و زۆربەی ئەوانی تر.

من نامەوێ تەنیا لە بەشانوباڵ هەڵداندا بمێنمەوە، پێشم وانییە مامۆستا پێویستی بە بەشانوباڵ هەڵدان بێ، بەڵام وێڕای ئەوەی خۆی گۆرانیبێژ نەبووە، کەچی خاوەنی دەنگێکی هەرچەندی بڵێی ساز و ناوازەیە، دەنگی ئەنوەر قەرەداغی لە ئەداکردن و هاوکات سروشتی دەنگەکەیشی، دەکرێ بەدەنگە نامۆکان لە گۆرانیدا هەژماری بکەین، نامۆ بەو واتایەی لە هەموو دەنگەکانی تر جیا دەبێتەوە، ئەمەیش وا دەکا هەر گۆرانییەك بڵێتەوە، دەبێتە گۆرانیی تایبەتمەند و ناچێتەوە سەر هیچ ڕێچکە و ڕێبازێك جگە لە خۆی، بۆیە ئەگەر بیویستایە وەگ گۆرانیبێژ خۆی بنوێنێ، بۆ ئەو چ ئەستەمییەکی نەدەهاتە پێش، کەچی نەیکرد، ئەو

خۆ لەقەرەنەدانەی گۆرانی لەلایەن ئەنوەر قەرەداغی و پێوەستبوونی بە موزیك و میلۆدییەوە، تەنیا بایەخدان بە پسپۆڕیەتی دەگەیەنێت، ئەو ویستوویەتی لە بوارێکدا داهێنان بکا کە هونەری کوردی پێویستی پێیەتی، پسپۆڕیەتیش خاڵی هەرە گرینگی هەر بوارێکە تا لە داهێنانەکانت نێزیك بکاتەوە.

زێدەڕۆیی ناکەم ئەگەر بڵێم زۆربەی ئەوانەی ئێستەیش لەم بوارە هونەرییەدا کاری باش دەکەن، قەرزاری مامۆستان و دەهێنێ ئەمەکداریی بەرامبەر بنوێنن، جیا لەوەی لە پەیمانگەی هونەرە جوانەکاندا مامۆستای هەندێکیان بووە، چونکە قەرزدارییەکە تەنیا لەو شوێنەدا نییە، بگرە بوێریی دەستبردن بۆ کارە ناوازەکان و داهێنانە نوێیەکان لە ئەنوەر قەرەداغییەوە دەستیان پێ کرد، واتە ئەو هۆیەك بووە بۆ بوێریی زۆری تر نەك تەنیا لە نەوەکەی خۆی، بگرە بۆ نەوەی پاشتریش، ئەدی خۆ بوێری دەروازەی یەکەمی دروستکردنی داهێنانەکانە، هەرچەندی شارەزا بی لە هەر بوارێکدا، بەبێ بوێری داهێنانت پێ ناکرێت. قەرەداغی نەوەی خۆی و ئەوانی دواتریشی فێری دەستبردن بۆ کارە ئەستەمەکان کرد.

لێرەوە بەبێ هەڵسەنگاندنی کارە هونەرییەکانی بەپێی قۆناغەکەی خۆی نەك ئێستە، بوێریی ئەوەم تێدایە ئەنوەر قەرەداغی بە ئەفسانەیەك لە هونەری موزیك و میلۆدی و گۆرانیی کوردیی نەوەی پێشتر بچوێنم کە دەهێنێ پێی شاناز بین.

دیاردەی هەڵکەوت زاهیر
لە نێوان ململانێ و دژایەتیکردندا

تیپی موزیکی سلێمانی لە ساڵانی حەفتاکاندا شۆڕشێکی گەورەی هونەریی بەرپا کرد، لە هەشتاکانیشدا گەشەی پێ کرد و وەرچەرخانێك لەو بوارەدا هاتە ئاراوە، لەگەڵ ئەوەی شێوازی کارکردنیان ئاسان پەسند کرا، هاوکات مامەڵەکردن لەگەڵ نەوەی پێش خۆیاندا ئەستەم بوو، بۆیە لەو قۆناخەشدا پۆلێك گۆرانیبێژی گەنج دروست بوون کە لەم قۆناخەی ئێستەدا ئێمە بە هونەرمەندە کۆنەکان ناوزەدیان دەکەین، بەپێی زانیارییەکانی من کە گرووپە موزیکییەکەی هونەرە جوانەکانیش لە کۆتای هەشتاکان و سەرەتای نەوەتەکاندا لە سلێمانی سەری هەڵدا و بەرهەمگەلێکی نوێیان تۆمار کرد و خۆیان سەلماند، ئەو پۆلە گەنجە لەلایەن نەوەی پێش خۆیانەوە زۆرترین دژایەتی کران، دیارە دژایەتییەکەش دروست پێوەست بوو بە ململانێی نەوەکانەوە، ئەمە نەك بەو هۆیەی گرووپی گەنج نەوەی پێش خۆیان بەپاش بدەن، بگرە ئەوان لەسەر شێوازگەلێکی جودا لەوانی پێشتر هەڵسوکەوتیان لەتەك

موزيك و ميلۆدييەكاندا دەكرد، ئەمەش كێبەركێيەكی دروست كرد كە نەوەی پێشتر ناچار بە قبووڵكردنی بكەن و لە قۆناغەكەی خۆشیاندا گەنجان وەك هونەرێكی باڵا لە كارەكانیان بڕوانن، هەموو ئەمانە پێوەستن بە كاركردن لە ستایلە جیاوازەكاندا، بۆیە بەدڵنیاییيەوە دەڵێم هەر كار و داهێنانێكی نوێ لە سەرەتادا ئاسان وەرناگیرێ، هاوكات ناكەوێتە دەرەوەی ململانێ و دژایەتییەكانەوە، بەڵام زۆر جار دیاردەكان بەخێرایی دەبنە هەڵم و هەندێ جاریش دەمێننەوە و ڕەنگە جۆرە وەرچەرخانێكیش دروست بكەن.

لەم قۆناخەی ئێستەشدا دیاردەی "هەڵكەوت زاهیر"مان لەبەردەستدایە بتوانین قسەی لەبارەوە بكەین، ئەمەش لەبەرئەوەی ئەم دیاردەیە جیا لە هەموو دیاردەكانی پێش خۆی كەوتووەتە ململانێوە، بەڵام ئەوەی لەوانی تری جیا دەكاتەوە، لێرەدا ململانێكە تەنیا نەكەوتووەتە بەر نەوەی پێشترەوە كە تەواویان دژایەتیی دەكەن، بگرە لەناو بەشێك لە هونەرمەندە گەنجەكانیشدا دژایەتی دەكرێت نەك ململانێ، چونكە ململانێ دەكەوێتە بۆتەی كێبەركێ و باشتركردنەوە، بەڵام دژایەتی زۆربەی جارەكان ڕەخنەی بێ بنەمای لێ دەكەوێتەوە. ئەوەندەی منیش خستبێتمە بەر باری سەرنج، زۆرینەی ئەو ڕەخنانەی ئاراستەی ڕەوتەكەی هەڵكەوت زاهیر دەكرێن، ئەوەندەی بۆچوونە سادە و باوەكان لەخۆ دەگرن، تا ئێستە نەكەوتووەتە بەرچاومان ڕەخنەیەكی زانستی مەعریفی ئاراستەی ئەو هونەرمەندە بكرێ لە ئاستێكدا بێ هەڵكەوت ڕاچڵەكێنێ و لە كەموكورتییەكانی ئاگەدار بكاتەوە، ئەمە لە كاتێكدا چ گومانمان لەوە نییە هەڵكەوتیش وەك هەر یەكێك لە هونەرمەندەكانی تر لە دەرەوەی خەوشەكان نییە، بەڵام دەهێنێ خەوشەكان بە بوێریی زیاترەوە دەستنیشان بكرێن و ئەو ڕەوتەش بە ڕێچكەی دروستی خۆی هەنگاوەكانی هەڵێنێ، نەك دژایەتیی كەسی و ڕەخنەی بێ بنەما.

لە هەموو دنیادا هونەرمەندان لە ڕێچکە و ستایلە جیاوازەکان کار دەکەن و هونەری باڵاش دەخوڵقێنن، ئەوەندەی ڕەسەنایەتییان پاراستووە، لەوەش زیاتر خۆیان بەجۆرێك وابەستە ناکەن کە بخزێنە کونجەکەیانەوە و لە دەرەوە دابڕێن. ڕاستیتان دەوێ لە مێژیشە ئەو بۆچوونە بەسەرچووە بەناوی ڕەسەنایەتییەوە خۆیان لە قاڵب بدەن و بە چەقبەستوویی بمێننەوە، دیارە ئەو ململانێیە لە هەموو شوێنەکاندا بوونی هەیە، بەڵام لە ڕێگەیەوە هونەری باڵا دێتە کایەوە کە ئەویش لە کێبەرکێکەدا دروست دەبێت، بۆیە دەخوازێ ئێمەش لە کێبەرکێی هونەرییانەدا کارەکانمان جوانتر بکەینەوە، کەواتە بەلایەنی کەمەوە لەم قۆناخەی ئێستەدا پێویستیمان بە کارکردن لەسەر تەواوی ستایلە جیاوازەکانی موزیك هەیە، بە دیدی من ئەو بوێرییەیە وادەکا لە دەرەوەی خۆمانەوە گوێمان بۆ ڕاگیرێ، نەك بمانەوێ تەنیا لە ڕێگەی فێستیڤاڵ و ئاهەنگەکانی دەرەوەی وڵاتەوە خۆمان بسەلمێنین کە ئەمەیان تەنیا بەشێوەیەکی کاتی وەردەگیرێ و چێژبەخش دەبێت. لە هەموو ئەمانەشدا مەبەستمە بڵێم دیاردەی هەڵکەوت زاهیر دیالۆگێکی هێمنانەی دەوێ نەك بەپاشدانەوە، لەوەش زیاتر پێم وایە بەپاشدانەوەکان لە بێ ئاگاییەوەن، چونکە ئەگەر بە خێراییش بەدنیای کارەکانی هەڵکەوتدا تێپەڕین، ستایلگەلێکی جیاواز دەبینین کە ئەم گەنجە کاری لەسەر کردوون، ئەمەش ئەوەمان بۆ دەردەخا کە ئەو دەیەوێ لە چەندان دیوەوە چێژ بە بەرامبەرەکەی ببەخشێ، کەواتە هەڵکەوتیش بۆ تەواوی خەڵك کار دەکا و کەسێك نییە تەنیا بیر لە بژاردەیەك بکاتەوە.

بەپێی ئاگایی من لە ڕەوتەکە، ئەوانەی هەڵکەوت کاری بۆ کردوون تەواویان لە دەنگە سادە و توانا ئاساییەکان نین، دەمێنێتەوە تا چەند گەشەیان پێ دەکرێ، بە سەرنجدانێکی خێراش لە دەنگەکانی "هانی و هەڵدێر و لۆکە و میرە و لەیلا فەریقی و باخان و دڵنیا ڕەزازی و..و..و"

ئەوانی تریش، لەگەڵیاندا دەنگ و سەما پڕ بوێرییەکانی "دەشنێ موراد" بۆت دەردەکەوێ کە بەڕاست هەڵکەوتیش دەیەوێ پەیامێك بگەیەنێت، تا ئێستە توانیویەتی خۆی دەربخات، دەمێنێتەوە ئەوەی تا چەند دەتوانێ داهاتوویەکی لە ئێستە سەرکەوتووتر مسۆگەر بکا؟.

هەڵکەوتێك بیەوێ وەك فێرگەیەکی هونەری خۆی بنوێنێ، بەلامەوە جێی نیگەرانی و سەرسڕمانە دژایەتی دەکرێ و ڕەخنەی بێ بنەمای ئاراستە دەکرێ، ئەدی ئەو دەیەوێ لە ڕێگەی فێرگەکەی خۆیەوە گەنجەیلێك دروست بکا و هەنگاوێکیش بکەوێتە پێش هاوڕێکانیەوە کە ئەمەیان مافی سروشتیی هەر یەکێکە بیەوێ گەشە بە دیاردەیەکی نامۆتر لەوانی پێشوو بکات، کەواتە ئەوەی بۆ ئێمە دەمێنێتەوە تەنیا قسەکردن و گفتوگۆکردنێکی مەعریفییانەیە لەبارەیەوە نەك دژایەتیکردنی، خۆ ئەگەر بەڕاست هەڵکەوت لەو ئاستەدا بێ کە ڕەخنە بێ بنەماکانی ئاراستە دەکرێن، دە لێی گەڕێن با خۆی ئاسان بپووکێتەوە، ئەگەر هەوڵی ئەوەش دەدا داهێنانێکی ترمان پێشکێش بکات، لەمەیاندا نابێ لێی گەڕێین و دەهێنی بەدیاریەوە بین و لە خەوشەکانی ئاگادار بکەینەوە.

من هەڵکەوت لە دەرەوەی خەوشەکان نابینم، چ گومانم لەوە نییە ئەویش بە چەندان خاڵی لاوازدا تێپەڕیوە، تا ئێستەش چەندان جار قسەم لەبارەی دیوە نەرێنییەکەی کردووە و لێرەدا پێویستیم بە جوینەوەیان نییە، بگرە مەبەستمە ئەوەیان بخەمە بەر ئاماژەوە کە زۆرینەی ئەو ڕەخنانەی لەلایەن هونەرمەندانەوە ئاراستەی ئەو ڕەوتە دەکرێن، تەنیا باس لە ستایلەکانی "ئەرەبێسك و تەڕەب" دەکەن، ئەمەش کراوەتە بیانوویەك و لە شێواندنی ڕەسەنایەتیی هونەری کوردیدا دەخرێتە بەر باسەوە، لێرەشدا ئاسانتر ئەوەمان بۆ دەردەکەوێ ئەوانەی ڕەخنەکان ئاراستە دەکەن، یان بێ ئاگان لە تەواوی بەرهەمەکانی ئەم هونەرمەندە، یا ڕەخنەکانیان لە دژایەتییە کەسییەکانیان تێنەپەڕاندووە، چونکە

هەڵکەوت لە زۆربەی شێواز و ستایلەکاندا کاری کردووە، ئەگەر هەڵسەنگاندنیش بۆ کارەکانی بکەین، ناکرێ تەنیا لە ستایلە تەڕەب و ئەرەبێسکەکاندا بخولێینەوە و ئەوانی تر نادیدە بگرین، ئەمانەش ئاسانتر لە ئەلبوومەکانی ″میرە و لۆکە و هانی″دا گوێبیست دەبین، چونکە هەڵکەوت لە گۆرانییەکانی ناو ئەو ئەلبوومانەدا ستایلگەلێکی جیاواز و دوورتر لە یەکتری بەکار بردووە، لە ڕەخنەشدا دەخوازێ تەواوی کارەکان لەبەرچاو بگرین و بیانخەینە تەرازووی هەڵسەنگاندنەوە کە من مەبەستم نییە لێرەدا ئاماژە بە هەریەك لە گۆرانییەکان بەجیا بدەم، ئەوەندە نەبێ کە ئەو تەنانەت لە میلۆدییە میللییە کوردییەکانیشدا کاری کردووە و هەوڵی نوێکردنەوە و جوانکاریی داوە، سەیرە! تا ئێستە کەسم شك نەبردووە باس لەم دیوەی کارەکانی بکات، دەکرێ لە ئەلبوومی ″لۆکە″دا گۆرانیی ″SMS″ بە زیندووترین نموونە وەربگرین، چونکە لەو میلۆدییەدا هەڵکەوت لەسەر ڕیتمی خێرادا نوێترین دەنگ و بابەتی پێشکێش کردووین کە لە گۆرانیی کوردیدا بە دەگمەنەکان دێتە ژماردن، کەچی تا ئێستە کەسێك پەنجەی بۆ نابات، لە کاتێکدا ئەم تەرزە بەرهەمانە لە ئەلبوومەکانی تریشدا کاریان بۆ کراوە.

جیا لە هەموو ئەمانە هەڵکەوت ویستوویەتی لە فێرگەکەیدا کچانی هونەرمەندی بوێرتر دروست بکا کە تەنیا لە هەڵتەك و داتەکی هەڵپەڕکێ کوردییەکاندا نەمێننەوە، ئەمە نەك بەو واتایەی هونەری هەڵپەڕکێمان بخەینە پەراوێزەوە، بگرە بە سەماکانی تریشمان ئاشنا دەکا کە ئەوانەی لە هونەری گۆرانیی کوردیدا بەرجەستە کردووە و ستایلێکی نوێی لەو بوێرییەدا خولقاندووە، ئەویش لە دیوێکدا دەکەوێتە بەر سەما هونەرییەکانی ″دەشنێ″ بە دیوەکەی تریشدا بوێریی کچانی کوردە لە دەربڕینی خۆشەویستی و حەزەکانیان بەرامبەر کوڕان. من دەڵێم ئەگەر هەموو کارەکانی تری هەڵکەوت نادیدە بگرین، ناکرێ خۆمان لەو

ڕاستییە بشارینەوە و قسەی لەبارەوە نەکەین کە لەمەیاندا توانیویەتی شۆڕشێك بەرپا بکات، ئەوەش دەزانین بەر لە هەڵکەوت و ئەوانەی کاری لەگەڵدا دەکەن، ″دڵنیا قەرەداخی″ هەمان بوێریی بەخۆی بەخشی و گۆرانیی کچە کوردی بۆ کوڕان گوت، بەڵام ئەوەی هەڵکەوت جیا دەکاتەوە و دەهێنێ بیخەینە بەر ئاماژەوە، تێکستە پڕ بوێرییەکان و هەڵسوکەوتە نوێکەیەتی لەگەڵ موزیك و میلۆدییەکاندا، هەموو ئەمانە و هەروەها ئەو لە تەواوی ستایلەکانی تری کوردیی ڕەسەندا بە ئەقڵێکی نوێی هونەری کاری کردووە و ویستوویەتی ئەزموونیان بکا، کەچی کەسێ باسی ئەم دیوەی کارەکانی ناکات.

چاودێر-٢٤٩

حەمەجەزا

ئەو هونەرمەندەی هەمیشە بەزیندوویی دەمێنێتەوە

وێڕای ئەوەی لەگەڵ حەمەجەزا لە قـۆنـاغـی شاخـدا لـە سالانـی سەرەتـای هـەشتـاکـان هـاوسەنگەر بـوویـن و لـە چـەند ئـاهـەنگێکیشدا پـێکـەوە بـەشدار بـوویـن. ئـەمـە جـیـا لـەوەی یـەکـەمین گـۆرانـیـم لـە تەلەڤزیۆنی کەرکووک "زوڵەیخا" لە ١٩٨٢-١٩٨٣ یـەك لـە گـۆرانـیـیـە میـلـلـیـیـەکـانـی حـەمـەجـەزا بـوو، ئەوەی لێرەدا مەبەستمە لەبارەیەوە بـدوێم، دیـوە هـونـەرییـەکـەیـەتـی نـەك پـێشمـەرگـایـەتـیـەکـەی، چـونکـە لـە قـۆنـاغـی پـێشمـەرگـایـەتـیـی شاخـدا جـیـا لـە هـونـەرمـەنـدان، هـاوڕێکـانـی تریشمـان بێ دەستوپل نـەبوون، کەواتـە ئـەوەی حـەمـەجـەزا و هـەر یـەکێك لـە ئێمـەمـانـان لـەو قـۆنـاغـەدا کردبێتمـان، ئـەرکێکی نـەتـەوەیی و شۆڕشگێڕی بووە و هیچ موزایـەدەیـەکیش بـەسـەر میللـەتـا هـەڵناگرێ.

ڕاستــە حــەمــەجــەزا وەك هــونــەرمــەنـدێکی گـۆرانـیـبـێژ لـە کـۆتـایـی شەستـەکـانـەوە دەستی بـەگـۆرانـیگوتن کرد، "لێوت خوێنی گـەشمـە"ش

یەکەمین گۆرانیی ئەو هونەرمەندە بوو کە لە تەلەڤزیۆنی کەرکووك هاتە پیشاندان، بەدوایدا بە چەندان گۆرانیی تری سۆزداری ئاشنا کردین، ئەمانە جیا لەوەی خۆیشی لە دەنگە دەگمەن و ناوازەکان بوو و گۆرانییەکانی بەئاسان بڵاو دەبوونەوە و لەلایەن هەوادارانی گۆرانیی کوردییەوە بەزوویی وەردەگیران، بەڵام ڕاستیتان دەوێ هێزی ناساندنی و تواناکانی حەمەجەزا پتر لەو مەقامانەدا کۆ بوونەوە کە دەچوونە بۆتەی هونەری نەتەوەیی و شۆڕشگێڕییەوە.

ئێمە بەر لەو بەرهەمە نەتەوەیی و شۆڕشگێڕییانەی، بە گۆرانییەکانی ″لێوت خوێنی گەشمە – شیلانە″ و چەندانی تر حەمەجەزامان ناسی، بەڵام ئاشنابوونی پترمان لەگەڵ دەنگی ئەو هونەرمەندە لە ڕێگەی مەقامەکانی ″خوشکە لەیلا – عەشق و ئازادی″ و ئەوانی ترەوە بوو. بمانەوێ یان نا بۆ ئەو قۆناغە تەمی ڕۆحە شۆڕشگێڕییەکە ئاسمانی هەموومانی داپۆشیبوو، بۆیە ئەگەر دەنگێکی گۆرانیگوتن لەباریش نەبووایە، بەڵام لە تێکستی شۆڕشگێڕی و نەتەوەییدا وەك هونەرمەندی باڵا دەمانخستە بەر ئاماژەوە، بێگومان بۆ دەنگێکی ساز و ناوازەی وەك حەمەجەزاش، زۆر ئاسانتر توانی شوێنی خۆی لە دەروونی تینوومان بە ڕۆحە نەتەوەیییەکە بکاتەوە.

ئەمانە بەتایبەتی بۆ ئەو قۆناغە ئاسان نەبوون، حەمەجەزاش لە دیمانەیەکی تەلەڤزیۆنیدا باسی ئەوەی کرد لەو قۆناغەدا تا گۆرانییەکیان تۆمار دەکرد تووشی هەزار و یەك دەردەسەری دەبوون، ئەمە جیا لە نەبوونی ئامێری پێشکەوتووی تۆمارکردن، لەگەڵ ئەوەشدا ئەو بەرهەمە باڵا و ناوازانەی گەیشتە ئەو ئاستەی هەوادارانی دەنگەکە، یان ڕاستتر بڵێم میللەت بە باش و جاشەوە بەردەوام پەرۆشی بیستنی بەرهەمی نوێی ئەو هونەرمەندە دەبوون، ئەمانەش لە سەروەرییەکانی حەمەجەزان.

لـە دەرەوەی وشە و ڕستـە و دەستـەواژە بـریـقـەدارەکـان و لـە دەرەوەی پیاهەڵدانیش کە دڵنیام حەمەجەزا پێویستی پێ نییە، بەڵام بێ ویژدان دەبین ئەگەر وەك فێرگەیەك لەو هونەرمەندە نەڕوانین، فێرگە بەو واتایەی توانی لە ڕێگەی گۆرانییەکانی و بەتایبەتیش مەقامەکانیەوە زۆرترین کاریگەری لەسەر گەنجانی قۆناغەکەی خۆی و تا ڕادەیەك ئەم قۆناغەی ئێستەیش دروست بکات، چونکە ئەگەر وردتر لە بەرهەمەکان و هەروەها جۆری دەنگ و ئەدای ئەو هونەرمەندە کۆچکردووەمان بڕوانین، بەڕوونی دەبینین کە حەمەجەزا تایبەتمەندییەکی سەیری لە هەڵبژاردنی تێکست و میلۆدی و تەنانەت ئەداکردنی گۆرانیشدا هەبووە. ڕاستە لە هەندێك لە مەقامەکانی گەمەیەکی هونەریی لەگەڵ قوتابخانەکانی ڕەفیق چالاك و سێوە و عەلی مەرداندا کردووە، بەڵام ئەو گەمەیەکی هونەرییانەی کەسیی خۆی کردووە نەك دروست لەگەڵ ئەو قوتابخانانەدا، واتا "جەزاییانە" هەڵسوکەوتی لە تەکدا کردوون نەك وەك ئەوەی پێشتر هەبوون، ئەمە وا دەکا خاسیەتێکی "جەزاییانە" بە بەرهەمەکانی ببەخشێ و لە ڕێگەیەوە هونەرێکی باڵا و نـاوازەمـان پـێشکـێش بـکـات، بـۆیـە ئـێمـەش وەك حـەمـەجـەزا خـۆی ئـەو بەرهەمانەمان وەرگرتووە نەك لاساییکردنەوەی هونەرمەندانی پێش خۆی. ئەمە وای کردووە ئەم هونەرمەندە ببێتە یەك لەوانەی زۆرترین لاسایی بکرێتەوە، واتا جیا لە بەرهەم حەسەن و چەند دەنگێکی نێزیکی ماڵباتەکەی خۆی کە ڕەنگە لە ڕێگەی سۆزێکی ڕووتەوە کەوتبنە ژێر کاریگەریی ئەو هونەرمەندەوە، دەیان دەنگی تر بەتایبەتی لە ساڵانی هەشتاکاندا کەوتنە بەر کاریگەریی ئەو و لاساییکردنەوەی شێوازە گوتنەکەی.

ئەو هـونـەرمـەنـدە تـەنـیـا لـەو بـەرهـەمـانـەدا بـاڵادەست نـەبـووە کـە خۆی دروستی کردوون، یان وەك بەرهەمی نوێ بۆی دروست کراون و بووەتە خاوەنیان، بگرە لە گەمە هونەرییەکانی لە تەك میلۆدییە میللییەکانیشدا بـەهـەمـان سەلـیـقـەوە کـاری کـردووە، بـۆ نموونـە لـە هـەر بـەرهـەمێك لە

گۆرانییەکانی حەمەجەزا کە میلۆدییەکانی دەکەونە بۆتەی فۆلکلۆر و میللییەتەوە، گوێبیست وا هەست دەکا بۆ یەکەمین جار لەوەوە وەری گرتووە، چونکە ئەو لە سەما دەنگییەکان و بەتایبەتیش لە یاریکردنی لەگەڵ فۆلکلۆردا، باڵادەستییەکی بێ وێنەی دەنواند، ئەمە وای کردووە تەواوی بەرهەمە فۆلکلۆر و میللیئامێزەکانی حەمەجەزا لای خەڵك وەك بەرهەمی نوێی گۆرانیی کوردی وەربگیرێن.

لەبەر ڕۆشناییی هەموو ئەمانەدا دەکرێ بڵێین حەمەجەزا بە کۆچی دوایی زۆرترین بۆشاییی لە هونەری گۆرانیی کوردیدا جێ دەهێڵێ، چونکە ئەو لە ساتەوەختێکدا جێی هێشتین و سەری نایەوە، توانایەکی فرەی دەنگیی مابوو کاری هونەریی پێ بکات. زۆرن ئەو هونەرمەندانەی دەگەنە تەمەنی پیری یان پەککەوتەیی و پاشان جێمان دێڵن، ئەویش دیسان خەمێکی ترە، بەڵام مردن ڕووداو و حاڵەتێکی ئاسایی و کۆتای هەر بوونەوەرێکە، کەواتە مردن لە چاوەڕوانیی هەموومان و ئێمەیش لە چاوەڕوانیدایین، بەڵام ئەوەی پتر بۆ ئێمە دەبێتە مایەی خەم و نیگەرانی، کات و ساتەکانی مردن و جۆری مردنەکەیە، کە دەبینین کەسێکی داهێنەر جارێ لە هەڕەتی کارکردندایە و زۆری ماوە بیکات، هاوکات ئاسان بەهۆی مردنەوە ئیتر نایبینینەوە و لە کار و داهێنانەکانی دەوەستێت، ئەوەیان پتر مایەی خەم و کەسەرە و وا دەزانم کۆچی دوایی حەمەجەزاش هەمان کەسەری بەدوای خۆیدا هێنا، بۆیە وەك بینیمان پرسەی ئەو هونەرمەندە لەوە ترازابوو ببێتە پرسەی ماڵباتەکەی و ژمارەیەك لە هونەرمەندە هاوڕێکانی، بگرە بووە پرسەی هەموو خەڵك و زۆربەشیان بە هەواڵەکە تەزین و فرمێسکی خەمیان بۆ ڕشت، ئەمەیش ئەوە دەگەیەنێ کە حەمەجەزا زۆر بە ڕژدی چووبووە دڵانەوە و بووبووە موڵکی تەواوی خەڵك، بۆیە ئەگەر بمانەوێ سەرەخۆشی بکەین، دەخوازێ هەر کوردێك سەرەخۆشی لە خودی خۆی بکات.

لەوەش پتر بۆ داهاتوو بیرکردنەوەیەکی قووڵتر بۆ چۆنیەتیی کارکردن لەسەر ڕێچکەکەی ئەو لە هونەرمەندانی بوارەکە دەخوازێ، ئەوەی تا لە ژیاندا بوو حەمەجەزا بۆ هونەری کوردی کرد و ئەرشیفێکی دەوڵەمەندیشی جێ هێشتووە، دەمێنێتەوە تا چەندی تر سوود لەو ڕێچکە و فێرگەیە وەردەگیرێت.

هونەری هەولێر– ٥٠

خوێندنەوەیەك بۆ
ڕەوتەكەی عەدنان كەریم و ئەلبوومی (وەفایی)

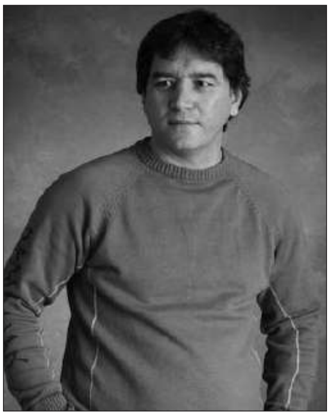

نووسینی ڕەخنە و هەڵسەنگاندن لەبارەی بەرهەمەكانی عەدنان كەریمەوە ئاسان نییە، نەك لەبەرئەوەی تێگەیشتنمان بۆ گۆرانی و میلۆدییەكانی ئەو هونەرمەندە ئەستەم بێت، بێگومان هەریەكەمان لە ئاستێكدا دەتوانین پەی بە كارەكانی بەرین، واتە هەریەكە و بەپێی تێگەیشتنی خۆی خوێندنەوەی بۆ دەكات، بگرە ئەستەمییەكەی لەوێدایە ئەو هونەرمەندە بەجۆرێك ڕۆ چووەتە ناو خەڵكەوە، پێم وانییە كەسانێكی هێشتبێتەوە ئامادەیی خوێندنەوەی ڕەخنە یاخۆ ئاماژەدان بەخاڵێكی نەرێنییان لەبارەیەوە هەبێت، ڕاستیتان دەوێ ئەمەش لایەنێكی تری سەركەوتنەكانی عەدنانە لە ڕەوتە هونەرییەكەیدا، ئەگەرچی مەرجیش نییە خزمەتی ڕژدی بكات، چونكە كاتێك ئێمە دەتوانین لە خزمەتی هونەرمەندێكدا بین، ئەگەر بوارمان بۆ هەڵسەنگاندنە هونەری و ڕەخنەییەكان بۆ بهێڵێتەوە، ئەمەش نەك بەو هۆیەی خۆی ئامادەیی ڕەخنەگرتن و خوێندنەوەی ڕەخنەی لەبارەوە

نـەبـێت، بـە پـێچـەوانـەوە مـن وا تـێدەگـەم ئـەو گـەیشتـووەتـە ئـاستـێکـی ڕۆشنبیریی وا کە ئاسان درك بە دیوە ئەرێنییەکەی ڕەخنەکان بکات.

کە دەڵێم ڕەخنە و هەڵسەنگاندن، ئەمە بەو واتایە نییە بەدوای کۆمەڵێك خەوش بگەڕێین و بەخورتی زەقیان بکەینەوە، چونکە بەڕاست عەدنان لە هونەری گۆرانی و موزیکی کوردیدا کەمترین خەوشی بەردەکەوێ، کەواتە ئـەوەی بـۆ ئـێمـە دەمـێنـێتـەوە پـتـر بـۆچـوونـە جیـاوازەکـانـە وەك لـەوەی ئاماژەدان بێ بەکەموکوڕییەکان، پێم وایە بۆ بۆچوونە جیاوازەکانیش ئەگەر بکەوینە دیالۆگێکی هێمنانەوە، پتر لە هەر کەس و لایەنێکی تر، خزمەتی ڕژدی عەدنان کەریم دەکەین کە ئێستە بووەتە یەك لە ستوونە توند و کۆڵەگە پتەوەکانی گۆرانیی کوردیی سەردەم. کێشەی ڕژدی ئێمە لەگەڵ تێگەیشتنی زۆرترین ڕێژەی هونەرمەندانە لە ڕەخنە، بێگومان لـەوەدا مـەبـەستـم کـەسی عـەدنـان نـیـیـە، بـەڵام وەك ئـامـاژەم پـێ دا هـونـەرمـەنـدانـی ئـێمـە پـرۆسەی ڕەخنـە تـەنیـا لـە خـاڵـە نـەرێنییـەکـانـدا دەبـینـنـەوە نـەك هـەڵسەنگـانـدنـی ڕژدی کـارەکـان و پـەیبردن بـەتـەواوی دیوەکانی بەرهەمە هونەرییەکان، بۆیە نووسینی ڕەخنەیی لە بارەیانەوە ئاسان وەرناگیرێت، ئەمەش پتر هونەرمەندانی بواری موزیك و گۆرانی و زۆر جار شانۆیش دەگرێتەوە، لە کاتێکدا هیچ لایەنێکی ڕۆشنبیری و تەواوی لایەنەکانی تری پێوەست بەداهێنان گەشە ناکەن ئەگەر پرۆسەی ڕەخنەیان لەتەکدا هاوشان نەبێت. کەواتە لێرەوە دەهێنێ بە نووسینی ڕژد و لــە دەرەوەی پــیــاهــەڵــدان، هــاوکــات بــە هــەنــدێك ڕێنــوێنــی و داواکارییەکانمان لە هونەرەکەی خۆشەویستتری بکەین.

وا دەزانم عـەدنـان کـەریـم لـەمـێژە ئـەوەی تـێپـەڕانـدووە پـێویستـی بەموجامەلە تەڕ و تازەکان بێت، پێم وایە بەشانوباڵ هەڵدانیش بۆ ئەو وەك گێڕانەوەی نوکتەیە، ئاخر لە زۆربەی ماڵە کوردانی هەر پارچەیەکی کوردستان گوێت لەو دەنگە دەبێت، مەبەستم ئەوەیە لێرە بەدواوە ئەو

هونەرمەندە ئەوەندەی پێویستی بە ڕەخنەی ڕژدە لەسەر بەرهەمەکانی، کەمتر پێویستی بەسینگ دەرپەڕاندنە کە پێم وانییە ئەویش ئەوەندە حەزی لەم بەیت و بالۆرەیە بێت، بۆیە ئەگەر ئێمەیش پێمان وابێ ئەو یەك لە بەتواناترین دەنگەکانی گۆرانیی کوردییە، هاوکات ئەگەر داوای پتری لەو بوارەدا لێ دەکەین، دیسان دەهێنێ لە هەڵسەنگاندنەکاندا نەکەوینە دۆخی پیاهەڵدانەوە.

ئەمە یەکەمین جارم نییە لەبارەی ئەم هونەرمەندەوە دەدوێم، وا دەزانم لە چەند نووسینی پێشتردا وەك فێرگەیەك لە گۆرانیی کوردی ناویم بردووە، کە دەشڵێم فێرگە، شتێکی پترم لە سەنگی خۆی نەداوەتێ، ئەو لە بوارێکدا کاری ڕژدی کردووە و وەك باشوەستایەك خۆیمان پێ دەناسێنێ، بەر لەو چ کەسێکی تر خۆیان هاوشان نەکردووە، واتە ئەوەی لە دنیا تایبەتەکەی گۆرانی و دەنگ و ئەدای عەدناندا هەیە، بەتەنیا خۆی دروستی کردووە نەك ئیلهامبەخشی فێرگەیەکی تر بێت، ئەمەش وا دەکات وەك فێرگەیەکی سەربەخۆ سەرەتاتکێ لەگەڵ موزیك و گۆرانیی کوردی بکات.

ئێمە لە باسکردنی فێرگەدا پێویستیمان بە بوێرییەکی زۆر نییە، چونکە لە هونەری گۆرانی و موزیکی کوردیدا ژمارەیەك فێرگەمان هەن، بەڵام ئەوەی عەدنان لە فێرگەکانی تر جیا دەکاتەوە، ئەوەیە کە ئێمە لە هەرەتی گەنجیی کارە هونەرییەکانیدا وەك فێرگەیەك دەیخەینە بەر ئاماژەوە، چونکە لای ئێمە وا باوە هونەرمەند کە کۆچی دوایی دەکات، دوای خۆی وەك فێرگە هەڵسەنگاندنی بۆ دەکەین، لەگەڵ ئەوەشدا جیا لە عەدنان فێرگەی تریشمان لەو بوارە هونەرییە و بوارەکانی تریشدا هەن، بەڵام هەڵبژاردنەکانی عەدنان لە پەیبردن بە دیوە ناوازەکانی گۆرانی و میلۆدیی کوردی خۆی دەبینێتەوە.

ئەم هونەرمەندە سەرەتاکانیشی ئاسایی نەبوو، بێگومان ئەمە جیا لە

گۆرانیی (دەسماڵێ) کە دەکەوێتە بەر میلۆدییە میللییەکان، ئەو لە دواتردا تەواوی ئەو میلۆدییانەی کاری لەسەر کردوون، بە میلۆدییە ناوازەکان لە سەردەمی خۆیاندا هەژمار کراون. نەك تەنیا میلۆدی، بگرە لە ئەداکردنیشدا هەمان ناوازەیی پێ دەبەخشین، ئەگەر وردتریش سەرنج بدەین، تا ئەم دەمەش عەدنان لە ئەدای گۆرانییەکانیدا تا ئاستێکی زۆر هەمان چێژە سەرەتاییەکانی خۆیمان پێ دەگەیەنێت، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کە ئەو هونەرمەندە لە بەراییی کارەکانیدا بە تۆکمەیی دەستی پێ کرد، کەواتە لە کارە هونەرییەکانیدا قۆناغی هەرزەیی نەبینیوە، بە پێچەوانەوە وەك دەنگێکی کامڵ دەرکەوت و لە بەردەوامیدا کامڵتریش بووەوە. بەلای منەوە ئەمەیە وا دەکا ئێمەمانان لە هەموو کەسێك پتر رەوتەکەی بخەینە بەر باری سەرنجەوە، چونکە لەگەڵ ئەو گۆڕانکارییە سەردەمانەیەی قۆناغە دنیاگەراییەکەدا کە کاریگەریی زۆری لەسەر رەوتە هونەرییەکەی گۆرانی و موزیکی کوردیش هەبوو، عەدنان چ وەك موزیك یان میلۆدی و هەڵبژاردنی تێکستیشدا، توانی لەگەڵ جوانییەکانی دنیاگەری لەناو موزیکی کوردیدا هەڵبکات، زیندووترین نموونەشمان گۆرانییەکانی (هاوسەرە ئازیزەکەم – وەك رۆژانی رابردوو) و ئەوانی پاشتریشن، ئەوە رەوتێك بوو نەك تەنیا عەدنان، بگرە زۆر گۆرانیبێژ و موزیکژەنی تریش کاریان لەسەر کرد و هەریەکەشیان بەجۆرێك سەمایان لەگەڵ رەوتەکەدا دەکرد، لەوانە (بەهجەت یەحیا و بورهان مەجید) و دوای ئەوانیش (دیاری قەرەداغی و ماهیر محەمەد ئەمین) و چەندانی تر، ئەگەرچی هەریەکەیان لە شێوازێکی جیا لەوی تر کارەکانیان پێشانمان دەدا، بەڵام کاری هاوچەرخانەیان کردبووە پرەنسیپێك لە بەرهەمە هونەرییەکانیان، لەوەش واوەتر لە نێویاندا بەهجەت یەحیا لەسەر ستایلێکی دیاریکراودا خۆی جێگیر کرد، ئەو جێگیربوونەش وای کرد لە دوای گۆرانییەکانی (نیشانەی پیری – دەروێشی ئەشق – کۆڕی ئەمشەو)

و ئەوانی تریش کە هەریەك لەو گۆرانییانە دەنگدانەوەی گەورەیان لە ناو جەماوەر و کۆڕە هونەرییەکەشدا دروست کرد، بەڵام لەوە واوەتر تەواوی کارە هونەرییەکانی بەهجەت یەحیا خولانەوە بووە لە هەمان بازنەدا، ئەمەیە وا دەکا ئێمە نەتوانین هەڵسەنگاندنی جیاواز بۆ هیچ یەکێك لە بەرهەمە نوێیەکانی بەهجەت بکەین، چونکە لەو ستایلە کارکردنەیدا ئەو هونەرمەندە گەنجە هەرچیمان بۆ بکات، تەنیا پێشاندانی ئاستی ئەو گۆرانییانەیە کە بەنموونە هێنامنەوە، واتە لەو کاتەوە تا ئێستەیش ئەگەر بمانەوێ هەڵسەنگاندن بۆ بەهجەت بکەین، دەبێ دابەشی بکەینە سەر دوو قۆناغی جیاواز، قۆناغێکیان لە گۆرانییە پایزییەکەیەوە تا (سۆزی شەوێك) دەست پێ دەکات، لە قۆناغی دووەمیشدا بە گۆرانییە سۆفیزمەکانی بەکۆتا دێت، کەواتە بەهجەت ئێستە لەناو گێژەنی سۆفیزمدا خۆی گرمۆڵە کردووە، ئەمە لە کاتێکدا ئێمە دەزانین توانا دەنگییەکەی زۆر لەوە پترە لەسەر ستایلێکی دیاریکراو بمێنێتەوە، بێ گومان ئەویش یەك لە سەنگە گەورەکانی گۆرانیی کوردییە بۆیە وەك نموونە کەوتووەتە بەر قەڵەم. لێرەوەیە دەهێنێ عەدنان کەریم ڕاچڵەکێنین، چونکە عەدنانیش خەریکە هەمان شێوە کارکردن دەکاتە پرەنسیپ، بێگومان بەجیاوازیی ستایلەکانیان، ئەوەی دەیبینین ماوەیەکی کەم نییە عەدنان لەسەر ئەو ستایلە کارکردنە وەستاوە کە ئێمە لە سەرەتادا وەك داهێنانێك لێمان وەرگرت، ئەویش یارییەکی هونەرییانەی میلۆدییەکانیەتی لەسەر تێکستە کلاسیکەکان.

ئەوەی بەلای منەوە نامۆیە، زۆربەی هونەرمەندانی ئەم بوارە تا ئێستە شکڵە دروستەکەی کلاسیکیان لە کارە ئەفرێنەرەکان نەدۆزیوەتەوە، یان بە دروستی کاریان لەسەر نەکردووە، لەوەیش ڕاستتر لێی نەگەیشتوون، بۆیە زۆر جار کلاسیك و هونەری میللی و فۆلکلۆر لەلایان تێکەڵ بەیەکتر دەبن، تا ئێستەش لای ئێمە کلاسیك بە فۆڕمە کۆنەکەی لە قاڵب دەدرێ و

کاری لەسەر دەکرێت، بۆیە دەبینین زۆربەی ئەو میلۆدییانەی لەسەر تێکستە کلاسیکەکان کاریان لەسەر کراوە، شێوازە میللیگەراکە تێناپەڕێنن، یان دەخزێنە ناو میلۆدییە باو و سادە و سوواوەکانەوە، دەگمەنن ئەو میلۆدییانەی لە تێکستی کلاسیکەوە لەدایك دەبن و ئاوێتە بە موزیك و ستایلە سەردەمییەکان دەکرێن، بۆیە بە دیدی من دەخوازێ بەر لە دەستبردن بۆ تێکستە کلاسیکەکان و ئاوێتەکردنیان بە میلۆدیی کوردی، ئەرکی دانەری میلۆدی و دەنگبێژیشە چەمکە سەردەمانەکە هەرس بکا و پاشان بەناوی مۆدێرنەوە یارییان لەگەڵدا بکات، نەك تەواوی فەلسەفەکانی شاعیرە کلاسیکییەکان تێپەڕێنی و تەنیا وەك کێش و سەروای شیعری لە تێکستەکانیان بڕوانیێ کە دەکرێ میلۆدیی حازربەدەستی بۆ پێك بهێنرێت.

ئاخر ئەم هونەرمەندە لێرەوە خۆی لە هەموو ئەوانی تر جیا کردووەتەوە و بە ئەقڵێکی هونەریی کراوەتر کارەکانی لەو ستایلەدا کردووە، واتە لە سەما هونەرییەکاندا ئەو هونەرمەندە بە مامۆستایەکی داهێنەری ئەو ستایلە هەژمار دەکرێ و ئەمەیان لای ئێمە یەکلا بووەتەوە، بەڵام ئەوەی من مەبەستمە بیخەمە بەر ئاماژەوە، ئەو پرسیارەیە (ئایا هەموو توانا هونەرییەکانی عەدنان کەریم لەم ستایلە نوێیەدا کۆ بوونەتەوە، یان دەکرێ ئەمەش جێ بێڵێ و بە شوێنێکی نوێتر بگات؟).

بەر لە بڵاوبوونەوەی ئەلبوومی "وەفایی" کە دووبارە یاریکردنی عەدنانە لەگەڵ کلاسیك، ئەو بە ڕێژەیەکی زۆر هەمان ئەو جۆرە کارانەی کردبوو، بۆیە گۆرانییەکانی "وەفایی"ش بۆ ئێمەمانان نامۆ نەبوون، واتە چاوەڕوانی ئەو ستایلە گۆرانییەمان لە عەدنان دەکرد کە خەریکە بە شێوازە (عەدنانی)یەکە دەناسرێتەوە، بەڕاست من وای دەبینمەوە جوانییەکانی هەر هونەرمەندێکیش لەوێوە سەرچاوە دەگرێت کە جار لە دوای جار جەماوەرەکەی یان هۆگرانی دەنگەکەی چاوەڕوانی پتر و

جیاوازتری لێ بکەن و ئەویش ویستەکانیان بۆ دابین بکات، بەتایبەتیش ئەو بژاردەیەی جگە لە چێژوەرگرتن لە سۆزەکانی، بەچاوی ڕەخنەوە دیوە هونەرییەکەشی وەردەگرن. بۆ عەدنانیش بەهەمان شێوەیە، چونکە جیا لەوەی ئەو هونەرمەندە بەو شێوازەی خەریکە بەجێگیری کاری لەسەر دەکا و هەوادارانیشی بەچاوی عەجەبەوە لێی دەڕوانن، بەڵام ئەوەش دەزانین توانا هونەرییەکەی ئەو زۆر لەوە پترە کە لە "وەفایی"دا پێشانی داوین. با واز لە چەپڵەڕێزانی جەماوەر بێنین، چونکە ئەگەر تەنیا وەك سۆزیش دەنگی عەدنان وەربگرین، بەهۆی ئەوەی دەنگێکی دروست نوێی کوردانەیە و هاوکات کۆمەڵە یارییەکی نوێ لە ئەدای ئەودا بەدی دەکەین، ئەمە وا دەکا چەپڵەڕێزانی جەماوەر بەردەوامیی هەبێ و ڕەنگە تا مەودایەکی دوورتریش ڕێگە ببڕێت، ئەمەیان پتر پێوەستە بە چێژی هونەرییەوە کە یەك لە توخمە وروژێنەر و کاریگەرەکانە لە هونەری گۆرانیدا، بەڵام ئەوەی مەبەستی ئێمەیە لەم هەڵسەنگاندنەدا، پتر دیوە هونەری و توانا شاراوەکانی عەدنانە، توانای شاراوەش بەو واتایەی زۆری تر لەلای ئەو شك دەبرێ کە تا ئێستە پێی ئاشنا نەبووین، من ناڵێم ئەو چاوچنۆکیمان لە پێشاندانەکاندا لەگەڵ دەکات، چونکە داهێنانەکانی ئەوەی ترازاندووە بە چاوچنۆکی بناسێنین، بە پێچەوانەوە ئەو یەك لە هونەرمەندە هەرە دڵکراوە و سەخی تەبیعەتەکانە لەگەڵ بیسەرانیدا، بەڵام ئەوەی ئێمە بەڕوونی هەستی پێ دەکەین، ئەو توانا فرەیەیە کە لای ئەو کۆ بووەتەوە و جارێ کاری لەسەر زۆر لایەن نەکردووە کە دەتوانێ بیکات، ئەگەر بڵێم ئەو درك بەتوانا شاراوەکانی خۆی ناکات، ڕەنگە زێدەبێژیم کردبێ، چونکە یەك لە جوانییەکانی عەدنان کەریم ئەو سەلیقەیەتی کە لە ڕۆشنبیرییە هونەرییەکەیدا خۆی کردووەتە خاوەنی، واتە ئەو درك بە شتەکان دەکات، پێم وایە بە ئاسانیش ڕەخنەکان وەردەگرێت، بۆیە دووری نابینم بەو بەرنامەیەی ئێمە پێی ئاشنا نین کار بۆ داهاتووی خۆی بکات،

لـێرەشدا خـۆشەویستـیـی ئـەو هـونـەرمـەنـدە وامـان لـێ دەكـا ئـەگـەر بـە شەلەشەلیش بێت، هەوڵ بدەین هەندێك لە توولە ڕێگەكانی لەگەڵدا ببڕین، واتە ئەگەر وردە سەرنجمان لەسەری هەبێت، بە بوێرییەكی پترەوە بیخەینە بەرچاو كە پێم وایە ئەگەر سوودمەند نەبێ لێی، بێگومان زیانمەندیش نابێت، كەواتە دەهێنێ ئێمەیش بە سەرنج و تێبینییەكانمان خۆمان لە دنیای هونەریی عەدنان و (گەمە عەدنانییەكان) نێزیك بكەینەوە.

ئـەمـانـە دروست بـەو واتـایـەی عـەدنـان لـە "وەفـایـی"دا كـۆمـەڵـێك جوانكاریمان پێشان دەدات كە هەموومان چێژی لێ وەردەگرین، واتە ئەو توانـیـویـەتـی لـەڕووی چـێژەوە نـیشانـەكـان لـە هـەست و نـەستـی ئـێمـەدا بچێكێت، بەڵام ئەگەر بڕیار بێ چەمكی داهێنان لەگەڵ جوانكارییەكاندا جیاواز بێت، وا دەزانم ئەو لە "وەفایی"دا جوانكاریی كردووە. لێرەوە مافی ئێمەیە وەك ئاشقانی دەنگی ئەو هونەرمەندە، لەوەی ئاگەدار بكەینەوە كە ئێمە كاركردنیمان لەسەر كلاسیك لێ وەرگرتووە و بۆ هونەری كوردیش جـۆرێكـە لـە دەوڵـەمـەنـدكـردنـی ئـەرشیفی داهـێنـانـەكـان، بـەڵام ئـەوەش دەزانین كە گەنجینەكەی عەدنان زۆر لەوە پتری تێدایە و چاوەڕوانی دیتنی دەكەین، بۆیە جوانتر دەبێتەوە ئەگەر تەنیا لەسەر ئەم ستایلە نەوەستێ و بەكاری ڕژدتر و داهێنانی نوێترمان ئاشنا بكات.

ئەگەر بمانەوێ لە هەڵسەنگاندنەكاندا وەك داهێنەرێك عەدنان كەریم بخەینە بەر ئاماژەوە، بێگومان پەنجەدانانی لەسەر خاڵەكان پێ دەوێت، لەبەرئەوەی داهێنانی ئەو هونەرمەندە تەنیا لەو چێژەدا نییە كە لە ڕێگەی دەنگە بەسۆزەكەیەوە پێمان دەگات، زۆرن ئەوانەی لە دەنگدا خاوەنی سۆزی باڵان، بەڵام نەیانزانیوە چۆن لە ڕێگەی ئەو سۆزەوە كاری نوێ و ئەفرێنەرانەمان پێشان بدەن، كەواتە داهێنان ناكەوێتە بەر جۆری دەنگ ئـەوەنـدەی پێوەندیی بـە گـەمـە هـونـەرییـە سەردەمـانـەكـەوە هـەیـە، ڕەنـگـە هـەندێك هـونـەرمـەنـدی دەگـمـەن هـەبـن داهـێنـانـەكـان بـەر لـە كارەكانیان

بکەوێتە بەر دەنگیان، ئاخر جگە لە کارە پڕ بایەخ و ناوازەکانی مەزهەری خالقی، هاوکات ئەو هونەرمەندە باش دەزانێ چۆن داهێنان لە دەنگە ناوازەکەیدا دروست بکات، بەڵام نموونەی وەك مەزهەریش لە گۆرانیی کوردیدا دەگمەنە، بۆیە من ناتوانم هەردوو دەنگی عەدنان و مەزهەر لە تای تەرازوویەکدا هەڵسەنگێنم، ڕاستیتان دەوێ عەدنان جیا لە سەما دەنگییەکان کە پێی دەناسرێتەوە، ئەو لە هەڵسوکەوتی لەگەڵ تێکستە کلاسیکەکان و بەرجەستەبوونی میلۆدییەکانی لەو تێکستانەدا گەیاندوویەتیە ئاستی داهێنان کە ئەمەش دنیایەك هەوراز و نشێوی دەهێنێتە پێش، بەڵام ئەوەی تا ئێستە ئێمە بینیومانە، ئەو کەسێکی بوێر بووە و شانی داوەتە بەر ئەستەمی و سەختییەکان.

عەدنان دوای یارییە هونەرییەکانی لەگەڵ میلۆدییە هاوسەردەمەکان، دابڕانێکی کورتی دروست کرد، دوور نییە ئەو دابڕانەش پێوەندیی بەو ساتەوەختانەوە هەبێ کە کوردستانی جێ هێشت و لە سوێد گیرسایەوە، لەمەیاندا ناهێنێ بیخەینە بەر تانەوە، چونکە ئەو دواتر بە گەنجینەیەکی پڕترەوە خۆی پێشان داینەوە، ئەگەر بڕیار بێ داهێنانەکانی پێوەست بەو گەنجینەیە بن، من دەڵێم ئەو لە گۆرانییەکانی (ئەڕۆی ئۆغر – پایز بوو باران نم نم دەباری – چاوی مەخمووری) و ئەوانی تر وەك داهێنەرێکی ڕەزاسووك خۆی پێ ناساندینەوە، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کە کارکردنی لەسەر ئەو ستایلە و بەو شێوە دروستەی خۆی خاوەنداریەتیی کرد، وەك ناوێکی دیاری هونەری موزیك و گۆرانیی کوردی خۆی لەناو تێکستە کلاسیکەکاندا بەرجەستە کرد، لە هەموو ئەمانەشدا مەبەستم ئەوەیە بۆ یەکەمین جار عەدنان کەریم بوو لەو ئاستە بەرزەدا گەمەی هونەریی هاوچەرخی لەگەڵ تێکستە کلاسیکەکاندا کرد، لەوەش بەدواوە ئەو هونەرمەندە هەرچیمان بۆ بکات، تەنیا جوانکارییە لەو ستایلە گۆرانییە نەك داهێنان، چونکە عەدنان وەك داهێنان لە سەرەتای کارکردنی لەسەر

ئـەو سـتـایـلـە نـیشانـەکـانـی پـێکـا و تـوانـی خـۆی بـهـاوێـتـە ئـەرشیـفـی داهێنانەکانی هونەری گۆرانیی کوردییەوە، هەموو ئەوانی تریش گەمەی دووبـارەکردنەوەی ئەو داهێنانەن، یـان ڕتووشکردنی هەندێکی ترن بە مـیـلـۆدیـی جیـاواز لـەوانـی تـر، بـۆیـە ئـەوەی ئـێستـە کـاری لـەسـەر دەکـات، دەکرێ وەك گۆرانیی نوێ و جوانکاری لێی وەربگرین، نەك داهێنانێك بـەنـاوی تێپەڕاندنی قۆناغێك و دروستکردنی قۆنـاغێکی تر، کەواتە ئەگەر ئەم هونەرمەندە تـا مـاوە و مەودایەکی دوورتریش لـەسەر هـەمـان سـتـایل کــار بــکــات، کــارەکــانــیـشی لــە هــەر ئــاســتــێکــدا بــن، دەچــنــە بــۆتــەی جوانکارییەکانەوە و داهێنانەکەی پێشتری تێناپەڕێنێ، خەمی ئێمەش لـەوێدایە، چونکە گومـانمـان نییە لـەوەی وەك پێشتر ئـامـاژەم پێ دا، تـوانـای هونـەریی عـەدنـان لـەوە پترە کە لـە ″وەفـایی″دا پێشانی داوین.

ئەم بۆچوونە کەمکردنەوە نییە لە جوانییەکانی ئەلبوومی ″وەفایی″، چونکە ئەگەر ″وەفـایی″ بخەینە بۆتەی هەڵسەنگاندنەوە، عەدنـان توانی بە بـەرهـەمـەکـانی ئەو ئـەلبوومەی زۆرترین چێژ بە بیسەرانی بگەیەنێت، واتە لە بـەرهـەمهێنـانی ئەو ئەلبوومەدا توانیویەتی سەرکەوتوو بێت، هـاوکات جیـا لـە بـەخشینـی چێژ، نوێکـاریـی ڕوون لـە هـەندێك لـە گـۆرانـییـەکـانـی دەبــیــنین کــە پــێشتــر کــاری لــەسەر نــەکــردوون، بــەتــایــبــەتــیش لــە کــارە هـارمۆنیکییەکاندا، بۆ ئەمەیان دەتوانین گۆرانیی (خەندەی گوڵ) وەك نموونە وەربگرین کە تراکی دووەمی ئەلبوومەکەیەتی، لەوێدا کارێکی هـارمۆنیکیت لە پشتی دەنگەکانەوە گوێ لێ دەبێت، لە گۆرانییەکانی ئەم هونـەرمەندەدا کەمتر لەسەر ئەو تەرزە کارانە ڕاهـاتووین، واتە شتێکی نوێمـان گوێ لێ دەبێت، ئەمە جیا لـەوەی لە ″وەفـایی″دا عەدنـان جوانترین گـەمـەی لـەگـەڵ مـەقـامـەکـانـدا کـردووە.. یـەك لـەو شتـە بـاوانـەی ئـێمـە لـە گۆرانیی کوردی و لەلای گۆرانیبێژەکانمـان هـەستی پێ دەکەین، ئەوەیە هـەر گۆرانیبێژێك جیـا لە شارەزاییی ژمـارەیەك لە مەقامەکان، هـاوکات

پێوەستیی پتری دەکەوێتە سەر مەقامێك، واتە لە مەقامێکی دیاریکراودا دەتوانێ زۆرترین چێژ بە بیسەر بگەیەنێت، بەڵام ئەمەیان لەلای عەدنان نەکەوتووەتە بەر بایەخەوە کە بە بۆچوونی من ئەویش جوانییەکی تری هونەرەکەیەتی، لە گۆرانییەکانی ئەلبومەکەیدا ئەو تەرزە کارانە دەبینین، گۆرانیی (ڕیشەی دڵ) کە تراکی یەکەمی ئەلبومەکەیەتی و دەکەوێتە سەر پەیژەی مەقامی "بەیات" عەدنان بەکورتە مەقامێکی "قەتار" شادمان دەکات، ئەو هونەرمەندە ڕاستە لەدایکبووی کەرکووکە، بەڵام پەروەردەی دەڤەری گەرمیان نییە و مەقامەکەش دروست پێوەستە بە گەرمیانەوە، بۆیە دەرچوون لە ناوچەگەریەتی و پەیبردن بەو مەقامە ئاسان نییە، ئەمەش نوێکارییەکی تریەتی، ئەگەرچی دەکرا بۆ جوانترکردنی کارەکەی بەهەمان تێکستەکەی "وەفایی"ی شاعیر مەقامەکەی بەرگوێ بخستینایە، هاوکات جیا لە "قەتار"، جوانتر دەبوو ئەگەر لە کۆپلەی دووەمی گۆرانییەکەیدا "بەرزەقەتار–خاوکەر"ەکەشمان پێ بگەیەنێت، لەبەرئەوەی "قەتار" دەکەوێتە سەر پەیژەی "بەیات" و "خاوکەر"یش لەسەر پەیژەی مەقامی "حیجاز"ە، بۆیە لەو کاتەدا ئەستەم نەدەبوو گۆڕانکاری لە مەقامەکانیش بکات و بەمەش جۆرێك لە ناوازەیی بە بەرهەمەکەی ببەخشێ، کە دەڵێم ئەمەیان بۆ عەدنان ئەستەم نییە، چونکە ئەو لە گۆرانیی (خەندەی گوڵ)دا دروست ئەو کارەی لە گۆڕانکارییە مەقامییەکاندا کردووە، لەوێدا گەمەیەکی هونەری لەگەڵ هەردوو مەقامی "نەهاوەند" و "حیجاز"دا دەکات، کەواتە ئەم جۆرە کارانە بەو نامۆ نین.

ئەو گەمە مەقامی و گۆڕانکارییانەی لە "وەفایی"دا عەدنان پێمانی ئاشنا دەکات، هونەرێکی نوێ نییە لە گۆرانی و مەقامی کوردیدا، زۆرن ئەو هونەرمەندانەی لە کۆنیشدا ئەو کارانەیان لە ئەدا مەقامییەکاندا کردووە، بەڵام عەدنان گەمەکانی لەناو بەستەکاندا بەرجەستە کردووە،

ئەوەیان لە گۆرانیی (هیجری تۆ)شدا گوێبیست دەبین، بەڵام لەوێدا تەنیا لەسەر گۆڕانکارییە مەقامییەکان نەوەستاوە، بگرە هەمان ئەو گەمەیەی لەگەڵ ڕیتمەکانیشدا کردووە، ئەو بە پەیژەی "هومایۆن" دەست پێ دەکات، بەڵام لە کۆپلەی دووەمیدا دەگوازێتەوە سەر ڕیتمی "گەڕیان" و مەقامی "حیجاز"، لە کۆتای کۆپلەی دووەمیشدا دەگەڕێتەوە بۆ سەر هەمان مەقامی سەرەکیی گۆرانییەکەی کە "هومایۆن"ە، بە درێژاییی ئەو گۆرانییە سەمایەکی مەقامی لە نێوان "حیجاز" و "هومایۆن"دا دەکات.

یارییە مەقامی و ڕیتمییەکانی ئەم هونەرمەندە لە زۆربەی گۆرانییەکانی ئەلبوومەکەیدا بەرجەستەن، تەنانەت میلۆدییە فۆلکلۆرییەکەشی بە سادەیی جێ نەهێشتووە، ئەو لە گۆرانیی (لەرزانێ) کە شیعری مەولەوی و وەلی دێوانە و میلۆدییەکەشی لە خانەی فۆلکلۆردایە و لەسەر ڕیتمی "هێوە" کاری بۆ کراوە، دیسان گەمە لەگەڵ "نەهاوەند" و "حیجاز"دا دەکات. بەڵام لە گۆرانیی (ناڵەی بولبول)دا یارییەکی تر دەکات، ئەویش هاتوچۆیەکی خێرایە بەناو تێکستەکە کە هی (وەفایی)ی شاعیرە، عەدنان لەم گۆرانییەدا خۆی بە دێر لە دوای دێری تێکستەکە نابەستێتەوە، گۆرانییەکە لە کۆتا بۆ ناوەڕاست و پاشان بۆ سەرەتا دەست پێ دەکات، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ لە هەر دێرێکدا شاعیر گرێدراوی تەواوی دێرەکانی تری شیعرەکەیە لە چمکی خۆشەویستیی مەحبووبەکەیدا.

وەك گوتم عەدنان کێشەی لەگەڵ مەقامە جیاوازەکاندا نییە کە میلۆدییان لەسەر دروست دەکات، ئەمەیان دیویکی ترە و لەسەری وەستاین، بەڵام کاتێك گۆرانیی (ئەم دڵەم) بەدوای گۆرانیی (ناڵەی بولبول) لە ئەلبوومەکەیدا دێنێ، دەبوو لە ڕیزبەندیی گۆرانییەکانیدا حیسابی بۆ جیاوازی یاخۆ وێکچوونی پەیژە مەقامییەکان بکردایە، چونکە (ئەم دڵەم)یش هاوشێوەی (ناڵەی بولبول) دەکەوێتە سەر پەیژەی "نەهاوەند"، ئەمە جیا لەوەی لە جۆر و شێوەی میلۆدییەکەشدا هەردوو

گۆرانی هاوشان و هاوئاست دەبن، لێرەشدا چێژی هاوشێوە بە بیسەر دەبەخشن، لە کاتێکدا لە گوێگرتن لە ئەلبوومی گۆرانی یاخۆ شارایەك لە گۆرانی، بیسەر پێویستی بەجیاکردنەوە و جیاوازی لە وەرگرتنی چێژ دەبێت، دەکرا لە ڕیزبەندیی گۆرانییەکانی ئەو ئەلبوومەیدا دووری یان وێکچوونی پەیژە مەقامییەکانی لە میلۆدییەکاندا بەهەند وەربگرتایە.

قسەم لەسەر گۆرانیی (نەشئەی بادە) نییە و هەر ئاماژەیەکیش جوینەوەی بۆچوونەکانی پێشتر دەردەخات، بەڵام بەتایبەتی گۆرانیی (یادی جاران) لەسەروەستانی ڕژدی پێ دەوێ، ئەو گۆرانییە لەسەر ڕیتمی خێرا ″دەهۆڵی″ و یارییەکی نێوان هەردوو پەیژەی ″دەشت″ و ″بەیات″ە. من لە زۆر نووسینی پێشترمدا ئاماژەم بەوە داوە کە زۆربەی هونەرمەندانی ئێمە هەوڵی پڕکردنەوەی ئەلبووم بەزۆرترین گۆرانی دەدەن، ئەمەیان ڕەنگە بۆ ژمارەیەکی زۆریان کە لە ئاستێکی ڕۆشنبیریی وادا نین ئیرەیییان پێ بەرین، ئاسایی بێت و هاوکات زۆر گوێ بەڕەخنە و حەزەکانی جەماوەریش نەدەن، بەڵام بۆ کەسایەتییەکی وەك عەدنان کەریم دەهێنێ چڕتر لەبارەیەوە بدوێین، چونکە بەپێی ئەو ئاستەی تا ئێستە لە بەرهەمەکانیدا پێشانی داوین، هەرگیز ناتوانم باوەڕ بەوە بکەم تەنانەت خۆیشی (یادی جاران) بەهاوشانی بەرهەمەکانی تری بناسێنێت، چونکە جیا لە نمایشکردنی میلۆدییەکی تەقلیدی و سادە، دەنگە ڕاستینەکەی خۆی لێ ون کردووین، من بۆچوونی زۆر کەسی ترم لەم بارەیەوە وەرگرتووە، ئەمەش بەو هۆیەی نەك بۆچوونەکەم پێوەندیی بە چێژی کەسیمەوە هەبێت، بەڵام زۆربەی بۆچوونەکان ئەو بەرهەمە بە هاوشانی بەرهەمەکانی تری نابینن. ئەدی گۆرانیی میللی و فۆلکلۆری، بەتایبەتیش لە ڕیتمە خێراکان، هونەرێکی جیاوازە لەو ڕێوشوێنە هونەرییانەی کە عەدنان گرتوویەتیە بەر، ئێمە تەنانەت ئەگەر (دەسماڵێ)ش لە یادەوەریماندا مابێت، پتر بۆ قۆناغەکەی دەگەڕێتەوە کە

ئەودەم زۆربەی گۆرانییەکان ئاسانتر لە ئێستە دەکەوتنە سەر زاران، بۆیە ناکرێ (دەسماڵێ) لەگەڵ (یادی جاران)دا بخەینە بەراوردەوە، چونکە ئەودەم جیا لە ئاستی عەدنان خۆی، قۆناغەکەش لەو دەنگەی قبووڵ دەکرد. ئەمەیان تەنیا کێشەی عەدنان نییە، زۆرن ئەوانەی لەو بۆتەیەدا کاریان کردووە، مەرجیش نییە دواجار بەرهەمەکەیان لە یادەوەریی خەڵکدا بمێنێتەوە، بۆ نموونە کە ناسری ڕەزازی گۆرانیی (بەرزی بەرزی)ی بڵاو کردەوە، بە شێوەیەکی فرەوان کەوتە سەر زاران و بووە یەك لە گۆرانییە میللییەکانی سەردەم، کەچی هەمان ئەو هونەرمەندە لە دوا ئەلبوومیدا کاری لەسەر ڕیتمێکی تری خێرا "دەهۆڵی" کردووە، چەندی بڵێی ئەو بەرهەمەی لە تەواوی بەرهەمەکانی تری دوور خستووەتەوە، ئەمە لە ئاستێکدا ئەو گۆرانییە لە هیچ شوێنێك جێگەی نەبووەوە، هۆیەکەشی نەزانین و نەداریی ڕەزازی نەبوو، تەنیا پەلەکردن ئەو گۆرانییەی پێ خستە پەراوێزەوە و نەبووە بابەتێك لای خەڵك. بۆ ئەمەیان دڵنیام (یادی جاران)یش وەك گۆرانییەکی ئەلبوومەکەی عەدنان دەکەوێتە هەمان تەنگژەوە، ئەوەی لە (یادی جاران)دا وەك هونەرێکی ناوازە و قبووڵکراو دەردەکەوێت، تەنیا ئاوێتەکردنی ئەو ئەدا مەقامیی "دەشت"ەیە کە لە گۆرانییەکەدا بەرجەستە بووە، نەك لەبەرئەوەی خۆی ئەدایەکی ناوازەی مەقامەکەی کردبێ، بگرە پتر بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە لای ئێمە نەبووەتە دۆخێکی ئاسایی ئەدای مەقام ئاوێتەی ڕیتمی خێرا "دەهۆڵی" بکرێت، بەڵام عەدنان ئەمەی کرد، بۆیە ئەم بەرهەمە دەکرێ لە ڕێگەی ئەو جوانکارییەوە بە گۆرانییەکی جیا لەو گۆرانییانە وەربگرین کە لەلایەن گۆرانیبێژانی ترەوە لەسەر ڕیتمی دەهۆڵیدا کاریان بۆ کراوە، بەڵام وەك میلۆدی، نەك تەنیا هاوشانی میلۆدییەکانی تر و ئەدای عەدنان نابێت، بگرە لەنێو تەواوی گۆرانییەکانی ئەلبوومەکەدا لاکەلاك دەکات.

هەموو ئەمانە بۆچوونن و دژەبۆچوونیش قبووڵ دەکەن، بەڵام ئەوەی

لای من بە گرینگ دەبینرێت، وەرگرتنی ڕەخنە و هەڵسەنگاندنەکانە لای کەسی عەدنان کەریم، چونکە ئەوەی کار لەسەر ڕێوشوێنە هونەرییەکان و گەمە ستایلییەکان دەکات، عەدنان خۆیەتی نەك ئێمە، بۆیە جەخت دەکەمەوە، ئەم هونەرمەندە تا ئێستە توانیویەتی لە ئاستێکی باڵای داهێنانەکاندا خۆیمان پێشان بدات، بەڵام بەپێی ئەلبوومی (وەفایی)، پێ دەچێ بیەوێ لەسەر هەمان ستایل درێژە بە کارەکانی بدات، ئەمەش وا دەکا ئێمە تەنیا چێژ لە دەنگ و جوانکارییەکانی لە هونەرەکەیدا لێ وەربگرین نەك داهێنانی پتر و نوێ. بۆ ئەوەی عەدنان لە ئێستە باڵاتر ببینین، دەهێنێ بۆ داهێنانی نوێتر ڕێنوێنیی بکەین، وەك لە (نامەکەی نالی بۆ سالم)دا بە جوانترین داهێنانەکانی موزیك و میلۆدی و دەنگ و ئەدای ئاشنا کردووین، ئێمە لە ڕووی جوانیی هونەرەکەیەوە ئەو کارەی ئەومان بە شاکار وەرگرتووە، کە تا ئێستەش لەبارەیەوە نەدواوین ڕەنگە خەوشێك بێ لە خۆمانەوە، بەڵام ئەوەش دەزانین کە بۆ عەدنان ئەستەم نییە ئەویش تێپەڕێنێ و بە دانسقەترمان ئاشنا بکات، چونکە هەموومان کۆکین لەسەر توانا فرەکەی ئەم هونەرمەندە، بۆ نموونە پێم وانییە بۆ ئەو ئەستەم بێ کار لەسەر چامە شیعرێکی یەك لە شاعیرە باڵاکانی کورد لە شیعری نوێخوازدا بکات، زۆریشمان وەك نموونە لەبەردەستن کە دنیایەك موزیك و میلۆدیی جوان لەناو وێنە و ڕیتمە شیعرییەکانیاندا بەرجەستەن، کەواتە بۆ عەدنانێکی پێگەیشتوو و قاڵ لە بوارەکەی خۆی، لە پەیبردن بەو تەرزە کارانە چ ڕێگری و ئاستەنگێکی ناکەوێتە پێش، بۆ ئەو ئەستەم نییە هەمان ئەو نامەیەی (نالی) کە بە(سالم)ی گەیاند، چامەی شاعیرێکی نوێخوازیش بگەیەنێتە یەك لە هاوشانەکانی، چونکە بەڕاست ئەوەی لە نامەکانی شاعیرە کلاسیکەکاندا وەك هونەرێکی باڵا پێی گەیاندووین، دیسان گەمەکردنیەتی لەسەر هەمان ستایل کە خۆی و ئێمەیش لە سەرەتای کارکردنی لەو ستایلە بە داهێنانمان قبووڵ کردووە،

بۆیە من دەڵێم بە پێچەوانەوە ئەو دەتوانێ لەسەر ستایلگەلێکی تریش داهێنان ئەنجام بدات، کەواتە پێویستیی بەم لەسەروەستانە نییە، ئەوەی لە گەمەکانی لەسەر تێکستە کلاسیکەکان ماوەیەکی زۆرە پێشانمان دەدات، ئێمە وەك هونەرێکی باڵا لێمان وەرگرت، دەمێنێتەوە چیی تری لە هەگبەدایە وەك داهێنانی نوێ پێشانمانی بدات؟.. تا قیامەت چاوەڕێی دەست و قامەتین.

لە کۆواری "واتە" بڵاو کراوەتەوە

قادر مەردان

پێشەنگی موزیك و میلۆدیی كوردی لە كەركووكدا

ناسینی ئەو بۆ ئێمەمانان دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی منداڵیمان كە بۆ نێزیكەی ٤٠ ساڵ بەر لە ئێستە دەگەڕێتەوە، ئەو لە قوتابخانەدا مامۆستای وانەی سروودمان بوو و ڕۆژانە بە كەمانچەكەیەوە دەمانبینی، بەڵام وەك كاری هونەری لە سەرەتای ساڵانی هەشتاكانی سەتەی ڕابردووەوە ئاشنایەتیمان پتەوتر بوو، ئەمە تا ناوەڕاستی نەوەتەكان كە هونەرمەند قادر مەردان بە هۆی نەخۆشییەوە توانای دەرچوونە دەرەوەی نەبوو، ئێمەش وەك ئەمەكێك بەرامبەری لە گەڕەكی ڕەحیماوای كەركووك لە ماڵەكەی خۆیدا بەردەوام سەردانمان دەكرد. بۆیە كارە هونەرییەكان و تا ئاستێك ژیانی كەسیی قادر مەردان بۆ من نامۆ نییە، دوای نەوەتەكانیش كە ئێمە بە هۆی تەرحیلەوە كەركووكمان بەجێ هێشت و دواتریش ئەو بە مەبەستی چارەسەر خۆی گەیاندە لای كوڕەكانی لە سوێد، تا ئێستە نەمبینیوەتەوە و تەنیا لە دوورەوە هەواڵی دەزانم كە بە داخەوە وەك لە ئالانی كوڕیەوە پێم گەیشت، ئێستە هەر لەو وڵاتە دەژی و تووشی

نەخۆشیی بیرچوونەوە بووە و بە ئاسان کەسەکان ناناسێتەوە.

کە لە نەوەتەکان لە ماڵەکەی خۆی سەردانیمان دەکرد، ئەودەم لەبارەی نەخۆشییەکەیەوە باسی ئەوەی بۆ کردین کە لە قۆناغی گەنجیەتیدا تووشی نەخۆشیی شێرپەنجەی کۆڵۆن بووە و دواتر نەشتەرکارییەکی بۆ کراوە و چاك بووەتەوە، بۆیە پزیشکان لە نەخۆشییەکەی نەوەتەکاندا گومانی سەرهەڵدانەوەی هەمان نەخۆشییان لێ کردووە، بەڵام دیارە ئێستە ئەو گومانەی لەسەر لاچووە. ئەوکات کە دەچووینە لای، بە دیتنمان شاگەشکە دەبوو، هەر لەناو ماڵەکەی خۆیدا دووکانێکی کردبووەوە و شتومەکی ئاساییی تێدا دەفرۆشت، عوودەکەی دەهێنا و بە نەرمی دەستی بە ژەنین دەکرد، بەڵام ئەودەم توانای ژەنینی نەمابوو و پەنجەکانی بە ئەستەم سەمایان لەسەر ژێیەکان دەکرد، بۆیە بەزوویش لێی بێزار دەبوو و بەلاوەی دەنا.

قادر مەردان لە ساڵانی پەنجاکانەوە وەك هونەرمەندێك هاتووەتە ناسین، بەڵام لە کۆتای شەستەکان و سەرەتای حەفتاکاندا بە گۆرانیی "بێ ئومێدی" بووە یەك لە ناودارترین هونەرمەندەکانی کوردستان، بە بۆچوونی من ئەو گۆرانییەش لە هۆنراوەی دکتۆر مستەفا زەنگەنە وای کرد بەو شێوە فرەوانە هونەرەکەی بەگشتی بکەوێتە بەر بایەخەوە، چونکە جیا لەوەی تێکستەکەی بۆ ئەوکات لەناو خەڵکدا زۆر کاریگەر بوو و وەك ڕووداوێکی واقیعی دەهاتە خوێندنەوە، هاوکات میلۆدییەکەی کە قادر مەردان خۆی داینابوو، لە میلۆدییە پڕحوزنەکان بوو و تێکستەکەش ئەوەی دەویست، هاوکات سروشتی دەنگی قادر مەردانیش بە دەنگە خەمینییەکان دەناسرێتەوە، ئەگەر بڕواننە تەواوی ئەو گۆرانییانەی تۆماری کردوون، تاکە گۆرانییەکیش لە دەرەوەی خەمینی نادۆزرێتەوە، بێگومان بایەخی ئەویش تا ئەوکاتەی کاری هونەریی دەکرد لەسەر هەمان شێواز بووە. دواتریش لەبارەی گۆرانییەکەی "بێ ئومێدی" لە زاری

مستەفا زەنگەنەی شاعیرەوە ئاماژەی پێ دەدەین.

قادر مەردان لە ساڵی ١٩٣٨ لەگەڕەکی پیریادیی کەرکووك لە دایك بووە، وەك خۆی باسی دەکرد لە باوەشی باوکێکی هونەرپەروەردا پەروەردە بووە، دەیگوت باوکم جیا لەوەی دەنگی زۆر خۆش بوو، لەگەڵیدا شارەزاییەکی باشی لە مەقامەکان و بەتایبەتیش مەقامەکانی دەڤەری گەرمیان وەك "ئای ئای، خورشیدی، ئەڵاوەیسی و خاوکەر" هەبوو، بەردەوام گوێم لە دەنگە بەسۆزەکەی دەبوو و هەر ئەوەش وای لێ کردم خولیام بۆ هونەر گەشە بکا.

تا پۆلی سێی سەرەتایی لە قوتابخانەی "بلاغ"ی کەرکووك خوێندوویەتی و پاشان چوونەتە بەغدا و تا پۆلی یەکی ناوەندی خوێندنی لە بەغدا بووە و دووبارە گەڕاونەتەوە کەرکووك و قۆناغی ناوەندیی لەوێ تەواو کردووە، لە ساڵی ١٩٥٧دا چووەتە پەیمانگەی هونەرە جوانەکانی بەغدا و بەشی کەمانچەی ڕۆئاوایی لە بەشی موزیکی ئەو پەیمانگەیە تەواو کردووە، پاشان گەڕاوەتەوە بۆ کەرکووك و لە ساڵی ١٩٦١دا بووەتە مامۆستای وانەی هونەر لە قوتابخانەی "ڕێدار"ی سەر بە ناحیەی شوان. لە هەمان ئەو ساڵەدا بۆ یەکەمین جار گۆرانییەکی لە تێکست و میلۆدیی خۆی بە ناوی "گوڵبەهار" لە ئێستگەی کوردیی بەغدا تۆمار کردووە، بەدوایدا سروودی "سەرکەوتن"ی لە تێکستی کەمال غەمبار و ئاوازی خۆی تۆمار کردووە کە دەتوانین ئەمە بە سەرەتای دەرکەوتنی ئەو هونەرمەندە بزانین.

لە سەرەتای شەستەکاندا لەگەڵ هونەرمەندان شەوکەت ڕەشید، محەمەد ڕەزا، جەلال وەندی، ئەندازیار چەتین، عیماد شەوکەت و جەبار سۆدەچیدا تیپی موزیکی "ئیرشاد"یان دامەزراند، بەڵام تیپەکە تەمەنێکی کورتی هەبوو، دواتر تیپی موزیکی "سۆلاف" لەسەر دەستی قادر مەردان،

شەوکەت ڕەشید، عەبدولئیلا محێدین، نەجمەدین قەرداش، محەمەد ڕەزا، ڕەمەزان زامدار و چەندان هونەرمەندی تر هاتە دامەزراندن. بۆ ئەوکات ئەو تیپە زۆرترین بزاوی هەبوو و لە سەرجەم بۆنە نەتەوەیی و نیشتمانییەکاندا ئاهەنگیان ساز دەکرد، قادر مەردانیش لە تیپەکەدا جیا لەوەی وەك دەستەی دامەزرێنەر یەك لە موزیکوانەکانی بووە، هاوکات لە ئاهەنگەکاندا وەك گۆرانیبێژیش بەشداریی هەبووە کە پتر لە ١٠ ساڵ بەردەوام بوون.

وەك خۆی دەیگێڕایەوە، تەنیا لە ئێستگەی کوردیی بەغدا ٣٠ گۆرانی تۆمار کردووە، لە سەرەتای ساڵی ١٩٧٠شدا ٥ گۆرانی بۆ تەلەڤزیۆنی بەغدا تۆمار کرد کە لەناویاندا "بێ ئومێدی" زۆرترین دەنگدانەوەی هەبوو. قادر مەردان لەبارەی گۆرانیی "بێ ئومێدی"یەوە دەیگوت بووە هۆی ئەوەی لە تەواوی کوردستاندا بناسرێمەوە، ئەوەش پتر بۆ جوانیی تێکستەکەی دەگەڕێتەوە کە واقیعی و خەماوی بوو، منیش هەوڵم دا بە جۆرێك میلۆدییەکەی بۆ دابنێم کە لەگەڵ خەمی شاعیرەکەدا بتوێمەوە، بۆیە تا دەمرم خۆم بە قەرزاری مستەفا زەنگەنەی شاعیر دەزانم.

جیا لەو گۆرانییانەی بۆ تەلەڤزیۆنی بەغدا تۆماری کردوون، پتر لە ١٠ گۆرانیی تری لە ساڵانی هەشتاکاندا بۆ تەلەڤزیۆنی کەرکووك تۆمار کرد، بەپێی ئەوەی خۆی باسی دەکرد، کۆی بەرهەمەکانی دەگەنە ٥٠ گۆرانیی تۆمارکراو، جیا لەوەی دەیان میلۆدیی بۆ گۆرانیبێژە گەنجەکانی ئەوکات داناوە. لەگەڵ ئەوانەدا چەندان خولی موزیکی بۆ فێرکردنی ئامێرەکانی عوود و کەمانچە کردووەتەوە و دەیان قوتابیی لەو بوارەدا پێ گەیاندووە.

لە ساڵانی هەشتاکاندا قسەی زۆر لەبارەی شێوازی کارکردنی هونەریی قادر مەردان هەبوو بەوەی کاریگەریی هونەرمەندە عەرەبەکانی وەك محەمەد عەبدلوەهاب و فەرید ئەترەشی لەسەرە، منیش ئەو پرسیارەم

ڕووبەڕووی مامۆستا کردەوە، گوتی من لەوەتەی خولیام کەوتووەتە سەر موزیك و گۆرانی، کاریگەریی ئەو هونەرمەندە گەورانەم لەسەر بووە و بەردەوام گوێیان لێ دەگرم، بەتایبەتیش هەر جارێك دەست بە عوودەوە دەگرم یەکسەر هێڵی سەرنجم دەکەوێتە سەر پارچە موزیك یان گۆرانییەکی محەمەد عەبدلوەهاب، بەڵام وێڕای ئەو خولیایەم بۆ ئەوان، هەرگیز لە میلۆدییەکانی خۆمدا پەنام بۆ نەبردوون، ئەو کارانەی تا ئێستە کردوومن سەرجەمیان جیا لە موڵکی خۆم هی کەسی تر نین.

لەبەرئەوەی گۆرانیی ″بێ ئومێدی″ قادر مەردانی لە ناوەندە هونەرییەکەدا بە فراوانی ناساند، هاوکات چەندان گۆرانیبێژی تریش ئەم گۆرانییەیان دووبارە تۆمار کردووەتەوە، بۆیە دەهێنێ لە ڕووی تێکستیشەوە هەندێك لەسەری بوەستین. لە نووسینێکمدا بۆ کۆواری ″ڕامان″ ژمارە ٤٩ی تەمووزی ساڵی ٢٠٠٠ بابەتێکم لەسەر قادر مەردان بڵاو کردەوە، لە هەمان ژمارە و دروست لە دوای بابەتەکەی من، خاوەنی ئەو تێکستە دکتۆر مستەفا زەنگەنە کە ئەویش بە هەمان شێوەی قادر مەردان بەڵام لە قۆناغی ناوەندیدا مامۆستام بووە، لەوێدا باسی واقعییەتی تێکستەکە دەکا. بە مافی خۆمی نازانم تەواوی نووسینەکەی مامۆستا زەنگەنە بڵاو بکەمەوە، ئەوەندە نەبێ تێیدا باس لەوە دەکا کە ئەو لە قۆناغی پێنجەمی ئامادەیی بووە کاتێك دەزگیرانەکەی ″واتە مارەبڕەکەی″ لە ڕووداوێکدا سووتاوە و گیانی لە دەست داوە، ئەوەش بووەتە هەوێنی نووسینەوەی ئەو شیعرەی ″بێ ئومێدی″. زەنگەنە دەڵێ ئەوکات ماڵمان لە گەڕەکی ئازادی بوو و ماڵی مامۆستا قادر مەردانیش دراوسێمان بوون، بەردەوامیش بۆ ئەو کارەساتە دڵی دەدامەوە، کاتێکیش شیعرەکەم نووسی و نیشانی مامۆستا قادرم دا، هانی دام کە بەردەوام بم لە نووسین و داوای ڕوونووسێکی لە شیعرەکە لێ کردم، ئەوەبوو ئەوان ماڵیان بۆ ئیسکانی نوێ باری کرد، دوای ماوەیەك پێی گوتم لە ماڵەوە

سەردانێکی بکەم، ئیتر لەو سەردانەدا ئاوازی گۆرانییەکەی "بێ ئومێدی"م گوێ لێ بوو. دواتر مستەفا زەنگەنە دەڵێ من لەو ماوەیەدا هەستم بە خۆشی نەکردبوو بە هۆی کارەساتەکەوە، بەڵام کاتێك مامۆستا قادر مەردان ئەو ئاوازەی خستە بەر گوێم، خۆشییەکی سەیر بە جەستەم ئاشنا بوو.

ئەمە بەشێکی کورت و پچڕپچڕی گێڕانەوەکانی شاعیرەکەیە کە لە کۆواری "ڕامان"دا بە درێژی باسی کردووە، مەبەستم ئەوەبوو ئەو تێکستە لە ڕووداوێکی خەماوی و کارەساتباری ڕاستینەدا سەرچاوەی گرتووە، هاوکات قادر مەردان و شاعیرەکە ئاشنا بوونە و ئاگەداری ڕووداوەکە بووە، بۆیە میلۆدییەکەش دروست لە ناخی شیعرەکەوە هەڵقوڵاوە و دواتر بووە ئەو بەرهەمە پڕ داهێنانەی لە ئەرشیفی هونەری کوردیدا هەمیشە بە نەمری دەمێنێتەوە.

بەراوردێك لە نێوان
دوێنێ و ئەمڕۆی گۆرانییەكانی هونەرمەند ناسری ڕەزازیدا

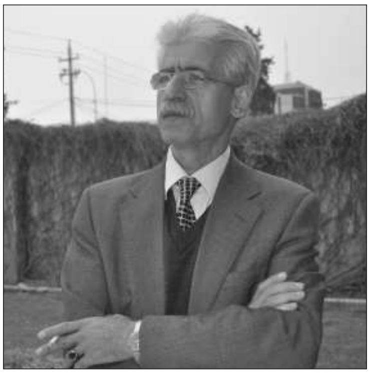

كە ناسری ڕەزازی ڕێگەی ئەوەم لێ دەگرێ وەك فێرگەیەكی هونەری لە گۆرانیی ڕەسەنی كوردیدا ناوی بێنم، پتری هۆیەكەی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە ئەو هونەرمەندە لە دەستپێكەوە تا ئێستەش زۆرترین گۆرانییەكانی هونەرمەندە باڵاكانی پێش خۆی گوتووەتەوە، وێڕای ئەوەی خۆیشی خاوەنی شاكارگەلێكە لە گۆرانیدا، هاوكات زۆرینەی گۆرانییەكانی لە ڕەسەنایەتیی هونەری كوردیدا بەرجەستە بوون، بەڵام بەدیدی من لەبری ناوهێنانی بە فێرگە، دەكرێ وەك هونەرمەندێكی باڵا لێی بڕوانین كە كاریگەرییەكی زۆری لەسەر نەوەی دوای خۆی لە گەنجانیش جێ هێشتووە.

هەمیشە گوتوومە و لێرەشدا جەخت دەكەمەوە كە تەنانەت داهێنەرانیش ئەگەر بە تەواوی بەرهەمەكانیاندا بچینەوە، هیچ یەكێكیان ناكەونە دەرەوەی ڕەخنەوە، ڕەخنە بە هەردوو دیوەكەی، پتریش خاڵە نەرێنییەكان كە پێم وایە تەنیا لەمەیاندا دەتوانین هاوشانی دەنگەكان پشكمان لە

پێشکەوتنەکانیاندا هەبێت، ئەمەیان بۆ هونەرمەند ناسری ڕەزازیش بەهەمان شێوەیە، بۆیە دەخوازێ هونەرمەند بە خوێندنەوەی ڕەخنە لەبارەیەوە شاناز بێ نەك جیقڵدانە تەنگ. لێرەشدا جەخت دەکەمەوە کە بەندە ناسری ڕەزازی بە یەك لە توانا دیارەکانی گۆرانی کوردی دەبینم، بۆیە پێشتر و ئێستەش لەبارەیەوە دواوم و دەدوێم، بە دڵنیاییەوە لە داهاتووشدا لەتەکیدا دەوەستم و دەیخەمە بەر قەڵەمی هەڵسەنگاندن، ئەدی خۆ دەبێ ناسر ئەوەندەش بزانێ کە گۆرانی بۆ ئێمە دەڵێت، واتە هەقدارین بەپێی زانیارییەکانی خۆمان لەو بارەیەوە ڕەخنەی بکەین، ڕەخنە بەرەو دنیا جوانەکە، نەك شێلووکردنی.

لە نووسینێکمدا ئاماژەم بەوە دابوو کە ناسری ڕەزازی نەیتوانیوە ئاستی بەرهەمەکانی سالانی هەشتاکانی تێپەڕێنێ، دیارە بەپێی شارەزایی خۆم لە هونەری مەقام و گۆرانی و هەڵسوکەوتی نێزیکەی ٣٠ ساڵم لەگەڵ ئەو هونەرە و نووسینیش لەبارەیەوە، سەلماندنی ئەو بۆچوونە بۆ من ئەستەم نییە، هاوکات ئەمەیان کەمکردنەوە نییە لە شەوکەتی هونەرەکەی کاکەی ڕەزازی، بگرە ئەمە هەڵسەنگاندنێکە لە بۆچوونێکدا و دڵنیام لەوەی دژەبۆچوونیشم هەن، کەچی لە نووسینێکدا لەبری وەڵامدانەوەم و داواکردن بۆ سەلماندنی ئەو بۆچوونەم، هونەرمەند ڕەزازی بە"نەزان و ناتێگەیشتوو" ناوی بردبووم. دیارە ڕەزازی لە دەربڕینی دەستەواژەی نەزان و ناتێگەیشتوو بۆ هەر کەسێك ئازادە و ئەمەیان دەکەوێتە بەر مامەڵەی خۆی بەرامبەر بە ڕەخنەگرانی، بەڵام ئەوەی من مەبەستمە لێرەدا بیخەمە بەر باسەوە، هەڵسەنگاندنێکی کورتی هونەرییانەیە بۆ بەرهەمەکانی ئەلبوومی "ئێوارەیە" کە لە ١٤ تراکدا خستوویەتییە بەر گوێمان، هاوکات وردبوونەوە و بەراوردکردنە لەگەڵ ئاستی هەندێك لە بەرهەمە کۆنەکانی ئەم هونەرمەندە کە ئێمە لەمێژە پێیان ئاشناین.

ناسری ڕەزازی هەر کاتێك دەستی بە گۆرانیگوتن کردبێ، بەڵام بۆ ئێمە لە ساڵانی حەفتاکان و بە نەواری گۆرانییەکانی "ئای چەندم خۆش ئەوێ" و "ئەم چەم ئەو چەم" و گۆرانییەکانی تر خۆی پێ ناساندین، ڕاستیتان دەوێ بەپێی هەڵسەنگاندنی ئەوکات و قۆناغ و سەردەمەکە، ئەو شارا گۆرانییەی ڕەزازی زۆرترین کاریگەرییان هەبوو و بەفراوانی بڵاو بوونەوە و قبووڵیش کران، ئەوکات ئێمەمانان لە سەرەتای تەمەنی هەرزەییدا بووین و چەندان جار لە ئاهەنگەکاندا ئەو گۆرانییانەمان گوتووەتەوە. وێڕای ئەوەی زۆرینەی گۆرانییەکانی بەرهەمی هونەرمەندانی تر بوون، بەڵام ڕەزازی بە شێوازێکی نوێ، یان ڕاستتر بڵێم بە شێوازێکی دروست ڕەزازییانە پێمانی بەخشیبوون، ئەمە وای کرد ئەم هونەرمەندە وەك ئەستێرەیەك لە گۆرانی کوردیی ناو گەنجاندا تەماشا بکرێت، بەدواشیدا بە چەندان گۆرانیی شۆڕشگێڕی ئاشنا کردین کە ئەوکات بۆ هەر چوار پارچەکەی کوردستان زۆرترین کاریگەرییان جێ هێشت و تا ئەم دەمەش لە یادەوەریدا ماون، یان کاریگەرییان ماوە. ئەمەیە وامان لێ دەکا بەردەوام چاوەڕێی هەڵکشان لەم هونەرمەندە بکەین، هەڵکشان بەواتای هەنگاو هەڵێنانی هاوشان لەگەڵ موزیك و ئاواز و میلۆدییە سەردەمی و هاوچەرخەکان. دروست مەبەستمە بڵێم ئێمە توانیومانە لەو ئاستەی کە لە ساڵانی هەشتاکاندا پێشانمانی داوە، چێژ لە دەنگی ناسر وەربگرین و قبووڵیشی بکەین، لەوەش واوەتر پێویستیمان بەوە دەبێ داهێنانی تر لەو دەنگەدا بدۆزینەوە، چونکە بە بڕوای من ناسری ڕەزازی جیا لە توانا دەنگییەکەی، هاوکات پاشخانێکی ڕۆشنبیریی وای لە خۆیدا کۆ کردووەتەوە کە جوانکارییە نوێیەکان بۆ ئەو ئەستەم نەبێت، ئەدی ئێستە بۆچی بەهەمان هەناسەی هەشتاکان و نەوەتەکان گۆرانیمان بۆ دەڵێت؟ ئەمەیان پرسیارێکە و دەهێنێ خۆی وەڵاممان بداتەوە.

لەناو ئەلبوومەکەی ٢٠١٠ی ناسری ڕەزازی کە ١٤ بەرهەم لەخۆ دەگرێت، بە بۆچوونی من تاکە داهێنان دەکەوێتە بەر یەکەمین گۆرانیی ئەلبوومەکەی "لەو ڕۆژەوە"، ئەو داهێنانەش نەك لە میلۆدییەکەی کە کەوتووەتە سەر پەیژەی "بەیات" و ڕیتمی "جۆرجینا"، بگرە ناسر لە دەستپێکدا بە مەقامێکمان ئاشنا دەکات، بەپێی شارەزاییی خۆم لە بواری هونەرەکانی مەقام، دەڵێم توانیویەتی لە ماوەیەکی کورتدا جوانترین گەمەی هونەری لەناو مەقامگەلێکی لقە مەقامییەکانی "بەیات" لەناو هونەرە ڕەسەنە کوردییەکەدا بکات، چونکە لەوێدا ناسر ئەگەرچی بەکورتی و سادەیی مەقامەکەی گوتووە و مەوداکانی چڕ کردووەتەوە، بەڵام بە وردبوونەوە دەردەکەوێ چەند لقێکی مەقامیی ئاوێتە کردووە و شێوازێکی پێ بەخشیوین کە لە هونەری کوردیدا بە دەگمەنەکان دێتە ژماردن، پتریش بەرجەستەکردنی بەشێك لە ڕۆحییەتی مەقامەکانی "ئای ئای و قەتار" کە ئەمەیان وابەستەی گەرمەسێری گەرمیانە و من نەمزانیوە بەر لە ناسر کەسێکی تر ئەو مامەڵەیەی لەگەڵ ئەو مەقامەدا بەو شێوەیە کردبێ، مەبەستم نییە بڵێم مەقامەکانی "ئای ئای" و "قەتار"ی گوتووە، چونکە ئەوان دوو لقە مەقامی سەربەخۆن کە هەردووکیان زادەی "بەیات"ن، بگرە ڕەزازی بەشێك لە ڕۆشناییی ئەو لقە مەقامییانەمان پێشان دەدا کە لە گەرمەسێردا دەکەونە بەر ئەو لقە مەقامییانەوە، ئەگەر تۆزقاڵێکیش لێی وردبینەوە، هەست بە ڕۆحییەتی "ئەرکەوازیی چڕ" لەناو "هۆرە"شدا دەکەین، ئیتر من نازانم ئایا ناسر بە شارەزاییی خۆی لە هونەری مەقامدا ئەو هەڵسوکەوتەی کردووە و ویستوویەتی داهێنانێکی نوێ لە گەمەی مەقامە کوردییەکاندا بکات، یان تەنیا لە غەریزەوە کاری لەسەر کردووە؟، ئەگەرچی بەهەر دیوێکدا لێی بڕوانین، لە ئاکامدا دەخوازێ بە داهێنانێکی نوێی ئەو هونەرمەندەی بچوێنین، من دەڵێم ئەگەر بەڕاست ناسر مەبەستیەتی خزمەتی

ڕەسەنایەتی بکات، ئەمەیان پتر دەکەوێتە بەر خزمەتەوە، بەڵام ئەوانی تر تەنیا پاراستنی ڕەسەنایەتین.

لەو ئەلبوومەدا پەلەپەلییەکی ئاشکرا بە ناسرەوە دەبینین، یان ئەویش ویستوویەتی بەبێ گوێدانە ئاستی گۆرانییەکان زۆرترین بەرهەمی لە ئەلبوومەکەدا هەبێ کە ئەمەش یەك لە کێشەکانی زۆرترین ڕێژەی گۆرانیبێژانی ئێمەیە، ئەوەندەی بایەخ بە ژمارەی بەرهەمەکان دەدەن، کەمتر لە چۆنیەتییان دەڕوانن، خۆ ئەگەر وا نەبێت، ڕەزازی دوای ساڵانێك لە تۆمارکردنی، ئێستە چ پێویستییەکی بە دووبارەکردنەوەی گۆرانیی "بارگەی خەم" هەیە؟!، ئەم گۆرانییە کە لە ئاوازی هونەرمەندی کەرکووکی "حەسەن غەریب"ە، ڕەزازی لە تۆمارکردنیدا توانی شوێنێکی شیاوی لە زهنییەتی ئێمەدا بۆ بکاتەوە، ئیتر ئەوە چووە سەر ئەرشیفی بەرهەمەکانی تری، کەواتە ئێمە پێویستیمان بە کاری نوێتر هەیە لەو هونەرمەندەوە پێمان بگا نەك دووبارەکردنەوەی کۆنەکان، خۆ ئەگەر ئەمەش بکەینە بەراوردێك لەگەڵ بەرهەمە نوێیەکانی تری ناو هەمان ئەلبووم، پێم وانییە هیچ یەکێك لە بەرهەمە نوێیەکانی ئەو ئەلبوومە نە لەڕووی تێکست و نە ئاواز و تەنانەت موزیکیش ئاستی "بارگەی خەم"یان تێپەڕاندبێت، ئیتر چجای هەقە ناسری ڕەزازی بە بەراوردکردنی بەرهەمە کۆنەکانی لەگەڵ ئەوانی ئێستەیدا نیگەرانی بنوێنێ، بە پێچەوانەوە من دەڵێم دەبوو لەبری نیگەرانی بیانخاتە بەر شانازییەوە، چونکە تەواوی ئەو بەرهەمانە بە کۆن و نوێوە بوونەتە موڵکی ئەو و لە ئەرشیفی ئەودا دێنە پاراستن.

بۆ وردبوونەوەی زیاتر لە ئەلبوومەکەی، دەبینین مەقامی "بەیات" زۆرترین کاریگەریی لەسەر ناسر جێ هێشتووە، ئەمە لە ئاستێکدایە زۆرترین گۆرانییەکانی ئەو ئەلبوومە دەکەونە سەر پەیژەی مەقامی "بەیات" کە پتر لە نیوەی ئەلبوومەکەی پێك دێنێت، لە ڕاستیدا من ئەمەیان

بە خەوشێك لە ناسر نابینم، زۆرن ئەو هونەرمەندانەی لەگەڵ ڕۆحییەتی مەقامێکدا دۆستایەتییان لەوانی تر زیاترە، بەڵام ئێمە لە ئەلبوومی گۆرانیی هەر هونەرمەندێك پتر لە ستایلە جیاوازەکان و هاوکات هەڵسوکەوتە مەقامییە جیاوازەکاندا دەیانخەینە بەر هەڵسەنگاندنەوە، پێم وانییە مامۆستا ڕەزازیش نکوڵی لەوە بکا کە بەلایەنی کەمەوە لە گۆرانیی ڕۆهەلاتی و بەتایبەتیش کوردیدا، مەقام بنچینەی گۆرانییە، بۆیە ئێمە بۆ هەڵسەنگاندن پێویستیمان بە توانا مەقامییەکانی هەر هونەرمەندێك دەبێ تا ئاسانتر سۆزەکانی بدۆزینەوە، یان لە ئەدایان ورد بینەوە ئاخۆ تا چەند لە نێوان مەقامێك و ئەوی تردا جیاوازیمان پێ دەگەیەنێت؟ بۆیە دەبوو لەمەشیاندا پەلەی نەکردایە.

ئەگەر بەتەنیا گۆرانیی "لەرزان لەرزان" وەربگرین کە ناسری ڕەزازی لە کۆندا تۆماری کردووە و بەراوردی بکەین لەگەڵ گۆرانییە نوێیەکانی ئەم ئەلبوومە نوێیەی، من دەڵێم چ لەڕووی تێکست و چ میلۆدی و تەنانەت موزیکیشەوە، تەنیا گۆرانییەك نابینین ئاستی ئەو بەرهەمە کۆنەیان تێپەڕاندبێ، لەگەڵیدا هیچ یەکێك لە بەرهەمەکان لە ئاست گۆرانیی "گیان لالۆ"دا نین کە ڕەزازی بۆ شەهید قاسملۆی گوتووە، خۆ ئەگەر بە هەموو بەرهەمەکانیدا بچینەوە کە زۆرینەمان پێیان ئاشناین، ڕاستیتان دەوێ سەردەمی زێڕینی ڕەزازی دەگەڕێتەوە بۆ ساڵانی هەشتاکان و تا ئاستێکیش نەوەتەکان، دەخوازێ ئەم هونەرمەندە بەم هەڵسەنگاندنە شاناز بێ نەك نیگەران، چونکە ئەوە ئێمەین زەرەبین لەسەر بەرهەمەکانی دادەنێین و دەبینە ڕەخنەگری بەرهەمەکانی نەك خۆی.

ئەو لە گۆرانییەکانی "باوانم – شیلان شیلان – ئێوارەیە – تەنکە – تەیرەکەی گەرمێن – هەر تۆم دەوێ"شدا هەمان بۆچوونمان لەلا دەخولقێنێ، چونکە تەواویان هەمان ئەو ئاستەن کە ئێمە لە بەرهەمەکانی ڕەزازیدا پێیان ئاشناین. مەبەستم نییە بڵێم ئەو گۆرانییانە

ئاستێكی هونەریی لاوازیان هەیە، بگرە لە هەمان ئاستی ئەوانی ترن و ناسر نەیتوانیوە یان نەیویستووە خۆی پتر ماندوو بکا و بەرهەمەکانی تری جێ بێڵێ و سەرووتر هەڵکشێت، ئەگەرنا، ئەوە تەواوی گۆرانییەکان هەریەکەیان لە ئاستێکدا چێژبەخشن و دەکرێ بە هونەری جوانیان بچوێنین.

دەمەوێ لەو بەراوردەدا جەخت لە چەند بەرهەمێکی تریش بکەمەوە، چونکە لە ئەلبوومەکەدا ڕەزازی دەمانگەڕێنێتەوە بۆ دەنگ و توانا میللییەکەی و بە گۆرانیی "هەی هەی"مان ئاشنا دەکا کە لە گۆرانییە دەهۆڵییەکانیەتی "هەڵپەڕکێ"، بەڕاست نەك تەنیا ئێمە، تەنانەت ئەگەر ناسر خۆیشی بیەوێ ئەو گۆرانییە لەگەڵ گۆرانییەکانی تری وەك "بەرزی بەرزی – هادەنگ هادەنگ – گەلاوێژە – پایزە" و دەهۆڵییەکانی تری بخاتە تای تەرازوویەکەوە، چ گومانم نییە لەوەی گەورەترین غەدر لە مێژووی هونەریی خۆی دەکات، چونکە لە "هەی هەی"دا پاڵەپەستۆیەکی ئاشکرا بە ئەدای ناسرەوە هەست پێ دەکەین، هاوکات لەو شێوازە ڕەزازییەمان دوور دەخاتەوە کە ئێمەی پێ ئاشنا کردووە، بۆیە بۆ ئێستە و داهاتووش دەبینین ئەوەندەی گۆرانییە دەهۆڵییە کۆنەکانی کەوتنە سەر زاران و لەلایەن هەوادارانی و تەنانەت هونەرمەندانیشەوە قبووڵ کران، هەرگیز "هەی هەی" ناچێتە هەمان ڕیزەوە و هاوشانی بەرهەمە کۆنەکانی نابێت.

سەرنجی پترم لەسەر گۆرانییەکانی تریش لە ئەلبوومەکەدا هەیە، بەڵام لێرەوە ئیتر لەسەر گۆرانیی "خاتوونەکەم" دەوەستم کە دوا گۆرانیی ئەلبوومە نوێیەکەیەتی، ئەم گۆرانییە کەوتووەتە سەر پەیژەی "ڕاست" و لە ڕیتمی "ڕۆهەڵاتیی خاو"دا گەمەیەکی هونەرییە لەگەڵ ستایلێکی عەرەبی کە هونەرمەند ناسری ڕەزازی بە بۆنە و بێ بۆنە دژایەتیی ئەو ستایلە دەکات. ئەم ستایلە عەرەبییە بە شێوەیەك ڕۆچووەتە ناو هونەری

کوردییەوە، دیارە ئەمەیان ستایلە تورکی و فارسییەکەش دەگرێتەوە، زۆر جار بەجۆرێك ئاوێتە دەبن، نەتوانرێ ئاسان جیا بکرێنەوە کە بەشبەحاڵی خۆم ئەمەیان بەخاڵی ئەرێنیی ئەو جۆرە ستایلە وەردەگرم، چونکە ئاوێتەبوونەکە بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە ئاشنایەتییەك لەناو ڕەسەنایەتییەکاندا دروست دەکات، ئەمەش هۆیەکە بۆ پتر ناساندنی ڕەسەنایەتیمان بە میللەتانی تر، مەبەستم ئەوە نییە گۆڕانییەکەی ڕەزازی ڕەخنە بکەم و بە خەوشێکی ببینم، بگرە دەخوازێ بیخەینە بەر ئاماژەوە کە یەك لە بەرهەمەکانی ئاوێتە بە ستایلی عەرەبی کردووە، هاوکات هونەرێکی قبووڵکراوە و دەهێنێ بە ئەرێنی بیخوێنینەوە.

جەخت دەکەمەوە، ئاراستەکردنی ڕەخنە بۆ هونەرمەندێکی باڵای وەك ناسری ڕەزازی بە ئەرك دەبینم، لەوەش پتر بایەخدانمە بەو کەڵە هونەرمەندە، دەهێنێ ڕەزازیش بەهەمان هەناسە بۆچوونەکان وەربگرێت، هەمووشمان کۆکین لەسەر ئەوەی کاتێك هونەرمەند گەورە دەنوێنێ کە بەرهەمەکانی بکەونە بەر بایەخەوە و دیالۆگ بخولقێنن، نەك خۆی و بەرهەمەکانیشی بکەونە پەراوێزی دیوە ڕۆشنبیرییەکەی هونەرەوە کە پتر پێوەندیی بە ڕەخنەی ڕژدەوە هەیە، بۆیە هیواخوازم ئەمجارەیان لە دیدی هونەرمەند ناسری ڕەزازیدا شتێکم زانیبێ و شتێکی تریش تێگەیشتبم، یاخۆ بەلایەنی کەمەوە خزمەتێکی خۆی و هونەرەکەیم کردبێت.

هونەری هەولێر– ١٠

ئامانج غازی

لە هەردوو دیوی ڕەسەن و ناڕەسەنیی مۆزیکدا

کاتێك باس لە هەریەك لە هونەرمەندانی گرووپەکەی "پاشای گەورە"ی ڕواندز بکەین، ئەگەر هونەرمەندی گەورە زرار محەمەد مستەفا نەخەینە بەر ئاماژەوە بۆشاییەکی گەورە جێ دەهێڵین. ئەدی دەست و پەنجە وردیلەکانی ئەوکاتی ڕواندز و مامۆستاکانی ئێستە پەروەردەی ئەو زاتە گەورەیەن، بۆیە من وای دەبینمەوە نەك تەنیا لە هونەرەکەیان، تەنانەت لەڕووی کەسایەتیشەوە ئەگەر لە قوتابییەکانی دوێنێی مامۆستا زرار و مامۆستاکانی ئەمڕۆی بوارەکە بڕوانن، هەست بەجۆرێك لە کەسایەتییە هێمن و ڕووخۆشییەکەی مامۆستا زرار لە هەڵسوکەوت و ڕووی ئەوانیش دەکرێ. ئەمانە پتر لە هونەرمەندان سەید ئەحمەد ڕواندزی و چەتۆ نەورۆز و..و.. ڕەنگی داوەتەوە، بێگومان ئامانج غازیش یەك لە کەسایەتییە دیارەکانی ئەو قۆناخە و ئەم قۆناخەی ئێستەشە کە مەبەستمانە لێرەدا شتێکی لەبارەوە بڵێین.

ڕاستە ئامانج غازی لە ساڵانی هەشتاکانەوە کاری هونەری دەکا و ئەندامێکی چالاکی تیپی مۆسیقای پاشای گەورە بووە، بەڵام ئەودەم وەك ناوێکی دیاری بوارەکە نەدەناسرا، ئێمە پتر لە سەرەتای ساڵانی نەوەتەکانەوە وەك داهێنەرێکی بوارەکە ئەم هونەرمەندەمان ناسییەوە و بە کارە باڵاکانی خۆی ئاشنا کردین، پتریش بە موزیکی "رێگەیە و سەرەولێژ بۆتەوە" کە بۆ دەنگی هاوتا ئەسعەد کاری لەسەر کردبوو، ڕاستیتان دەوێ ئێمە ئەوکات بەو جۆرە ستایلە ئاشنا نەبووین، ئەمە نەك بەو واتایەی ئامانج یەکەمین کەسە کاری لەسەر ئەو ستایلە مۆدێرنەی موزیکی کوردی کردبێ، بگرە پتر لەبەرئەوەی هونەرمەندانی ئەوکات مۆدێرنیزەکردنی موزیکی ئەوسایان لە ستایلێکدا بەکار دەبرد، هەرچی ئامانجە بەلایەنی کەمەوە لەو بەرهەمەیدا هەڵسوکەوتی لەگەڵ ستایلە جیاجیاکاندا کردبوو و تێیدا هونەرێکی نوێ و باڵای بەخشی. ئەوەی بە وردی لەو کارەی ئامانج ڕامێنێ، دەگاتە ئەو لێکدانەوەیەی کە لەسەر هەمان ڕێچکە بەردەوام دەبێ و وەك ڕەوتێکی جیا لەوانی تر کاری بەردەوامی لەسەر دەکات، یان وەك پسپۆڕیەتییەك لە ئەقڵیەتی هونەریی خۆیدا جێگیری دەکات، یان بەدوورکەوتنەوە لە میلۆدییە فۆلکلۆری و ستایلە میللییەکان لێکدانەوەی بۆ دەکا کە ئەمەش لەلای زۆر لە ئێمەمانان دوورکەوتنەوە لە ڕەسەنایەتی دەگەیەنێ، نەك لەبەرئەوەی ئەو بەرهەمەی لە دەرەوەی ڕەسەنایەتی بەکار بردبێ، بگرە لەبەرئەوەی هەڵسوکەوتی لە تەك موزیکی بەرهەمەکەدا لە گوێچکەی بیسەری کورد نوێ بوو، نوێش نەك بە واتا نامۆییەکەی نا، بگرە بەواتای بەرجەستەکردنی ڕەسەنایەتی لە هاوچەرخیەتیدا کە بەشبەحاڵی خۆم لە نووسینی تریشمدا لەبارەی هونەرمەند ئامانج غازییەوە هەمان بۆچوونم خستووەتە ڕوو.

لێرەوەیە ئامانج غازی لە هەردوو دیوی ڕەسەن و ناڕەسەنی موزیکدا

باس دەکەین، ڕەسەن بە واتا میللییەکەی و ناڕەسەنیش بە واتا موزیکە مۆدێرنیزمەکانی کە هەموومان تا ئاستێکی فرە بەو تەرزە کارانەی ئەم هونەرمەندە ئاشناین. ئەدی ئەوەی وردتر گوێ لە دانان و دابەشکارییە موزیکییەکانی ئامانج لەناو کارە هارمۆنیکییەکانیدا بگرێ، لە نێزیکیشەوە ئاشنایەتیی تەواوی لەگەڵ بەرهەمەکانی تری ئەم هونەرمەندە نەبێت، بێ شك وای دەبینێتەوە لە هەڵسوکەوتی لەگەڵ فۆلکلۆر و میللیبوونی گۆرانیدا ئەستەمیی دەکەوێتە پێش، بەڵام بەڕاست ئامانج لە کارە هونەرییەکانیدا پێچەوانەی ئەو بۆچوونانەمان پێ دەڵێ، ئەمەشمان لە بەرهەمە هونەرییەکانی ئەو ماوانەدا بۆ دەردەکەوێ کە بەڕێوەبەری کەلەپووری سەر بە وەزارەتی ڕۆشنبیری بوو، سەردەمی بەڕێوەبەریی ئامانج بووژانەوەیەکی سەیر ئەو بەڕێوەبەرایەتییەی گرتەوە، بێگومان ئەو خوێن شیرینییەی کەلەپووری ئەوکات ئەقڵی هونەریی ئامانجی لە پشتەوە بوو کە مەبەستم نییە لێرەدا بەدرێژی یان قووڵتر بیخەمە بەر ڕۆشناییەوە، هێندە نەبێ کە ئەمەش بەڵگەیەکی تری زیندووی قووڵبوونەوەی ئەم هونەرمەندەیە لەناو هونەری میللی و فۆلکلۆر کە لە خۆیدا دنیایەکی هەستەوەر و ناسکە و هەموو ئاماژەکانی ئێمەش بۆ ڕەسەنایەتی ئەم بوارە دەگرێتەوە.

ئەگەر بۆچوونی دروستی خۆم لەم ڕووەوە دەربڕم، دەڵێم وابەستەبوونی بەگرێ و گۆڵ بە ڕەسەنایەتییەوە یەك لە هۆیەکانی چەقبەستوویيمانە لەم بوارە هونەرییەدا، هاوکات پاراستنی ڕەسەنایەتیی تەواوی بوارەکان بە پیرۆز دەبینم، ئەدی پاراستن شتێکە و نوێکردنەوەیان شتێك و وابەستەبوونەکەش شتێکی تر کە دەکرێ لێکدانەوەی جیا بۆ هەریەکەیان بکەین، لەگەڵ ئەوەشدا هەوڵەکانی ئامانج غازی بۆ زیندوو ڕاگرتنی ڕەسەنایەتیی هونەری کوردی بەرز دەنرخێنم. وەك لە دیمانەیەکی (ئاکانیوز)دا کە لەگەڵ ئەم هونەرمەندە سازم کردبوو، ئامانج ئاماژەی

بەوە داوە کە لەگەڵ هونەرمەندان وریا ئەحمەد و د. محەمەد زازادا کاریان لەسەر ڕووپێوێکی مەیدانی بۆ کۆکردنەوەی میلۆدییە ونبووەکان کردووە و لە ناویاندا پتر لە ٤ هەزار میلۆدیی ونبووی کوردییان دۆزیوەتەوە، بە نیازیشن لە دووتوێی کتێبدا کۆیان بکەنەوە بە مەبەستی پاراستنیان، ئەگەر ئەمە لە دەرەوەی کارە هونەرییە موزیکییەکانی ئەم هونەرمەندەوە سەیر بکەین، پێم وایە غەدرێکی گەورەی لێ دەکەین، چونکە مەحاڵە بەبێ ئەشقێکی باڵا بۆ بوارێکی دیاریکراو بتوانی کاری ڕژدی لەسەر بکەیت، کەواتە ئامانج خاوەنی ئەشقێکی باڵایە بۆ فۆلکلۆر و هونەری میللیی کوردی، کەسێکیش خاوەنی ئەو ئەشقە بێگومان نییە لەوەی لە نوێکردنەوە و گەشەپێدانیان ئاسانتر دەتوانێ پڕ لە داهێنانیان بکا کە دڵنیام درەنگ و زوو ئامانج لەم بوارەشدا شارایەك کاری پێیە و لە داهاتوودا دەیانخاتە سەر ئەرشیفی بەرهەمەکانی تری.

بەپێی ئاگایی و شارەزاییی خۆم لە کارە هونەرییەکانی ئامانج غازی کە ماوەیەکی کەم نییە زەڕەبینی خۆم لەسەر داناوە، زۆرینەی بەرهەمەکانی ئاسان دەناسمەوە، بەڵام مەبەستم نییە لێرەدا تەواوی بەرهەمەکانی بخەمە بەر ئاماژەوە، هێندەی مەبەستم ئەو ڕەوتە هونەرییەیە کە ئەم هونەرمەندە کاری لەسەر دەکات، بەڕاست ئامانج توانیویەتی لە مۆدێرنیزەکردنی موزیك و هاوچەرخیەتیدا ڕەسەنایەتیی کوردی بپارێزێ، هاوکات بە بەرهەمی نوێ و قبووڵکراومان ئاشنا بکات، لەگەڵیدا ئەگەر وردتر لە دانانی موزیکەکانی ناو ئۆرکێسترای کوردستانی بڕوانین، ئاسانتر ئەوە دەبینین کە ئامانجیش بێبەش نییە لە ستایلە بێگانەکان، مەبەستم ئەوانەی بە هونەری کوردی نامۆن، ئەمەیان تا ئاستێك هەندێك لە موزیکەکانی ئەگەر لە ١٠ ڕستەی موزیکدا خۆ بنوێنن، بەدڵنیاییەوە دەتوانین بەلایەنی کەمەوە ٨ ڕستەیان دەستنیشان بکەین کە بە هونەری کوردی نامۆن، بەڵام دروستتر ئەوەیە کە لە دوو ڕستەکەی

تردا توانیویەتی بە جۆرێك لە ڕەسەنایەتیدا بتوێتەوە کە لەگەڵ تەواوی ڕستە موزیکییەکانی تردا ئاوێتە بن و لە ئەنجامیشدا وەك هونەری کوردیی ڕەسەن تەواوی موزیکەکەی لێ وەربگرین، دیارە ئەمەش دیسان هەمان بزاڤ و سەرمایە لە نێوان ڕەسەنایەتی و هاوچەرخیەتیدا.

ئامانج لەناو هاوڕێکانی تریدا تاکە هونەرمەند نییە کاری لەسەر ئەم تەرزە هونەرە کردبێ، ئەوانی تریش کە لە قوتابییە زیرەکەکانی زرار محەمەد مستەفا بوون، هەریەکەیان بە جۆرێك جوانییەکانی موزیکمان پێشان دەدەن، بەڵام بە شێواز و ڕێچکەی جیاجیا کە ڕەنگە لە داهاتوودا (سەید ئەحمەد ڕواندزی-چەتۆ نەورۆز-سیروان سیرینی) هەریەکەیان بەجیا بخەینە بەر قەڵەمی هەڵسەنگاندنەوە.

هونەری هەولێر- ٣

به یادی گوڵبەهار.. کەوا سپێدێ بخوینە

تا ئەبەد خۆم بە قەرزارباری هونەرمەند عادل حەسەنی شانۆکار و بەڕێوەبەری ڕۆشنبیری و هونەری دهۆك دەزانم کە ئێمەی هونەرمەندانی کەرکووکی بانگهێشتن کرد بۆ زەماوەندی "ئەیاس و ئەردەوان زاخۆیی" لە زاخۆ و لەوێ بۆ یەکەمین جار خاتوونە گۆرانیبێژی ناوداری کورد "گوڵبەهار"م بینی. ئەو زەماوەندە لە هۆڵی لقی ٨ی پارتی لە ٢٠٠٦/٢/٢٢دا هاتە سازکردن. لە کەرکووکەوە من و هونەرمەندان لالۆ ڕەنجدەر و مەحموود گلی و خالید جوانڕۆ و سدیق شەیدا چووین.

لە ڕۆژی یەکەمی زەماوەندەکەدا ئافرەتێکی بەساڵاچوو خۆی کرد بە هۆڵەکەدا و پێشوازییەکی بێ وێنەی لەلایەن هونەرمەندان و دەستەی بەڕێوەبردنی زەماوەندەکەوە لێ کرا، ئێمە نەماننناسییەوە و پێمان وابوو دایکی ئەردەوان یاخۆ ئەیاس زاخۆیی بێ، تا ئەوکاتەی ناویان هێنا و بەخێرهێنانیان کرد، دواتر هەموو بە سەرسڕمانەوە تەماشای یەکترمان دەکرد ئەو خاتوونە هونەرمەندەی لە سەردەمەکەی خۆیدا بە ئەهلی زەوق و شەوق و جوانی و ڕووخۆشی دەناسرایەوە، ئێستە بە سەرپۆشی سەر و چاوێلکەوە دەیبینین، هاوکات هەنگاوەکانیشی خاوبوونەوەیان پێوە دیار

بوو، بۆیە وێڕای ئەوەی بە بینینی زۆر دڵخۆش بووین، لەگەڵیدا خەمێکی گەورەمان بۆی هەڵگرت، ئەدی خۆ گوڵبەهار خۆشەویستی هەمووان بوو.

دوای بینینی لە هۆڵەکەدا، لەگەڵ هاوڕێیانی هونەرمەند وێکڕا بڕیاری ئەوەمان دا شوێنی حەوانەوەی لە هەر جێگەیەك بێ بچینە لای و سەردانێکی تایبەتی بکەین، کاتێکیش پرسیارمان کرد، هونەرمەندی ئاوازدانەر عەبدولعەزیز سلێمان پێی گوتین گوڵبەهار میوانی هونەرمەند سەمیر زاخۆییە و لە ماڵەکەی ئەودایە، بۆیە دوای تەواوبوونی ڕێوڕەسمی زەماوەند، زەحمەتییەکەمان خستە بەر عەبدولعەزیز سلێمان و بردینی بۆ ماڵەکەی سەمیر زاخۆیی، کاتێك لە دەرگە چووینە ژوورەوە، هونەرمەند لالۆ ڕەنجدەر بەر لە هەموومان خۆی کرد بە ژووردا و لەناو هۆڵەکەدا گوڵبەهارمان بینی، دیار بوو پێشوەختە بە تەلەفۆن ئاگەدار کرابووەوە کە ژمارەیەك لە هونەرمەندانی کەرکووك سەردانی دەکەن، بۆیە ئەو بەڕوویەکی شیرینەوە بەرەو ڕوومان هات، بەڵام ئێمە بێ ئەوەی تەنانەت سڵاویشی لێ بکەین، لالۆ ڕەنجدەر بەرامبەری وەستا و دەستی بەگۆرانیگوتن و یەك لە گۆرانییەکانی گوڵبەهار کرد "کەوا سپێدێ بخوینە"، پاشان هەموومان بەدوایدا گۆرانییەکەمان دەگوتەوە، ئەو هەڵوێستە وای لە گوڵبەهار کرد خۆی پێ ڕانەگیرێ و ئەویش لەگەڵماندا لەنجەیەکی بۆ کرد و دەستی بەگۆرانیگوتن کرد، دوای گۆرانییەکە هەموو دەستیمان ماچ کرد و ئەویش بە گەشییەکی زۆرەوە پێشوازییەکی گەرمی کردین.

لەگەڵیدا کەوتینە قسەوباسەوە، گڕ و تینەکەی سەردەمی گەنجیەتیی نەمابوو و بە خاوی دەدوا، بەڵام هەرچۆنێك بێ وەك سەربزێویی ڕۆژنامەوانیی خۆم هەر دەبوو شتێکی لێ هەڵکڕێنم، ئەویش وەك زۆر لە خاتوونە هونەرمەندەکانی تر نەیدەویست تەمەنی ڕاستینەی خۆی ئاشکرا بکات، بەڵام لێی بووم بە سیکۆتین و لە کۆڵی نەبوومەوە تا ناوی ڕاستینە

و تەمەنەکەی ئاشکرا کرد. لێرەش بەدواوە هەندێك لە گێڕانەوەکانی خۆی باس دەکەم.

گوڵبەهار گوتی ناوم "فاتیمە محەمەد ئەحمەد"ە و لە ساڵی ١٩٣٢ لە جولەمێرگی هەکاریی کوردستانی تورکیا لە دایك بووم، کاتێکیش هاتمە کوردستانی باشوور و چوومە ناو کاری هونەرییەوە، هونەرمەند "ئەحمەد خەلیل" نازناوی "گوڵبەهار"ی بۆ هەڵبژاردم و یەکەمین گۆرانیم بە ناوی "کوڕێ گوندی" لە ساڵی ١٩٦١دا بۆ ئێستگەی کوردیی بەغدا تۆمار کرد، ئیتر بەردەوام بووم و تا ئەوکاتەی توانای گۆرانیگوتنم هەبووە ٢٧٠ گۆرانیم تۆمار کردووە، ئێستەش وەزارەتی ڕۆشنبیریی حکوومەتی هەرێمی کوردستان لە گەڕەکی "باروشکێ"ی دهۆکدا خانوویەکی بە کرێ بۆ گرتووم و لەوێ دەژیم.

کات بۆ ئێمە کەم بوو و هەروەها ئەویش توانایەکی وای نەبوو هاندەرمان بێ پتر لەلای بمێنینەوە، تەنیا ٢٠ خولەك لە خزمەتیدا بووین، ناچار بەجێمان هێشت.

گوڵبەهار تاقانە گۆرانیبێژی ئافرەت نەبووە لە سەردەمەکەی خۆیدا، بەر لەویش گۆرانیبێژی تری ئافرەت هەبوون و هەندێکیشیان تا سەردەمەکەی ئەو لە ناوەندەکەدا مانەوە، مریەم خان و دایکی جەمال لەو کۆنتر بوون، بەڵام نەسرین شێروان و ژیان ئەحمەد "بەلقیس دۆسکی" لە سەردەمی گوڵبەهاردا گۆرانییان گوتووە، ئەگەرچی بەلقیس وەك تەمەن لەوان بچووکتر بووە، بەڵام دەکرێ ئەوان بە نەوەی شەستەکان هەژمار بکەین. ڕاستە بەلقیسیش واتە "ژیان ئەحمەد" کە ئەوکات بەو ناوە ناسرابوو ناودارترین خاتوونە گۆرانیبێژی سەردەمەکەی خۆی بووە، بەڵام بەر لەویش گوڵبەهار یەکەمین ئافرەت بووە بۆ کوڕان گۆرانیی گوتووە "کوڕێ گوندی" و "کوڕە کوردا"، لە گۆرانیی دوێتیشدا بەردەوام

گوڵبەهارمان دەبینی کە ئەویش بۆ ساڵانی شەست و حەفتاکانی سەتەی ڕابردوو دەگەڕێتەوە، بۆیە جیا لەوەی هەریەك لەو خاتوونانە کاریگەریی ئەرێنییان بۆ ئێستەی هونەری گۆرانیی کوردی بەجێ هێشتووە، دەکرێ گوڵبەهار بە یەك لەوان هەژمار بکەین کە زۆرترین ئامادەییی لە ناوەندەکەدا هەبوو. هەروەها ئەگەر وەك خۆی باسی کرد ژمارەی گۆرانییە تۆمارکراوەکانی ٢٧٠ گۆرانی بن، ئەوە دەگەیەنێ ئەو خاتوونە تەواوی ژیانی خۆی بۆ هونەرەکەی تەرخان کردبێ، واتە تا ئەوکاتەی هێزی تێدا بووە بێ دابڕان کاری هونەریی کردووە.

دوای ئەو سەردانەشمان بیرم لەوە کردەوە سەردانێکی تری تایبەتی بکەم لە ماڵەکەی خۆی لە دهۆك و چەند ڕۆژێك لەلای بمێنمەوە، بەو مەبەستەی تەواوی یادەوەرییەکانی لەگەڵ هونەرمەندانی سەردەمەکەی خۆی، هەروەها کارە هونەرییەکان و چۆنیەتیی هەڵسوکەوتیان لەگەڵ یەکتر و هونەرەکەیاندا بخەمە دووتوێی کتێبێك، بەڵام هەر جارێك پرسیاریم دەکرد، وەڵامەکان لەبارەی تەندروستیی گوڵبەهارەوە هاندەر نەبوون بتوانم بەو خزمەتە بگەم. بۆیە ئەو ڕۆیشت و منیش بە دەستبەتاڵی مامەوە.

باسەرە – ١٤٠– ٢٠٠٦/٣/١

یەشار مشكۆ و وەرچەرخان لە گۆرانیی توركمانیدا

ئەگەرچی هەمان قیت و قۆزییەكەی سەردەمی گەنجیی لەدەست نەداوە، بەڵام كە لە دوورەوە لێی دەڕوانی، هەست دەكەی كەسایەتییەكی وشكەڵە و كەمدووە، بۆیە هاوڕێتیكردنی بەئاسان نابینیت. كاتێكیش لێی نزیك دەبیەوە و دەیدوێنی، بەڕاست خۆت یاغنیش دێتە بەرچاو، چونكە یەشار شەوكەت كە من لێرەدا هەر بەشێوەزارە میللییەكە بە"یەشار مشكۆ" ناوی دەبەم، هێندە هێمن و سەنگین و خۆشمەشرەبە، لە كاتی گفتوگۆدا چەندی بڵێی بەئاسان دەخزێتە دڵانەوە. من لەگەڵ هاوڕێ و هاوكارم ئومێد ئەنوەردا سەردانیم كرد و مەبەستم بوو بۆ (ئاكانیوز) دیمانەیەكی لە تەكدا ساز بكەم، لە چایخانەكەی تەنیشتی "تۆمارگەی مشكۆ" بەرامبەر بە قەڵای هەولێر دانیشتین، دوای سین و جیمێكی زۆر، هەستم بە كەمتەرخەمیی خۆم كرد بەرامبەری، چونكە لەو ماوە دوور و درێژەی كە هەڵسەنگاندنی هونەری لە بواری موزیك و گۆرانی دەنووسمەوە، كەچی سەیرە لەناو ئەو سەتان نووسینەی تا ئێستە بڵاوم كردوونەتەوە، هێندە كەمتەرخەم بووم و ئەو جگەرگۆشەیەی مشكۆی

گەورە هونەرمەندم نەخستووەتە بەر قەڵەم. خۆ جوانییەکانی یەشار تەنیا لەوێدا نییە کە کوڕی ئەو هونەرمەندە باڵایەی تورکمان و کوردیشە، چونکە یەشار خۆیشی خاوەنی هەمان باڵاییە لە هونەری گۆرانی و مەقام و هەروەها "خۆریات"ی تورکمانیدا، تەنانەت لەناو هونەرمەندانی تورکماندا وەك مامۆستایەك دەناسرێتەوە، بۆیە دەبوو لەبارەیەوە بدوێین. دەی نەچووە بچێ، وا لێرەدا هەوڵ دەدەم بیخەمە بەر ڕۆشناییەوە.

بەدیدی من لەناو تەواوی هونەرمەندانی نەوەکەی خۆی، یەشار مشکۆ تاکە هونەرمەندی گۆرانیبێژی تورکمانی بوو کە لە ساڵانی هەشتاکاندا بە گۆرانیی "ئالی قرلسن" هەنگاوێك پێش نەوەکەی خۆی کەوتەوە، مەبەستم ئەوەیە بەر لە یەشار و تۆمارکردنی ئەو گۆرانییەی، میلۆدیی تورکمانی ئاستە میللی و ڕۆهەڵاتییە باوەکەی پێشتری تێنەپەڕاندبوو، واتە تەواوی هونەرمەندانی بواری گۆرانیی ئەوکات لە لاساییکردنەوەی نەوەکانی پێش خۆیان نەترازابوون، بەڵام یەشار چ لەڕووی تێکست و چ لەڕووی میلۆدی و تەنانەت موزیکیشەوە، گۆرانیی تورکمانیی گەنجی دروست کرد، کەواتە دەکرێ نوێکردنەوە و گەنجبوونەوەی گۆرانیی تورکمانی و دەربازکردنی لە فۆڕمە تەقلیدییەکەی، لەو بەرهەمەی یەشارەوە بخەینە بەر باس، بێگومان ئەمەیش پێوەستە بە ئەقڵی گەنجەوە کە ئەم هونەرمەندە لە هونەری گۆرانیی تورکمانیدا بەچۆپیکێشی دەناسرێتەوە، سەیر لەوەدایە یەشار بەجۆرێك مامەڵەی لەگەڵ ئەو بەرهەمەدا کرد کە لەلایەن نەوەی نوێ و تەنانەت نەوەی پێش خۆیشیەوە بە بەرهەمی دانسقە و قبووڵکراو وەربگیرێت، خۆ ئەگەر بێینە سەر باسی ململانێی نەوەکان، دەبوو ئەم هونەرمەندە تووشی دنیایەك ململانێی بێسەروبەریش ببوایەوە، بەڵام ئەو پێچەوانەکەی بۆ سەلماندین، بە بۆچوونی منیش سەرکەوتنەکەی یەشار لەو گەنجکردنەی گۆرانیی

تورکمانیدا بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە ئەو نوێگەریی لە نێوان دوو نەوەدا کرد، واتە بە سۆزی نەوەکەی پێش خۆی، هەوڵی دا گۆرانیی تورکمانی لە قۆناغەکەی خۆیدا جوانتر بکاتەوە، ڕاستیتان دەوێ مافی خۆیەتی ئەو قۆناغە بە زێڕین و ئەو بەرهەمەیش بە داهێنان لە هونەری گۆرانیی هاوچەرخی تورکمانیدا بچوێنین، بەپێی شارەزایی و ئاگایی خۆمیش لە گۆرانی و خۆریاتی تورکمانی، پێم وایە دوای یەشار تاکە کەسێك کە لەسەر ئەو ڕەوتە کاری کردبێ، هونەرمەند عەلی عەبدولکەریم بوو لە کەرکووك کە گۆرانیی "دیە بیلمرەم"ی تۆمار کرد، ئەو گۆرانییەیش لە سەردەمەکەی خۆیدا یەك لە هەرە جەماوەریترین گۆرانییە تورکمانییەکان بوو، بەلام عەلی کاریگەرییەکی ئاشکرای یەشاری لەسەر بوو، ڕەنگە ئەمەش بۆ نێزیکیی ئەو دوو دەنگە لە یەکتر بگەڕێتەوە، بەلام عەلی عەبدولکەریم نەیتوانی بەردەوام بێ و پاش ماوەیەکی کەم خۆری ئاوا بوو، دوای ئەویش شکم نەبردووە چ هونەرمەندێکی تری تورکمان لە نوێگەریدا کاری کردبێت، ئەگەر گەنجێلێکیش لە هەولێر خۆیان لە قەرەی ئەو تەرزە گوتنە دابێت، گومانم نییە لەوەی لە ژێر کاریگەریی ڕەوتەکەی یەشاری مشکۆدا بوون.

من کە لەگەڵ یەشاردا کەوتمە دیالۆگەوە، هەندێك شتی شاراوەم لا ئاشکرا بوو کە لە ڕاستیدا بە سەرسامی لێیان دەڕوانم، بۆیە بە گرینگی دەزانم لێرەدا بەڕژدی لەبارەی سەرەتاکانی ئەم هونەرمەندە بدوێم. وەك خۆی بۆی باس کردم، یەشار لەدایکبووی ساڵی ١٩٥٠یە، هاوکات لە تەمەنی ١٥ ساڵییەوە لەگەڵ مشکۆی باوکی و محەمەد ئەحمەد ئەربیلیدا دەنگی گۆرانیگوتنی هەڵبڕیوە، کەواتە دەستپێکی دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ١٩٦٥، ئەمەیان بۆ دەستپێکردنی کاری هەر هونەرمەندێك ئاساییە، بەلام ئەوەی ئاسایی نییە، وەك یەشار باسی دەکرد کاتێك ویستوویەتی گۆرانی بڵێت، لە ئاهەنگێکدا مەقامی "لەپاش مەرگم"ی گوتووە کە لە

بەرهەمە باڵاکانی باوکیەتی، کەچی مشکۆ پێی گوتووە "ئەگەر دەتەوێ گۆرانی بڵێیت، لاسایی کەس مەکەرەوە و هەوڵ بدە ڕێچکەیەك بۆ خۆت بدۆزەرەوە". ئاخر جێی خۆیەتی بە سەرسامییەوە لەو هەڵوێستەی مشکۆ بۆ جگەرگۆشەکەی بڕوانین، چونکە هەموو دەزانین هەمیشە باوکان و بەتایبەتیش لەو سەردەمەدا کە دروست ناوەڕاستی شەستەکانی سەتەی ڕابردوو بووە، شانازییان بەوە دەکرد کوڕەکانیان لە مەجلیسدا لاساییان بکەنەوە و شوێنی باوکەکان ون نەکەن، کەچی مشکۆ پێچەوانەی ئەو بنەما کۆن و باوەی نواندووە، نەك هەر نەیویستووە کوڕەکەی لاسایی بکاتەوە، بگرە هانی نوێبوونەوەی داوە بۆ دۆزینەوەی ڕێچکەیەك، ئەمەش واتە دۆزینەوەی خۆی، نەك خولانەوە لە دەوری داهێنانەکانی باوك، لێرەوە بۆمان دەردەکەوێ کە مشکۆ لەو سەردەمەدا خاوەنی بیرکردنەوەیەکی نوێ و گەنجانە بووە، بە بڕوای من ئەو ئامۆژگارییەی ئەویشە بووەتە هاندەر کە یەشار هەوڵی نوێبوونەوە بدات، کەواتە دەکرێ بڵێین بەشێك لە داهێنان و جوانکارییەکانی یەشار دەکەوێتە بەر ئەقڵە هونەرییەکەی مشکۆوە.

یەشار جیا لەوەی مامۆستایەکی گەورەی بواری مەقام و خۆریاتی تورکمانییە، هاوکات ئاوازدانەر و خۆریاتنووسیشە، هەروەها دەیان میلۆدیی بە گۆرانیبێژە تورکمانە گەنجەکان بەخشیوە، خاوەنی دەیان خۆریاتیشە، وەك خۆی دەیگوت ئەگەر کۆیان بکاتەوە، ڕەنگە خۆریاتەکانی لە دوو کتێبدا جێگەیان ببێتەوە، بە بڕوای من کە تا ئێستە ئەمەی نەکردووە، تەنیا لە تەمەڵییەتی، ئەو پێیەوە دیارە ئەوەندەی بایەخ بەگۆرانی و بەرنامە هونەرییە ڕاستەوخۆکانی تەلەڤزیۆن دەدات، کەمتر بیری بۆ دانانی کتێبی تایبەت بە خۆریات دەچێت، لە کاتێکدا هونەری تورکمانی پتر لە میلۆدییەکان پێویستیی بە بڵاوکردنەوەی خۆریاتەکانە، چونکە "خۆریات" کە توخمێکە لە مەقام، بە ڕەسەنترین

لایەنی بواری گۆرانی و موزیکی تورکمان دادەنرێت. ئەو جیا لەمانە پێشکێشکارێکی بەتوانای بەرنامە هونەرییە ڕاستەوخۆکانی تەلەڤزیۆنی تورکمانییە کە لە ڕێگەیەوە دەیان گەنجی بەتوانای ئەو بوارەمان پێ دەناسێنێت.

ئەوەی لە دانیشتنەکەمدا لەگەڵ یەشار نیگەرانی کردم، ئەو پەراوێزخستنەیە کە خۆی تێدا دەبینێتەوە، ئەگەر لەگەڵ ئەم هونەرمەندە بکەویتە دیالۆگەوە، دنیایەك موعانات هەڵدەڕێژێت، ئەو کە مشکۆ بە کۆنترین دەنگبێژی هەولێر دەزانێ و لە ڕاستیدا بۆ ئەمەشیان زێدەڕۆییی نەکردووە، هاوکات خۆی وەك جگەرگۆشەی ئەو هونەرمەندە و نەوەکانیشی بە هونەرمەند و ڕۆشنبیر دەبینێت، بۆیە لە پەراوێزکەوتنەکە نیگەران دەبێت، زۆربەی نیگەرانییەکەی لە دیوە هونەرییەکەدایە، هەر لە تۆمار و کلیپکردنەوە تا دەگاتە بایەخدان بە بژێویی ژیان و زۆری تر، بەڵام من لێرەدا تەنیا نیگەرانییەکی ئەو هونەرمەندە دەگێڕمەوە. بەڕاست یەشار هەقدارە لایەنی پێوەندیدار ڕەخنە بکا لەوەی لە کۆڕ و کۆبوونەوە گرینگ و فراوانەکاندا پشتگوێ دەخرێ و ئاگەداری ناکەنەوە، ئاخر ئەوان لە ماڵباتە هونەرییە ناسراوەکانی پیرە هەولێرن و بەشێکی گرینگ و کاریگەرن لە مێژووی نوێی ئەم شارە، بۆیە کاتێك دەبینێ هونەرمەندان سەردانی سەرۆکی هەرێمی کوردستان یاخۆ هەر بەرپرسێکی باڵای تر دەکەن و کەسیش ئەوی لە بیر نەبووە و خراوەتە پەراوێزەوە، بێگومان نیگەران دەبێت، ئەدی یەشار خۆی بەخاوەنی مێژوویەکی پڕ لە ماندووبوون دەزانێت، بۆیە بەلایەوە مایەی سەرسڕمانە لەو جۆرە کۆڕ و کۆبوونەوانەدا دەیان کەسی ئارەزوومەندی هونەر دەبینێ و کەچی زۆر لە داهێنەرانیش لە بێئاگاییدا فەرامۆش کراون.

بێگومان قسەوباس لەبارەی جوانییەکانی یەشار مشکۆوە بێ کۆتایە، لەبەرئەوەی ئەم هونەرمەندە خاوەنی ئەرشیفێکی دەوڵەمەندی گۆرانی و

مـەقـام و خـۆریـاتـە، ئـەوەی مـنـیش لـێرەدا پـتـر مـەبـەستـمـە، تـەنـیـا بـەسەرکـردنـەوەیـەتـی و وەك ئـەمـەکێك بـەدیـارییـەکـی هـونـەریـی دەزانم بـەرامبـەر بـە مێژووە هونـەرییە بێگـەردەکەی.

هونەری هـەولێر– ٣٥

ئاهێك بۆ مەرگی هونەرمەند
سەلاّح داودە و ڕۆشناییەك بۆ سەر ژیان و بەرهەمەكانی

لەبەرئەوەی سالاّنێكە لەگەڵ نووسینی ڕەخنەیی و هەڵسەنگاندنە هونەرییەكاندا هەوڵی جۆرێك لە سەرەتاتكێم داوە، بۆیە كەم نین ئەوانەی لەبارەیانەوە دواوم و بۆچوونەكانم سەبارەت بە هونەرەكەیان خستووەتە ڕوو، بێگومان بۆ هونەرمەندێكی گەورەی وەك سەلاّح داودەش كە لەلایەك ئێمە لە كەركووكدا دانیشتووی یەك گەڕەك بووین "شۆریجە" لەلایەكی ترەوە وەك دوو هونەرمەند ئاشنایەتیمان هەبووە و سالاّنێكی درێژ هاوڕێ و دۆست بووین، دیارە ئەمە وای كردووە تا ئێستە چەند جار لەبارەیەوە دواوم و چەند دیمانەیەكیشم لەتەكیدا ساز كردووە. زێدەبێژیش ناكەم ئەگەر بڵێم ئەمانە هۆكارگەلێكن كە مەرگی ئەو هونەرمەندە گەورەیە زۆرترین كاریگەریی لەسەرم هەبێ و نووسینیش لەبارەیەوە بە ئەمەك و ئەركێكی ڕاستینە بزانم.

سەلاّح داودە وەك هونەرمەندێكی میللیی بواری گۆرانی و مەقامی

کوردیی دەڤەری گەرمیان، لە ١٩٤١دا لە شارەدێی "قەرەحەسەن"ی سەر بەکەرکووك لە دایك بووە، لە تەمەنی ١٢ ساڵییەوە تا ٢٠٠٩/٥/٨ کە بۆ دواجار ژیانە پڕ لە کولەمەرگییەکەی بەجێ هێشت، بێ وچان تێکەڵ بە ڕۆحی هونەری کوردی بووە و خزمەتی پێ گەیاندووە، لەو ماوەیەی تەمەنیشیدا تووشی دنیایەك چەرمەسەری و ململانە لەگەڵ ئەستەمییەکانی ژیان و هەڵکشان و داکشان بووە، لەگەڵ ئەوەدا ئازاری زۆری بەدەست ڕێژیمە دڕندەکەی بەعسیشدا چەشتووە، بەڵام هەموو ئەمانە بۆ ماوەیەکی کەمیش لە هونەرەکەیان دوور نەخستەوە. ئەمەشیان دوو دیوی هەیە، لە دیوێکدا ئەشقێکی فرە گەورەی بەرامبەر بە گۆرانی و مەقام هەبوو، بەدیوەکەی تریشدا بژێویی ژیانی لە ڕێگەی دەهۆڵ و زوڕنا و بەشداریکردنی بوو لە ئاهەنگەکانی بووك گواستنەوە کە ئەمەیان لە سەرەتای لاوێتییەوە تا دواساتەکانی مردنیشی پیشەی بوو.

سەرەتاکانی دەستەملانی لەگەڵ هونەردا

سەلاح داودە خۆی زۆر جار بۆی باس کردووم و لە دیمانەیەکی "کوردستان ڕاپۆرت"یشدا کە ئاوات ئەحمەد ئەسوەد لەتەکیدا سازی کردووە، باسی سەردەمی منداڵیی خۆی دەکا کە کاریگەرییەکی زۆری باوکی لەسەر بووە لە فێربوونی مەقامە کوردییەکانی گەرمیاندا، چونکە محەمەد خدری باوکی یەك لە دەنگخۆشە ناسراوەکانی دەڤەرەکە بووە، تەنانەت کاریگەریی لەسەر تەواوی دەنگخۆش و مەقامبێژانی ناوچەکەدا هەبووە، محەمەد خدر جیا لەوەی مەقامبێژ بووە، هاوکات ساز و تەمووڕەژەنێکی بەتواناش بووە، ئیتر وەك خۆی دەیگێڕایەوە، سەلاح داودە لەو ژینگەیەدا پەروەردە بوو و هەر لەوێشەوە ئەشقەکەی بۆ هونەر چەکەرەی کردووە. وێڕای ئەمانەش باپیری سەلاح داودە "خدر بارامی

چـاوش″ لـه هـەره نـاسراوتـریـن مـەقـامـبـێژانـی گـەرمـیـانـه و زۆریـنـەی مەقامبێژە کۆنەکانی دەڤەرەکە خۆیان بە موریدی ئەو زانیوە، تەنانەت مامۆستا عەلی مەردانیش چەند جارێك ئاماژەی بەوە کردووە کە خدر بـارامـی چـاوش بـە یـەك لـە مـامۆسـتـاکـانـی خۆی دەزانـێ و سوودی لـێ وەرگرتووە، بۆیە دەکرێ ئێمەش سەرەتاکانی سەلاح داودە و ئەشقەکەی بۆ هونەر لەو سەردەمانەوە وەربگرین و بە ئەرشیفیان بسپێرین.

ئێستگەی کوردیی بەغدا و دەنگدانەوەی ناوی سەلاح داودە

وەك خۆی دەیگێڕایەوە لە تەمەنی ١٢ ساڵیدا بووە کە هونەرمەندی نـەیـژەن ئـەحـمـەد داودە لـەگـەڵ خـۆیـدا بـردوویـەتـی بـۆ بـەغـدا و بـە هونەرمەندانی ئەوکاتی ئیستگەی کوردیی ناساندووە، خۆ ئەگەر مێژووی لەدایکبوونەکەی ١٩٤١ دروست بێت، کەواتە لە ساڵی ١٩٥٣دا چووەتە ئـەو ئـێستـگـەیـە. خۆیشی چـەنـد جـارێك بـاسی کردووە کە لـە عـەشیرەتـی تـاڵـەبـانـی بـووە نـەك داودە، بـەڵام کـە لـەگـەڵ ئـەحـمـەد داودەدا دەچێتـە ئێستگەی کوردی و گۆرانی دەچڕێ، تەواوی هونەرمەندانی ئەوێ بەدەنگە ناوازەکەی سەرسام دەبن و دەبێتە جێی بایەخ پێدانیان، لە سەرووی هـەمـوویـانـەوە مـامۆسـتـا عـەلـی مـەردان، بۆیـە بـەبـۆنـەی ئـەحمـەد داودەوە ناوی ئەویش بە ″سەلاح داودە″ دەبەن و هەر بەو ناوەشەوە گۆرانییەکانی بـۆ تـۆمـار دەکـەن. جـارێکـیـان سەلاح پێی گوتم ″ئـانـێ مـامـۆسـتـا عـەلـی مەردان زانی من نەوەی خدر بارامی چاوشم، پێمی وت کاکە من لە بابای تـۆوە فـێر ئـەم مـەقـامـێـلـە بـیـم و ئـێوە گشتـان گـۆرانـیـوێژ و مـەقـامـوێژن″. ئەوەبوو لەو سەردانەیدا بۆ ئێستگەی کوردی لە ماوەی هەفتەیەکدا ١٨ گـۆرانـی و مـەقـامـی تـۆمـار کـرد، لـەو مـاوەیـەشدا بـە بـەردەوامـی گۆرانییەکانیان لەو ئێستگەیەوە دەوەشاند، تا بووە یەك لە ناو و دەنگە دیارەکان و لە تەواوی کوردستاندا دەنگی دایەوە، بۆیە لەمەشدا دەهێنێ

ئەو ئێستگەیە بە خاڵی دەستپێك لە ناسینەوە و دەنگدانەوەی ناوی سەلاح داودە بـزانین، دواتـر گـۆرانـیـیـەکـانـی لـە ڕێگـەی تـەلـەڤـزیـۆنـی بـەغدا و کەرکووکەوە دەرکەوتن و ئیتر سەلاح داودە بووە یەك لە هونەرمەندە دیارەکانی ئەو بوارە هونەرییە کە بێگومان کاریگەریی زۆری ئەحمەد داودەی بەسەرەوە بووە، نەك تەنیا سەلاح، بگرە لەو ماوەیەدا هونەرمەندان فـــایـــەق داودە و نـــەوزاد ئـــەحـــمـــەد داودەش دەرکـــەوتـــن، مـــوزیـــکـــی گۆرانییەکانیشیان تەنیا بە باڵەبان و تەپڵێك "زەڕب" بەرجەستە دەکرد، بەڵام لە ئاستێکی هونەری میللیی باڵادا دەکەوتنە بەرچاو و گوێ کە ئەمەشیان بۆ ئەو قۆناخە زۆرترین کاریگەریی بەجێ هێشت.

ئەرشیفە وێرانەکەی هونەرمەند

ئەگەر پرسیارت لێ بکردایە، سەلاح داودە خۆی ئاماژەی بەوە دەکرد کە زیاتر لە ٦٠ گۆرانی و مەقامی بۆ ئێزگەی کوردی و زیاتر لە ٢٠ گۆرانی و مەقامیشی بۆ تەلەڤزیۆنی کەرکووك تۆمار کردووە، هەروەها نێزیکەی ٣٠٠ نـەواریشی لـە ئـاهـەنگـە تـایـبـەتـیـیـەکـانـدا تـۆمـار کـردوون، بـەڵام بـە بۆچوونی من بەرهەمە تۆمارکراوەکانی ناو نەوارەکان تەنیا گۆرانییە تـورکـمـانـیـیـەکـانـی لـێ بـتـرازێ، ئـەوانـی تـر دووبـارە کـردنـەوەی مـەقـام و گۆرانییەکانی پێشترین کە پێ دەچێ لە سەرووی ١٠٠ بەرهەمەوە بن، ئەوەی بۆ ئێمەش جێی نیگەرانییە، ئەرشیفە وێرانەکەیەتی کە پێم وانییە کـۆکـردنـەوەی بـەرهـەمـەکـانـی ئـاسـان بـێـت، لـەبـەرئـەوەی پـەرتـەوازە بوون. چونکە سەلاح داودە جیا لەوەی کەسێکی نەخوێندەوار بووە، هاوکات تەواوی ژیانی بە نەداری و کرێچیەتی و نەبوونی بەسەر بردووە، ئەمانە وای لێ کردوون توانای کۆکردنەوەی بەرهەمەکانی نەبێ و نەیانخاتە بـەر بـایـەخـەوە، بـۆیـە بـڕوا نـاکـەم ئـێـسـتـەش لـە مـاڵـەکـەیـدا تـەواوی بەرهەمەکانی ئەو هونەرمەندەمان دەست بکەوێ. بەلای منەوە کێشەمان لـەگـەڵ بـەرهـەمـە تـۆمـارکـراوەکـانـی تـەلـەڤـزیـۆن نـابـێـت، بـەڵام ئـەوەی

دەمێنێتەوە ئەو بەرهەمانەیە کە لەگەڵ هەزاران بەرهەمی تر لە ئێستگەدا بەتاڵان بران، یان تەفروتوونا و پەرت بوون، هەروەها نەوارەکانیش بایەخی زۆریان هەیە، چونکە هەندێك لەو مەقامانەی لە نەوارەکاندا تۆماری کردوون، شێوازی گوتنیان زۆر سەرکەوتووتر بووە وەك ئەوانەی لە ئێستگەی بەغدا بوون، بێگومان ئەمەش هەر قوربانییەکی تری هەژارییەکەی بووە، ئەمەش قەدەری زۆر لە هونەرمەندە کۆن و گەورەکانی ئێمە بووە کە تا لە ژیاندان پەراوێز دەخرێن، دوای مردنیشیان شین و واوەیلای ئەرشیفەکەیان دەگێڕین و ئەودەم بەها ڕاستینەکەیان لەبەرچاو دەگرین. ئەگەر نا، خۆ سەلاح داودە جگە لەو شارا گۆرانی و مەقامە کوردییە، توانایەکی فرەی لە چڕینی "خۆریات" و گۆرانیی تورکمانیشدا هەبووە و بەو زمانە چەندان مەقام و گۆرانیی چڕیوە، بەڵام لە ئەرشیفدا تەنیا ئەو نەوارە ماوەتەوە کە لە ساڵی ۱۹۸۳ لەگەڵ هونەرمەندی کۆچکردووی تورکمان "هابە"دا تۆماریان کردبوو.

توانای سەلاح داودە و گۆرانییە ناسراوەکانی

سەلاح داودە لە بەتواناترین ئەو دەنگانەی گەرمیان بووە کە زۆرترین سەمای دەنگیی لەگەڵ گۆرانی و مەقامە ڕەسەنە کوردی و فۆلکلۆرییەکاندا کردووە، ئەمەش دەچێتە بۆتەی هونەری میللییەوە، ڕەنگە بۆ من ئەستەم بێ دیوە زانستییەکەی لە هەڵسەنگاندندا وەربگرم، ئەمەیان بۆ پسپۆڕانی بوارە موزیکییەکە جێ دەهێڵم، بەڵام ئەوەی دەهێنێ بیخەینە بەر ڕۆشنایییەوە، ئەو شێوازە دەنگییە بەرزە تۆنەیە کە گۆرانیبێژە داودەیییەکانی پێ ناسراون، بۆ نموونە ئەگەر سەرنجی خێراش بدەین دەبینین دەنگەکانی هونەرمەندان حوسێن عەلی گورجی و فایەق داودە و نەوزاد ئەحمەد داودە و سەلاح داودە بە مەودایەکی زۆر نێزیك وێکدی دەچن، واتە لە تۆنە بەرزەکانی موزیکدا گۆرانی دەچڕن، بەتایبەتیش لە دوای حوسێن عەلییەوە سەلاح داودە بەو شێوازە دەنگییە دەناسرێتەوە،

جگە لەوەی ئەو جۆرە دەنگانە پیر نابن، لەگەڵ بەسەرچوونی تەمەندا زیاتر گەشە دەکەن، زیندووترین بەڵگەش بۆ ئەمە دەنگی سەلاح داودەیە، ئەگەر لە بەرهەمەکانی ئەم ساڵانەی دوایی ورد بینەوە، ئاسان هەست بە چێژە دەنگییە گەنجەکەی پێشتری دەکرێ، جگە لەوەی بە دەنگە ماندوونەناسەکان دەناسرێن، من زۆر جار سەرنجی ئەوەم داوە کاتێك سەلاح داودە گۆرانیی دەگوت، لە سەرەتادا جۆرە ساردییەکی لێ بەدی دەکرا، بەڵام دوای چەند ساتێك لە گۆرانی گوتن، مەوداکانی دەنگی فرەوانتر دەبوونەوە و چێژە ڕاستینەکەی دەنگی بە گوێگر دەگەیاند، ئەمەش وای کردووە ئەم جۆرە دەنگانە ئاسانتر بە مەقامە ئەستەم و پڕ هەڵکشان و داکشانەکان بوێرن، نموونەش وەك مەقامەکانی "ئەلاوەیسی و خاوکە و قەتار و مەسنەوی" دیارە سەلاح داودەش دوای عەلی مەردان و حوسێن عەلی گورجی، ناسراوترین هونەرمەند بووە لە چڕینی مەقامی ئەلاوەیسیدا، بۆیە دەنگی سەلاح زیاتر بە ئەلاوەیسی دەناسرایەوە، بێ گومان توانای لە مەقامەکانی "ئای ئای و خورشیدی و سەفەر و سێگا و حیجاز و ڕاست"یشدا لە ئەلاوەیسی کەمتر نەبوو، بەڵام ئەلاوەیسی نموونەی ئەستەمترین مەقامی کوردییە کە لە سێ پەردەی مەقامیدا خۆی دەدۆزێتەوە. ئەمانە و سەلاح داودە خاوەنی چەند بەستەیەکی وەك "ئامۆزا گیان، هاتەوە شۆخی شیرین، خڕنگە خڕنگە، لە ملەملەی نەبیاوا، ڕاوەستاوە لەو بانە و..و" زۆری تر بوو. چەندان هونەرمەندی تر لەو بەستە گۆرانییانەدا لاساییان کردووەتەوە کە پێم وایە ئەمەش بەشێکە لە داهێنان، داهێنان بەواتەی تایبەتمەندیی لە میللییەتی دەنگ و جۆری گوتنەکانی کە لەمەشدا تایبەتمەندی بە هونەرمەند دەبەخشن.

مەرگی سەلاح داودە و کاریگەرییەکانی

بێگومان مەرگی هەر داهێنەرێك یان خاوەن توانایەکی فرەی هەر یەکێك لە بوارە هونەری و ڕۆشنبیرییەکان کاریگەرییەك لەدوای خۆیدا

جێ دەهێڵێ، دروستە ئەگەر بڵێین ڕەوتەکان بەردەوام دەبن و ناوەستن، بەڵام بۆشاییی هەندێك لە تواناکان بەئاسان پڕ نابنەوە، ئەمەیان دروست لەسەر سەلاح داودە و دەڤەری گەرمیان جێبەجێ دەبێ، چونکە هەموو ئێمەی هونەرمەندانی کەرکووك و تەواوی دەڤەرەکە، کۆکین لەسەر ئەوەی سەلاح بۆ هونەری کوردی و هەموومان کۆڵەگەیەك بوو، یان سێبەرێك بووە و لەپاڵیا حەساوینەتەوە، دیارە ئەم بۆچوونە تەنیا لە سۆزێکی دۆستانەوە نایەتە بوون، بگرە سەلاح کاریگەرییەکی زۆری بەسەر هەموومانەوە هەبوو، ڕەنگە زیاتری هۆیەکەی بۆ دەنگ و ڕەنگ و جلوبەرگ و تەواوی خاسیەتەکانی تری بگەڕێتەوە، ئەدی خۆ سەلاح لە هەموو ئەو ڕووانەوە لە ئێمەمانان جیاواز بوو، ئەو بە ڕواڵەتیش مرۆیەکی گەرمیانیی دەنواند، دیارە ئەمە وا دەکا لە هونەرەکەشیدا کاریگەری بنوێنێ کە پێم وایە لەمەشیاندا شوێنگرەوەی نییە.

لەگەڵ ئەوانەشدا سەلاح داودە باڵەبان و زوڕنا و شمشاڵژەنێکی کارامە بوو، ئەم دیوەش کاریگەریی لەسەر هونەرەکەی و گەشەکردنی هەبووە، بۆیە زۆر جار جگە لە گۆرانی و مەقام، تەنانەت لە موزیکی میللیشدا ڕۆڵی بەرچاوی هەبووە و سوودی بە هونەر و دەوروبەرەکەی گەیاندووە، بۆیە مەرگی سەلاح داودە زۆرترین کاریگەریی دەبێ و بۆشاییەکی گەورە لە هونەری شار و دەڤەرەکەدا جێ دێڵێ، لەبەرئەوەش کە مەرگێکی ناکاو یەخەگیری بوو، بۆیە هەموومانی تووشی جۆرێك لە شۆك کرد، وەك بە شێوەزاری گەرمیانی دەڵێین "هەموومانی ئەبڵەق کرد"، ئەدی نیازی زۆر شتمان هەبوو لە داهاتوودا بۆ هونەرە داماوەکەی بکەین، سەلاح خۆیشی زۆری بەبەرەوە مابوو و نیازی چەند بەرهەمێکی نوێی هەبوو، بەتایبەتیش بەرهەمە مەقامییەکان، مەرگی ناوادە هەموو ئەمانەی تەفروتوونا کرد و تەواوی ڕێگەکانی وێڵ کرد، بۆیە تا مەودایەکی دوورتریش کاریگەرییەکانی هەر دەمێنن.

دواپەیڤ

دروست لە ٢٠٠٩/٥/٨ یادی یەکەمین ساڵوەگەڕی "بنکەی عەلی مەردان بۆ مەقام" بوو لە هۆڵی نەورۆز لە کەرکووکدا، سەلاح داودەش لەو ئاهەنگەدا بە مەقامی "قەتار و خاوکەر" و بەستەی "ڕاوەستاوە لەو بانە" بەسەرکەوتوویی بەشداری کرد، دوای هاتنە خوارەوەی لەسەر تەختەی شانۆ، باری تەندروستیی تێك چوو و گواسترایەوە بۆ نەخۆشخانەی ئازادیی کەرکوك، ئەوەبوو لە کات ٨ی ئێوارەی هەمان ڕۆژ پزیشکەکانی نەخۆشخانەکە مەرگی سەلاح داودەیان بەهۆی تەنگژەی دڵ ڕاگەیاند.

ئەوەی پتر دەهێنێ بیخەینە بەر ئاماژەوە، ئەو ژیانە کولەمەرگییەیەتی کە لە تەواوی تەمەنیدا بەسەری برد، چونکە تا دواساتەکانی ژیانی لە نێو کەلاوەیەکی سەر ڕووبەری ٨٠ مەتری لەگەڵ خێزانەکەیدا دەژیا و کرێچی بوو.

گۆڤاری چلاواز ٢٠١٠

سەردار ئەحمەد
قالە مەڕەی باشووری کوردستان

بە دیدی من باشترە تا لە ژیاندایە بەسەر بکرێتەوە نەك لە دوای خۆی فرمێسکە بێ سوود و بێ هوودەکانی بۆ بڕێژین، بەسەرکردنەوە مەبەستم لە خەڵاتی پارە و پوول نییە، چونکە ئەو هەرچیی بدرێتێ بڕوا ناکەم بتوانێ وەك گەنجێکی تازە هەڵساو سوودی لێ ببینێت، ئەوەندەی منیش بیناسم، ئەوەندە چاوبرسی و نەفس نزم نییە تەنیا هەڵوەدای ماڵی دنیای بێت، بۆیە دیوە مەعنەوییەکەی وەربگرن و ڕێزی گەورە لە سەردار ئەحمەد بنێن، ڕاستیتان دەوێ زۆر جوانتر و شیاوتر دەبێ ئەگەر تا لە ژیاندا ماوە، لە تەنیشتی پەیکەرەکەی حاجییەوە پەیکەرێك بۆ ئەم کەڵە هونەرمەندەش دروست بکەن.

نەمگوتووە سەردار ئەحمەد تاکە هونەرمەندی باڵایە لە کۆیەدا، ئەدی خۆ ئەو شارە چەندانی وەك ئەوی پێ گەیاندووە، بەڵام وەك "نایژەن"ێك هەقدار دەبین ئەگەر بە"قالە مەڕە"ی باشووری کوردستانی بچوێنین. بۆ

ئەوەی "کۆیییاتی و خۆیییاتی"یەکەش کاریگەریی زۆرم لەسەر دروست نەکات، هەر کەسێك بەدروستی گوێ بۆ ژەنینەکانی مامۆستا سەردار ڕادێرێ، زۆر ئاسان بۆی دەردەکەوێ کە تواناکانی ئەو هیچی لە تواناکانی قالە مەڕەی نەمر کەمتر نییە، ئەمەیە وامان لێ دەکا پێشنیازی ڕێزلێنانی بۆ بکەین کە تا خۆی لە ژیاندا ماوە ئاوڕی لێ بدرێتەوە.

سەردار ئەحمەد تەنیا نایژەن نییە، ڕاستە ئەو وەك خۆی زۆر جار لە دیمانەکانیدا باسی دەکا هەر لە منداڵییەوە خولیای کەوتووەتە سەر ئەم ئامێرە فووداره و وەك نایژەنێك خۆی دەرخستووە، بەڵام دوای چەکەرەکردنی لەم هونەرە و پاشان مامەڵەکرنی لەگەڵیدا وەك باشوەستایەك، ئیتر لە ئامێری "فلووت"یشدا ئەو باشوەستاییەی بەخۆی بەخشی، باڵاییەکەشی تەنیا لەوەدا نابینمەوە کە خۆی پێ گەیاندبێ و ئەرشیفێکی دەوڵەمەندی کارە هونەرییەکان و بەشدارییەکانی هەبێت، بگرە ژمارەیەکی زۆر لەوانەی ئێستە لەم ئامێرە فوودارانەدا مامۆستان، پێشتر قوتابیی ئەم زاتە بوون، کەواتە سەردار ئەحمەد ڕۆڵێکی پەروەردەیی گەورەی لە پێگەیاندنی قوتابییەکانی دیتووە کە ئەمەیش دیسان لە سەروەرییەکانیەتی.

چ گومانم نییە لەوەی هاوڕێکانیشی وەك خۆی باڵان، چالاکییەکانی "تیپی باواجیی کۆیە" لە سەرەتای حەفتاکاندا ئەو شایەتییەمان بۆ دەدات، بۆیە دەهێنێ کەسانی تریش وەك (مەلا ئەنوەر تاهیری نەمر و مامۆستایان وریا ئەحمەد و زاهیر محەمەد) و ئەوانی تریش بەباڵایی بناسین، ئەدی خۆ سەردار ئەحمەدیش پەروەردەی ئەو کەشەیە، کەشی کۆیە لە کۆنیشدا زۆری پێ گەیاندووە، بەڵام کێشەی ئێمەی کورد ئەوەیە پتر گۆرانیبێژ و مەقامبێژانمان دەناسینەوە و دەیانکەینە هێما، ئەوەندەی ئاوڕیش لەو بوارە دراوەتەوە و خۆیان و هونەرەکەیان بەرز ڕاگیراون، ژەنیارەکانمان بیر چووەتەوە، بایەخمان بەوانە نەداوە کە لە پشتی

سەرکەوتنەکانی کەسانی وەك (سێوە و تاهیر تۆفیق) و ئەوانی ترەوە بوون، پێم وایە هەمووتان لەگەڵمدا کۆکن کە ئەگەر ژەنیارەکان نەبوونایە، هەرگیز ئاست و چێژی بەرهەمەکانی ئەو گۆرانیبێژانە لەو ئاستە نەدەبوون کە ئێستە بەو بەرزییە ڕامانگرتوون، ئەمە کەمکردنەوە نییە لە توانا فرەکەی ئەو هونەرمەندانەی داهێنانەکان لە دەنگیان بووە، بگرە بەبیرهێنانەوەی ئەو ژەنیارانەیە کە لە پشتیانەوە بوون و دەنگە ڕەسەنەکانیان بەفۆڕمێکی جوانتر ناساندووە، سەردار ئەحمەدیش یەك لەو ژەنیارانەیە و بەئومێد بووم لە دەرفەتێکدا بە تەرزە نووسینێکی لەم جۆرە بەسەری بکەمەوە، ئەگەر نا ئەوە تەواوی ژەنیارەکانی تریش شیاوی هەمان ئەو بەرز ڕاگرتنەن، پێم وانییە کەسیش نکوڵی لەوە بکا لە قۆناخەکانی پێشوودا، "تیپی مۆسیقای باواجیی کۆیە" هاوشانی تیپەکانی سلێمانی و هەولێر لە چالاکیی بەردەوام و پێشکێشکردنی ئافراندنەکاندا بووە، لەمەشدا ئەرشیفێکی دەوڵەمەندی هەیە، کەچی ئێمە ئەوەندەی گۆرانیبێژەکان بەسەر دەکەینەوە، کەمتر ئاوڕ لە ژەنیارەکان دەدەینەوە، لە کاتێکدا زۆرینەی داهێنانەکان لە ڕێگەی ئەو ژەنیارانەوە هاتوونەتە کایەوە.

ماوەیەك بەر لە ئێستە بە مەبەستی سازدانی دیمانەیەك بۆ (ئاکانیوز) لە کۆیە سەردانی مامۆستام کرد، پرسیارەکانی من زۆر و وەڵامەکانی ئەویش زۆرتر بوون، بۆ تێر و تەسەلیی بەسەرکردنەوەکەش پێم باشە بەشێك لە گوتەکانی مامۆستا سەردار و بۆچوونەکانی بخەمەوە ڕوو. لەبارەی دۆخی موزیك لە کۆیە بەر لە دامەزراندنی تیپی موزیکی باواجی مامۆستا سەردار ئاماژەی بەوە دا کە بەر لە دامەزراندنی تیپی باواجی، موزیك وەك تیپ لە کۆیەدا نەبووە، ئەمە تا ساڵی ١٩٥٧ کە هونەرمەند (باکووری) هاتە کۆیە، منیش پێشتر لە ساڵانی ١٩٥٦-١٩٥٧ تا ڕادەیەك شارەزاییم لە ئامێری "نای" هەبوو، خەڵکی تریش هەبوون هەندێك

شارەزاییيان لە نای و دووزەلە و ئامێرە ڕیتمییەکان هەبوو، بەڵام تا ئەوکاتەی باکووری هاتە کۆیە تیپمان نەبوو، من لە پۆلی یەکەمی ناوەندی بووم کە باکووری هاتە قوتابخانەکەمان و وانەی ئینگلیزیی دەگوتەوە، ئەوەبوو لەناو پۆلەکاندا دەگەڕا تا بزانێ کێ لە ئامێرێکی موزیك شارەزاییی هەیە، بۆ ئامێری نای ناوی من و زاهیر محەمەدی نووسی، عەبدوڕەحمان ئەسوەد بۆ دووزەلە و عەونی عەلیش بۆ دەف ناوی نووسرا، هەر بەو چەند قوتابییە تیپێکی بۆ قوتابخانەکە پێك هێنا، ئێمە هەر ئەوەندەمان دەزانی، بەڵام باکووری خۆی شارەزاییی لە عوود و کەمانچە هەبوو، ئەو تیپە دوای ماوەیەکی کەم لە پرۆڤەکردن توانیمان ئاهەنگێك لە قوتابخانە ساز بکەین کە ئەوەش بۆ ئێمە هاندەرێکی باش بوو بۆ بەردەوامبوونمان، ئیتر لەو ماوەیە لە هەفتەیەکدا ٢ جار پرۆڤەمان دەکرد و ئەوەش وەك خولێکی فێربوون بوو، هەر ئەوکات هەندێك لە قوتابییانی وەك زاهیر محەمەد و حەمید ئیسماعیل و ئیبراهیم فەرەجوڵا و چەند قوتابییەکی تر ناوی خۆیان بۆ فێربوونی عوود و کەمانچە نووسی، بەو شێوەیە بەردەوام بووین تا هاوینی ١٩٥٨ چووینە ڕانیە و لەوێ ئاهەنگێکمان بەناوی تیپی باواجییەوە ساز کرد، لەو ئاهەنگە هونەرمەندی کۆچکردوو سێوەشمان لەگەڵدا بوو، لەوکاتەوە باکووری ناوی تیپەکەی نا "تیپی مۆسیقای باواجیی کۆیە".

لەبارەی هەڵکشان و داکشانی تیپی باواجییەوە مامۆستا سەردار گوتی تا ساڵی ١٩٥٩ بەردەوام بووین، لەو ساڵەدا زاهیر محەمەد و ئەنوەر تاهیر بۆ خوێندن چوونە پەیمانگەی هونەرە جوانەکانی بەغدا، ئێمەش تا ساڵی ١٩٦٠ بەردەوام بووین، ئەو پەرتەوازەبییە کاریگەریی هەبوو لە سەرمان، چونکە منیش لە ١٩٦٢ چوومە پەیمانگەی هونەرە جوانەکانی بەغدا بۆ خوێندن، ئەوکاتەی من چووم زاهیر محەمەد و ئەنوەر تاهیر تەواویان کرد و گەڕانەوە، منیش بەهۆی ڕووداوەکانی ئەو قۆناخەی

عێراقەوە بە ئەستەم توانیم لە ١٩٦٧دا پەیمانگە تەواو بکەم و کە گەڕاشمەوە لە هەولێر دامەزرام، بۆیە لەو ماوەیەی باسم کرد تیپی باواجی چالاکیی نەبوو، هاوکات لەو ماوەیەدا مامۆستا باکووریش لە کۆیە نەما و گواسترایەوە بۆ هەولێر، بۆیە کارکردنمان لە تیپەکە بە پچڕپچڕی بوو.

لەبارەی گۆرانیبێژەکانی تیپەکەشەوە سەردار ئەحمەد ڕوونی کردەوە گۆرانیبێژی جێگیری تیپەکەمان نەبوو، چونکە زۆربەی بەرهەمەکانمان لە میلۆدییە فۆلکلۆرییەکان بوون و بە شێوەی کۆرس پێشکێشمان دەکردن، بەڵام چەند هونەرمەندێکیش گۆرانییان دەگوت وەك ئەنوەر تاهیر و عەبدوڵا ئیسماعیل و وریا ئەحمەد، هەروەها گۆرانیبێژی کچیش (ڕوقیا عەبدوڵا) گۆرانیی لەگەڵ تیپەکەدا دەگوت، پاش ئەوانیش گۆرانیبێژان سەڵاح محەمەد و گوشاد کەمال و ئیبراهیم سابیر و دلێر سادق بوون، لە سەرەتای حەفتاوە تا ١٩٧٤ چەندان چالاکیمان ئەنجام دا و چەندان گۆرانیمان لە تەلەڤزیۆنەکانی کەرکووك و بەغدا تۆمار کرد، بەڵام لە ١٩٧٤ بەهۆی جێبەجێنەکردنی ڕێککەوتننامەی ١١ی ئادار، ئەوەبوو خەباتی چەکداریی شۆڕشی ئەیلوول (١٩٦١-١٩٧٥) دەستی پێ کردەوە و ئێمەیش زۆربەمان پێوەندیمان بە شۆڕشەوە کرد و لە "تیپی موزیکی شۆڕش" کاری هونەریمان دەکرد، هەندێك لە ئەندامانی تیپەکەمان لە کۆیە مابوونەوە، بەڵام ڕێژیمی ئەوکات بواری چالاکیی پێ نەدەدان و پاشان تیپەکە هەڵوەشایەوە.

لەبارەی دووبارە زیندووکردنەوەی تیپەکەشەوە گوتی لە ١٩٧٥وە تا ١٩٨٣ تیپەکە بەهەڵوەشاوەیی مایەوە، بەڵام لەو قۆناخەشدا ئێمە جار بەجار چالاکیی خۆمان هەر دەکرد، بەتایبەتی زۆربەی جار لەگەڵ تیپی هونەری هەولێردا چالاکیمان دەکرد، واتە تیپەکە تەنیا مۆڵەتەکەی نەمابوو و تەلەڤزیۆن چالاکییەکانمانی تۆمار نەدەکرد، پاشان لە ساڵی ١٩٨٣دا مۆڵەتەکەمان بۆ گەڕایەوە، لەو کاتەشەوە تا ئێستە "تیپی موزیکی

باواجیی کۆیە" لە چالاکییەکانی خۆی بەردەوامە.

ماموستا سەردار لەبارەی ئەوانەی لە ڕێگەی خۆیەوە پێگەیشتن و ئێستە لە کوردستاندا وەك نایژەن و فلووتژەن ناسراون گوتی زۆرن ئەوانەی لە ڕێگەی منەوە پیٚ گەیشتن، نموونەیان سەرتیپ ئەحمەدی برام ئێستە لە فلووت لە من باشترە، هەروەها قوتابیم هەبووە پێشتر لە ڕێگەی منەوە فێر بووە، بەڵام ئێستە بووەتە ماموستا و لە پەیمانگەی هونەرە جوانەکان وانەی فلووت دەڵێتەوە و ڕەنگە لە زۆر ڕووەوە ئەو لە من باشتر بێت، ژمارەیەکی زۆری ترم لەسەر هەردوو ئامێری نای و فلووت پیٚ گەیاندووە، بەڵام هەموویان لەناو تیپەکاندا کار ناکەن و هەندێکیان پەرتەوازە بوون.

هەرچی بیٚ زۆرن ئەو هونەرمەندانەی لە ڕابردوودا کاری داهێنەرانەیان کردووە و ئەستەمە لە داهاتوودا دووبارە ببنەوە، نموونەی ئەوانیش وەك (عەلی مەردان و سێوە و سەید عەلی ئەسغەری کوردستانی و..و..) زۆری تر، چەندە لە داهێنانی ئەو زاتە گەورانە دڵنیام، ئەوەندەش دڵنیام لەوەی کەسانی وەك سەردار ئەحمەد و هاوڕێکانی بۆ داهاتووی دوور و دوورتریش ئەستەمە دووبارە ببنەوە، بەلایەنی کەمەوە داهێنەری قۆناخەکەی خۆیانن کە نەوە لە دوای نەوە لێیان سوودمەند دەبن. خۆزگە تا لە ژیاندان تێر تێر دەست و پەنجەکانیانمان ماچ بکردایە.

هونەری هەولێر – ٢٠

"گرووپی موزیکی نالی"
چەپکە گوڵێك لە "زەرگوڵ"دا

ئەوان لە سەرەتادا کۆمەڵە گەنجێکی بزێو بوون و وەك گرووپێکی کارا تیپەکەیان دامەزراند، لەو کاتەوە کە ساڵی ١٩٩٨ بوو تا ئێستە، هەر بە بزێوی ماونەتەوە، بزێوی نەك بەواتای کەسانی خۆسەپێن و پابەندبوون بە پرەنسیپی دژگەری، دژگەری بەرامبەر بەهەموو شتەکان و کەسەکان و کارەکان، یان بەپاشدانەوەی ئەوانی تر و سینگ دەرپەڕاندن، بگرە بزێوی بەو واتایەی بێ وچان سەرەتاتکێیان لە تەك کارە هونەرییە نوێیەکان کردووە و هاوکات لە چالاکیی بەردەوامدان. بەڵام ئەوەی گەشبینی کردووین و وامان لێ دەکا لەبارەی "گرووپی موزیکی نالی"یەوە بدوێین، ئەوەیە لە بزێوییەکەیاندا هەمیشە کاری نوێمان پێ دەبەخشن، ئەوەندەی من ئاگەدار بم ئەو گەنجانە دوای ئەنجامدانی هەر کار و چالاکییەکی هونەری، هەوڵیان داوە هەڵۆئاسا چاوەکانیان تیژتر بۆ داهاتوویان بڕوانێ و بەدوای تەڕ و تازەدا گەڕاون تا بیکەنە نێچیری بەرهەمەکانی داهاتوویان.

یەکەمین جارم نییە لەبارەی "گرووپی نالی"یەوە دەدوێم، ئەوەش ناشارمەوە ماوەیەك خەمسارد بووم بەرامبەریان، ڕەنگە هۆیەکەی

گەڕانەوەم بێ بۆ کەرکووك لە ماوەی ئەو چەند ساڵەی ڕابردوو و کارکردنم لەو شارە (٢٠٠٣–٢٠٠٨)، بۆیە کە لەم ماوەیەی دواییدا مەبەستم بوو سەرلەنوێ لە ئامێزی قەڵەمیان بنێمەوە، شاگەشکە بووم بەو گەشەیەی ئەم گرووپە بەخۆوەی بینیوە، ئەگەرچی گەشەکردنی ساڵ لە دوای ساڵی نالی بۆ من جێگەی عەجەب و چاوەڕواننەکراو نییە، چونکە ئەوان بە هەناسە و پشوودرێژییان ناسراون، کەواتە دەهێنێ بەردەوام چاوەڕوانی جوانتریان لێ بکەین.

بەپێی زانیاری و شارەزایی خۆم لەم بوارە هونەرییە، "گرووپی موزیکی نالی" پڕ بەرهەمترین گرووپن لە جوانترکردنەوەی جوانییەکان، مەبەستم جوانکارییە لە بنچینە ڕەسەنایەتییەکە کە لە فۆلکلۆری کوردیدا خۆی دەبینێتەوە، دیارە کەم نین ئەوانەی کاریان لەم بوارەدا کردووە، بەڵام زۆر نین ئەوانەی بەسەرکەوتوویی لێی دەرچوون، چونکە جوانترکردنەوەی جوانییەکان زۆر لە دروستکردنی میلۆدییەکی نوێ ئەستەمترە، لەبەرئەوەی ئێمە گوێمان لە زۆرینەی میلۆدییە فۆلکلۆرییەکان بووە، کاتێك بە دەستکارییەکی کەمەوە، یان بە گۆڕینی ڕستەیەکی موزیك و دانانی ڕستەیەکی تر لە شوێنی، ئەستەمە وەك بەرهەمی نوێ لە جوانکارییەکاندا وەریان بگرین، زۆرینەی ئەو کارانەی بۆ تۆمارکردنەوەی فۆلکلۆرەکانمان کراون لەو ئاستەن، بەڵام نالی هەمیشە ویستوویەتی لەم بوارەدا خۆی لە هونەرمەندانی تر جیا بکاتەوە، واتە گەنجەکان ویستوویانە بە ئەقڵی هونەریی خۆیان و دروست بە دیدێکی نالییانەوە هەڵسوکەوت لەگەڵ ئەو جوانییانەدا بکەن، جوانییەکانی ئەوان لە مامەڵە لەگەڵ میلۆدییە فۆلکلۆرییەکان تەنیا لە دانانی موزیکی نوێ و دابەشکردن و بەرجەستەکردنی کارە هارمۆنیکییە نوێیەکان نییە، بگرە ئەوان تەنانەت لە ئەدای گۆرانییەکانیشدا هەوڵیان داوە بەرگێکی نوێ بەو میلۆدییە ببەخشن، بەتایبەتیش ئەو دەمانەی مامەڵە لەگەڵ کۆرسدا

دەکەن. من دەڵێم ڕەنگە هۆیەکەی بۆ وێکچوونی ئەقڵەکان بگەڕێتەوە لەناو ئەو گرووپەدا، هەرکەسێك لە نێزیکەوە ئاشنایەتیی لەگەڵ ئەو گەنجانەی نالی هەبێ و ئاگەداری چۆنیەتیی مامەڵەکردنیان لەگەڵ هونەرەکەیان بێت، بەر لە هەر شتێك ئەوەیان تێدا دەخوێنێتەوە کە لەناو ئەو گرووپە و بەتایبەتی لەکاتی ئەنجامدانی کاری هونەریدا، کەسێکی دیاریکراو بە بەرپرسی کارە هونەرییەکان دانەنراوە، بگرە تەواوی ئەندامانی ئەو گرووپە خۆیان بە بەرپرس دەبینن، بۆیە بە سەلیقەیەکی وردەوە گوێ بۆ یەکتر ڕادەدێرن، کەواتە نەك تەنیا کاری بەکۆمەڵ دەکەن، بگرە لە کارەکانیاندا ئەقڵی بەکۆمەڵیش زۆرترین ڕۆڵی دیتووە.

جیا لە مامەڵەکردنیان لەگەڵ جوانکردنەوەی جوانییەکان، لە بەرهەمەکانی "گرووپی موزیکی نالی"دا زۆر ئاسان ئەوە دەخوێنینەوە کە ئەوان کارکردنی نوێیان لەناو ڕەسەنایەتیدا بە پرەنسیپ وەرگرتووە. زۆر جار باسی بەرجەستەکردنی ڕەسەنایەتیم لە هاوچەرخیەتیدا کردووە، هەمیشە ئەمەم بە فاکتەرێکی گەشەپێدانی هونەری کوردی ناساندووە "بێگومان تاکە فاکتەریش نییە، چونکە هونەری سەردەم دەخوازێ خۆمان بە ستایلگەلە نامۆکانیش ئاشنا بکەین، واتە هیچ هونەرێك لە نامۆییدا نەهێڵینەوە"، بەڵام بۆ بەرجەستەکردنی ڕەسەنایەتی لە هاوچەرخیەتیدا، دەتوانین نالی بەزیندووترین نموونە وەربگرین. پێم وانییە زێدەبێژیم کردبێ ئەگەر بڵێم لەو بەرجەستەکردنەدا نالی تا ئاستێکی فرە توانیویەتی هاوشانی "کامگارەکان" بێت، مەبەستم نییە بڵێم "گرووپی موزیکی نالی" لە ئاستی "گرووپی کامگارەکان" کاری کردبێت، یان خۆی بەو ئاستە هونەرییە گەیاندبێت، بەڵام دەمەوێ بوێریی پتر بەخۆم بدەم و بڵێم "بەڕای من گرووپی موزیکی نالی کامگارەکانی باشووری کوردستانن". نامەوێ بە تەواوی کارە هونەرییەکانی ئەم گرووپەدا بچمەوە، لەوەش دڵنیام زۆرترین ڕێژەی هەوادارانی ئەم بوارە هونەرییە بە

گرووپەکە و بەرهەمەکانی ئاشنان، ئەوەی باسم کرد کورتە هەڵسەنگاندنێکی گرووپەکە و شێوەی کارکردنیانە.

بە بۆچوونی من بواری کارگێڕیش لەم گرووپەدا هاوشانی کارە هونەرییەکانی ڕۆڵی لە سەرکەوتن و دەرکەوتنەکانیدا دیتووە، هونەرمەند سەفین ساڵح کە لەلایەکەوە وەك موزیکژەنێك ئەندامی گرووپەکەیە، لەلایەکی ترەوە لە سەرەتای دامەزراندنیانەوە تا ئێستە وەك بەڕێوەبەرێکی کارگێڕیی گرووپەکە کار دەکات، ئەو یەك لە کەسە بزێوەکانە، هەروەها جیا لە وریایی و بزێوییەکەی، بە کەسایەتییەکی ڕووخۆش دەناسرێتەوە، بەڕای من ئەو ڕووخۆشییە فاکتەرێکی کاریگەری خۆشەویستکردنی گرووپەکەیە لەلای خەڵك، جگە لەوەی عەجوولییەکەی ڕۆڵی گرینگتر دەبینێ لە بەزوویی پێوەندی دروستکردن و خۆناساندن، ڕاستیتان دەوێ هەر گرووپێکی هونەری لە هەر ئاستێکی باڵادا کار بکات، ئەگەر دیوە کارگێڕییەکەی لە کزیدا بێت، ناتوانێ بەردەوام بێ و تەمەنی کورت دەبێت، بۆیە سەفینیش دیارییەکە و خۆی بە نالیی بەخشیوە.

جوانییەکی تری ئەم گرووپە بایەخدان بە ژەنیارەکانە، ڕاستە "گرووپی نالی" لە دامەزرانیانەوە تا ئێستە گۆڕانکاریی لە ژەنیارەکانی تێ کەوتووە، ڕەنگە پتری هۆیەکەش بۆ گەشتی هەندێکیان بۆ دەرەوەی کوردستان بگەڕێتەوە، یان دانانی تیپی تری سەربەخۆ لە دەرەوەی نالی، بەڵام ئەوەی گەنجەکان هەر لە سەرەتاوە بە پرەنسیپ وەریانگرتووە، ئەوەیە هیچ ژەنیارێك بەئاسان نابێتە هاوشانی ئەم گرووپە و لە تیپەکەدا جێی نابێتەوە ئەگەر ئاستێکی باڵای لە ژەنیندا نەبێت، هەریەك لەوانەی پێشتر لەم تیپەدا کاریان کردووە و ئەوانەش کە ئێستە لەوێدا شوێنی شیاوی خۆیان کردووەتەوە، تەواویان لە ژەنیارە ناسراو و بەتواناکانن بەلایەنی کەمەوە لە ئاستی هەرێمی کوردستاندا، هەریەکەیان لە پسپۆڕیەتیی ئامێرە موزیکییەکەی خۆیدا باشوەستا و باڵادەستن، چ

گومانم نییه لەوەی ئەمەش هۆیەکی تری گەشەکردن و سەرکەوتنەکانیان بێت، ئەدی جیا لە ئەلبوومەکانی پێشتر و تەواوی ئەو کارانەی لە فێستیڤاڵ و ئاهەنگەکانی ناوەوەی کوردستاندا کردوویانە، دەکرێ بەشداریکردنیان لە ئاهەنگێکی گەورەی "ڤیەننا" بە شانازی وەربگرین، کاتێك لە پەرلەمانی "نەمسا" ویستوویانە بەناوی تیپێکی عێراقییەوە پێشکێشیان بکەن، بەڵام "گرووپی موزیکی نالی" ئامادە نەبوون بەناوی عێراقەوە ئاهەنگ ساز بکەن، بگرە لە هەڵوێستی کوردانەیاندا لە ژێر ئاڵای کوردستان و بە جلوبەرگی کوردییەوە لەناو ئەو پەرلەمانەدا خۆیان بە گرووپێکی کوردی و کوردستانی ناساند و "پەرلەمانی نەمسا"یان ڕازاندەوە، ئەمەش لەو بانگهێشتنەیان بوو کە لەساڵی ٢٠٠٧دا لەلایەن "پارتی سۆشیال دیموکراتی نەمسا"وە بۆیان کرابوو.

گەنجەکانی نالی دوای ڕاگەیاندنی گرووپەکەیان تا ماوەیەك لە "ماڵی شەرەفخانی بەدلیسی" دەبینران، ئەوان هاوڕێیەکی نزیکی فەرهاد پیربالّی شاعیر و نووسەر بوون، بۆ ئەوکات هەڵوێستێکی ئەرێنی بوو پیربال دەرگەی ئەو ماڵەی بۆ کردبوونەوە، ئەوان لەو ڕێگەیەشەوە لە کارەکانیان بەردەوام بوون و هەوڵی گەشەپێدانی گرووپەکەیان بەرچاو بوو. بەڵام لە باسکردنی ئەو گرووپەدا ناکرێ هەڵوێستە هونەردۆستانەکانی خاوەنی "هۆتێل و کۆمپانیای چوارچرا" بەرامبەر ئەو گەنجانە نادیدە بگرین، چونکە ئەوەندەی ئاگامان لێی بێت، عیرفان زەنگنە یەکەمین کەس بووە لەم شارەدا دەرگەی کەرتی تایبەتی بە چڕی لە بەردەم هونەرمەنداندا کردەوە "تەنانەت منیش لە هەڵدانەوەی پەردە لەسەر پەیکەری عەلی مەردان" لە چوارچرا کارم لەتەکیدا کردووە کە دەکرێ ئەمە بە یەکەمین کاری زەنگنە بۆ هونەر بزانین، لەوەش بەولاوە کارەکانی لەو کەرتە تایبەتەدا چڕ کردەوە، ئەویش هاوشان لەگەڵ گەنجەکانی نالی بەشی ڕۆشنبیری و هونەریی چوارچرا بوو کە دواتر لە

″کۆمپانیای چوارچرا″دا بەرجەستە بوو. مەبەستم ئەوەیە ″گرووپی مۆزیکی نالی″ توانییان لە ڕێگەی عیرفان زەنگنەوە بە ڕژدی پەرە بە چالاکییەکانیان بدەن و پتر خۆیان بناسێنن، ئەمەش جیا لەوەی دەهێنێ خودی گەنجەکان بەرزی بنرخێنن، بۆ ئێمەش دەهێنێ هیواخوازی ئەوە بین تەنیا لە بۆتەی کارەکانی کاك عیرفان زەنگنەدا نەمێنینەوە، بگرە ببینە خاوەنی عیرفانگەلێك کە بەدڵنیاییەوە لە ڕێگەیانەوە هەڵپەیەك بە هونەرەکە دەدرێت. ئەدی بۆ گرووپێکی وەکو نالی سازکردنی فێستیڤاڵی گۆرانیی کوردی لە ٢٠٠٠دا کارێکی ئاسایی نەبوو کە پتر لە ١٠٠ هونەرمەند لە هەر چوار پارچەی کوردستان بەشدارییان تێدا کرد، خۆ ئەمەش لە هەنگاوە ئەرێنییەکانی ″چوارچرا و عیرفان زەنگنە″ بووە کە هاوشان لەگەڵ گەنجەکانی نالیدا هاتە ئەنجامدان.

″گرووپی مۆزیکی نالی″ لە ١١ ساڵی تەمەنیدا جیا لە نەوارێکی گۆرانی کە لە ١٩٩٨دا بڵاوی کردەوە، چەندان کۆنسێرتی گۆرانیی بۆ هونەرمەندانی دەرەوەی گرووپەکە ساز کردووە، بەڵام ئەوەی هەموومان هەستی پێ دەکەین، ئەو هەڵوێستەیانە کە ئەوان ئامادە نابن بۆ هەرکەسێك لە گۆرانیبێژان کۆنسێرت ساز بکەن، بۆیە دەبینین ئەوانەی گەنجەکانی نالی کاریان بۆ کردوون، تەواویان لەو هونەرمەندانەن کە توانایەکی باشی هونەری و هاوکات پێگەیەکی جوانی کۆمەڵایەتیشیان هەیە، واتە ئەوان ئامادە نین بۆ هەموو کەسێك کار بکەن ئەگەر بە هاوشانی خۆیانی نەزانن، نموونەی ئەوانیش هونەرمەندان ″دیاری قەرەداخی، ماهیر محەمەد ئەمین، دڵنیا قەرەداخی و تارا ڕەسوول″ و چەندانی ترن. وێڕای سازکردنی ئەو تەرزە کۆنسێرتانە، ئەوان یەکەمین ئەلبوومیان بەناوی ″گوڵەکانی پرچی حەبیبە″ لە ٢٠٠٦دا بڵاو کردەوە، لە کۆتای ٢٠٠٩شدا ئەلبوومی ″زەرگوڵ″یان بڵاو کردووەتەوە، لێرەش بەدواوە مەبەستمە لە چەند پەرەگرافێکدا کورتە ئاماژەیەك بە

بەرهەمەکانی ″زەرگوڵ″بدەم کە بەدوایین بەرهەمی گەنجەکانی نالی دێتە ژماردن.

″گرووپی موزیکی نالی″ لە ئەلبوومی ″زەرگوڵ″دا هەموو تواناکانیان لە موزیك بەرجەستە کردووە، من دەڵێم ئەمە یەکەمین کاری موزیکیی ئەم گرووپە نییە، چونکە ئەگەر بەرهەمەکانی تەواوی کۆنسێرتەکانی تایبەت بەخۆیان کۆ بکەینەوە کە خۆی لە ٢٧ کۆنسێرت دەدات، ئەم گرووپە خاوەنی دانانی دەیان پارچە موزیکە، قسەم لەسەر ئاستە هونەرییەکانی ئەو موزیکانە نییە، بێگومان لە هەموو شارایەك بەرهەمدا ئاستی جیاجیا دەبینین، بەڵام ئەم گرووپە لە هەر یەکێك لە کۆنسێرتەکانیان پارچەیەك یان چەند پارچە موزیکێکیان ئامادە و پێشکێش کردووە، کەواتە ″زەرگوڵ″ لەڕووی کارکردن لە هونەری موزیکدا بە نالی نامۆ نییە، واتە داهێنانێك نییە پێشتر ″گرووپی نالی″ خۆی لێ بەدوور گرتبێت، ئەوەی دەمێنێتەوە ئەو جوانکارییانەن کە لە ″زەرگوڵ″دا بەرگوێمان دەکەون، چونکە بە سەرنجدان لەو ٩ بەرهەمە موزیکییەی لە ″زەرگوڵ″دا هاتوون، ماندووبوونێکی فرەی گەنجەکانمان بۆ دەردەکەوێت، ئەمەش توانا ڕاستینەکەی ئێستەی ″گرووپی موزیکی نالی″مان پێشان دەدات.

ئەوەی لەو ئەلبوومەدا لەلای من بووەتە جێگەی سەرنج، چوارگۆشەیەکی کۆیییانە لە بەرهەمەکانی ″زەرگوڵ″دا دەبینم کە زۆرترین پانتاییی بەرهەمەکانی ئەلبوومەکەیان گرتووە، هەریەك لە هونەرمەندان ″ئاراس کۆیی و ڕێبین جەمال و زانا ئەنوەر و سۆران عەبدولخالق″ لە گۆشەیەکی ئەو چوارگۆشەیەدان، کۆیەش بە سروشتی خۆی خاوەنی شێوازێکی تایبەتیی پڕحوزنە، ئەوەی بەو شێوازە گۆش کرابێت، ئەستەمە بتوانێ ئاسان خۆی لێ دەرباز بکات، ئەگەر بە وردی سەرنج بدەین، هەر لە مەڕبێنەوە تا دەگاتە سێوە و مەلا ئەسعەد و مەلا ئەحمەدە کۆرە و حەمەدەمین عەباس، دوای ئەوانیش تاهیر تۆفیق، دوای قۆناخەکەی

ئەویش ئەگەر بە وردی لە ئەدا و دەنگ و شێوەگوتنی سەلاح محەمەد کۆیی و عەدنان جەمال و ئەوانی تریش ورد بینەوە، تەواویان بە هەمان شێوازمان ئاشنا دەکەن، ئەمە بەو واتایە نییە خەوشێك لەو شێوازە کۆییانەیە بەدی بکرێت، بگرە بە هەرە ڕەسەنترین شێوازی کوردی لە هونەری گۆرانیدا دەخوێنرێتەوە، بەڵام ئەوەی کارەکانی ئەو هونەرمەندانەی گرووپی نالیمان لەلایەن کۆییەکانەوە لەلا جوانتر دەکاتەوە، ئەو خۆدەربازکردنەیە لە شێوازێکی ناوچەییانەوە بۆ خۆ لە قەرەدانی ستایلگەلێك، لەگەڵیشیدا ئاراس کۆیی بە هەمان شێوازمان ئاشنا دەکاتەوە، بەڵام ئەوەی ئاراس کردوویەتی، جوانترین سەمای هونەرییە لەسەر پەیژەی "حیجاز"، لە دانانی موزیکی "لەم کڵپەی ئەحزانە" ئاراس هەوڵی داوە ئەو بەرهەمە کۆنەمان بە ئامادەکردن و دابەشکردنێکی سەردەمییانەوە پێشان بدات، لەبەرئەوەش میلۆدییەکە دەکەوێتە سەر پەیژەی مەقامی "حیجاز" ئەمە وا دەکا تا دوورترین مەودا ڕێگە لە بەردەم داهێنانی ئاراسدا خۆش بکات، چونکە "حیجاز" خۆی مەودایەکی فرەوانی هەیە و بەیەك لە مەقامە پڕحوزنەکان دێتە ژماردن، بە بۆچوونی من ئەوەی موزیکی ئەو میلۆدییەی جوانتر کردووەتەوە، لە مەودایەکی کورتدا ئاراس کۆیی دەنگی کۆرسی لە کۆپلەیەکی گۆرانییەکە لە بری یەك لە ئامێرە موزیکییەکان داناوە، گرووپی نالیش بە دەربڕینی جوانترین سۆز لە کۆرسدا ناسراون، جیا لەو گۆڕانکارییە ئەرێنییەی لە "لەم کڵپەی ئەحزانە" وە دەخزێتە گەشتێك بۆ ناو گۆرانیی "شەوێ دێمە باخەڵت"، ئەمەش لە دیوێکدا بەهۆی گۆڕانکارییەکەوە گوێبیست بێزار ناکات، هاوکات ڕەنگە چاوەڕوانی گۆڕانکاریی تریش بێت، چونکە شێوازی گۆڕانکاری لە هەموو بەرهەمێکدا بوار بۆ چاوەڕوانی دەهێڵێتەوە، بە دیوەکەی تریشدا بەرجەستەکردنی موزیکی هاوچەرخە لەو شێوازەی پێشتر ئێمە پێی ئاشنا نەبووین، لەمەیاندا ئاراس توانیویەتی

جوانکارییەکانی کۆ بکاتەوە، بەڵام ئەو هونەرمەندە تەنیا لەو شێوازە ناوەستێت، ئەوەتا لە بەرهەمی "بای وادە"دا هەوڵی داوە بەجوانترین سەمای "عوود"مان ئاشنا بکات، ڕاستە ئامێری "عوود" لەلای ئێمە بەئامێرێکی سەرەکی دێتە ژماردن، بەڵام ماوەیەکی کەم نییە بەهۆی ئامێری "ئۆرگۆن" و بەتایبەتیش سیستەمی "سکوێنسەر"ەوە، "عوود" بووەتە یەك لە ئامێرە پەراوێزخراوەکان، بۆیە لەمەشیاندا ئاراس ویستوویەتی کاریگەرییەکەیمان پێشان بداتەوە.

کاتێکیش گوێ لە "دوا هەناسە"کەی ڕێبین جەمال دەگرین، بە بۆچوونی من لە دانانی ئەو موزیکەدا ڕێبین هەوڵی داوە کار لەسەر هێما بکات، واتە ئەو لە ڕێگەی هێماوە دەیەوێ بەسەرهاتێکمان بۆ بگێڕێتەوە، ئەمەش دروست ڕۆڵی هونەرمەندی بواری شێوەکاریمان لە بەرهەمهێنانی تابلۆیەکی هێمائامێزدا بۆ دەگێڕێت، من گومانم نییە لەوەی ڕێبین باس لە دوا هەناسەی لە موعاناتێکی تایبەتی خۆیدا دەکات، بەڵام لە وێنەکانی ئەو موزیکەدا دەکرێ دوا هەناسەی ئەشقێك ببینیت، یان دوا هەناسەی منداڵێکی بەجێماو دوای دایکە ئەنفالکراوەکەی، ئەمانە و زۆر "دوا هەناسە"ی تر دەبنە وێنە پڕ لە تراجیدیاکانی ئەو موزیکە، بۆیە بەڕای من ئەگەر ڕێبین لەو موزیکەدا خاوەنی داهێنانێك بێت، ئەوە داهێنانەکە دەکەوێتە بەر هێماکان.

کە لە تراکی سێیەمدا گوێ بۆ موزیکی "بۆ باوکم" ڕادەدێرین، لەوێدا زانا ئەنوەر بە ڕۆحی سپیی هونەرمەندی گەورە "ئەنوەر تاهیر"مان ئاشنا دەکاتەوە، ئەنوەر تاهیر کە لەلای ئێمەی کۆییان بە "مەلا ئەنوەر" دەناسرێتەوە، جیا لەوەی یەك لە ژەنیارە بەتواناکانی ئامێری "قانوون" و هاوکات لە دامەزرێنەرانی "تیپی مۆسیقای باواجیی کۆیە" بوو، ئەو بەشارەزایەکی ڕژد و چڕی بواری مەقام ناسرابوو، بێئەمەك دەبم ئەگەر لێرەدا ئاماژە بە ڕۆڵی ئەو پیاوە گەورەیە نەدەم لە ژیانی هونەریی خۆم کە

لەڕووی هونەری مەقامەوە سوودی زۆرم لێ وەرگرتووە. لەم بەرهەمەشیدا زانا تەنیا سۆزێکی جگەرگۆشەی بۆ باوك نەنواندووە، بگرە ئەو ڕۆحیەتی شێوە ژەنینی مەلا ئەنوەر لەگەڵ موزیکی سەردەمدا بەرجەستە کردووە، ئەدی خۆ زانا قوتابییەکی زیرەکی قوتابخانەکەی مەلا ئەنوەرە، بۆیە دەبوو پەرە بە هونەرەکەی باوکی بدات، نەك تەنیا لە قۆناخەکەی ئەودا بمێنێتەوە و کار لەسەر هەمان ڕێچکە بکات کە پێم وایە ئەم مامەڵە سەردەمانەیەی زانا لەگەڵ "قانوون" و ئەو موزیکەی لە "بۆ باوکم"دا بەرهەمی هێناوە، ڕۆحی مەلا ئەنوەر شاد دەکات. زانا لە موزیکەکانی "جێت ناهێڵم" و "زەرگوڵ"یشدا هەمان پرەنسیپی پیادە کردووە، بەتایبەتیش لە "زەرگوڵ"دا ویستوویەتی زمانە ڕاستینەکەی "قانوون" پێشان بدات کە ئەگەر مامەڵەیەکی سەردەمانە لەگەڵ ئامێرەکەدا بکرێت، ئەویش ئەستەم نابێ خۆی لە کەنارەکانی داهێناندا بدۆزێتەوە.

سۆران عەبدولخالق و هۆگر عەزیزیش لە موزیکی "بارانە"دا یەکیان گرتووەتەوە، من بە موزیکەکانی هۆگر ئاشنام و ئەو یەك لەو هونەرمەندانەیە بەردەوام لە بزاڤدایە، کاری نوێش بۆ هۆگر نامۆ نییە، ڕەنگە هۆگر زۆرترین پشکی کارە نوێ و سەما هارمۆنیکییەکانی لە ئامادە و دابەشکردنی ئەو گۆرانییانەدا بەرکەوێ کە لە ڕێگەی "ستۆدیۆی کەنارە"وە دێنە تۆمارکردن، ئەمە وا دەکا هۆگر هەمیشە لە مەشقدا بێ و بەردەوامیش ئەزموونی خۆی دەوڵەمەند بکات، بەڵام سۆران عەبدولخالق کە من لەمێژە هیوای گەشم بۆ داهاتووی هەبووە، لە "بارانە"دا بە تاکژەنییەکەی و تەکنیك لە ڕیتمدا هەمان ئەو جۆرە هێمایانەی ڕێبین جەمالمان پێشان دەدا کە لە "دوا هەناسە"دا پێڕەوی کردووە، بەڵام سۆران چیرۆکێکی ترمان لەو هێمایانەدا بۆ دەگێڕێتەوە، ئەو گەنجە سەلیقە و توانایەکی سەیری لەگەڵ دەفژەنیندا هەیە، بەجۆرێك پێ دەچێ "دەف" بووبێتە نێزیکترین هاوڕێی، ئەدی ئەگەر وا نەبوایە، ئەستەم بوو بتوانێ

سەمـایـەکـی ″زۆربـا″یـانـەمـان لـەو تـاکـژەنییـەدا بـۆ بکـا کـە ئـەوان نـاوی ″بـارانـە″یان لێ ناوە، بە بۆچوونی من دەکرا لەبری ″بـارانـە″ ئەو بەرهەمە ناوی ″سەمای غوربەت″ یان ″سەمای زۆربا″ی لێ بنرایە، بەشبەحاڵی خۆم لە ″بـارانـە″دا هەستم بە سەمایەك دەکرد لە غوربەتا، سەمای غوربەت و پڕاوپڕ لە موعـانـاتیش کە دروست لەگەڵ سەماکەی زۆربـا بـەرجەستە دەبێت، ئەمەیان لە تاکژەنییەکەی سۆراندا ئاشکرا دەخوێنرێتەوە، دەمەوێ لێرەدا بڵێم چۆن پێشتر ناوی گرووپی نالیم بە″کامگارەکانی باشوور″ بردووە، سۆرانیش بە″فەرزادی باشوور″ دەبینم، خۆزگە سۆران بەبێ هیچ ئامێرێکی تری موزیك تەنیا لە تاکژەنیدا بەرهەمێکی ئامادە بکردایە، ئەگەر ئەمەش بە پێشنیـازێکم بۆ داهـاتوو وەربگرێت، پێم وایە خزمەتی دەکات.

″زەرگوڵ″ زۆر لەوە پتر هەڵدەگرێ بەم کورتییە قسەی لەبارەوە بکرێت، دەتـوانین بـۆ هـەریـەك لـە بـەرهـەمـەکـان بـەجـیـا خـوێندنـەوەمـان هـەبێت، نموونەشیان ″چارۆگەکەی ئایشە گوڵ″ە کە ″ئاراس کۆیی″ کاری لەسەر کردووە، ئەگەر بەکورتە ئاماژەیەکیش لێرەدا لەبارەیەوە بدوێم، ئەوە لەم بـەرهـەمـەدا ئـاراس لـەنـاو ئـەو چـارۆگـەیـەدا لـە ڕێگـەی تـاهـیـر تـۆفـیـقـەوە ژانەکانی شەهید و پاشماوەی شەهیدمان پێشان دەدات، کاتێکیش کە دەچـێتـە سەر ڕیـتـمـی خـێرا ″دەهـۆڵـی″، لـەوێشدا پـێمـان دەڵـێ ڕۆحـی شەهیدەکـان شەهـادەتـەکـەیـان کردووەتـە بـەرگـی شانـازی و هـەریـەکـەیـان خۆی بە چۆپیکێشی ئەوی تریان دەزانێت. ئەمەیان خوێندنەوەیەکی ڕژدتر هەڵدەگرێت، ڕەنگە بوار هەبێ لە داهـاتوودا بەجیا لەبارەیەوە بدوێین.

ئەوەی دەمێنێتەوە هیوای بەردەوامیی گەنجەکانی نالی بخوازین بەوەی بۆ داهـاتوو شانازترمان بکەن و باخچەکەشیان بەرهەمدارتر بێت.

هونەری هەولێر

گرووپە موزیکییەکانی کەرکووك
لە "سۆلاڤ"ەوە بۆ "شەفەقی کوردستان"

ئەگەر بەراوردێکی خێرا لە نێوان قۆناخەکانی پێشتر و ئێستەی کەرکووك لەڕووی هونەری موزیك و گۆرانییەوە بکەین، دەخوازێ قۆناخی سەردەمی پێشتر بە زێڕین بچوێنین، ئەمەیان پتر لە ساڵانی سەرەتای شەستەکانەوە دەست پێ دەکات، چونکە لەم سەردەمەی دوای ڕووخانی ڕێژیمی بەعس، وێڕای ئەو ئازادییەی لە کەرکووکدا هاتووەتە بوون، ئاستی چالاکییە هونەرییەکانی موزیك و گۆرانی لەڕووی جۆرییەوە پاشەکشەیەکی سەیری کردووە کە دەهێنێ بیخەینە بەر ڕۆشناییەوە، منیش مەبەستمە

لێرەدا جیا لە ڕۆشنایی خستنە سەر مێژووی تیپی مۆسیقای سۆلاڤ کە لە کۆتای ساڵانی پەنجاکانەوە تا ناوەڕاستی حەفتاکان کاری هونەری بەپێزی لە کەرکووکدا ئەنجام دا و قۆناخەکەی کردە قۆناخێکی زێڕین و مێژوویی، هاوکات بەراوردی بکەم لەگەڵ بێکەسییەکەی ئێستە کە

هونەرمەندانی ئەم بوارەی شارەکەی گرتووەتەوە، چونکە لە کاتی دامەزرانی تیپی سۆلاڤەوە تا ساڵی ٢٠٠٨، ئەم بوارە بەقۆناخگەلێکدا تێپەڕی و لە هەر قۆناخێکیشدا هەڵکشان و داکشانی بەخۆوە دیتووە، دواترینیشیان کارەکانی "تیپی مۆسیقای شەفەقی کوردستان" بوو کە لە ٢٠٠٣وە تا ٢٠٠٨ خۆی بە جێگرەوەی تیپی سۆلاڤ دەزانی لە شارەکەدا.

پێشتر لە ١٩٥٨دا هونەرمەندان ڕەمەزان زامدار و عەبدولئیلا محێدین و سەردار بێبەخت و سەلاح عەباس گرووپێکی لاو بوون و تیپەکەیان بەناوی "تیپی مۆسیقای بێکەس"ەوە دامەزراند، ئەوکات لە ماڵی بورهان جافدا پرۆڤەیان دەکرد و دواتر پرۆڤەکانیان گواستەوە بۆ ماڵی حەمەی سیروان، بێگومان ئەمەش لەبەر ئەوەی شوێنێك نەبوو بۆ کۆبوونەوە و پرۆڤەکردنیان، ئەوکات چەند ئاهەنگێکیان لە بۆنە تایبەتەکاندا ساز دا و تا ئاستێکیش تیپەکە هاتە ناسین، بەڵام کە لە ١٩٦٨دا یانەی وەرزشیی سۆلاڤی کەرکوك مۆڵەتی فەرمیی کارکردنی وەرگرت، ئەوەبوو داوایان لەو شارا هونەرمەندە کرد تیپەکەیان لەگەڵ ئەو یانەیەدا ڕێك بخەن، هەر لەوێدا شوێنیان بۆ دابین کردن و لەو مێژووەشەوە تیپەکە بەناوی "تیپی مۆسیقای سۆلاڤ" بەهاوکاریی چەندان هونەرمەندی وەك ڕەمەزان زامدار، شەوکەت ڕەشید، قاسم حەمەد، ئەنوەر تاهیر، قادر مەردان، عەلی عەزیز، محەمەد ڕەزا، نەجمەدین محەمەد عەلی و بەیان عەزیز دەستی بەچالاکییەکانی کرد. بەپێی ئەو زانیارییانەی لەبەردەستن، ئەو شارا هونەرمەندە لە تیپی سۆلاڤدا توانییان لە ڕێگەی چالاکییەکانیانەوە بەرهەمگەلێکی بەپێز لە ئاستێکدا تۆمار بکەن کە تیپی سۆلاڤ بە یەك لە تیپە ئەکتیڤەکانی کوردستان بکەوێتە بەر ئاماژەوە. ڕەمەزان زامدار یەك لە دامەزرێنەرانی ئەو تیپەیە هەر لە سەردەمی تیپی بێکەسەوە تا سۆلاڤ، مامۆستا ڕەمەزان ڕۆشنایی خستە سەر ئەوەی کە بەرهەمی یەکەمی ئەو گرووپە لە ١٩٦٠وە دەست پێ دەکات، چونکە لەو ساڵەدا بوو سروودی

″ئیجازەدانی پارتی″یان لە هۆنراوە و ئاوازی خالید دلێر و گوتنی عەلی عەزیز و خالید دلێر تۆمار کرد، ڕاستە ئەوکات تیپەکە بە ناوی بێکەسەوە بوو، بەڵام لە یادەوەریی خەڵکدا بەرهەمەکە بە بەرهەمی تیپی سۆلاڤ ناوزەد دەکرێت، بەدوایدا چەندان سروودی تری وەك ″بەخێر بێنەوە″ و ″ئەژین″ لە هۆنراوە و ئاواز و گوتنی خالید دلێر تۆمار کران.

لە ساڵی ١٩٦٨وە تا ١٩٧٤، تیپی سۆلاڤ توانی زۆرترین کاری هونەری لە چالاکییەکانیدا ئەنجام بدات، لێرەدا تەنیا هەندێك لەو بەرهەمانە بەنموونە دێنینەوە. کاتێك لە ١٩٦٨ دا لە تیپی بێکەسەوە بووە ″تیپی مۆسیقای سۆلاڤ″، یەکەمین بەرهەمیان بەرنامەیەك بوو لە تەلەڤزیۆنی کەرکوك بە بۆنەی نەورۆزی ١٩٦٨وە کە ڕەمەزان زامدار پێشکێشکاری ئەو بەرنامەیە بوو، تێیدا سروودەکانی (ئەی ڕەقیب و نەورۆز و کوردستان نیشتمانی کورد) پێشکێش کران، هەروەها هونەرمەندان شەوکەت ڕەشید و عەلی عەزیز و قادر مەردان لەو بەرنامەیەدا وەك گۆرانیبێژ بەشدارییان کرد، گەورەترین ئاهەنگی ئەم تیپەش لە ١١ی ئاداری ١٩٧٠ بوو لە ناوچەی حەسار لە کەرکوك کە لەوێشدا ڕەفیق چالاك پێشکێشکاری ئاهەنگەکە بوو، لەو دەمەشەوە تا هەڵگیرسانەوەی خەباتی چەکداری لە ١٩٧٤دا، ئەو تیپە لە تەواوی بۆنە و یادە نەتەوەیی و نیشتمانییەکاندا ئاهەنگی ساز دەکرد، بەڵام دوای نسکۆی شۆڕشی ئەیلوول لە ١٩٧٥، ئیتر زۆربەی ئەندامەکانی پەرتەوازە بوون، بۆ ئەوکاتیش حکوومەتی بەعس زۆرترین سانسۆری لەسەر هونەرمەندان دانا، ئەمەش هۆی نەمان و هەڵوەشانەوەی تیپەکە بوو، پاشان هەندێك لەو هونەرمەندانەی لە کەرکووکدا مابوونەوە، لەگەڵ چەند هونەرمەندێکی تری عەرەب و تورکمان و ئاشووری، ″تیپی مۆسیقای کەرکووك″یان دامەزراند کە دواتر بووە ″تیپی مۆسیقای تەلەڤزیۆنی کەرکووك″، بەڵام ئەو تیپە وەك تیپێکی کوردی نەدەهاتە ناساندن، چونکە

زۆربەی ئەندامەکانی عەرەب و تورکمان و ئاشووری بوون، هاوکات لە سەردەمی شەڕی عێراق-ئێراندا پاڵەپەستۆیەکی زۆر کەوتە سەر ئەو تیپە بەوەی زۆرترین سروود بۆ قادسیەی سەدام تۆمار بکەن، ئەمەش وای کرد "تیپی مۆسیقای تەلەڤزیۆنی کەرکووک" چ لەڕووی کەسایەتیی مەعنەوییەوە، یان لەڕووی کاری هونەری و داهێنانەوە لە پاشەکشە بدات، ئەویش تا کۆتای سالآنی هەشتاکان بەردەوام بوو و پاشان هەڵوەشایەوە، ئیتر تا ساڵی ٢٠٠٣ و پرۆسەی ئازادیی عێراق، لە کەرکووکدا تیپێکی موزیك نەما کە بە شێوەی تیم و گرووپ کارە هونەرییەکان بکات، لە سالآنی نەوەتەکانیشدا هەر چالاکییەکی هونەری یان تۆمارکردنی گۆرانی ئەنجام بدرایە، دەبوو بە شێوەی لابەلا هونەرمەندان کۆ بکرێنەوە و تیپیان لێ دروست بکەن، بەتایبەتیش تۆمارکردنی گۆرانییەکان لە ڕێگەی ئەو گرووپە موزیکییانەوە بوو کە لە ئاهەنگە تایبەتەکاندا کاریان دەکرد. بە بۆچوونی من ئەو تیپە بچووکانەی لە شایی و بۆنەکاندا لە کەرکووك ئاهەنگیان ساز دەکرد، لە ناویشیاندا گۆرانیبێژان عەلی زەنگنە و حەسەن غەریب و ژەنیارانی وەك خالید جوانرۆ و هێمن حوسێن و محەمەد جاف و نورەدین جاف و زۆری تر، بەدەر لە ئاستی بەرهەمەکانیان لەڕووی هونەرییەوە کە لە ئاستی جیاجیادا بوون، بەڵام زۆرترین ڕۆڵ و کاریگەرییان بەسەر زیندوو هێشتنەوەی هونەری کوردی لەو شارەدا هەبوو، بۆیە دەهێنی بە ئەرێنی ئاماژەیان پێ بدەین.

ساڵی ٢٠٠٣ ساڵی کردنەوەی دەروازەکان بوو بەڕووی هونەرمەندانی کورد لەو شارەدا، مەبەستم خولّقاندنی ئەو ئازادییەی کە سالآنێکی زۆر بوو هونەرمەندانی تەواوی بوارەکانی تری هونەر لە شارەکەدا خەونیان پێوە دەدیت، بۆیە بەتایبەتی لە سەرەتاکانی ئەو ئازادییەدا جۆشێکی گەورەی هونەرمەندان هەبوو و گەشبینییان بۆ داهێنانی گەورەتر دەبەخشی، هاوکات هونەرمەندانی کەرکووك دوای ئەو هەموو ساڵە

بـنـدەسـتـیـیـە، چـاوەڕوانـی ئـەوە بـوون لـەو قـۆنـاخـی ئـازادیـیـەدا زۆرتـریـن پشتگیری لەلایەن حکوومەتی هەرێمی کوردستانەوە بکرێن، لە ڕاستیدا تا ئـاستێك پشتگیریش كران، بەڵام دۆخی شارەكە و بـاری هونەرمەندان لەوە پتری دەخواست كە بۆی كرا.

لـە سەرەتـای ئـازادیـیـەكـەدا لـە ڕێگـەی لـقـی كـەركـووكـی سەندیكـای هـونـەرمـەندانـەوە بـەنـاوی "تـیـپـی مـۆسـیـقـای بـاوەگـوڕگـوڕ" كـاری هونەری دەكـران، هــەروەهــا لــە ڕێگــەی نــاوەنــدی كــەركــووكــی یــەكــێتـیـی هونەرمەندانیشەوە بەناوی "تیپی مۆسیقای كەركووك" چالاكی ئەنجام دەدران، لە ڕاستیدا هەریەك لەو دوو تیپە تا ماوەیەك كۆمەڵێك كاری هونەری و ئاهەنگییان ساز كرد، بەڵام پشتگیرییەكان لەو ئاستە نەبوون بتوانن لە بەردەوامیدا گەشە بكەن، تا لە مانگی ٦ی ٢٠٠٣دا نێچیرڤان بـارزانـی "دەزگـای ڕۆشنـبـیـریـی شەفـەق"ی لـە كەركووكدا كردەوە، ئەم دەزگایە تا ئێستەش لە كەركووكدا كار دەكا و سەر بەدەزگای ئاراس بۆ چاپ و بڵاوكردنەوەیە، هەر هەمان كاتیش لە ڕێگەی دەزگای شەفەقەوە "تیپی مۆسیقای شەفەق" بەتەواوی كەلوپەل و ئامێرە موزیكییەكانیەوە هـاتـە دامـەزراندن و مـنـیش بۆ دامـەزراندن و سەرپـەرشتیكردنی هـاتمە ڕاسپاردن كە دواتر بە پێشنیازی كاك بەدران ئەحمەد حەبیب بەڕێوەبەری دەزگای ئاراس ناوەكەی بۆ "تیپی مۆسیقای شەفەقی كوردستان" گۆڕا، دامەزرانی ئەو تیپەش ئاسۆیەكی گەش بوو بۆ هونەرمەندان بتوانن لە ڕێگـەیـەوە هـەنـاسـەیـەك بـدەن و كـاری هـونـەریـی تـێدا ئـەنجام بـدەن، بـەتـایـبـەتیش كـە لـە دوایـیدا ئـەم تـیپـە ڕاستـەوخـۆ لـەلایـەن بـەڕێوەبـەری دەزگای ئاراسەوە پشتگیری كرا، توانرا كۆمەڵێك ئاهەنگ و كۆنسێرت لە كەركووك و دەرەوەی كەركووكیشدا ساز بكات، هاوكات چەندان گۆرانیی بۆ گۆرانیبێژانی شارەكە تۆمار كرد، ئەمانە و جگە لە بەرشداریكردنی لە چەندان فێستیڤاڵی موزیك و گۆرانی لە هەولێر و سازكردنی كۆنسێرتی

گۆرانی بۆ هونەرمەند حەسەن گەرمیانی.

"تیپی مۆسیقای شەفەقی کوردستان" هیوایەك بوو بۆ تەواوی هونەرمەندانی ئەو بوارە لە کەرکوکدا، ئەمەیان لە ئاستێکدا بوو کە هونەرمەندان بە جێگرەوەی "تیپی مۆسیقای سۆلاڤ"یان دەچوواند. بەشبەحاڵی خۆم پێم وایە جارێ تیپەکە لەڕووی داهێنانە هونەرییەکانەوە مابووی بگاتە ئەو ئاستەی خۆمان لێی ڕازی بین، بەڵام بە بەراورد لەگەڵ وێرانەیی کەرکووك لەو کاتە و هەروەها ئەو بارە ناجێگیرە ئاسایشییەی لە شارەکەدا هەبوو، هەر بۆ مێژوو دەڵێم لە کەرکووك و تەواوی دەڤەری گەرمیاندا گرووپ و تیپێکی تری لەو ئاستە نەبوو، بەتایبەتیش کە لەناو ئەندامانیدا هونەرمەندانی کورد و عەرەب و تورکمان و ئاشووریش شوێنیان بووبووەوە، بەڵام تا ساڵی ٢٠٠٨ توانی بەردەوام بێ و دواتر لە کارکردن وەستا.

من وەك بەرپرسی یەکەمی ئەو تیپە بەپێویستی دەبینم ئاماژە بەوە بدەم کە دوای ڕاوەستانی چالاکییەکانی "تیپی مۆسیقای شەفەقی کوردستان"، دەبوو وەزارەتی ڕۆشنبیریی حکوومەتی هەرێم لە کەرکووکدا ئاوڕێکی لەم بوارە هونەرییە بدایەتەوە، چونکە ئەوەش نەدەکرا تا ئەبەد هاوکاری و پشتگیرییەکانی ئەو تیپە لەلایەن دەزگای شەفەقەوە بێت، لە کاتێکدا ئەوان چەندان کار و ئەرکی تری وەك دەرکردنی کۆوار و ڕۆژنامە و ئەنجامدانی کۆڕ و سیمیناری ڕۆشنبیرییان لەسەر بوو، بۆیە ئەرکی حکوومەت بوو هاوشێوەی تیپەکانی تری شارەکان لە کەرکووکیشدا تیپێکی مەرکەزی دامەزرێنێت، بەڵام وێڕای داواکاریمان لە وەزارەتی ڕۆشنبیریی ئەوکات، کەچی نەیکرد.

هونەری هەولێر– ١٥

جەمال محەمەد ئەدیب و تیپی موزیکی دهۆک

ئـەگـەر بــە وردی سەرنـج بـدەن، تـەواوی هـونـەرمـەنـدە کۆنـەکـان، بەتایبەتی ئەوانەی لەناو گرووپە مـوزیـکـیـیـە نـاوەنـدیـیـەکـانـی شارەکاندا کاریان دەکرد، وێڕای گەشەکردنیان لە توانای ژەنین و هــاوکــات هــەنـگــاونــان بــەپـێـی قـۆنــاغــەکــان و گــەشەپـێدان بـە ڕەوتە هونەرییەکە، بەڵام وابەستەبوونیان بە ڕەسەنایەتییەوە ئاشکراتر پێوە دیارە، یان لەسەر هەمان ئەو ستایلانە کار دەکەن کە پێشتر کاریان لەسەر کردوون، لەگەڵیدا هەوڵەکانیان بۆ نوێکردنەوە و جوانکاری لەسەر ئەو شێوازگەلە دیسان بەڕوونی دەبینرێت. ئەگەرچی مەرج نییە تەواوی ئـەو هـونـەرمـەنـدانـە توانـیـبـێـتـیـان لـە جوانکارییەکاندا سەرەتاتکێ بکەن، چونکە ژمارەیەکیشیان لە هەمان ئاستدا مانەوە، جیا لەو کارانەی پێشتر کردوویانە، نەیانتوانیوە بەپێی پێشکەوتنی بوارەکە هەنگاو بنێن.

جەمال محەمەد ئەدیبی موزیکژەن و سەرۆکی تیپی موزیکی دهۆک یەك لـەو نـاو و هـونـەرمـەنـدە دیـارانـەیـە کـە خـاوەنـی ئـەرشیـفـێـکـی دەوڵـەمـەندە، هاوکات ڕۆڵی کارای لە بەترۆپك هێشتنەوەی تیپی موزیکی دهۆك تا ئەم قۆناغەش دیتووە، دیارە جەمال تاکەکەس نییە ئەو جوانییەی بەباڵادا

بڕابێ، بگرە هاوشانی ئەو ژمارەیەك لە هونەرمەندانی ئەندام لەو تیپە هەمان ئەو سەروەرییەیان بەردەکەوێت، چونکە تیپی موزیکی دهۆك کە لە ١٩٧٩وە هاتووەتە دامەزراندن، لەگەڵ ئەو هەڵکشان و داکشانەی لەو ماوەیەی تەمەنیدا بەپێی قۆناغەکان بەخۆوەی دیتووە، بێگومان لە هەر وێستگەیەکدا کەسانێك دابەزیون و کەسانێکی تریش سەرکەوتوون، لەناو ئەو تیپەشدا لە سەرەتاوە تا ئێستە، هەمان ئەو ئاڵوگۆڕە لە ئەندامەکانی هەبووە، ئێستەش تەنیا چەند ئەندامێکی کۆنی تیپەکە لەناویدا ماون، جیا لەوانیش چەندان دەرچووی بەشی موزیکی پەیمانگەی هونەرە جوانەکانی دهۆك شوێنیان تێدا بووەتەوە، واتە گەنجێلێك لە هونەرمەندانی بوارەکە ئێستە ئەندامی ئەو تیپەن.

جەمال یەك لە کەسایەتییە کۆنەکانی تیپەکەیە، چونکە کاتێك هونەرمەند دڵشاد محەمەد سەعید لە ١٩٨٤دا بە مەبەستی خوێندن چووە بەریتانیا، جەمال ئەرکی ڕاهێنەرایەتیی تیپەکەی لە ئەستۆ گرت، بەپێی تەمەنی جەمالیش بێ کە خۆی لەدایکبووی (١٩٦٥-دهۆك)ە، کەواتە لەو دەمەدا تەمەنی تەنیا ٢١ ساڵ بووە، ئەمەش ئەوەمان بۆ دەسەلمێنێ کە ئەم هونەرمەندە بە تەمەنێکی کەم و توانایەکی فرەوە ئەندامی تیپی دهۆك بووە، کەواتە دەبێ هەڵبژاردنی جەمال لەو کاتەدا بۆ ڕاهێنەرایەتیی تیپ ئەقڵی گەنجی بەدواوە بووبێ، بەپێی ڕێساکانیش ئەقڵی گەنج کاری گەنجی لێ دێتە بەرهەم، بۆیە ئەگەر بۆ ئەو قۆناغە جەمال وەرچەرخانێکیشی لە کارە هونەرییەکانی تیپەکە دروست نەکردبێ، بێگومان نەیهێشتووە لە ئاستە باڵاکەی خۆیدا بێتە خوارەوە.

بۆ ئەم بۆچوونانەی سەرەوە بەڵگەی زیندوومان بە بەرزی هێشتنەوەی تیپی موزیکی دهۆکە، چونکە ئەرشیف و یادەوەریی خۆشمان پێمان دەڵێ کە لە ساڵانی هەشتاکانی سەتەی ڕابردوودا تیپی موزیکی دهۆك لە ترۆپکی کارە هونەرییەکانیدا بوو، بەتایبەتیش ئەو تیپە لە بەرهەمهێنانی

کۆراڵی کوڕان و کچاندا چۆپیکێشی تیپەکانی تری کوردستان بوو، جیا لەو کۆرالانە، ئەوەی تیپی دهۆکی پێ دەناسرایەوە ئەو دابەشکردنە موزیکییە نوێیە بوو کە بە مامەڵەکردنی لەگەڵ کارە هارمۆنیکییەکاندا وەرچەرخانێکی لە هونەری موزیکی کوردیدا دروست کرد، دەکرێ بە ڕاشکاوی بڵێین ئەوە تەنیا تیپی موزیکی سلێمانی نەبوو لە بەرپاکردنی شۆڕشە موزیکییەکەدا، بگرە تیپی دهۆکیش هاوشانی تیپی سلێمانی ئەو هەنگاوەی نا.

کە ڕۆشنایی دەخەمە سەر ناوی جەمال محەمەد ئەدیب، بمانەوێ یان نا سەرۆك یاخۆ ڕاهێنەری هەر تیپێك ڕۆڵی کاریگەر لە بەرەوپێشبردن و جوانکارییەکانی ئەو تیپە دەبینێت، بۆ نموونە لە سلێمانی هاوشانی هونەرمەند ئەنوەر قەرەداغی کۆمەڵێك هونەرمەندی باڵا لە موزیکژەنەکان ئەندامی تیپی موزیکی سلێمانی بوون، بەڵام قەرەداغی لەبەرئەوەی سەرۆکی تیپەکە بوو، توانی ڕۆڵی کاریگەری خۆی لە بەرهەمەکاندا پێشان بدا و هاوکات سەروەرییەك بۆ خۆی و تیپەکەش تۆمار بکات، تیپی دهۆکیش بە هەمان شێوە، کاریگەرییەکانی دڵشاد محەمەد سەعیدی بەڕوونی پێوە دیارە، کاتێکیش دڵشاد کۆچ دەکا بۆ دەرەوەی وڵات و کارەکانی تیپەکە بە هاوڕێکانی دەسپێرێت، بێگومان لە سەرۆکایەتیی تیپدا جەمال محەمەد ئەدیب هەمان ڕۆڵی پۆزەتیڤ دەگێڕێ و بە هاوکاریی هاوڕێکانی تیپەکە لە ترۆپکدا دەهێڵێتەوە.

ئەوەی دەهێنێ لەم بەرزڕاگرتنەدا بیخەینە بەر ئاماژەوە، وەك پێشتر باسم کردووە تیپی دهۆك لە ڕەوتەکەی خۆیدا بەپێی قۆناغەکان هەڵکشان و داکشانی بەخۆوە دیتووە، دواجاریش لە ٢٠٠٤دا سەرلەنوێ هاتووەتەوە دامەزراندن و مۆڵەتی ڕەسمیی لە وەزارەتی ڕۆشنبیریی حکوومەتی هەرێمی کوردستان وەرگرتووە، ئەم مێژووە ئەوە دەگەیەنێ تا بەر لەو کاتەش تیپەکە بێ شوێن و بێ بودجە کارەکانی خۆی کردووە، بێگومان

ئەو بێ شوێنی و بێ بودجەیییەش کاریگەریی نەرێنیی لەسەر ئاستی هونەریی بەرهەمەکانی دەبێت، بەڵام کە ئێمە ئاستی ئێستەی بەرهەمەکانی تیپەکە دەبینین، دەگەینە ئەو بەرەنجامەی دەبێ ماندووبوونێکی زۆری لەپشت بێت، چونکە کاری ڕژدی ئەو تیپە بۆ دوای ٢٠٠٤ و تا ئێستە دەگەڕێتەوە.

تیپی موزیکی دهۆك بارەگاکەیان دروست دەکەوێتە بەرامبەر کەناڵی ئاسمانیی "ڤین"ەوە، کە دەچییە ئەو بارەگەیە، لێزمەبارانی ڕۆحیەتی هونەریت بەسەردا دەبارێ، لەلایەکەوە زۆربەی کات لە هونەرمەندان و ئەندامانی تیپەکە جمەی دێت، لەلایەکی تریشەوە هەست بەوە دەکرێ هونەرمەندان لەوێدا بێسەروبەر نین و کاتی خۆڕایی ناکوژن، بگرە هەریەکەیان لەلای خۆیەوە سەرقاڵی ئامێرەکەیەتی و کاری لەسەر دەکات، یان ئامادەبووەکان دەبنە دەستەیەك و خۆیان سەرقاڵی پرۆڤەکردن لەسەر کارێکی هونەری دەکەن.

جیا لەوانە ئەو تیپە دوو ستۆدیۆی دامەزراندووە، یەکیان تایبەت کراوە بە ستۆدیۆی پرۆڤەکردن، ئەوی تریشیان ستۆدیۆی تۆمارکردنە. لە سەردانەکەمدا بۆ ئەو تیپە دێرینە، دوای گفتوگۆیەکی چڕ لەگەڵ جەمال محەمەد ئەدیب لەبارەی مێژووی تیپەکە و کارە هونەرییەکانیەوە، سەردانی ستۆدیۆکەیانم کرد، لەو کاتەدا تیپی دهۆك کاریان لەسەر تۆمارکردنی موزیکی یەك لە گۆرانییەکانی هونەرمەندی نەمر تەحسین تەها کردبوو. وەك ڕێزگرتنێك لە من، جەمال موزیکە تۆمارکراوەکەی لێدا کە بە شێوەیەکی نوێ کاری تێدا کرابوو، ئەو بەرهەمە خۆی لە بنچینەدا گۆرانییە، بەڵام ئەوان تەنیا بە موزیکێکی نوێ کاریان تێدا کردووە، بۆیە لە شوێنی ئەدای گۆرانیبێژدا بۆ هەر کۆپلەیەك یەك لە ئامێرە موزیکییەکان ڕۆڵی دەبینی، لەوێدا بوو لە کاتی ئەدای گۆرانیبێژ و تاکژەنیی ئامێرەکەدا جەمال دەنگی گۆرانیگوتنی لێ هەڵبڕی لەگەڵ

موزیكەكەدا گۆرانییەكەی تەحسین تەهای دەگوتەوە، ڕاستیتان دەوێ تا ئەو دەمەش نەمدەزانی ئەوەندە دەنگی خۆشە، بۆیە ئەوەم هاتەوە خەیاڵ كە زۆر لە گۆرانیبێژانی ئێمە بە ئاستێكی لاواز و ناسازی دەنگییەوە گۆرانی دەڵێن، كەچی دەنگخۆشێكی وەك جەمال تەنیا خۆی بە موزیك بەستووەتەوە و گۆرانی ناڵێت، چ گومانم نییە لەوەی جەمال خۆی بە موزیكژەن دەبینێ نەك گۆرانیبێژ، واتە ئەو كار لەسەر تایبەتمەندی و پسپۆڕیەتی دەكات، نەك بۆ خۆدەرخستن خۆی لە هەموو بوارەكان بدات، كاتێكیش پرسیاری ئەوەم لێ كرد تا ئێستە چەند ئاوازی داناوە؟ جەمال محەمەد ئەدیب گوتی ″ئاوازی چی برا، من موزیكژەنم و كاری من دانان و دابەشكردنی موزیكە نەك ئاوازدانان، با ئاوازدانەرەكان ئاواز دابنێن، باشترە هەركەسێك و لە بوارێكدا پسپۆڕیەتی وەربگرێت″.

جەمال لەبەرئەوەی هونەرمەندی ڕاستینەیە و بە ئەشقێكی گەورەوە كاری هونەری دەكات، بۆیە تەنیا بیر لە گەشەپێدانی بوارەكەی خۆی لە پسپۆڕییەتیدا دەكاتەوە، بە بۆچوونی منیش ئەمەیە وا دەكا هونەرمەند هەمیشە لە كەنارەكانی داهێناندا مەلە بكات، ئەگەرچی لەوەش دڵنیام جەمال محەمەد ئەدیب لە كەنارەكان ناوەستێ و خۆی دەهاوێتە قووڵاییەوە.

هونەری هەولێر– ١٦

محەمەد عەباس بەهرام ئەو دەنگەی لە قۆناخی حەفتاكاندا مۆدێلێكی نوێی گۆرانیی كوردی داهێنا

ئەو لە قۆناخەكەی خۆیدا لە دەنگە ئاساییەكان نەبوو، مەبەستم قۆناخی سەرەتا تا كۆتای ساڵانی حەفتاكانە، چونكە بۆ ئەوكات ئاسان نەبوو كەسێك ڕەوتەكە بگۆڕێ و قبووڵیش بكرێت، چونكە بەڕاست محەمەد عەباس بەهرام لە سەرەتای حەفتاكاندا بە تەنیا باڵ مۆدێلێكی گۆرانیگوتنی داهێنا كە پێش خۆی ئەو شێوازە ئاواز و ئەداكردنە لە گۆرانیی كوردیدا نەبوو، بۆیە خۆ هەڵقورتاندنەكەی بوێرییەكی زۆری دەویست. ئەودەم گۆرانی و موزیكی كوردی میلۆدییە سادە و سوواوەكانی تێنەپەڕاندبوو، زۆرینەی موزیكی گۆرانییەكانیش وەرگێڕانی میلۆدیی گۆرانییەكان بوون، ئەم هونەرمەندە گۆڕانێكی هێنایە كایەوە و ڕووگەی گۆڕانەكەش جیا لە بایەخدان بەتێكست، هاوكات بەرجەستەكردنی ستایلی ڕۆئاوایی لە شێوازە كوردییە ڕەسەنەكە ئاسان نەبوو، بەڵام ئەو خۆی لە قەرەی دا و توانی سەركەوتنێكی بێ وێنەش دەستەبەر بكات.

ئەوەی نیگەرانی کردین دابڕانە دوور و درێژەکەی ئەم هونەرمەندە بوو کە لە دوای ساڵانی حەفتاکانەوە ئیتر خۆی لە بوارەکەدا ون کرد. ئەو لە دیمانەیەکی (ئاکانیوز)دا ئاماژەی بەوە کردووە کە دوای بەجێهێشتنی کەرکووك و چوونی بۆ سلێمانی و پاشان لە ١٩٨٤دا بۆ ئێران و لەوێشەوە بۆ ئەڵمانیا و دواتر گیرسانەوەی لە سکوتلەندا، لە چالاکییە هونەرییەکانی ئەو وڵاتەدا بەردەوامیی هەبووە، گوتی "من کە لە سکوتلەندا بووم، ئەوکات مەڵبەندی ڕۆشنبیریی کورد لە لەندەنی پایەتەختی بەریتانیا هەبوو و بارەگەی نەبوو، یان چالاکییان نەبوو، بەڵام ئێمە زیندوومان کردەوە، تەنانەت لە ساڵی ١٩٨٦ەوە تا ساڵی ١٩٩٠ هەموو ساڵێك لەو وڵاتەدا فێستیڤاڵی کولتووری و هونەریمان ساز دەکرد، هەموو مەبەستمان بەردەوامبوونی خۆمان و هاوکات ناساندنی کولتووری کورد بووە بە بەریتانییەکان، بەڕاستیش توانیمان لەو ڕووەوە ڕۆڵی کاریگەر بگێڕین". بەڵام ئەمەیان بۆ ئێمە بە بەردەوامبوون ناخوێنرێتەوە، هۆیەکەشی ئەوەیە بەرهەمەکانیمان پێ نەگەیشتوون، کەواتە تەواوی چالاکییە هونەرییەکانی دوای ساڵانی حەفتاکانی محەمەد عەباس، تەنیا بۆ بژاردەیەکی دەرەوەی کوردستان بووە نەك جەماوەری کوردستان، بۆیە لەلای ئێمەمانان بە دابڕان دەکەوێتە بەر ئاماژەوە، ئەم دوورکەوتنەوە و دابڕانەش بۆ کەسایەتییەکی وەك ئەم هونەرمەندە بوێرە، زیانێکە و بەر ڕەوتە هونەرییەکەی گۆرانی و موزیك کەوتووە، چونکە محەمەد عەباس بەهرام تەنیا گۆرانیبێژ نییە، بگرە ئەو وەك دەرچوویەکی پەیمانگەی هونەرە جوانەکانی بەغدا و بەشی موزیکی ئەو پەیمانگەیە، هاوکات وەك پیانۆژەنێکی لێهاتوو، دەیتوانی جیا لە بواری گۆرانی، کاریگەریی لە موزیکیشدا دەربخات، ئەو لە حەفتاکاندا شاکارگەلێکی پێشکێش کردین کە بۆ ئەودەم لە هونەری مۆدێرن و نوێگەریدا خۆی نواند، بۆیە لە بەردەوامبووندا دەکرا قۆناخی هەشتاکان و

نەوەتەکان کاریگەرتر بکا و ڕۆڵی بەرچاویش لە گەشەپێدانەکە ببینێت، بەتایبەتیش لە ستایلە ڕۆئاواییەکە کە ئەم هونەرمەندەی پێ دەناسرێتەوە، لەمبارەیەشەوە محەمەد عەباس دەڵێ "لە سەرەتاوە حەزم لەو ستایلە بووە و لە پەیمانگەی هونەرە جوانەکانی بەغداش وانەی ئۆپێرام خوێندووە، زانیاریم لەسەر تەواوی سیمفۆنیا جیهانییەکان هەیە و لە نێزیکیشەوە ئاگام لە موزیکی کلاسیکە، ڕاستە گۆرانییەکانی من لەسەر ستایلی ڕۆئاواییین، بەڵام سەرجەمیان گۆرانیی کوردین، چونکە نەهاتووم تەنیا لەسەر ستایلە ڕۆئاواییە ئەوروپییەکە کار بکەم، بگرە بەرجەستەبوونێکم لە نێوان هەردوو ستایلی ڕۆئاوایی و کوردیدا دروست کرد، واتە تەنیا سوودم لە ستایلە ڕۆئاواییەکە وەرگرت و لە گۆرانیی کوردیدا تەوزیفم کرد، هەربۆیە لەلایەن جەماوەرەوە زۆر ئاسان قبووڵ کران و تەنانەت بۆ ئەوکات گۆرانییەکان بووبوونە وێردی سەر زاری زۆربەی خەڵك، زیندووترین نموونەش گۆرانیی "ئاگرێکی بێ خۆڵەمێش"ە کە تا ئێستەش لە یادەوەریی خەڵکدا ماوەتەوە".. دوای ئەو هەموو ساڵ دابڕانەش کە لە پایەتەختی کوردستان "هەولێر" لە ڕێگەی هونەرمەندی هاوڕێم نۆڤەر محێدینەوە پێی شاد بوومەوە، دەبوو بەلایەنی کەمەوە وەك ئەمەکێك ئەگەر بە کورتەیەکیش بێ لەبارەیەوە بدوێم.

ڕاستیتان دەوێ دەهێنێ محەمەد عەباس بەهرام بە چۆپیکێشی بەرجەستەکردنی ستایلی ڕۆئاوایی لە موزیك و گۆرانیی کوردیدا بناسێنین، ئەگەر بەهەڵەدا نەچووبم، تەنانەت بەر لە کارەکانی تیپی مۆسیقای سلێمانیش کە لە حەفتاکاندا شاکارگەلێکیان لەو بوارە و لەو نوێگەرییەدا پێشکێش کردین، محەمەد عەباس ئەو ئەرکەی بەجێ گەیاندبوو، بەپێی زانیارییەکانی من لەو قۆناخەدا تەنانەت هونەرمەند "هارود بالانجیان"یش کە بەتیپێکی ڕۆئاوایی لە ڕێگەی تەلەڤزیۆنی بەغداوە بەرهەمگەلێکی نوێی پێشکێش کردین، دیسان بۆ هەمان قۆناخ و

سەردەم دەگەڕێتەوە و ئەویش کاریگەریی خۆی نواند، بەڵام جیاوازیی نێوان محەمەد عەباس و هارود بالانجیان ئەوە بوو بالانجیان گۆرانییەکانی دروست لەسەر ستایلی ڕۆئاوایی بوون، بەڵام محەمەد عەباس لە میلۆدییە کوردییە ڕەسەنەکاندا ستایلی ڕۆئاوایی بەکار دەبرد، بۆیە بۆ ئەوکاتیش گۆرانییەکانی بەهرام خێراتر لەلایەن جەماوەری هونەردۆستی کوردەوە وەرگیران و تەنانەت بۆ ئەودەم یەك لە دەرکەوتووترین گۆرانیبێژە کوردەکان بوو.

کە ئێمە بۆ یەکەمین جار گۆرانیی "بێوەفا بوو"مان بەدەنگ و ڕەنگی بەهرام بینی و گوێبیستی بووین، ئەوەیان بۆ قۆناخ و سەردەمەکە کارێکی نوێ بوو کە دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ١٩٧٤، لەو بەرهەمەدا چەند دیوێکی نوێی لە گۆرانیدا پێشان داین، لەلایەکەوە وەك خۆیشی بۆی باس کردم، ئەو یەکەمین گۆرانیبێژی کوردە کە لە تاکژەنیدا بەتەنیا لەگەڵ ئامێری پیانۆ گۆرانیی "بێوەفا بوو"ی تۆمار کردووە، بێگومان ئەمەیان بۆ ستایلی ڕۆئاوایی و گوێگری ڕۆئاوایی ئاساییە، بەڵام بەرهەمەکە لە هونەری کوردیدا نەك هەر دەگمەن بوو، بگرە هەر نەبوو، هاوکات بۆ یەکەمین جاریش بوو خاتوونە ژەنیارێك لە تاکژەنییەکەدا بەشداریی گۆرانییەکە بکا و موزیك بژەنێت، وەك محەمەد عەباسیش باسی دەکرد، ئەو خاتوونە هونەرمەندە لە پەیمانگەدا مامۆستای خۆی بووە و هونەرمەندێکی ڕووسی بووە بەناوی "ناتاشا سیمبالۆڤ".

ئەو لەو ماوەیەدا بە شارایەك گۆرانی خۆی پێ ناساندین، نموونەی ئەوانیش وەك "بێوەفا بوو – کیژۆڵەی سوورە گوڵ – ئاگرێکی بێ خۆڵەمێش" و زۆری تر کە بەو ٧ بەرهەمەی لەم ساڵانەی دواییدا تۆماری کردوون نێزیکەی ٣٠ گۆرانی دەبن، "ئاگرێکی بێ خۆڵەمێش"یش لە ناودارترین گۆرانییەکانی ئەم هونەرمەندەیە کە تا ئێستە لەلایەن چەندان گۆرانیبێژی ترەوە تۆمار کراوەتەوە.

محەمەد عەباس بەهرام لە ١٩٥٢ لە گەڕەکی تەپەی مەلا عەبدوڵای کەرکووك لەدایك بووە، لە سەرەتای حەفتاکاندا بەشی موزیکی پەیمانگەی هونەرە جوانەکانی بەغدای تەواو کردووە، تا ئێستە نێزیکەی ٣٠ گۆرانیی تۆمارکراوی هەیە، لە چەندان ئاهەنگ و فێستیڤاڵی هونەریی کوردی لە دەرەوەی کوردستان بەشداریی کردووە، لەڕووی موزیکەوە پیانۆژەنێکی بەتوانایە و لە گۆرانیشدا بە ئاوێتەکردنی ستایلی ڕۆئاوایی لە شێوازی کوردی ناسراوە، لە ١٩٨٥ەوە تا ئێستە لە سکوتلەندا نیشتەجێیە.

هونەری هەولێر– ١١

لۆکە..
ماسییە ڕەنگاوڕەنگەکەی ڕووبارەکەی هەڵکەوت زاهیر

زۆر جار لەبارەی قوتابییەکانی هەڵکەوت زاهیرەوە قسە دەکری کە لە دەرەوەی دنیا هونەرییەکەی ئەوەوە کاریان پێ ناکرێ، ئەمە مقۆمقۆیەکی خوڵقاندووە، من نامەوێ بۆچوونی خۆمی لەبارەوە بڵێم، بەڵام هەمان پرسیار ڕووبەڕووی (لۆکە) کرایەوە کە ئەویش قوتابییەکی بزێوی هەڵکەوتە، پرسیارەکە بەم شێوەیە بوو (ئێوە قوتابییەکانی هونەرمەند هەڵکەوت زاهیر بەوێنەی ماسین، ئەگەر لە ڕووبارەکەی ئەو بترازێن دەخنکێن؟)، کەچی لۆکە بەوپەڕی بوێرییەوە دانی بەو ڕاستییەدا نا و گوتی (ڕاستە من ماسییەکم و بەبێ هەڵکەوت زاهیر دەخنکێم). ڕاستیتان دەوێ وەڵامی ئەم پرسیارە بەو شێوەیەی ئەو خاتوونە هونەرمەندە درکاندوویەتی بۆ هەر کەسێکی تر ئەستەمە، چونکە لە دیوێکدا زیانمەند دەبێ بۆی، ئەمەش لەبەر ئەوەی لۆکە یەك لە توانا دەنگییە باڵاکانە، بۆیە من وای دەبینمەوە جیا لە هەڵکەوتیش، هەر ئاوازدانەرێکی شارەزا لە

بـوارەکـە ڕەنـگـە تـا ئـاسـتـێکـی بـاش بـتـوانـێ ئـەو دەنـگـە لـە مـیـلـۆدیـی سەرکـەوتـوودا تـەوزیف بکات، وێڕای ئـەوەی مـامـەڵـە هـونـەرییـانـەکـەی هـەڵکـەوت بـۆ قـوتـابـییـەکـانـی هـەنـاسـە و پشوودرێژییـەکـی زۆری دەوێت. وەڵامـەکـەی لۆکە بـەدیوەکەی تریدا جوانترین ئـەمـەکـە بـەرامـبـەر هـەڵکـەوتـی نواندووە کە بـەمـامۆستایەکـی گـەورەی خـۆی دەزانێت. لـە ڕاستیدا ئـەگـەر ئـێـمـەش بـەویـژدانـێکـی زیـنـدووەوە لـە وەڵامـەکـەی بـڕوانین، هـاوکـات تـا ئاستێکی باش لە چۆنیەتیی کارکردنی هەڵکەوت زاهیر لە هونەرەکەی ئاگـەدار بین، ئـەوەمـان پتر بۆ ڕوون دەبێتەوە کە زۆربـەی هـونـەرمـەنـدەکـانـی دەوروبــەری خــۆی دروســتــی کــردوون، واتــە وەك ئــاوازدانــەرێك هــەوڵــی کــۆکــردنــەوەی ژمــارەیــەك دەنــگــی نــامــۆی داوە و ئــاوێتــەی شێوازە کـارکـردنـەکـەی خـۆی کـردوون، ئـەوانـیـش لـەبـەر ئـەوەی دەسـتـپـێکـیـان لـەو فێرگـەیـەوە سـەرچـاوەی گـرتـووە، بـۆیـە ئـەسـتـەمـە ئـەو نـازونـووزەی بـەسـەر هـەڵکـەوتیدا دەکـەن، بتوانن بـەئـاسان شوێنی خۆیان لـەلای تردا بکـەنـەوە، چونکە وەك پێشتریش گوتوومە هەڵکەوت زاهیر دیاردەیەکی هونەریی ئێستەی موزیك و گۆرانیی کوردییە و تـا ئـاستێك خـۆی زەق کـردووەتـەوە، بــەجــۆرێك نــاچــارمــان دەکــا وەك فــێرگــەیــەك لــێی بــڕوانین، کــەواتــە قـوتـابـییـەکـانیشی پـەروەردەی هـەمـان ئـەو فێرگـەیـەن، ئـەمـەیـان بـۆ ئـەو کـەسـانـەیـە کـە لـە دەسـتـپـێکـەوە خـوڵـقـاوی فێرگـەکـەی ئـەون نـەك ئـەوانـەی پـێشـتـر دەرکـەوتـن و لـە دوایـیـدا مـامـەڵـەیـان لـەگـەڵ هـەڵـکـەوتـدا کـرد، نموونەشیان لـەیلا فـەریقییە، ئـەو خـاتوونـە هونـەرمـەنـدە زۆر ئـاسان توانی سوود لـە داهـێـنـانـەکـانـی هـەڵکـەوت لـە چـەنـد کـارێکـدا وەربـگـرێت، بـەڵام نـاتوانین بـەقـوتـابیی ئـەو فێرگـەیـەی بزانین، چونکە بـەر لـە هـەڵکـەوتیش، لەیلا لە کەسە دیارەکانی گۆرانیی کوردی بووە، بەڵام ئەگەر بەدیوەکەی تـردا (بـاخـان) بـکـەیـنـە نموونـە، چـونـکـە ئـەو خـاتـوونـەش پـەروەردەی هــەڵــکــەوت بــووە، هــێنـدەی مــن ئـاگـەدار بم، لـەوەتـەی لـەو فێرگـەیـە دوور

کـەوتـووەتـەوە، خـۆی لـە ئـێمـەیش ون کـردووە، ئـەمـەش بـەو واتـەیـەی ئەستێرەی بەختی لە هونەرەکەیدا ڕووی لە کزی کرد، دوور نییە باخانیش جارێکی تر و بەشێوازێکی تری دوور لە هەڵکەوت دەرکەوێتەوە، بەڵام لەلای من بووەتە یەقین کە توانای نواندنە باڵاکانی لە هونەرەکەیدا کزتر دەبێتەوە.

مەبەستم نییە لێرەدا پتر لەسەر فێرگەکەی هەڵکەوت زاهیر بوەستم کە پێشتر بەرژدی لەبارەیەوە دواوم، بگرە مەبەستمە لە دیدی خۆمدا دەنگ و گـۆرانـیـیـەکـانـی لـۆکـە لـە ئـەلـبـوومـی smsدا بـخـەمـە بـەر ڕۆشـنـایـی هەڵسەنگاندنەوە. ئەگەرچی ئەم نووسینەی من تا ڕادەیەك درەنگوەختە، چونکە هێندەی ئاگام لێیە، ئەو خاتوونە و مامۆستاکەی لە داهاتوویەکی نزیکدا ئەلبوومی تریان بڵاو دەکەنەوە، بەڵام هەرچەندی سەر دێنم و دەبەم، پێم وانییە جیاوازییەکی زۆر لە نێوان تواناکانی ئەو کچە لە هەردوو ئەلبومەکەدا هەبێت، ڕەنگە هەڵکەوت کاری نوێتری بۆ کردبێت، بـەڵام لـۆکـە بەهـەمـان توانا دەنگییـەکەی ئـەلـبـوومـی یـەکـەمـی یـارییـە دەنگییەکانی تێدا دەکات، بەواتەیەکی تر من دەمەوێ پتر سەرنجەکان بۆ جـۆری دەنـگـەکـەی ئـەو کـچـە بـەکێش بکـەم وەك لـەوەی بـە یـەك بـەیـەکـی گۆرانییەکاندا بچمەوە.

زۆرن ئـەوانـەی پـێیـان وایـە تـەواوی مـیـلـۆدیـیـەکـانـی هـەڵـکـەوت زاهـیـر عـەرەبین، وێڕای ئـەوەی مـن پـێشتـریش ئـەو بـۆچـوونـەم بـە پـاش داوە و ئاماژەم بە میلۆدییە کوردییەکانیشی داوە، بەڵام لۆکە لە ئەلبوومەکەیدا لــە ڕێگـەی دەنـگـە ١٠٠٪ کـوردیـیـەکـەیـەوە بـەرپـەرچـی تـەواوی ئـەو بـۆچـوونـانـەی داوەتـەوە، هـەر کـەسێکـیش پـێچـەوانـەی ئـەمـە بـڵـێت، بەشێوەزارێکی میللی دەڵێم یان فری بەموزیك و گۆرانیی کوردییەوە نییە، یاخۆ ئەسڵەن گوێی لە دەنگی لۆکە نەبووە.

سروشتی دەنگی لۆکە نەك تەنیا دەنگێکی کوردیی ڕەسەنە، بگرە پتر لەنێو میلۆدییە فۆلکلۆرییەکاندا دەتوانێ خۆی بتوێنێتەوە، واتە ڕۆحیەتی میللیبوون لە دەنگی ئەو خاتوونەدا زۆر بەنەرمی زەنگ لێ دەدات، چ پێویست بەوە ناکات هەڵسەنگاندنێکی زانستییانە بۆ ئەو دەنگە بکرێ، چونکە هەر بەغەریزە دەنگە کوردانەکەی لە ئەقڵ و دڵدا شوێنی دەبێتەوە، من نامەوێ گۆرانیی ″ئەی واخ″ کە میلۆدییەکە پتر لە ڕۆحی میللییەوە نێزیکە بکەمە نموونە، ڕەنگە زۆر دەنگی تر هەبن بتوانن بە هەمان توانا دەنگییەکەی لۆکە ئەو میلۆدییەمان بۆ بڵێنەوە، پێشتریش لە نووسینێکمدا لەبارەی (هانی)یەوە هەمان بۆچوونم خستبووە ڕوو کە نەدەبوو ئەو میلۆدییە بەناوی هەڵکەوت زاهیرەوە بڵاو بکرێتەوە، چونکە لە دەیان میلۆدیی تری ئەو شێوازەدا ڕۆحی هەمان میلۆدیمان دەست دەکەوێت، ئەوەندەی دەچێتە بۆتەی فۆلکلۆرەوە، کەمتر وەك میلۆدییەکی نوێ وەردەگیرێت، ڕاستیتان دەوێ هەڵکەوتیش ڕۆحییەتی هەمان میلۆدیی بە سێ تێکستی جیاواز داوەتە هەرسێك گۆرانیبێژ (هانی و لۆکە و پاشان دەشنێ). بۆیە مەبەستم نییە دەنگە کوردییەکەی لۆکە لەو میلۆدییەدا باس بکەم، ئەوەندەی مەبەستم کارکردنی هەڵکەوت بوو لە دەرەوەی کارە عەرەبییەکان کە بووەتە وێردی سەر زاری زۆر لە هونەرمەندان.

ئەگەر وردتر گوێ بۆ دەنگی ئەم خاتوونە هونەرمەندە ڕادێرین، تەنانەت لە میلۆدییە تەڕەبەکانیشدا هەمان ڕۆحیەتی کوردیمان گوێ لێ دەبێت، دڵنیام ئەمەیان لە ژێریی خۆی نییە، جەخت دەکەمەوە سروشتی دەنگی لۆکە بەو شێوەیە خولْقاوە، ئەمانەمان لە هەرسێك گۆرانییەکانی (حەزم لێتە – ئەی نابینی – مەکە)دا گوێ لێ دەبێت، ئەگەر بەهەست و ئەقڵێکی کوردانە و هاوکات وەك هونەری کوردی لەو گۆرانییانە ورد بینەوە، لە هیچ یەکێکیاندا ئەدایەکی عەرەبی نابیستین، کەتوارەکەش پێمان دەڵێ ئەو سێ گۆرانییە کوردین، بەڵام میلۆدییەکانیان لەسەر

ستایلی تەڕەب کاریان تێدا کراوە، لێرەوە باس لەو ئاوێتەبوونە دەکەم کە چەندان کەرەتی تریش جەختم لەسەر کردووەتەوە، ئەمانە دروست ئەو گۆرانییانەن کە هونەری گۆرانی و موزیکی سەردەم دەیانخوازێت، واتە دەتوانین لەم ڕێگەیەوە ئاشنایەتی لەگەڵ هونەری گەلان دروست بکەین.
من دەڵێم زیرەکی و شارەزایی هەڵکەوت پتر دەکەوێتە بەر دۆزینەوەی ئەو دەنگە کە لە هونەری کوردیدا بەدەنگە نامۆکان دێتە ژماردن، هاوکات هەڵکەوت ویستوویەتی لەنێو هەرسێك گۆرانیدا یارییەکی تر بەدەنگی لۆکە بکات، ئەویش یاریی گۆڕانکارییە لە مەقامەکان، وێڕای ئەوەی لە میلۆدییە تەڕەبەکاندا هەڵکەوت زاهیر پتر لەگەڵ پەیژەی "ڕاست"دا ئاوێتە دەبێت، بەڵام لەو سێ میلۆدییەی بۆ لۆکەی کردوون، کاری لەسەر هەرسێك مەقامی سەرەکیی "سێگا – ڕاست – نەهاوەند" کردووە، ئەوانیش گۆرانیی "حەزم لێتە – سێگا" گۆرانیی "ئەی نابینی – ڕاست" و گۆرانیی "مەکە – نەهاوەند"، ئەمانە کە لەسەر یەك ستایل و بۆ یەك گۆرانیبێژ کاریان لەسەر دەکرێت، بواری پتر بە ڕەخنەگر دەدا لێکۆڵینەوە لەسەر دەنگی بکات، ئەگەرچی ئێمە تا ئێستا ڕەخنەگرێکی ڕژدی ئەم بوارە هونەرییەمان نییە بە ویژدانێکی زیندووەوە کار لەسەر ئەم جۆرە بەرهەمانە بکات، چونکە وێڕای ئەوەی لۆکە لەو سێ میلۆدییەدا گۆرانیی تەڕەبمان بۆ دەڵێت، بەڵام ئەدایەکی دروست کوردیمان پێ دەبەخشێت، دوور نییە هەڵکەوتیش ئەوەی لا مەبەست بووبێ کە لەسەر هەرسێك پەیژە و لە ڕێگەی دەنگی لۆکەوە پێمان بڵێت: ئەگەر مەبەستمان بێ دەتوانین لەسەر تەواوی ستایلە بە کورد نامۆکان ڕۆحی میلۆدییە کوردییەکان دروست بکەین.

نازانم بۆچی لۆکە تا ئێستە داویەتییە تەمەڵی و گۆرانییەکەی smsی کلیپ نەکردووە؟! یان بۆچی ئەو گۆرانییە یەکەمین تراکی ئەلبوومەکەی نییە، بەدەر لەو چێژەی لە دەنگ و میلۆدییەکەی وەردەگیرێت، دەکرێ

ئەوەیان لەڕووی کاری نوێی میلۆدیی کوردییەوە بەسەرچۆپیی تەواوی گۆرانییەکانی تری ناو ئەو ئەلبوومەی وەربگرین کە پێم وانییە بە ئاسان دووبارە ببێتەوە، هەقم بە بۆچوونەکانی هەڵکەوت زاهیرەوە نییە کە چۆن و بەئەقڵی هونەریی خۆی کام ستایلی بۆ ئەم میلۆدییە بەکار بردووە، بەڵام بە خوێندنەوەی من ئەو گۆرانییە جیا لەوەی میلۆدییەکی نوێی دروست ڕەسەنی کوردییە، هاوکات جیا لەوەی لۆکەیش ئەدایەکی دروستی میلۆدییەکەی کردووە، ئەوەی نوێ و جوانتری کردووەتەوە بابەتی گۆرانییەکەیە، بە داوای لێبووردنەوە لە نووسەری تێکستەکە، پێم وایە نەیتوانیوە بەپێی جوانیی بابەتەکە دەرەقەتی تێکستەکەی وەك شیعری لیریکی هاتبێت، ئەمەیان بەپاشدانەوەی تێکستەکە نییە، ئەوەندەی دەکرا هێمنانەتر مامەڵەی لە تەکدا بکرایە و جوانتری بکرایەتەوە، هەرچی بێ من وای دەبینمەوە ئەگەر لەبری گۆرانییەکانی تری، لۆکە ئەم گۆرانییەی کلیپ بکردایە، وا دەزانم لە هونەری کوردیدا دەبووە گۆرانیی ساڵ.

بەپێی ئەو بەرنامەیەی هەڵکەوت لە کارەکانیدا جێبەجێی دەکات، گۆرانیی دویتەیشی خستووەتە بەر بایەخەوە، جیا لە کارەکانی تری کە بۆ هونەرمەندانی تری کردوون، هەمان کاری لە ئەلبوومەکەی لۆکەیشدا کردووە، ئەوەیش لە گۆرانیی (ساڵی نوێ)دا گوێبیست دەبین، ئەم گۆرانییە (لۆکە – میرا) بەدویت تۆماریان کردووە، ئەگەرچی دەنگی میرایش بەدەنگە ناوازەکان دێتە ژماردن و هاوکات دەنگێکی نوێی گۆرانیی کوردییە، بەڵام بە دیدی من دەبوو هەڵکەوت بۆ هاوشانی لۆکە دەنگێکی "بەم–قەرار"ی بەکار بهێنایە، چونکە ئێمە دەزانین میرا خاوەنی دەنگێکی پتر "زیر–جەواب"ە، ئەم دەنگەیش هاوشانی سوپرانۆ دەق ناگرێت ئەوەندەی لە دەنگە باریتۆنەکانە، یان لە چینە بەرزەکانی دەنگەکانی موزیکە، ڕەنگە ئەگەر دەنگی (هەڵدێر) لەم گۆرانییەدا بەکار ببرایە،

سەرکەوتووتر بوایە، بەتایبەتی ئەم میلۆدییەش دیسان لەو ڕیتمە سەما ئامێزانەیە کە هونەری سەردەم دەیخوازێت.

ئەگەر توخمێکی کاریگەری گۆرانی پێوەست بێ بەچێژەوە، من لەو ئەلبوومەدا زۆرترین چێژ لە گۆرانیی ″ترس″ وەردەگرم، بەڵام میلۆدییەکەی هەڵوەستەمان پێ دەکات، کاتێك گوێم لە گۆرانیی ″ترس″ بەدەنگی لۆکە دەبێت، ڕاستەوخۆ هێڵی سەرنجم دەمباتەوە بۆ گۆرانیی ″کێ وەکو من خۆشی ویستووی″ باخان، بۆیە هیچ دوودڵ نیم لەوەی بڵێم هەڵکەوت بۆ ئەم میلۆدییەی ″ترس″ ڕۆحی میلۆدیی ″کێ وەکو من خۆشی ویستووی″ بەکار بردووە، ڕاستیتان دەوێ لەلای من وەك ئەوەیە گوێ لە یەك میلۆدی بگرم، ئەوەی جیایان دەکاتەوە تەنیا دەنگەکانە، چونکە وەك پێشتریش ئاماژەم پێ دا، لۆکە تەواوی گۆرانییەکانی بە ئەدایەکی کوردانە دەڵێت، یان بەلایەنی کەمەوە سۆزی سروشتە کوردانەکەی بەردەکەوێت، ئەمە کەمکردنەوە نییە لە توانا دەنگییەکەی باخان، چونکە جیا لە ڕۆحی میلۆدییەکە، دەنگی هەریەك لەم دوو گۆرانیبێژە چێژی جیاواز دەبەخشن.

ئەمانە کورتە هەڵسەنگاندنی ئەقڵی هونەریی خۆمن لەبارەی دەنگ و گۆرانییەکانی ئەلبوومی smsی لۆکەوە، گومانم لەوە نییە بۆچوونی جیاوازیش هەڵدەگرن، بەڵام ئەوەی دەهێنێ بە بارستاییی هونەرە جوانەکەی ئەو خاتوونە بیخەینە بەر ئاماژەوە، ئەو بوێرییەیەتی کە لەناو دەنگەکانی ئافرەتانی کورددا بەدەگمەن دێتە ژماردن، خۆزگە لەم ڕووەوە نموونەی زۆرترمان هەبووایە کە بەهیوایین هێڵی کارکردنی قوتابییەکانی هەڵکەوت زاهیر بوێری لەلای ژمارەیەکی تریش دروست بکردایە تا ئەو ئاستەی وەك دیاردەیەکی نامۆ تەماشا نەکرانایە.

ئەوەی دەمێنێتەوە لێرەدا بیخەمە بەرچاوان، دیدی هونەرمەند هەڵکەوت

زاهیره بەرامبەر بەدەنگی لۆکە، بەتایبەتی دەهێنی ئێمەیش بزانین چ هۆیەك وای لەم هونەرمەندە ئاوازدانەرە کردووە نازناوی "ئەمیرە" بەبالآی لۆکەدا ببڕێتەوە. لەم بارەیەوە هەڵکەوت زاهیر پێی گوتم: لۆکە شێوازێکی نوێی گۆرانیگوتنە، سەرەتا باخان و بەدوایدا لۆکە هات، بۆ منیش هاوکێشەی گۆرانیبێژەکانم ستایل و ڕۆحیەتی جیاوازن، بەلآم هەندێکیان لە جۆرێکدا خۆیان دەبیننەوە، بۆ نموونە باخان و لۆکە و میرا یەك جۆرن، دەکرێ ئەم دەنگانە بەدەروێشی ستایلی تەڕەب بناسین، چونکە تواناکانیان لەو قاڵبەدا پترە وەك لە قاڵبەکانی دیکە. بەلآم ئەگەر لەنێویاندا بەتەنیا باس لە دەنگی لۆکە بکەم، ئەم گۆرانیبێژە دەنگێکی ڕاقیی هەیە و ئەدایەکی پوخت و جوانی میلۆدییەکان دەکات، جۆری دەنگی ئەم خاتوونە بەو دەنگانە لێك دەدەمەوە کە لە سەردەمی موزیکی کلاسیك، واتە لە سەردەمی باخ و بتهۆڤن و ئەوانی تر موزیکیان لە کۆشکی پاشاکان دەژەنی، دەنگی لۆکەیش ڕۆحیەتێکی شاهانەی تێدایە، من ئەم گۆرانیبێژە بەوە هەڵدەسەنگێنم کە ڕۆحیەتی دەنگی لە (ئەسمەهان)ەوە نێزیکە، ئەسمەهان چونکە لە خێزانێکی شاهانەدا بووە، بۆیە دەنگێکی شاهانەیشی هەبووە، هەر ئەمەیش بوو وای لە من کرد نازناوی "ئەمیرە" بۆ لۆکە دابنێم، ئەمانە و جگە لەوەی ئەم گۆرانیبێژە زۆر وابەستەیە بەهونەرەکەیەوە و لە کارکردنیشدا چالاکە، یەك لەو گۆرانیبێژانەیە دەیەوێ زۆرترین میلۆدیی منی هەبێت.

هونەری هەولێر– ۲۷

میرا..
ئەو دەنگەی بۆ داهاتوویەکی دوورتر سەما دەکات

لە ئەلبوومی یەکەمیدا "ببوورە-٢٠٠٨" کە ٨ تراك لەخۆ دەگرێت، ئەستەم نەبوو توانا دەنگییەکەی میرا بخوێنینەوە، بەڵام ئەوکات شێوەگوتن و میلۆدییەکانم بۆ ئەو دەنگە ئاسان پێ هەرس نەدەکرا، لەبەرئەوەش کە هەستم پێ دەکرد وەك گەنجێکی تازە دەرکەوتوو جیا لەوەی توانایەکی باشی هەیە، هاوکات بە دنیایەك خەونەوە خۆی هاویشتووەتە باوەشی بوارەکەوە، بۆیە نەمویست لەبارەیەوە بدوێم و بێدەنگییەکەم لە هەڵسەنگاندنی تێگەیشتنەکانی خۆم پێ باشتر بوو، ئەمە بەو واتایە نییە گۆرانییەکانی ئەو ئەلبوومە قابیلی گفتوگۆ و ڕای جیاواز نەبن، چونکە میرا لە ڕێگەی ئەو ئەلبوومەوە خۆی ناساند و تا ڕادەیەکیش کەوتە بەر ڕۆشناییەوە، بەڵام بە بۆچوونی من ڕۆشناییەکە لەئاست پێویست نەبوو، ئەو گەنجە خۆیشی لە دیمانەیەکی (ئاکانیوز)دا دان بەو ڕاستییەدا دەنێ و ئاماژە بەوە دەدا کە ئەوکات ئەگەرچی تا ڕادەیەك دەرکەوت، بەڵام بۆ ئەو وەك سەرەتایەك بووە و ئەزموونی کەم بووە، هاوکات لە چەند ستایلێکی دیاریکراودا کاری کردووە، بەڵام دواتر

بەهۆی مامۆستاکەیەوە هەڵکەوت زاهیر کە ئەو بە قوتابخانەی خۆی ناوی دەبات، توانیویەتی بۆ ئەلبوومی دووەمی کامڵتر سینە دەرپەڕێنێ.

میرا یەك لە دەنگە نائاساییەکانە، نائاسایی بەو واتایەی لە پانتاییەکی دەنگیی فراواندا گۆرانی دەڵێ کە لە دەنگە کوردییەکاندا بە دەگمەنەکان دێتە ژماردن، لە ئەلبوومی دووەمیدا "شێوەی تۆ" کە ١٣ تراك لەخۆ دەگرێت، بە شێوەیەکی زەقتر توانا دەنگییەکەیمان پێشان دەدات، ئەمەش لە بەکاربردنی ستایلە جیاجیاکاندا خۆی دەنوێنێ کە پتر پێوەندیی بە ئەقڵە هونەرییەکەی هەڵکەوت زاهیرەوە هەیە، لەبەرئەوەی تەواوی میلۆدییەکانی لەلایەن ئەو هونەرمەندەوە دانراون، ئەگەرچی ڕەنگە من و هەڵکەوت زاهیر بۆچوونەکانمان لەبارەی هەندێك لایەنی هونەرەکەدا کۆك نەبێت، بەڵام بەلایەنی کەمەوە لەوەیاندا کۆك دەبین کە ئەو هونەرمەندە وەك فێرگەیەکی نوێخواز توانیویەتی لە ماوەیەکی زەمەنیی کەمدا زۆرترین ژمارەی دەنگی ئافرەتانمان پێ بناسێنێت، لەگەڵیاندا دەنگە دەگمەن و ناوازەکەی میرایش بەهەمان شێوە لەلایەن ئەوەوە دەردەکەوێ کە پێم وایە هونەری سەردەم ئەوە دەخوازێ و مامەڵەیەکی سەردەمییانە لە هونەرەکەدا لەو ڕێگەیەوە دروست دەبێت، ئەمە جیا لەوەی ستایلگەلێك کە بۆ ئێمە نامۆ دەبینران، ئەم هونەرمەندە لە ماوەیەکی کەمدا خزاندیە ناو هونەری کوردییەوە، وێڕای ئەوەی لە سەرەتاوە دژایەتییەکی زۆر کرا، بەڵام ئەوەش دەبینین کە ماوەیەکە خەریکە دژایەتییەکان کاڵ دەبنەوە و ستایلە جیاوازەکانیش بە قبووڵکراو جێگەی خۆیان دەکەنەوە، چونکە هەڵکشانی گۆرانیی کوردی بەرەو دنیای عەرەبی و هەروەها تورکیش، لە ڕێگەی ئەم هونەرمەندەوە بەرجەستە بووە. میراش یەك لەو دەنگانەیە کە دەچێتە بۆتەی داهێنانە نوێیەکانەوە، ڕەنگە هەندێك لە گۆرانییەکانی بۆ ئێستە بەئاسان قووت نەچن، بە بۆچوونی من ئەمەیان بۆ پەروەردە دەنگییەکەی لە ئەداکردنی گۆرانیدا

دەگەڕێتەوە، چونکە میرا ئەوەندەی کەوتووەتە ژێر کاریگەریی ئەدا عەرەبییەکانەوە و تێکەڵ بەو ڕۆحییەتە بووە، بۆ سۆزە کوردییەکان کەمتر ئاوێتە دەبێت، ئەمە نەك بەو واتایەی بەیەکجاری لە سۆزە کوردییەکە دوور کەوتبێتەوە، بەڵام ئێمە لێرەدا زۆرینە دەخەینە نێو هاوکێشەکەوە. منیش نەمویستووە بە قووڵی بچمە ناو بەرهەمەکانی ئەلبوومەکەوە، ئەوەندەی مەبەستمە لەبارەی خودی تواناکانی میراوە بدوێم، بۆ ئەمەش دەبوو دیالۆگێك لەگەڵ هەڵکەوت زاهیر ساز بکەم، ئەدی گرینگە ئەو ئاوازدانەرە کە نێزیکترین هەستی بەرامبەر دەنگی میرا هەیە، هەندێك کورتە شیکردنەوەمان بۆ بکات، ئەو لەبارەی جۆری دەنگی میراوە دەیگوت ″لە دەنگە دەگمەنەکانە و ئەو جۆرە دەنگەمان لە گۆرانی و موزیکی کوردیدا نییە، هەریەك لەو گۆرانیبێژانەی کاریان بۆ دەکەم، نازناوێکم بۆ داناون، میرایش بە(سوڵتانی گۆرانیی کوردی) ناو دەبەم، دەنگێکە لە سەرەتاوە تا ئێستە بە شێوەیەکی پرۆفیشناڵ کاری کردووە و بە دروستی هاتووەتە مەیدانەکەوە، من پێم وایە ڕێچکەکەی میرا لە گۆرانیگوتندا ئەگەر بەردەوام بێت، بۆ داهاتوو دەبێتە قوتابخانەیەك″.

من ″قەرار-بەم″ لە دەنگی میرادا شك نابەم، یان هەستی پێ ناکەم، خۆ بەلایەنی کەمەوە لای ئێمە دەنگی ″قەرار″ بە دەنگە ″باس″ییەکان دێتە ژماردن، واتە ئەو دەنگانەی گڕن، ئەمەیان بە چەمکە ناوەخۆیییەکەی نەك زانستییەکەی، چونکە لە چەمکە زانستییەکەیدا ″قەرار-جەواب″ دەکەوێتە بەر ئۆکتافەکان و توانای هەڵکشان لە ئۆکتافێکەوە بۆ ئەوانی تر، وەك بە شێوەزارە میللییەکە بە دەنگە باریکەکان ناو دەبرێت، ئەمەشیان بۆ میرا نەك هەر ئاسانە، بگرە بە سەلیقەیەکی جوانەوە دەتوانێ یاریی لەگەڵدا بکات، بەڵام بەدیوی دەنگە ″جەواب-زیر″ییەکەیدا، ئەم گۆرانیبێژە سۆزە دەنگییەکانی پتر لەوێدا بەرجەستە دەبێت. بەڵام هەڵکەوت پێچەوانەی ئەم بۆچوونەی هەیە و دەڵێ ″من پێم وانییە بەم شێوەیە بێت، چونکە ئەگەر

هەڵسەنگاندن بۆ قەرار و جەواب لە دەنگی میرادا بکەین، دەهێنێ گۆرانیی "ببوورە" لە ئەلبوومی یەکەمیدا بکەینە نموونەیەکی زیندوو کە لەوێدا زۆر بەدروستی و سەرکەوتوویی قەرار و جەوابیشی گوتووە، چونکە ئەو لە قەرارەوە بۆ سەرووی جەوابیش دەچێت، لەبەرئەوەی میرا لە دەنگە فراوانەکانە، بۆیە من هیچ جۆرە میلۆدییەك نییە بۆ میرای دابنێم و ترسم هەبێ لەوەی نەتوانێ بیڵێت، ئەمەیش خاڵێکی گرینگی دەنگی گۆرانیبێژە کە ئازادی دەداتە ئاوازدانەر تا کاری شیاوی بۆ بکات".

من ئەوە باش دەزانم میرا لە دەنگە سەرکەوتووەکانی گۆرانیی نوێی کوردییە، دەنگێکی گەنجە و کاری گەنجانەشی بۆ دەکرێت، ئەمەیان تەنیا دیوێکە، بە دیوەکەی تریشدا لەناو ئەو هەموو گۆرانییەی ئەو تۆمار و بڵاوی کردوونەتەوە، گۆرانییەك شك نابەین لەڕووی جەماوەرییەوە، کە بە شێوەزارە ناوەخۆییەکە پێی دەڵێین (سەرزاری) لەلای ئەم هونەرمەندە هەبێت، من گومانم لەوە نییە کە ئەمە خەوش نییە، چونکە زۆر بەرهەمی پڕ لە داهێنانیش دەبینین وەك سەرەتا ئاسان وەرناگیرێن، بەڵام دەبینین لە هەریەك لە ئەلبوومەکانی (لۆکە-دەشنێ-هانی) زۆر کاری تر کە هەڵکەوت زاهیر کردوونی، بەلایەنی کەمەوە گۆرانییەکی سەرزارییان تێدا دەدۆزینەوە کە جەماوەر ئاسان وەریان دەگرێت. لەمەشدا دیسان هەڵکەوت پێچەوانەکەی باس دەکا و لەبارەی گۆرانییەکانی میراوە دەڵێ "هەرگیز وا نییە، چونکە نموونەی زیندووم لە بەردەستدایە، گۆرانییەکانی "ببوورە- بۆ وات کرد" لەو بەرهەمانەن کە بەئاسان چوونە ناو خەڵکەوە و وەك گۆرانیی ناودار ئاماژەیان بۆ دەکرا، بەڵگەشم ئەوەیە کاتێك بەرنامەی "ستۆدیۆی ئەستێران"مان لە کەناڵی ئاسمانیی زاگرۆسدا پێشکێش دەکرد، زۆر گەنج دەهاتن و گۆرانییەکانی میرایان دەگوتەوە، ئەمە جیا لەوەی هونەرمەند هەیە پتر لە ٢٠ ساڵە لە ناوەندەکەدا کار دەکات، بەڵام ئەوەندەی میرا لەناو جەماوەردا ناناسرێتەوە".

میرا جیا لە فراوانیی دەنگەکەی، هاوکات یەك لە خاسیەتە گرینگەکانی دەنگ و ئەقڵی ئەم هونەرمەندە پێوەستە بە جووڵە و سەما دەنگییەکانەوە، چونکە ئەو گەمە و جووڵە هونەرییانەی ئەم گەنجە بە دەنگی دەیانکات، بوار دەڕەخسێنێ ئاوازدانەر لە چڕترین و دوورترین مەودادا کاری بۆ بکات، ئەمەش دیویکیان بە تێکستەوە پێوەست دەبێت. تا ئێستە هەڵکەوت زاهیر مامەڵەیەکی کێش و سەروایانەی لەگەڵ تێکستی گۆرانییەکاندا کردووە، بێگومان نەك تەنیا میرا، بگرە بۆ ئەوانی تریش، ڕەنگە بۆ هەندێکیان پێویستیی بە تێکستە سادەکان بێ، یان توانا و ئەقڵە هونەرییەکەیان ڕێگە بە هەڵکەوت نەدەن هەموو سنوورەکان تێپەڕێنێت، بەڵام ئەمەیان بۆ میرا جیا دەکەوێتەوە، من لەگەڵ هەڵکەوتدا نموونەی گۆرانیی ″سووتماك″م هێنایەوە کە شیعری شێرکۆ بێکەسە و بە دەنگی بەهجەت یەحیا گوتراوەتەوە، شیعرەکە لە بنچینەوە لە شیعرە ئازاد و نوێیەکانی شیعری کوردییە و لە بنچینەشدا شێرکۆ بۆ گۆرانیی نەنووسیوەتەوە، ئەوە قودرەتی ئاوازدانەر و گۆرانیبێژە ئەو یارییە هونەرییانەیان لەگەڵدا کردووە و لە کاتی خۆیدا بووە یەك لە گۆرانییە هەرە دیارەکانی ئەو قۆناغەی پێشتر، کەواتە هەڵکەوتیش دەتوانێ هەمان ئەو تەرزە کارانە بۆ میرا بکات. ئەگەر سەرنج بدەین، زۆرترین ئەو تێکستانەی هەڵکەوت دەیانکاتە میلۆدی، تێکستەکانی حەمەسەعید ئیبراهیمن، ئەمە بە جۆرێك تاکە ئەلبوومێك شك نابەین کارەکانی هەڵکەوت بن و لە تێکستی حەمەسەعید بەدەر بێت. تانەی من لە تێکستەکانی حەمەسەعید نییە، زۆر جاران گوتوومە ئەو هونەرمەندە بەڕێزە کە تێکست بۆ گۆرانیش دەنووسێت، لە نێزیکەی ٦٠ساڵی تەمەنیدا خاوەنی ئەقڵێکی گەنجە، ئەمەش بۆ ئەوانەی لەم بوارەدا کار دەکەن گرینگە، چونکە لە ململانێی نەوەکانیشدا دەچێتە بەرەی دژ بە نەوەکەی خۆیەوە، واتە لە بەرەی گەنجاندایە، بەڵام وەك خۆیشی پێی گوتم ″من

تێکستنووسم نەك شاعیر"، ئەمەش دان پێدانانێکی بوێرانەیە. چەندان جار باسی ئەوەم کردووە یەك لە هەرە ئەقڵە گەنجەکانی هەولێر مەحموود زامدارە، ئەمەش لەبەرئەوەی بەئاسان ئاوێتەی کارەکانی نەوەکانی دوای خۆی بووە، حەمەسەعیدیش دەچێتە هەمان بۆتەوە، زۆر لە تێکستەکانی حەمەسەعید کاری جوان و شیاون، ڕەنگە هەندێکیشیان لەگەڵ ئەقڵی هونەریی مندا بۆ ئەم بوارە یەکانگیر نەبن، بەڵام نموونەی حەمەسەعید لێرەدا بۆ من دروست مەبەستم کارکردنە بۆ میرا، من دەڵێم دەنگی میرا پتر بۆ چامە شیعرییەکان دەگونجێ نەك شیعرە سادە و باوەکان. کەچی لەم بارەیەوە هەڵکەوت پێی گوتم "حەمەسەعید ئیبراهیم کەسێکی شارەزایە لە بوارەکە و ڕۆژانە ئامادەییی کارکردنی لەگەڵماندا هەیە، تێکستەکانی ئەگەر سادەش بن، بەڵام پڕ واتا و جوانن، جگە لەوانە هاوکات تێکستی درێژی بۆ میرا و لۆکە نووسیوە و لە بەرنامەماندایە ئەو کارانە بکەین، ڕاستە ئەو تێکستەکانی بە کێش و سەروا دەنووسێتەوە، بەڵام دەبێ ئەوەش بزانین ئێستە سەردەمەکە گۆڕاوە و خەڵکیش ماوەیەکی بۆ ڕاهاتن دەوێ تا بتوانێ شیعری ئازاد لە گۆرانیدا هەرس بکات، وێڕای ئەوە، ئێمە لە بەرنامەماندایە کاری لەو جۆرەش بکەین، جەختیش دەکەمەوە هەر شاعیرێك شیعری ئازادی جوان و پوختم بداتێ، من بۆ دەنگی میرا کاری تێدا دەکەم، ئەوەش دووپات دەکەمەوە هەموو نوێخوازییەك لە سەرەتاوە ئاسان وەرناگیرێت، بۆ شیعری ئازادیش بەهەمان شێوە پێویستە وردە وردە کاری تێدا بکەین، بەڵام بە دڵنیاییەوە بۆ ئەلبوومی سێیەمی میرا هەوڵ دەدەین کاری ڕژد و نوێتری بۆ بکەین.

دەگمەنن ئەوانەی هێندەی من پشتگیریی ڕەوتەکەی هەڵکەوت زاهیریان کردووە، بەتایبەتیش لە نوێکارییەکانی، لە هەموو ئەوانەش پتر چەند جارێك لەسەر گۆرانییەکەی (عەلی حەجاڕ و لەیلا فەریقی- سامحینی مرە) وەستاوم و وەك داهێنانێك قسەم لەبارەیەوە کردووە، ئەمەش

لەبەرئەوەی هونەری کوردی بە ئاوێتەبوون لەگەڵ هونەری عەرەبی بە دنیای عەرەبی دەناسێنێت، ماوەیەکیشە هەڵکەوت فێر بووە لە ئەلبوومەکانیدا بۆ گۆرانیبێژان، گۆرانییەکی دروست عەرەبی بە تێکست و ستایلی کارکردنەوە بڵاو دەکاتەوە، بۆ ئەلبوومی "شێوەی تۆ"ی میراش گۆرانیی "أول مرة"ی بە عەرەبی بۆ کردووە کە ئەویش حەمەسەعید ئیبراهیم تێکستەکەی نووسیوە. من لەگەڵ هەر نوێکاری و تێکەڵبوونێکم بە دنیای عەرەب و تورك و هەموو ئەوانی تریش، بەڵام بە هەڵکەوتم گوت نازانم حیکمەت لەو گۆرانییە دروست عەرەبییانە چییە، ئەوانە بە گۆرانیی عەرەبی وەردەگیرێن نەك کوردی، تەنیا جیاوازییەکەی لەوەدایە گۆرانیبێژێکی کوردە و گۆرانیی عەرەبی دەڵێت، بەڵام هەڵکەوت پێچەوانەی ئەم بۆچوونەمان دەداتێ و دەڵێ "ئێمە پێویستیمان بە کرانەوە لەگەڵ دنیای عەرەبی هەیە، بەپێی پرۆگرامی کارکردنمان لە قۆناغی یەکەمدا لە وڵاتە عەرەبییەکان و تورکیا و نێزیکەکانەوە دەست پێ دەکەین، بەڵام لە قۆناغی دووەمدا بۆ ئەورووپا و وڵاتانی ڕۆئاوا هەڵدەکشێین، بۆ نموونە لە بەرنامەماندایە بە زمانی ئینگلیزی گۆرانی بۆ دەشنێ تۆمار بکەین و بیگەیەنینە کەناڵەکانی دەرەوە، سەرەتا بە لەیلا فەریقی و عەلی حەجاڕ بۆ کەناڵە عەرەبییەکان دەستمان پێ کرد، پاشان بە شێوازێکی تر کارمان بۆ دەشنێ کردووە، گرێبەستمان لەگەڵ کەناڵێکی وەك "ڕۆتانا" کردووە بۆ وەشاندنی بەرهەمەکانمان، واتە دەخوازێ هونەرمەندەکانمان ئینتەرناسیۆناڵ بکەین، لەبەرئەوەی میدیا و تەلەڤزیۆنی کوردی بەشێکی داخراوە و ئێمەش لە شوێنێك دەژین هەموو کەس ئاگای لە هونەر و کولتوورمان نییە، هەروەها ئەمە ناساندنی هونەرمەندەکانمانە، هەتا ئەگەر بە عەرەبیش گۆرانییەکە بڵێن، بەڵام وەك هونەرمەندی کورد لەو کەناڵانە دەردەکەون، ئەوانەی مامەڵەشمان لەگەڵدا دەکەن، باش دەزانن ئێمە کوردین و لە کوردستانی عێراقدا دەژین، هاوکات وەك کورد مامەڵەمان لەگەڵدا دەکەن".

میرا لەو ئەلبوومەیدا خاوەنی ١٣ گۆرانییە، من لێرەدا بۆچوونم تەنیا لەسەر ٢ لەو گۆرانییانە کورت دەکەمەوە، لە گۆرانیی "بۆ میرا"دا ئەم هونەرمەندە بە دەنگێکی تری جیا لە دەنگە ئاساییەکەی خۆی ئاشنامان دەکا کە ئێمە لەسەری ڕاهاتووین، مەبەستەکەی من تەنیا لەوەدا نییە کە ڕیتمی خێرای گۆرانیی کوردیی بەکار بردووە، بگرە ئەو دروست گۆرانییەکی کوردیمان بۆ دەڵێت کە لە ڕێگەیەوە سۆزە کوردانەکەیشی دەبیستین، ئەمەیان بایەخێکی هونەریی هەیە، بەڵام لە دەرەوەی بەکاربردنی ڕستە و دەستەواژەکان لە تێکستی گۆرانییەکەدا، دەکرێ بە نوێترین تێکستی گۆرانیی کوردیی لەو ستایلەدا ناوزەد بکەین، میرا ڕاستەوخۆ و ڕاستبێژانە لە ڕێگەی گۆرانییەوە داوای ماچ دەکا و ئەشقی خۆی بۆ خۆشەویستەکەی ڕادەگەیەنێت، ئەمە ڕەنگە لە شیعری کوردیدا زۆر بێت، بەڵام لە گۆرانیی کوردیدا دەگمەنە، بۆیە دەهێنێ بە یەك لە جوانییەکانی ئەو ئەلبوومەی بچوێنین. لە گۆرانییەکی تردا کە لەگەڵ دەشنێ بەدویت گوتوویانەتەوە، ئەویش بۆ جەژنی لەدایکبوونە و تایبەت دەکرێ بەم بۆنەیە، گۆرانیی "Happy Birthday" لەلای من بەنوێ وەردەگیرێت، ڕاستە چەند هونەرمەندێکی تریش گۆرانییان بۆ ئەم بۆنەیە گوتووە و بڵاویان کردووەتەوە، بەڵام لە ئەقڵی جەماوەردا جێگیر نەبوون، من تەنیا قسەم لەسەر دیوە سۆزەکەی ئەم گۆرانییەیە نەك تەنیا لایەنە هونەرییەکەی، لەبەرئەوەی لە ڕێگەی سۆزەوە هەر بەرهەمێك بەئاسان دەچێتە دڵانەوە، ئەم میلۆدییەیش بە جۆرێك لە جۆرەکان بە سۆز ڕتووش کراوە. بۆیە لێرەوە پێشنیاز بۆ ئەو هونەرمەندە بەڕێزانە دەکەم بایەخێکی زۆر بە ئەنجامدانی کلیپی ئەم بەرهەمە بدەن، مەبەستم کلیپێکی دروست و تایبەت بە بۆنەکەیە، بۆ ئەوەی بەلایەنی کەمەوە ئێمەش وەك کورد گۆرانییەك بۆ جەژنی لەدایکبوون جێگیر بکەین.

هونەری هەولێر– ٣١

درێژیی هەناسەی
ڕێبین جەمال لە دنیای موزیك و گۆرانیدا

گویێ لە هەریەك لە گۆرانییەكانی "لەم كڵپەی ئەحزانە - لە مەیدانی بەهارە شارەكەی كۆ - بۆ فریبی عاشقان" و هەر گۆرانییەكی تری شارۆكەی كۆیە بگریت، جیا لە میلۆدییە ڕەسەنە كوردییەكان، لەگەڵیدا ستایلێكی ناوازە و نامۆی كۆییانەت بەرگوێ دەكەوێت، ناوازە بەو واتایەی سۆزەكان لەو میلۆدییانەدا دەكەونە دەرەوەی كۆمەڵە سۆزێك لە تەواوی ستایلە كوردییەكانی تر كە لە هونەری گۆرانیی كوردیدا هەن، كۆیە و هونەرمەندانی بەو ستایلە ناوازەیە ناسراون، بۆیە كە گوێت لەو شێوازە دەبێ، دروست گەشتێكت بەرەو "كەندەكۆخ و حەمامۆك و هەیبەت سوڵتان" پێ دەكات. ڕاستە ئەو شێوازە لە كۆیەدا بەرجەستە بووە، بەڵام هونەرمەندانی شارۆكەكە تەنیا لەو شێوازەدا نەخولاونەتەوە، ئەگەر بەوردی سەرنج بدەین، (سێوە) لەگەڵ ئەوەی پەروەردەی هەمان ئەو كەشوهەوایە بووە، هاوكات پەروەردەی دەنگبێژەكانی پێش خۆیشیەتی، كەچی ئەو شێوازە گوتنێكی جیا لەوانی تری هەیە، ڕەنگە بڵێم ئەو ستایلەی سێوە كاری لەسەر كردووە، نەك تەنیا

خۆی لە سۆزە کۆییيانەکە دابڕاندووە، بگرە خۆی لە تەواوی هونەرمەندانی کوردستان لەم بوارەدا جیا کردووەتەوە، لەگەڵیدا ستایلێکی دروست ڕەسەنی پێشکێش کردووین کە گەیشتووەتە ئەو ئاستەی بە قوتابخانەیەکی سەربەخۆی ناو بەرین، بەڵام بۆ ئێمە تا ئێستەش سێوە وەك کۆیییەك و شێوازە کۆیییانەکە دەناسرێتەوە.

ئەوانەی پەروەردەی ئەو کەشەن و توانیویانە بگەنە ئاستێکی باڵا لەو شارەدا زۆرن، پێم وانییە لێرەدا پێویستیمان بە ئاماژەدانی هەموو ناوەکان بێت، ئەوەی مەبەستمە ڕۆشناییی بخەمە سەر، ئەو شێوازە جێگیرەی هونەرمەندانی کۆیەیە کە تا ئەم دەمەش لەلایەن هونەرمەندە گەنجەکانیەوە کاری لەسەر دەکرێت. من ئەمە بەپاش نادەم، بە پێچەوانەوە لەناو گۆرانیی کوردیدا زۆرترین چێژی لێ وەردەگرم، هاوکات پاراستنی ئەو ڕەسەنایەتییە بە گرینگ دەبینم و دەهێنێ پتر بکەوێتە بەر بایەخەوە، بەڵام ئەوەی جێگەی سەرنجە، ئەوەیە کە هونەرمەندانی بواری موزیك و گۆرانی لە کۆیە ئەستەمە بتوانن لەو ستایل و سۆزە تایبەتەی شارەکە دەربچن، دەرچوون نەك بەواتای ئەوەی خۆیانی لێ دابڕێنن، بگرە بەواتای کارکردن لەسەر ستایلە جیاجیاکان لە دەرەوەی سۆزە کۆیییانەکە، هاوکات پەیبردن بە ستایل و سۆزە ڕەسەنەکانی تر کە هەموو پێیان ئاشناین.

ئەوەی جێگەی سەرنجە لەم ساڵانەی دواییدا ژمارەیەك لە هونەرمەندە گەنجەکانی کۆیە کە ئێستە لە دەرەوەی ئەو شارە دەژین، هەوڵی کردنەوەی ئەو گرێیەیان دا. ئەوان زۆرن، منیش لێرەدا ڕێبین جەمال دەکەمە نموونەیان، چونکە هونەرمەندی موزیکژەن ڕێبین جەمال وێڕای ئەوەی پەروەردەی هەمان کەشە، هاوکات کاری لەگەڵ "تیپی موزیکی باواجیی کۆیە" کردووە و هەر لە ڕێگەی هونەرمەندانی ئەو تیپەشەوە فێری موزیك و ژەنینی ئامێری کلارنێت بووە، وەك خۆیشی ئاماژەی پێ دەدات،

هونەرمەندان (سەردار ئەحمەد و سەرتیپ ئەحمەد) بە مامۆستای خۆی لە فێربوونی موزیکدا دەزانێت، بەڵام دوای دابڕانی بۆ ساڵانێك لە تیپەکە و هەروەها لە شارەکە، گەیشتووەتە ئەو ئاستەی ئەگەر خۆی بەمەبەستەوە نەگەڕێتەوە سەر سۆزە کۆییانەکە لە ژەنیندا، هەست بەوە ناکرێ ئەو گەنجە پەروەردەی کۆیە و کەشە هونەرییەکەی ئەو شارەیە.

تا ئاستێکی باش ئاگەداری کارە هونەرییەکانی ڕێبینم کە بۆ من قسەکردن لەبارەیەوە ئەستەم نەبێت، مەبەستیشم نییە لێرەدا بۆ هەڵسەنگاندنێکی هونەرییانە لەبارەیەوە قووڵ بمەوە، ئەوەندەی مەبەستمە هەندێك لە بۆچوونەکانی خۆی بخەمە ڕوو، ئەگەر نا، ئەوە لەلای من ڕێبین یەك لەو هونەرمەندانەیە کە کلارنێتەکەی لە ژەنیندا کردووەتە حیکایەتخوان، بەڵام نەك ئەو حیکایەتخوانەی کەتوارەکەمان بە شێوە لاسایکارەوەکە بۆ دەگێڕێتەوە، بگرە ڕێبین پێوەستی دەکات بەهێماگەلێك، تا ئەو ڕادەیەی شیکردنەوەکان لە گێڕانەوەکاندا بۆ خۆمان جێ دەهێڵێت، ئەمەش بەو واتایەی وەك لە نووسینێکی ترمدا لەبارەی "گرووپی موزیکی نالی"یەوە ئاماژەم پێ داوە، دروستترین نموونە پارچە موزیکی "دوا هەناسە"یە کە لەوێدا ڕێبین بەو کەتوارەمان ئاشنا دەکات، ئەویش بەکارهێنانی هێمایە لە موزیکدا.

ڕێبین تاکە کەس و یەکەمین کەسیش نییە بە هێماکانمان ئاشنا بکا لە گێڕانەوەکاندا، ئەمە ئەزموونێکی جیهانییە و زۆر لە هونەرمەندە باڵاکانی دنیا کاریان لەسەر کردووە، لە کوردستانیشدا چەندان هونەرمەند کاریان لەسەر هەمان ئەو ستایلە ژەنینە کردووە، ئەو ستایلە کارکردنەش پتر لە هارمۆنیاکاندا دەکەوێتە بەر دیقەتەوە، بەڵام ئەوەی ڕێبین لەوانی تر جیا دەکاتەوە، بێ ئەوەی پەنجە بۆ هارمۆنیا و کارە هارمۆنیکییەکان بەرێت، هێماگەلێکمان پێشان دەدا و خوێندنەوەش بۆ خۆمان جێ دەهێڵێت، مەبەستم نییە بڵێم ئەو هارمۆنیا بەکار ناهێنێ یان

کاری لەسەر نەکردووە، بەگرە ڕێبین لە دەرەوەی کارە هارمۆنیکییەکانیشەوە یارییەکی هونەرییانەی سەیر لەگەڵ هێمادا دەکات، ئەمەش یەك لەو جوانییانەیە کە ئەم هونەرمەندەی پێ دەناسینەوە. چ کاریشم بەوە نییە ئەو چۆن لە هونەرەکەی خۆی گەیشتووە و بە کام جۆر دەیەوێ کاری لەسەر بکات، بێگومان هونەرمەند ئەو کارە دەکا کە بەر لە هەر کەسێك کەسی خۆی ڕازی دەکات، ڕەنگە خوێندنەوەکانیشی بۆ کارەکانی خۆی دوور بێ لە خوێندنەوەی هەر کەسێکی تر لە گوێگرەکانی، بەڵام وەك شارەزاییی خۆم لە کارە هونەرییەکانی ڕێبین و هاوکات نێزیکایەتیم لەگەڵیدا کە زۆر جار کەوتووینەتە دیالۆگەوە، ئەمەیان ئەو سۆنگەیەیە کە بەخۆمی ڕەوا دەبینم دروست بۆچوون و خوێندنەوەکانی خۆمی لەبارەوە بڵێم.

لەبەرئەوەی ڕێبین جەمال لە موزیکی کوردیدا وەك کلارنێتژەنێك دەناسرێتەوە، هاوکات ئێمەش لەبارەی ئەم ئامێرەوە زانیاریمان زۆر نییە، یاخۆ کەمتر لەبارەیەوە دواوین، بۆیە بەلامەوە گرینگ بوو ئەو خۆی ئاماژەیەك بەدیوە مێژووییەکەی ئەم ئامێرە بدات، ڕێبین دەڵێ: بەپێی زانیاریی من یەکەمین جار (ئیقباڵی حاجی) لە ئێران بەکاری هێناوە، پاش ئەویش (قادری سەیاحی) و (شەوکەت ڕەشید)، ئەمەش بۆ نێزیکەی ٧٠ ساڵ بەر لە ئێستە دەگەڕێتەوە کە لە موزیکی کوردیی ڕۆهەڵاتیدا هاتووەتە بەکارهێنان، چونکە تورك بەر لە ئێمە بەکاری هێناوە کە بۆ ٢٠٠ ساڵ پێش ئێستە دەگەڕێتەوە، بەر لەوانیش ناوچەی ئازەربایجان پێش ٣٠٠ ساڵ داهێنەری بەکردنە ڕۆهەڵاتیی ئەم ئامێرە بووە، بەڵام هونەرمەندانی فارس نەیانتوانیوە سوود لە کلارنێت وەربگرن، بۆ نموونە گۆرانییەکی فارسی نییە کە ئەم ئامێرە بە شێوە ڕۆهەڵاتییەکەی تێدا بەکار هێنرابێت، کلاسیك شتێکی ترە، چونکە بەشێوە کلاسیکییەکەی لە هەموو دنیادا هاتووەتە بەکارهێنان.

کلارنێت یەك لە ئامێرە ڕۆئاواییەکانە، بەپێی زانیارییەکانی ڕێبینیش ماوەیەکی زۆر نییە هاتووەتە ناو هونەری موزیك و گۆرانیی کوردییەوە، بۆ بەکارهێنانیشی لە گۆرانیی کوردیدا دەبوو مامەڵەیەکی ڕۆهەلاتییانەی لەگەڵدا بکرێت، ئەویش بە بەکاربردنی چارەگە دەنگی موزیك لەو ئامێرە، لەم بارەیەشەوە ئەو هونەرمەندە ئاماژەی بەوە دا: چارەگە تۆن بۆ کلارنێت بەهۆی کەمکردنەوەی دەنگەکانەوەیە، واتە ئەگەر بمانەوێ تۆنێك بکەینە چارەگە تۆن، ئەوە دەبێ ببێتە (کار دێز یاخۆ کار بیمۆل) ئەویش بە ٤ پرۆسە لە یەك کاتدا دەکرێت، یەکەمیان شێوەی دانانی پەنجەیە، دووەمیان چۆنیەتیی فوو تێکردنە، سێیەم شێوەی دانانی لێوە لەسەر کونەکان، چوارەمیش چۆنیەتیی زمان لێدانە لە ڕیشەکەی کە بتوانی ئەو چارەگە دەنگەی دەتەوێ وەك خۆی دەربچێت، چونکە لە نێوانی دەنگەکانی یەکەم و دووەم و سێیەمدا، چارەگە تۆنەکە دەکەوێتە نێوانی دوو دەنگی تەواوەوە، هونەرمەندی کۆچکردوو شەوکەت ڕەشیدیش کە کلارنێتژەنێکی ناوداری کورد بووە، کارێکی باشی کردووە شێوازی تێپی بۆ چارەگە تۆن بەکار هێناوە، بەلام ئەمەش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە شەوکەت ڕەشید لە تیپی جووقی سەربازی بووە، بۆیە پتر کاری لەسەر کلاسیکی ئەکادیمیایی کردووە، ئەو تێپەش پرۆسەیەکی ئاسان و کارێکی خێرا بووە بۆ ئەو، منیش لە سەرەتادا کە دەستم بەژەنینی کلارنێت کرد، تێپم بۆ چارەگە تۆن بەکار دەهێنا.

بەپێی زانیارییەکانی من و هاوڕێتیم لەگەڵ هونەرمەند شەوکەت ڕەشید لە کەرکووکدا، چەندان جار ئەو هونەرمەندە باسی ئەوەی بۆ کردووم کە خۆی یەکەمین کەس بووە لە ڕێگەی بەکارهێنانی تێپەوە چارەگە دەنگی بۆ کلارنێت دروست کردووە، لەم بارەیەشەوە ڕێبین جەمال دەڵێ: هەریەکە و ڕایەکی هەیە و ڕایەکانیش جیاوازن، بەپێی زانیاریی منیش وەك پێشتر ئاماژەم پێ دا، ئیقباڵی حاجی لە ئێران بە شێوازی یۆنانی

کلارنێتی بەکار هێناوە، شێوازی یۆنانیش تۆنەکانی لە کوردی قورسترە، بەداخەوە لەناو کورددا هەندێك شت هەن بایەخیان پێ نادرێت، چونکە تەنیا یەك چارەگە تۆن نییە، بگرە لە یەك دەنگی ڕۆهەڵاتیدا ٤ چارەگە تۆن هەن، ئێمە تەنیا یەکیان بەکار دێنین، مەبەستم باشووری کوردستانە، چونکە ئێمە پتر کاریگەریی عەرەبمان لەسەرە.

پێم خۆش بوو لەبارەی ڕەسەنایەتی و ئەو مقۆمقۆیەی ئێستە لەبارەیەوە دەکرێ لەگەڵ ڕێبیندا قسە بکەم، چونکە لەم قۆناخەی ئێستەدا تەنگژەیەکی گەورە ئەم بوارەی گرتووەتەوە، ململانێیەکی زەق لە نێوان هونەرمەنداندا دروست بووە و ئەمەش بۆچوونە جیاجیاکانی خوڵقاندووە، چونکە ڕەسەنایەتی لە دیوێکدا دەهێنێ بکەوێتە بەر بایەخەوە و بێتە پاراستن، بە دیوەکەی تریشدا وابەستەبوون پێی تووشی جۆرێك لە دابڕانمان دەکات، لەم بارەیەوە ڕێبین بەم شێوەیە بۆچوونەکانی دەردەبڕێ: لە ڕاستیدا من تەنیا ئەو موزیکە بە هی خۆم دەزانم کە دەمگریێنێ و دەمهەژێنێت، ئیتر گرینگ نییە بەلامەوە ئەو موزیکە کوردی یان عەرەبی و تورکی و فارسی و یۆنانی و ڕۆئاوایی بێت، تەنیا ئەوەم بەلاوە گرینگە ئەو موزیك و میلۆدییە ڕۆچێتە ناخمەوە، بە بۆچوونی من ئەو موزیکەی دەبێتە هەوێنی دروستبوونی هەر شتێك لە هەر ناوچە و وڵاتێکدا، هەر ئەو موزیکەیە دەتوانی بیکەیتە موزیکێکی جیهانی و بە مرۆڤایەتیی ببەخشیت، ئێمەش خاوەنی کولتوور و گەنجینەیەکی دەوڵەمەندین لەم بوارەدا، بۆیە کاتی هاتووە بزانین چۆن موزیکی خۆمان بە جیهانی بکەین، ناکرێ بە هزرێکی تەسکەوە کار بکەین، پێویستە ئاراستەی کارکردنمان بە جۆرێك بێ، بۆ نموونە لە کۆنسێرتێکی کوردیدا عەرەبێك و تورك و فارس و ڕۆئاواییەکیش هەست بکا ئەوە موزیکی خۆیەتی، هاوکات کوردێکیش هەمان هەستی هەبێت، ئێمە دەتوانین ئەمە دروست بکەین، بەڵام بە بڕوای من ئەم پابەندبوون بە

ڕەسەنایەتییە خۆبەستنەوەیە و ڕێگرە لە بەردەم بەجیهانیکردنی موزیکی کوردی، کەواتە پێویستیمان بە ئازادییەکی ڕەهایە لە کارکردندا.

ڕێبین جەمال جیا لەوەی موزیکژەنێکی بەتوانایە لە پسپۆڕیەتیی ئامێرەکەی خۆیدا کە کلارنێتە، هاوکات خاوەنی دەنگێکی لەباری گۆرانیگوتنە و شارەزایەکی فرە باشی ئەو بوارەشە، ئەمە وای کردووە زۆر جار گوێمان لە دەنگی گۆرانیگوتنی دەبێت، جگە لە تۆمارکردنی چەند گۆرانییەکی و پێشاندانی لە ڕێگەی کەناڵە ئاسمانییەکانەوە، هاوکات لە هەندێك ئاهەنگ و کۆنسێرتی "گرووپی موزیکی نالی"شدا گۆرانی دەڵێت کە خۆیشی یەك لە دامەزرێنەرانی ئەو گرووپەیە لە ١٩٩٨دا، ئەو قودرەتێکی گەورەی گۆرانیی هەیە، کەچی لە زۆربەی ئاهەنگەکاندا بەر لەوەی گۆرانییەکەی پێشکێش بکات، بۆ ئامادەبووان ئەوە دەخاتە ڕوو کە گۆرانیبێژ نییە و تەنیا وەك ئارەزوویەك بۆ گۆرانیگوتن گۆرانی دەڵێت. ڕاستیتان دەوێ من لەگەڵ ئەو بۆچوونەی ڕێبیندا کۆك نابم، ڕاستە ئەو پتر وەك موزیکژەنێك دەناسرێتەوە، بەڵام هەرگیز پێم وانییە ئەمەیان بۆ بوونی بە گۆرانیبێژ ڕێگر بێت، چونکە زۆرن ئەو هونەرمەندانەی لە یەك کاتدا موزیکژەن و گۆرانیبێژیشن، هاوکات لە هەردوو بوارەکەشدا سەرکەوتوون، من دەڵێم بەپێچەوانەوە موزیکژەنی سەرکەوتوو ئەگەر توانایەکی دەنگیی باشی بۆ گۆرانیگوتن هەبێت، زۆر سەرکەوتووتر دەبێ لەو گۆرانیبێژانەی نەیانتوانیوە لەگەڵ هیچ یەکێك لە ئامێرە موزیکییەکان ببنە هاوڕێ، لەم ڕووەشەوە ڕێبین جەمال دەڵێ: ئێستەش جەخت دەکەمەوە کە هەناسەیەکی کلارنێتەکەم ناگۆڕمەوە بەهەموو ئەو دەنگانەی لە گەروومەوە دەردەچن، ئێستەش دەڵێم بەهۆی ئەشقەکەم بۆ کلارنێتە گۆرانی دەڵێم، من هەرگیز نەمویستووە وەك گۆرانیبێژ دەرکەوم، گۆرانیبێژ تایبەتمەندیی خۆی هەیە، من لە موزیکەوە فێری گۆرانی بووم، ڕاستە کە لە هەندێك کۆنسێرتی "گرووپی نالی"دا گۆرانی دەڵێم و

پێشوەختە بە جەماوەر دەڵێم گۆرانیبێژ نیم، لەوەشدا مەبەستم ئەوەیە وەك گـۆرانـیـبـێژ لـێم وەرنـەگـیـرێت، چـونـکـە مـن پـتـر مـوزیـکژەنم وەك لـەوەی گۆرانیبێژ بم، ترسی ئەوەشم هەیە ئەگەر ببمە گۆرانیبێژ، بەهۆیەوە ئامێرە موزیکییەکەم فەرامۆش بکەم.

هـەرچـی بـێ ڕێبین جـەمـال یـەك لـە کـەسـە دەرکـەوتـووەکـانـە، هـۆی دەرکەوتنەکەشی بۆ سەرکەوتنەکانی لە بوارەکەی خۆیدا دەگەڕێتەوە، بۆیە دەهێنێ جار لە دوای جار چاوەڕوانی باشتری لێ بکەین، ئەگەر بەم هەناسەیەی ئێستەشی بەردەوام بێ کە بەهیوایین ″دواهەناسە″ی نەبێت، دڵنیام داهاتوویەکی گەشتر چاوەڕوانی دەکا و بوارەکەشی دەوڵەمەندتر دەکات.

هونەری هەولێر– ٢٣

لالۆ ڕەنجدەر..
نوێبوونەوە و گۆڕانکارییەکان لە سروودی کوردی

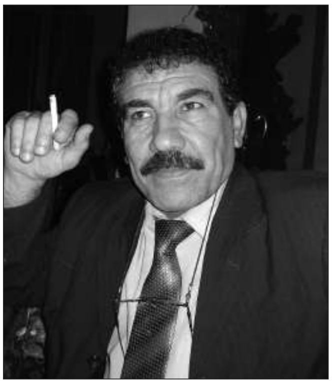

تا ئێستە چەندان جار لەبارەیەوە دواوم، بۆ من لالۆ ڕەنجدەر لە کەسە نێزیکەکانە، ئەمەیە وای کردووە زۆر شتی لەبارەوە بزانم، بۆ قسەکردنیش لەبارەیەوە، هۆیەکەی عەجوولی و بزاقە بەردەوامەکەی خۆیەتی وا دەکا قسەوباس لەسەری بەکۆتا نەیەت، بەڵام زۆر دیوی هونەرەکەی نەکەوتووەتە بەر ئاماژەوە کە مەبەستمە لێرەدا ڕۆشناییيان بخەمە سەر، بۆیە بە پێویستم زانی یەك لەو دانیشتنانەی کە زۆر جار پێکەوە دادەنیشین تەرخان بکەم بۆ دیمانەیەك لەگەڵ ئەم هونەرمەندە و بیدوێنم، ئەوەی لێرەشدا دەیخوێننەوە، گفتوگۆیەکی نێوان هەردووکمانە، بەڵام هەوڵم داوە خۆم کەمتر قسە بکەم و بوار بۆ ئەو ئازیزە فەراهەم بکەم زیاترمان پێ بڵێت.

لالۆ کە لەلای هەموومان بە کەسێکی نەتەوەیی دەناسرێتەوە، بۆیە لەگەڵ ڕووداوەکاندا ئۆقرە ناگرێ و سروودەکان لە ناخیدا هەڵدەتۆقن، کەچی وێڕای ئەوەی لە ڕاپەڕینە جەماوەرییەکەی ١٩٩١ لە کەرکووك لە

ساتێکدا "دایە نەزمی"ی دایکی و "خەرامان"ی هاوسەری و "دەریا"ی کچە بچکۆلەی لەناو ماڵەکەی خۆیاندا شەهید دەکرێن، هەروەها لە ٢٠٠٣یشدا دوای ڕزگارکردنی کەرکووك و ڕووخانی بەعس، "لوقمان"ی برایشی بەدەستی عەرەبە شۆڤێنییەکان هەر لە کەرکووکدا زۆر دڕندانە شەهید دەکرێت، بەڵام تا ئێستە لالۆ سروودی بۆ ئەم شەهیدانەی ماڵباتەکەی خۆی نەگوتووە. لەم بارەیەوە ڕەنجدەر دەڵێ: من کە لە سروودا باسی شەهید دەکەم ماڵباتەکەی خۆمیش دەگرێتەوە، ئیتر موزایەدەی شەهیدبوونی چی لەسەر گەلەکەم بکەم، ئەوان شەهیدی ڕێگەی ئازادیی کوردستانن وەك هەر شەهیدێکی تر، پاشان نامەوێ من بەشەهیدەکانمەوە هەبم، ئەوان بۆ خۆیان شەهید بوون، منیش ئەگەر بۆ خۆم نەبم، سەت شەهیدیش لە ماڵباتەکەمدا هەبن دروست نابم، نامەوێ موزایەدە بەسەر کەسدا بکەم، بەلای منەوە بەهای شەهید ئەگەر منداڵێکی مهاباد یان ئامەد یان قامیشلۆ یاخۆ هەر شوێنێکی تری کوردستان چ جیاوازییەکیان لەگەڵ شەهیدانی ماڵباتەکەی مندا نییە، ئەمانەی دەیانڵێم دروشم و موزایەدە نین، بگرە وا بیر دەکەمەوە، چونکە ڕۆژانە لەگەڵ ئەو ئازارانەدا دەژیم کە جەندرمەیەکی تورك چۆن مامەڵە لەگەڵ کوردانی باکوردا دەکات، یان ئەوەتا تا ئێستەش لە ڕۆهەڵاتی کوردستاندا کورد لە سێدارە دەدرێت.

لالۆ ماوەیەکە بێ دەنگە و سروودی نەگوتووە، ئەو بەردەوام ڕووداوەکان دەیهەژێنن، بۆیە بێدەنگییەکەی جێی هەڵوەستەیە، لەم بارەیەشەوە گوتی: ئەمە نیشانەی ڕاستبێژیمە لەگەڵ خۆم، ڕووداوێك کارم تێ نەکا و نەمهەژێنێ ناتوانم بیکەمە سروود، زۆر جار ئەم پرسیارەم لێ کراوە، بەتایبەتیش لەلایەن بەرپرسانەوە، منیش دەڵێم جاران "بزنەڕێ" بوو بۆیە سروودی چاکم دەگوت، بەڵام ئێستە ڕێگەکە فراوان بووەتەوە، زۆر ناسکۆڵە هاتوونەتە ناوەندەکەوە با ئەوان سروود بڵێن، ئەدی سروود

پابەندە بە ئینتیمای نەتەوەییەوە، ئەوەی ئینتیمای نەتەوەییشی کوشتووە گەندەڵی و ناعەدالەتییە، ئەگەر ناعەدالەتی لە دەرگەوە هاتە ژوورەوە، رەوشتی بەرز لە پەنجەرەوە دەچێتە دەرەوە.

بە لالۆم گوت خۆ ناعەدالەتی و گەندەڵیش لە ڕووداو و دیاردە دزێوەکانن، ئەی بۆچی ئەمەیان لەلای تۆ نەبووەتە بابەتی سروود، ئەو دەڵێ: زۆر جار بیرم لەوە کردووەتەوە بە سروود دژی گەندەڵی بوەستم، بەڵام ویستوومە جارێ هەندێکی تێدا بهێڵمەوە، هەلومەرجەکە ئەوەندە ناسکە، مەترسیی ئەوەم هەیە بە شێوەیەکی تر بقۆزرێتەوە، ئیتر نازانم ئەمە ئەدەبێکی منە بەرامبەر نەتەوەکەم، یان جارێ تاقەتم بەسەر ئەم شتە نەشکاوە؟.

پرسیار ئەوەیە ماوەیەکە ڕووداوگەلێك تێپەڕین و کەچی لالۆ هەر بێ دەنگە، بڕواش ناکەم توانای نەمابێ و لە سروود چووبێتەوە، چونکە دڵنیام ئەو خاوەنی تاقەتێکی بالای بوارەکەی خۆیەتی، بۆ ئەمەشیان لالۆ ئاماژەی بەوە کرد کە ڕووداوەکە هەڵبژاردنەکانی ناوخۆی کوردستان بوو، ئەوکات من لەوپەڕی دڵەڕاوکەدا بووم، چونکە پڕوپاگەندەی هەڵبژاردن دوور لە شارستانی سەری هەڵدا بۆیە هیچم نەگوت، بەڵام ئێستە کە کێشەکەمان لەگەڵ بەغدایە و هەڵبژاردنمان لەپێشە، سروودێکم بەناوی "زایەڵەی دەنگدان" ئامادە کردووە، پێم وایە هەموو کەسێك دەبێ لەم هەڵبژاردنەدا بۆ دەنگدان خۆی بە پێشمەرگە بزانێ و بچێ بۆ دەنگدان، هەرچەندە منیش گلەییی زۆرم لە بەرپرسان و حزبەکانی خۆمان هەیە، بەڵام دەنگدان بۆ داهاتوومان بە پێشمەرگایەتی بۆ کوردستان دەزانم نەك بۆ حزبەکان.

بەپێی ئەو سروودانەی تا ئێستە تۆماری کردوون، لالۆ سروود تەنیا لە دۆزە نەتەوایەتییەکاندا بەرجەستە دەکات، خۆ زۆر دیوی تر هەیە دەکرێ

ببنە بابەتی سروود، بۆ نموونە توندوتیژی دژی ئافرەتان، یان کۆچی لاوان و بەجێهێشتنی کوردستان، یاخۆ هەر دیاردەیەکی دزێوی تری کۆمەڵایەتی و کێشە چینایەتییەکان، سەیرە ئەمانە لەلای لالۆ نەبوونەتە بابەتی سروود و کاری لەسەر نەکردوون، لەم ڕووەوە لالۆ ڕەنجدەر ڕوونی کردەوە: هیچ شتێك ئەمڕۆ لە دۆزە نەتەوەییەکە بەرزتر و پیرۆزتر نییە، تا کوردستان بەهەر چوار پارچەیەوە بە یەکجاری ڕزگار نەبێت، دەمکوتان لە هەر شتێکی تر بیّ هوودەیە، دەخوازیّ تۆ ماڵێکی سەربەخۆت هەبیّ، وەك دایکم "شەهید دایە نەزمی" دەیگوت: هەمیشە نەتەوەی ژێر دەست ماڵەکەی وەك دۆم و قەرەج وایە، هەر کاتێك ڕەشەبایەك هەڵبکا هەموو کەلوپەلەکەی ڕادەپێچێت.

لە ساتەکانی دەستدرێژیکردنی داگیرکەرانی کوردستان بۆ سەر گەلەکەمان، ئەوجا لە هەر پارچەیەکی ئەم کوردستانە بێت، ئەگەر لالۆ ببینیت، نەك هەر تین و گڕی ناوەوەی، تەنانەت کاریگەریی ڕووداوەکان لە ڕەنگ و رووشی دەخوێنرێتەوە، هاوکات هەڵچوونێکی سەیر لە ناخیدا هەست پیّ دەکرێت، لالۆ نواندنکاری ناکا و مەبەستیشی نییە ئافەرینی لیّ بکریّ و چاوەڕوانی ئەو ئافەرینە لە کەس ناکات، ئەوە سروشتی خۆیەتی، بەپێی ئاگایی من کە هەردووکمان لە سەردەمی پێشمەرگایەتیی شاخیشدا پێشمەرگایەتیمان کردووە، لالۆ لەو سەردەمەشدا هەروا بووە، ئێستەش ئەو خاکێتییەی پێوە دیارە و گۆڕانی بەسەردا نەهاتووە، بۆیە کە پرسیاری ئەوەم لیّ کرد ئایا ئەم دۆزەی ئێستەی باکوری کوردستان و لە سێدارەدانی کورد لەلایەن ئێرانەوە چۆنە وا لەلای تۆ نەبوونەتە بابەتی سروود؟ ئەو بە گلەییکردنێکی ڕژد لە خودی خۆی گوتی: من شەرمەزارم کە نەمتوانیوە سروودیان بۆ بڵێم، بەڵام بەدڵنیاییەوە لە ناخمدا دەژین، نیازم وایە لە داهاتوودا کاری باش بۆ ئەوەش بکەم و لە بەرنامەمدایە، حەز دەکەم ئەوەش ڕوون بکەمەوە کە

ڕەنگە کەسانێك هەبن وا هەست بکەن من ئینتیمام لەگەڵ حزبێکدایە، بۆیە بەدڵنیاییەوە دەمەوێ بڵێم ئەوەندەی ئینتیمام هەبێ تەنیا لەگەڵ نەتەوەکەمدایە نەك حزبێك، بۆیە بە ئازاری هەر کوردێك لە هەر شوێنێکی ئەم دنیایە منیش ئازار دەچێژم.

کە باس لە هونەرمەند لالۆ ڕەنجدەر دەکەین، ڕاستەوخۆ هێڵی سەرنجمان دەچێتە سەر کەفوکوڵی کوردایەتی و ڕیتمە "مارش"ییەکان کە خۆی لە شێوازی حەماسیدا دەبینێتەوە، سروودیش وابەستەیە بەڕیتمی مارشەوە، ئەگەر بەچاوی ڕەخنەشەوە لە بوارەکە بڕوانین و داوای نوێکردنەوە لە جۆری سروودەکان بکەین، یان تا چەند سروود قابیلی موزیکی هاوچەرخ و کاری نوێگەرییە، لەمەیاندا تێکەڵ بەگۆرانیی سیاسی دەبین، لالۆش هەمان بۆچوونی لەم بارەیەوە هەبوو، ئەگەرچی ئەم هونەرمەندە سالآنێك بەر لە ئێستە خۆی لەو پەراوێزە دەرباز کرد و تەنانەت مەقامی لەگەڵ ڕیتمە مارشییەکەدا ئاوێتە کرد کە دەکرێ ئەمەیان بە وەرچەرخانێك لە هونەرەکەی لالۆ ڕەنجدەر بخوێنینەوە، ئەویش لە سرووی "ئەنفال" کە تێیدا مەقامێکی پڕ حوزنی وەك "ئای ئای"ی گەرمیانیی تێدا دەچڕێ، هاوکات لەو بەرهەمەدا لالۆ وەك مەقامبێژێکی شارەزا لە بوارەکە هەڵسوکەوتی لەتەك ئەو مەقامەدا کردووە، بەڕاست کە گوێ لەو "ئای ئای"ی لالۆ دەگریت، هەست بە کزەی جەرگی باوکێکی ڕۆڵە کوژراو دەکەی کە بەلای منەوە ئەمەشیان لە ڕاستگۆییی لالۆ لەتەك هونەرەکەیدا بەرجەستە دەبێت، بۆ ئەم نوێبوونەوەیەش لالۆ باسی ئەوەی کرد: لە هەموو بوارەکانی هونەردا ستایل هەیە، هەر هونەرمەندێك ستایلی خۆی هەیە و دەتوانێ باشتر کاری لەسەر بکات، ستایلی منیش لە سروود و ڕیتمی مارشە کە تا ئێستە کارم لەسەر کردووە، بەلآم لەگەڵیدا هەوڵم دا لە سروودی "ئەنفال" ئەو هێڵە سوورە ببەزێنم کە کەوتووەتە بەردەم هونەری سروودەوە، ئەویش

بەرجەستەکردنی حوزن و حەماسە، چونکە من لەو سروودەدا مەقامی ″ئای ئای″م لەگەڵ ڕیتمی مارشدا هاوشان کردووە و هاوکات وابزانم کارێکی پوختیشی لێ دەرچوو، مەبەستم ئەوەیە لە نوێگەریدا دەکرێ لە ڕیتمی مارش دەربچی و ڕیتمەکانی تریش بەکار بەریت، بەڵام هەر ڕیتمێك لە دەرەوەی مارشەوە بەرهەمەکە لە سروودەوە دەکاتە گۆرانیی سیاسی یان نەتەوەیی یان نیشتمانی، کەواتە جیاوازییەکەی دەکەوێتە نێوان سروود و گۆرانییەوە.

هەموو ئەوانەی لە نێزیکەوە لالۆ دەناسن، جیا لەوەی وەك کەسێکی شۆڕشگێڕ و نەتەوە پەروەر لە قەڵەمی دەدەن، هاوکات ئەوەش دەزانن کە هونەرمەندێکی گەورەی بواری نوکتەبازییە، بەلای منیشەوە هونەری نوکتە لەلای لالۆ هونەرێکی باڵایە، وەك پێشینان دەڵێن ″سەری بەقوڕ دێنێتە پێکەنین″ منیش زۆر جار لە دڵتەنگیدا کە لالۆم دیتووە ئیتر بە نوکتەیەك و دوو نوکتە تەواوی خەمەکانی ڕەواندوومەوە، بۆیە هەندێك باسی نوکتەشمان کرد، لالۆ دەڵێ: باشوەستاییی نوکتە لە زانینی نوکتە نییە، بگرە لە گێڕانەوەیەتی، زۆر کەس هەن نوکتەی زۆر و خۆش و نوێ دەزانن، بەڵام کە نازانن بەجوانی بیگێڕنەوە ئەوە لە چێژی نوکتەکە کەم دەکەنەوە، منیش هەر بە سروشتی خۆم هەمیشە حەزم لە نوکتە و قسەی خۆش و پێکەنینە.

لێرەشەوە لالۆ ئەم نوکتەیەی بۆ گێڕامەوە:

دوو هاوڕێ پێکەوە دانیشتوون و قسە دەکەن، یەکیان بەوی تریان دەڵێ کوڕە عەیبە بۆ تۆ ئەوەندە لە ژنەکەت دەترسیت؟ ئەوی تریش تووڕە دەبێ و دەڵێ من لە ژنەکەم دەترسم؟ دە ڕاوەستە بزانە ئێستە چی دەکەم. پاشان مۆبایلەکەی دەردێنێ و تەلەفۆن بۆ ژنەکەی دەکات، بەدەنگی بەرز و تووڕەبوونەوە پێی دەڵێ: ئاوت گەرم کردووە کچێ؟ دیارە ژنەکەشی

بەتووڕەییەوە پێی گوتووە ئاوم گەرم نەکردووە، کابراش لە ترسی تووڕەبوونی ژنەکەی مەرجی برادەرەکەی لەبیر دەچێتەوە، بۆیە بەئارامییەوە بەژنەکەی دەڵێ: ئێ باشە حەیاتم من چۆن بەئاوی سارد قاپەکان بشۆم؟.

هونەری هەلێر– ١٣

هەڵکەوتنی "هانی" لە فێرگەکەی هەڵکەوت زاهیردا

ماوەیەکە قسەوباسی لەسەر دەکرێ و ورد ورد هەواڵی هونەریی لەبارەوە بڵاو دەکرێتەوە، ئەمەیان پتر پێوەستە بە دەرکەوتنی ئەم خاتوونە هونەرمەندەوە، ئەگەر هەردوو چەمکی دەرکەوتن و سەرکەوتنیش لە یەکتر جیا بکەینەوە، دەهێنێ لەبارەی دەنگ و گۆرانییەکانیەوە قسەمان هەبێ کە لە ئەلبوومێکدا خسوویەتییە بەردەستمان. بەڵێ "هانی" دەرکەوتووە، دەمێنێتەوە بزانین تا چەند سەرکەوتووە.

هانی ئێستە وەك گۆرانیبێژێکی گەنج دەناسرێتەوە، بەڵام پێم وانییە کەوتبێتە بەر قەڵەمی ڕەخنەوە، ئەوانەی لەبارەیەوە نووسینیان بڵاو کردووەتەوە خۆیان لە هەواڵە هونەرییە ئاساییەکان نەترازاندووە، بۆ ئەوەی ئێمەش بتوانین بەڕاست هەڵپەیەك بە هەنگاوەکانی بدەین و پشکمان لە پێشکەوتنەکانی هەبێ، باشترە لەبارەی هونەرەکەیەوە بدوێین و هەڵسەنگاندنێکی هونەرییانە بۆ بەشێك لە بەرهەمەکانی بکەین. ئەستەمیشە بتوانین لەبارەی هانییەوە بدوێین و باز بەسەر هەڵکەوت زاهیردا بدەین، چونکە ڕاستییەکە ئەوەیە کە هانی ئەگەرچی پێشتریش گۆرانیی گوتبێ، بەڵام ئێستە لە فێرگەکەی هەڵکەوتەوە سەرەتاتکێی

هونەری دەکات، کەواتە بەشی هەرە کاریگەری هونەرەکەی بۆ فێرگەکەی هەڵکەوت دەگەڕێتەوە، لێرەوەیە مەبەستمە کورتەیەکی لەبارەوە بڵێم و ئەوەش بخەمە بەر ئاماژەوە کە هانی بەکام پێودانگ لە فێرگەکەی هەڵکەوتەوە هەڵکەوتووە، یان دەیەوێ هەڵکەوێ.

ئەلبومەکەی هانی بەتۆمارکردنی ١١ گۆرانی بڵاو بووەتەوە، ئەگەر بە شێوە باو و سادەکە دەنگەکەی بخەینە بەر هەڵسەنگاندنەوە، دەکرێ بە یەك لە دەنگە ناوازەکانی بناسێنین، ناوازە نەك بە دیوی جووڵە دەنگییەکان و مەوداکانی دەنگی گۆرانیبێژ، بگرە بەو دیوەی هاوشانی ستایلە جیاوازەکانی موزیك هەڵسوکەوتی لەگەڵ دەنگدا کردووە، خۆ ئەگەر هانی لێم نەتۆرێ و ڕێگەم بدا دروستتر هەڵسەنگاندنی بۆ بکەم، من دەڵێم هونەرەکەی ئەم خاتوونە تەنیا لە ناوازەیی دەنگەکەیدا کۆ بووەتەوە نەك وەك شارەزایەك لەو بوارە هونەرییە، چونکە بە سەرنجدانێکی خێرا دەتوانین شێوازە هەڵکەوتییەکە لە هانیدا بخوێنینەوە، ئەمە نەك تەنیا لە جۆری دەنگەکەی، بگرە لە ئەدای گۆرانییەکانیش کە تەواویان هەڵکەوتییانە ئەدا کراون و هەست بە ناوازەیییەك ناکرێ لە دەرەوەی شێوازە هەڵکەوتییەکەوە، بۆیە لێرەوە ئاسانتر دەتوانین ئەقڵە ڕۆشنبیرییە هونەرییەکەی هانی بخوێنینەوە و ڕاستگۆیانەتر پێی بڵێین ئەگەر وێڕای دەنگە ساز و ناوازەکەی، خولیایەکی بکەوتایە سەر پاشخانە ڕۆشنبیرییەکەی، ڕەنگە ئەوکات بیتوانیبا هاوشانی هەڵکەوت زاهیر شێوازە هەڵکەوتییەکە دەوڵەمەندتر بکاتەوە.

توانای دەنگیی هانی لە ستایلە جیاجیاکاندا پتر دەردەکەوێ، هەڵکەوتێك کە پتر بە ستایلی تەڕەب و ئەرەبێسك دەناسرێتەوە "زۆر جار بەم هۆیەوە تووشی نقورچ و ڕەخنەی بێ بنەماش بووەتەوە" لەم ئەلبومەی هانیدا جۆرێك لە ڕووبەڕووبوونەوەی بەرامبەر هەموو ڕەخنەگرانی دروست کردووە، ئەویش بەوەی چەندان ستایلی جیاجیای

بەکار هێناوە کە پێشتر ئێمە لە هونەرەکەی هەڵکەوتدا پێی ئاشنا نەبووین، یان کەمتر، بەڵام لێرەدا هەڵکەوت و هانی و تەنانەت هێمن حوسێنیش وەك موزیکژەن و دابەشکاری گۆرانییەکان هەوڵیان داوە بە بەرهەمەکان وەڵامی ڕەخنەکان بدەنەوە.

لە تەواوی ١١ گۆرانییەکەدا هەموو ستایلەکانی تەرەب و ئەرەبێسك و شێوازەکانی کوردیی میللی و کوردیی ڕۆهەڵاتی و فارسی و تورکیت دەکەوێتە بەرگوێ، بەڵام لە ناوەڕۆکدا وەك بەرهەمی کوردیی نوێ وەردەگیرێن، لەگەڵ ئەوەشدا شێوازە هەڵکەوتییەکە وەك چۆن لە دەنگی لەیلا فەریقیدا خۆی نواندووە، لە گۆرانیی "بەسە" کە لەسەر پەیژەی "نەهاوەند" و ستایلێکی ڕۆئاواییانە، لە دەنگی هانیدا هەست بە دەنگە فەریقییەکەش دەکرێت. بەڵام لە گۆرانیی "تێناگەم"دا ئاسمان و ڕێسمان دەکەوێتە نێوان شێوازەکەی پێشوو و هەڵکەوت هانیی پێ ئەزموون کردووە، ئەویش لەسەر پەیژەی "سێگا" و ڕیتمی سڵۆ ئاواز و موزیکێکی ١٠٠٪ کوردیمان دەخاتە بەرگوێ، بەڵام بە گەیشتنی بە دەنگی هانی تەواوی ئاوازەکە دەگۆڕێتە سەر شێوازێکی ١٠٠٪ فارسی، من ئەمەیان بە خەوش نابینم، بگرە دەهێنێ بە داهێنانێکی تری ئەم شارا هونەرمەندەی لە قەڵەم بدەین، چونکە چەند ستایلێکی جیاوازیان لە یەك بەرهەمدا ئاوێتە کردووە کە ئەمەش بۆ ئەم قۆناخەی هونەری کوردی یەك لە پێویستییەکانە. وەك خۆیشم بۆ یەکەمین جارە گوێم لە بەرهەمێکی هەڵکەوت زاهیر دەبێ لەسەر ڕیتمی خێرا کە لەلای هونەرمەندانی ئێمە بە"دەهۆڵیی کوردی" دەناسرێتەوە، ئەویش لە گۆرانیی "سەنگی هەواران"دا دەکەوێتە بەر گوێمان، لە ئەلبوومەکەدا میلۆدییەکەی بەناوی هەڵکەوت زاهیرەوە هاتووە، ئەگەرچی من گومانم لەوە هەیە ئەم ئاوازە هی هەڵکەوت زاهیر بێت، نەك لەبەرئەوەی هەڵکەوت دەرەقەتی ئەم ستایلە نایەت، بگرە دەیان بەرهەمی گۆرانیی تری نێزیك لەو میلۆدییەمان

لەبەردەستدایە، لەگەڵ ئەوەدا ئەمەش ڕێگە لە سەرکەوتنی گۆرانییەکە ناگرێ، چونکە بەلایەنی کەمەوە هەڵسوکەوت لەگەڵ ئەم شێوازە بۆ کەسایەتییەکی هونەریی وەك هەڵکەوت لە خۆیدا وەڵامدانەوەیەکی تری ڕەخنەکانە کە بەرامبەر فێرگەکەی لێی دەگیرێت، بۆ هانیش دیسان خۆ لەقەرەدانی شێوازێکی ترە لەوەی لە گۆرانییەکانی تردا پێمانی دەگەیەنێت.

لە گۆرانیی "شەو تا بەیانی" کە ڕیتمی ڕۆهەڵاتی و لەسەر پەیژەی مەقامی "ڕاست"دا کاری بۆ کراوە، دیسان هانی و هەڵکەوت هەڵپەی ستایلی تەرەبیان کردووەتەوە، بەڵام لە گۆرانیی "یەك و دوو"دا کە هانی تا ئاستێکی شیاو تێیدا باڵادەستە، میلۆدییەکی ڕۆئاواییمان لەسەر ڕیتمی سامبا پێ دەبەخشن، ئەوەی ئەم بەرهەمەی جوانتر کردووەتەوە و دەهێنێ بە بایەخێکی فرەوە لێی بڕوانین، ئەو بوێرییەیە کە کچانی کورد لێی بێ بەش و ماوەیەکی کەمیش نییە هەڵکەوت و قوتابییەکانی کاری لەسەر دەکەن کە ئەویش لە گۆڕینەوەی ماچ و سۆزە ڕووتەکان و ئەشقە دوو لایەنییەکاندا خۆی دەدۆزێتەوە، ئەمەیان هەوڵێکی هەڵکەوتە بۆ گەیشتن بە مۆدێلێکی تری گۆرانیی کوردی کە ڕەنگە تا ئاستێکی زۆر لە چەقبەستوویییەکە ڕزگارمان بکات، بەڵام بێگومان هەڵکەوت تاکە دەستی ئەم هەڵپەیە نییە، ئەگەر کەسانێکی وەك هانی و لۆکە و دەشنێ و میرا و هەڵدێر و ئەوانی تریش قوتابیی زیرەکی ئەو فێرگەیە نەبن، واتە هەڵکەوت کار لەسەر گەنجێلێك دەکا کە هەر یەکەیان لە ئاستێکدا قودرەتێکیان تێدایە، یان خاوەنی بەهرەیەکن و هەڵکەوت هەوڵی گۆشکردنی ئەو بەهرانەیان دەدات.

جیا لەوانە هانی وەك هەر یەکێك لە هونەرمەندەکانی تری هەردوو بەشی کرمانجیی خواروو و سەروو، ئەلبومەکەی لە شێوەزارە جیاجیاکان بێ بەش نەکردووە کە ئەمەشیان بۆ ئێستەی گۆرانیی کوردی

بە یەك لە دیاردە ئەرێنییەکان دێتە ژماردن، ئەوەتا لە گۆرانیی ″هەی وەخ لەمن″دا کە بە شێوەزاری کرمانجیی سەروو تۆمار کراوە و لەسەر ڕیتمی سامبا و پەیژەی ″بەیات″دا کاری بۆ کراوە، لێرەشدا بەهەمان شێوە میلۆدییەکی کوردیی ڕەسەنمان دەکەوێتە بەرگوێ، کەچی لە دەنگی هانیدا ئەدایەکی دروست فارسیمان گوێ لێ دەبێ. بەڵام لە گۆرانیی ″چۆن″دا کە بەشێوەی دویت لە نێوان هانی و هەڵدێردا کاری بۆ کراوە، هانی لێرەدا چەشنی گۆرانییەکانی ″بمشارەوە″ و ″بەسە″ ئەدایەکی فەریقییانەمان دەداتێ، دیارە ئەمەش هەر بۆ هەڵسوکەوتە هونەرییەکانی هەڵکەوت دەگەڕێتەوە لەگەڵ دەنگی ئەم خاتوونەدا، من دەڵێم ئەوەی توانیویەتی ئاوازەکە زیندوو ڕابگرێ ئەدا کوردییەکەی هەڵدێرە کە شێوازە کوردییانەکەی لە ئەدایەکی نوێی گۆرانیی کوردیدا بەرجەستە کردووە. هاوکات دەهێنێ ئاماژە بەوەش بدەین کە بە بەراورد لەگەڵ گۆرانییەکانی تریدا هانی لە گۆرانیی ″بزر″دا سەرکەوتووتر دەردەکەوێ و خۆی بزر نەکردووە، مەبەستم ئەوەیە دەتوانین بۆ شیکردنەوەی دەنگی ئەم خاتوونە گۆرانیی ″بزر″ بە بنەما وەربگرین و قسەی پتری لەسەر بکەین ″ئەرێنی یان نەرێنی″ کە ڕەنگە ئەمەش بە کات و ساتێکی تر بسپێرین.

کاتێکیش هەڵکەوت تێکستێکی دروست مرۆیی بۆ هانی هەڵدەبژێرێ و کارێکی هونەریی شیاوی بۆ بەرهەم دەهێنێ، خۆ دەبێ بەرهەمێکی وەك ″نا بۆ سووتان″ بێ کە دەهێنێ بە چۆپیکێشی تەواوی گۆرانییەکانی ئەلبوومەکەی وەربگرین، مهاباد قەرەداغی چونکە خۆی ژنە، لە هەموو ئەوانی تر پتر هەست بە ئازارەکانی توندوتیژی دەکا و دەیەوێ جیا لە نووسینەکانی لە شیعرەکانیشیدا ڕیسوای بکات، کە هەڵکەوتیش بۆ دەنگی هانیی هەڵدەبژێرێ و دەیکاتە گۆرانییەکی تۆکمە، لێرەدا بەهەموویانەوە ئازارە ڕاستینەکەیان لە هونەرێکی پڕ لە ئەفراندندا پێ گەیاندووین، بۆیە دەهێنێ لە تەواوی بەرهەمەکانی تریان زیاتر ستایشی ″نا بۆ سووتان″

بکەین کە هونەرێکی باڵا دەنوێنێ.

هەرچی بێ، هانی یەك لەو دەنگە گەنجانەیە کە بە بەردەوامبوونی لەسەر ئەم ڕەوتە هونەرییە داهاتووی گەشتری دەکەوێتە پێش، ئەوەی بۆ هەڵکەوتیش دەمێنێتەوە بایەخدانی پترە بە فێرگەکە و قوتابییەکانی کە وێڕای توانا دەنگی و جەستەیییەکانیان، دڵنیام لەوەی پێویستییان بە خۆ پەروەردەکردنێکی تری ڕۆشنبیریی هونەری هەیە.

هونەری هەولێر– ٢

"مام عەولا"
زیندووترین دەنگی گۆرانیی منداڵان

دنیایەکی ئەوەندە ناسکە، ئەگەر زۆر بە وردی هەڵسوکەوتی لەتەکدا نەکرێ، چ گومانم لە شێواندنی نییە، هاوکات ئەوەندە خاوێن و جوانە، هەڵسوکەوت لە تەکیدا خاوێنتر و جوانترت دەکاتەوە.

ئەمە دنیا بێ گرێوگۆڵەکەی منداڵانە، ئەگەر دیوە هونەرییەکەشی وەربگرین، دیارە ناسکتریش دەبێتەوە، ناسك نەك بەو واتایەی نەوێرین دەستی بۆ بەرین، بگرە بەوەی دەهێنێ دیوە سایکۆلۆجییەکەیان بە دروستی تاوتوێ بکەین ئەوجا خۆمانی لە قەرە بدەین. من لە ساڵی ١٩٨١وە بەبڵاوکردنەوەی شیعری منداڵان دەستم بە نووسین کرد، ئەودەم هەندێك لە کتێبەکانم دەخوێندەوە و هەوڵم دەدا بەهەستەوەرییەوە خۆمی لە قەرە بدەم، بەڵام دوای چەند ساڵێکی کەم و دابڕانم لە خوێندنەوە لەو بوارەدا، لە نەستەوە دوورکەوتنەوەم لێی بەپێویست بینی، لەگەڵ ئەوەشدا جاربەجار بە پێویستی دەزانم بە ئاوڕدانەوەی بەپەلە بۆچوونەکانمی لەبارەوە دەربڕم، بەتایبەتیش لە دیوە

هونەرییەکەیدا.

زۆر نین ئەوانەی سەروکاریان لەگەڵ گۆرانی و موزیکی منداڵاندایە، لەناو ئەو ژمارە کەمەشدا تەنیا چەند کەسێکیان دەبینین توانیبێتیان بابەتییانە هەڵسوکەوتی لە تەکدا بکەن. لێرەشدا مەبەستمە ئاماژە بە هەندێك لە بۆچوونە باوەکان بدەم کە پێشتر من و زۆر لە هونەرمەندانی تر هەمانبووە، ئەویش چۆنیەتیی مامەڵەکردن لەگەڵ موزیك و ئاوازی گۆرانیی منداڵانە.

ئەودەم بۆچوونەکان لەوەدا یەکیان دەگرتەوە کە منداڵ لەبەر ئەوەی تا تەمەنی ١٢ ساڵی بیرکردنەوەیەکی سادەی بۆ شتەکان و دەوروبەر و تێگەیشتنی هەیە، بۆیە ئەستەمە لە ئاوازەکاندا پەی بەو پەیژە مەقامییانە بەرین کە لە چارەگە تۆنەکانی موزیکدا خۆیان دەبیننەوە، ئەوانیش وەك مەقامەکانی ″چوارگا و بەیات و سەبا و سێگا و ڕاست″ و ئەو لقە مەقامییانەی تر کە بە چارەگە تۆنی موزیك لە مەقامە سەرەکییەکانەوە دەردەچن، بۆیە دەبینین زۆرینەی ئەو گۆرانییانەی بۆ منداڵان تۆمار کراون و تا ئێستەش تۆمار دەکرێن، دەکەونە سەر پەیژە مەقامییەکانی ″حیجاز و عەجەم و کورد و نەهاوەند و هومایۆن و حیجازکار″ و ئەوانی تر کە چارەکە تۆنی موزیکیان تێدا نییە، ئەمانە وایان کردووە هونەرمەندان نەتوانن لە مەودایەکی فراواندا کار بۆ موزیك و ئاوازی گۆرانیی منداڵان بکەن، بگرە کارکردنیان لەو هونەرەدا بەرتەسك کردووەتەوە بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ چەند یەکێك لە پەیژەکانی موزیك.

لێرەدا مەبەستمە پەنجەی ئاماژە بۆ بۆچوونە باوەکان بەرم کە دەکرێ تا ئاستێکی زۆر لێیان دوور بکەوینەوە و مەودای کارکردنیش لە هونەری گۆرانیی منداڵاندا فراوانتر بکەینەوە، بێگومان بەکارهێنانی چارەگە تۆنەکانی موزیك لەم بوارەدا ڕژدترین ئەو لایەنەیە کە پێویست دەخوازێ

لەبارەیەوە بدوێین و هاوکات لە گۆرانیی منداڵاندا کاریان لەسەر بکەین بێ ئەوەی دنیا ناسکەکەیان شێلوو بکەین، زیندووترین نموونەش بەمەقامی "بەیات" دەهێنینەوە کە خۆی لە چارەگە دەنگییەکانی تۆنەکانی موزیکدا دەبینێتەوە، ئەگەر وردتریش لێی بڕوانین، دەبینین لە هەموو ناوچە و دەڤەرەکانی کوردستاندا "لایەلایە"ی دایک دەکەوێتە سەر پەیژەی مەقامی "بەیات"، دایک کە بە سۆزێکی پڕاوپڕ لە خۆشەویستییەوە لایەلایە بۆ ساواکەی دەکات، ئەمە لە هەردوو دیوی هەست و نەستەوە لەگەڵ ڕۆحی ساواکەدا ئاوێتە دەبێت و هەر ئەو دەنگە پڕ لە میهرەشە سۆزێکی سەرمەدی لەلای مرۆڤ دروست دەکات، دیارە ئەمەشیان لە تەمەنی یەك ڕۆژیی منداڵەوە دەست پێ دەکا تا ئەو ساتەی دایك دەیخوازێت، واتە تا ئەو ساتەی منداڵ درك بە شتەکانی دەوروبەری دەکات، ئەمەش بەڵگەیەکی زیندووە کە چارەگە تۆنەکانی موزیك لە هەست و نەستی منداڵاندا نامۆ نابن و دەمێننەوە، بۆیە منداڵی ڕۆهەڵاتی و زیاتریش منداڵانی کورد، ئاسانتر دەتوانن چارەگە تۆنەکان هەرس بکەن، ڕەنگە هەندێکیان لە تەمەنی دوای ٦ ساڵییەوە بتوانن مامەڵەشی لە تەکدا بکەن، لێرەوەیە دەتوانین ڕێنوێنی بخەینە بەردەم هونەرمەندانی ئەم بوارە و مەوداکانی کارکردنیان لە بەردەمدا کراوەتر و فرەوانتر بکەینەوە کە لە ڕێگەیەوە بەرهەمە هونەرییەکانی منداڵان جوانتر دەبنەوە.

لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا بە بەراورد لەگەڵ ساڵانی حەفتاکان و هەشتاکاندا، گۆرانیی منداڵان گەشەیەکی بەرچاوی بەخۆوە بینیوە، ئەگەر وەك نموونەش وەریان بگرین، ئێستە دیارترین دەنگی ئەم بوارە هونەرییە هونەرمەند سەلاح محەمەد کۆیی "مام عەولا"یە، ئەمەیان لە ئاستێکدایە مام عەولا بووەتە دۆستێکی نێزیکی سەرجەم منداڵانی کورد کە گومان نییە لەوەی هۆیەکەی بۆ هەڵبژاردنەکانی توخمەکانی گۆرانیی منداڵان دەگەڕێتەوە، هەڵبژاردن لە تێکست و موزیك و ئاواز و تەنانەت بە سیناریۆ

و کلیپەکانیشەوە، دەکرێ لە هەموو ئەمانەدا مام عەولا بە باشوەستا بزانین و هونەری گۆرانییەکانی بە بالا وەربگرین.

سەلاح محەمەد کۆیی لە سالانی حەفتاکانەوە وەك گۆرانیبێژ دەرکەوتووە، ئەو خاوەنی دەنگێکی ١٠٠٪ کۆییانەیە، کۆییانە بەو واتایەی توانیویەتی دەنگەکانی سێوە و مەلا ئەسعەد و مەلا ئەحمەدە کۆرە و تەنانەت تاهیر تۆفیقیش بە بەرزی بهێڵێتەوە، ڕاستە ئێمە دەنگی ئەو هونەرمەندانەمان لە بەردەستن، بەڵام سەلاح لە نوێکردنەوەیاندا هەوڵی جوانکاریی بۆ داون، لەگەڵ ئەوەشدا سەلاح کۆیی وەك هەریەك لە گۆرانیبێژەکانی تری نەوەکەی خۆی لە ئاستێکی جەماوەریی مامناوەندیدا بوو، گومانم نییە لەوەی هۆیەکەی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە ئێمە لە نەوەی پێشتر و ئێستەش گۆرانیبێژی لە ئاست سەلاح کۆییمان کەم نین، ئەمە نەك لەبەرئەوەی خەوشێك بە هونەرەکەیانەوە لکابێ، بگرە لەبەرئەوەی نامۆییەکی ناوازەمان ناکەوێتە بەرچاو و گوێ وەك لەوەی لە زۆرترینی ئەو ئاستانەدا دەیانبینین. بەڵام سەلاح ئەو کاتە توانی بچێتە هەموو ماڵێکی کوردەوە و وەك خۆشەویستێکیش دەرکەوێ، ئەو دەمە بووکە بووە مام عەولا، بەڕاست مام عەولا بۆ سەلاح کۆیی خێردەرەوە بوو، گومانم لەوەش نییە کە ئەمەیان بۆ لێهاتوویی خۆی لەم بوارەدا دەگەڕێتەوە، چونکە بەپێی زانیارییەکانی من مام عەولا لە گۆرانیی منداڵاندا تاك و تەنیایە، مەبەستم ئەوەیە تەواوی هەڵبژاردنەکانی خستووەتە بەر ئەرکی خۆیەوە.

ئەو جگە لە هەڵبژاردنێکی دروستی تێکست و ئاوازەکان، فۆڕمێکی ئەوەندە جوانی بەبەر خۆیەوە درویوە، ئەمە وای کردووە ئاسانتر بناسرێتەوە و بچێتە دڵانەوە، ئەدی کە باسی مام عەولا دەکەین دروست کڵاوە جووتیاری و کاسبکارییە کوردییەکەیمان دێتە بەرچاو کە ئەمەش دیسان توخمێکی تری گرینگی سەرکەوتنەکانیەتی لەم بوارەدا، جیا

لەوەش مام عەولا هەوڵ دەدا لە ڕێگەی گۆرانییەوە منداڵان بەو کەلەپوورە کوردەوارییانە ئاشنا بکاتەوە کە ئێستە لەبیر چوونەتەوە، یان بایەخیان پێ نادرێ، ئەمانەشمان لە "دێوەرە و هەلوول بلوول" و گۆرانییەکانی تریدا بەرچاو دەکەون، ڕاستە ئێستە قۆناخەکە ئەو ئاستە هونەرییەی سەردەمە کۆنەکەی تێپەڕاندووە، بەڵام پێناساندنی کەلەپوور لە ڕێگەی گۆرانییەوە بە منداڵانی کورد یەك لە هەوڵەکانی ئەم هونەرمەندەیە کە توانیویەتی تێیدا سەرکەوتوویێ، پێ دەچێ هەر ئەمەشە وای کردووە گۆرانییەکانی لەلای منداڵان ئاسانتر وەربگیرێن و ببنە وێردی سەر زاریان، ئەگەر وردتریش سەرنج بدەین، دەبینین مام عەولا لەم بوارە میللی و کەلەپوورییەدا سەرکەوتووترە وەك لە بوارەکانی تر، منداڵانیش ئەمەیان خێراتر وەردەگرن. بۆ نموونە لە گۆرانیی "مامۆستا"دا شێوەی مام عەولا وەك سەلاح کۆیی خۆی دەنوێنێ، لەگەڵ ئەوەی گۆرانییەکە بایەخی لەوانی تر کەمتر نییە، کەچی لەلای منداڵان چەشنی شێوە مام عەولاییەکەی وەرنەگیرا، دوور نییە بۆ ئەوە بگەڕێتەوە کە منداڵان مام عەولایان بەو شێوەیە چووبێتە دڵەوە کە لە سەرەتادا بە"دێوەرە" خۆی پێ ناساندن، کاتێکیش دەگەڕێتەوە سەر شێوەی سەلاح کۆیی، ناتوانن وەك مام عەولا لێی بڕوانن. بۆیە لێرەوە پێشنیاز بۆ ئەو هونەرمەندە گەورەیە دەکەم کە وەك مام عەولا بە هاوڕێیەتیی منداڵان بمێنێتەوە، بەلایەنی کەمەوە لەم بوارەی هونەری کوردیدا یەك مام عەولامان هەیە و ئەستەمیشە دووبارە بێتەوە.

هونەری هەولێر– ٢٤

له چاوەڕوانیی هاتنەوەی "باخان"دا

ماوەیەك پێش ئێستە ئاماژەکانی دوورکەوتنەوە بوون لە گۆرانیگوتن، ئەگەر ڕاستەوخۆش بڕیاری دوورکەوتنەوەی ڕانەگەیاندبێ، بەڵام ئەو بۆنەمان لە هەناسەی کرد. لەم ماوەیەی دواییشدا ئاماژەکان پێچەوانە بوونەوە و دڵخۆشی کردین بەوەی بیرۆکەی تێهەڵچوونەوەی هەیە، ئەوەیان بەخشینی گەشبینییە بە ئێمە، لێرەشەوە لە چاوەڕوانیی باخانداین و دەمانەوێ بزانین چیی تری پێیە هاوشێوەی ئەوانەی پێشتر پێی بەخشیوین؟ لەو پێودانگەوە دەمەوێ وەك هەوادارێکی ئەو دەنگ و ستایلە کارکردنە هونەرییەی باخان ئێمەی پێ ڕاهێناوە، قسەیەکی کورتی لەبارەوە بکەم.

بۆ تێهەڵچوونەوەی باخان و قسەکردن لەبارەیەوە، بەر لە هەر شتێك دەخوازێ بۆ ژینگەی ماڵەوەی و سەرەتاکانی بگەڕێینەوە. چونکە ئەو کچی هونەرمەندی گۆرانیبێژ و ئەکتەری بەئەزموونی کورد "سەلاح مەجید"ە، واتە لە ژینگەیەکی هونەریدا پەروەردە بووە کە دەکرێ سەرەتای لەدایکبوونی بەسەرەتای خولیابوون بەهونەر لای ئەو خاتوونە هونەرمەندە وەربگرین، بەلایەنی کەمەوە لە کۆرپەڵەییەوە بەدەنگە

بەسۆزەکەی باوکی گۆش کراوە و ئەمەش ڕێگە بۆ وەرگرتنی سۆزەکان لە نەستیدا خۆش دەکات، واتە لاواندنەوە لە سەڵاح مەجیدەوە بۆ باخانی کۆرپەڵە لە تۆنە پاکەکانی دەنگەوە بەرجەستە بووە کە ئەوەش کاریگەریی زۆری بۆ دەرخستنی تۆنی پاك لەلای کۆرپە بەجێ دێڵێ. واتە لایەنێکی کاریگەری تۆنی پاك لە دەنگی باخاندا بۆ سروشتی ژینگە هونەرییەکەی و بەشێکیش لە بۆماوەیی دەگەڕێتەوە، لەوەش بەدوا دەمێنێتەوە کێیە ئەو کەسەی ئەو دەنگە بەشێوەیەکی داهێنەرانە پەروەردە دەکات؟ چونکە ئەوەی لە توانا دەنگییەکەی ئەو خاتوونە هونەرمەندەمان بینیوە، زۆر گەورەترە لەوەی بەئاسان پەروەردە بووبێ، واتە دەبێ چەند زانستانە کاری بۆ کرابی، لەوەش پتر بەهێمنی هەڵسوکەتی لەگەڵدا کرابێت.

کاتێکیش دوای کارە پڕ داهێنانەکانی ″کێ وەکو من خۆشی ویستووی″ و ″ڤالانتاین″ و بەرهەمەکانی تری کە لە ستایلەیلی تایبەت بە دەنگە دەگمەنەکەی ئەو کاریان بۆ کراوە، لە ناوەندە هونەرییەکە دوور دەکەوێتەوە و خۆیمان لێ دەکاتە ″هەنارە شیرینە بۆ نەخۆش″، جێی خۆیەتی بەو هەڵوێستەی نیگەران بین. چونکە دەبێ باخان بزانێ لەوە تێپەڕیوە تەنیا موڵکی خۆی بێ و حیساب بۆ ویستەکانی ئێمەی هەوادارانی نەکات، لەبەرئەوەی وەك سەرەتا کەسمان داوامان لێ نەکردووە خۆی بخزێنێتە باوەشی کۆڕە هونەرییەکەوە، ئەوە ویستی خۆی بووە و ئێمەشی گیرۆدەی حەزکردن لەو دەنگە کردووە، هاوکات نە پیر بووە و نە پەککەوتە، ئەوەی لە ڕێگەی ڕاگەیاندنەکانیشەوە پێمان گەیشتووە، هۆی دوورکەوتنەوەکەی تەنیا ڕەنجانیەتی لە مامۆستاکەی ″هەڵکەوت زاهیر″، واتە هۆیەکانی کەسین نەك هۆیەلێکی هونەری و پرەنسیپیی وا کە مەحاڵ بێ بۆ گەڕانەوە، لەوەشدا جیا لەوەی خۆی زیانمەند دەبێ و بەدەستی خۆی خۆری بەرەو ئاوابوون دەبات، ئێمەشی تێدا کردووەتە قوربانی.

بیانووەکانی باخان لە ڕەنجانی هەرچی بن، نابنە بیانووی ڕژد بۆ دوورکەوتنەوە لە کاری هونەری، ئەگەرچی پێم وایە لەوەشیاندا زیرەکیی نواندووە کە لەم ماوەیەی دوورکەوتنەوەیدا خۆی لە قەرەی بەرهەمی کرچوکاڵ نەداوە، چونکە دوای ئەو ستایلەیلەی ئەو خاتوونە لە ناوەندە هونەرییەکەدا خۆی پێ ناساند، خۆی بخزێنێتە ناو هەر ستایلێکی تری کوردی، چ گومانم نییە لەوەی خۆی تووشی جۆرێك لە داڕمان دەکا نەك هەڵپەی بۆ پێشەوەچوون، ئەمەش دروست ئەوە دەگەیەنێ کە باخان لە دەرەوەی دنیا هونەرییەکەی هەڵکەوت زاهیر، هەرگیز ناتوانێ ببێتە ئەو باخانەی ئێمە ناسیومانە، ڕەنگە بتوانێ بەشێکی کەم لە هەوادارانی سادەی گۆرانی ڕازی بکات، بەڵام لەلام یەقینە ناتوانێ بگاتە ئەو ئاستەی بتوانین لە ڕەخنە و هەڵسەنگاندنی هونەریدا بیخەینە بەر قسەوباسەوە، مەگەر تەنیا بکەوێتە سەر لاپەڕەی هەواڵە کرچەکان، نەك ڕۆشنبیرانی بوارەکە بەدوایەوە بن.

هەموو ئەمانە وامان لێ دەکەن لەو دوورکەوتنەوەیەدا باسی هەردووکیان "باخان و هەڵکەوت" بکەین، ئەرێنی یان نەرێنی، چونکە بێ ئەوەی هیچ لەبارەی وردەکارییەکانی کێشەیانەوە بزانم، گومانم نییە لەوەی هەموو کێشەکانی کۆمەڵگەی ئێمە دوولایەنەن، واتە لایەنێك بەتەنیا کێشەی پێ دروست ناکرێ ئەگەر لایەنەکەی تر ئارەزووی وەرگرتنی کێشەکەی نەبێت، بۆیە هەریەك لەو دوو هونەرمەندە بەشێك لە خەوشەکانیان بەردەکەوێ، بەلایەنی کەمەوە یەکیان نەیتوانیوە بەرامبەر ویستێکی ناواقیعیی بەرامبەرەکەی بە ئارامی وەڵامدانەوەی هەبێ، ئەمەش لە خۆیدا بەشداربوونە لە دروستکردنی کێشە. بۆیە من لێرەدا بۆ ئەوەی تووشی هەڵە نەبم، نامەوێ پتر لەسەر ئەم دیوەی دوورکەوتنەوەکەی باخان و زیانەکانی بوەستم، ئەوەندەی مەبەستمە چی بکەین بۆ هاتنەوەی باخان؟

دەرگـەیـەکـە و بـاخـان لـێی داوە، بـڕیـارێکـە و هـەڵـکـەوت دەرگـەکـەی کـردووەتـەوە سەر پشت، لـەو پێوەنـدییـەدا شارایـەك بـەرهـەمـی هـونـەریـی ناوازە دروست بوون، ئەو بەرهەمانە بە ئەفراندنی هەردووك هونەرمەند لـەدایك بـوون. واتـە دەمـەوێ بـڵـێم بـاخـان دەیـتوانـی لـە دەرگـەکە نـەدا و هـەڵکەوتیش نەیکاتەوە، کاتێکیش لێ دەدرێ و دەکرێتەوە و لە ئەنجامدا ئێمەش دەهێننە ناو دۆخە هونەرییەکەوە، لێرەوە هەقدار دەبین لەپێناو ویستـەکـانـی خـۆمـان ئـێمـەش داواکـاریمـان لـێیـان هـەبـێ کـە ئـەویش داواکاریی بەیەکتر گەیشتنەوەیانە، لەبەرئەوەی وەك پێشتر ئاماژەم پێ دا، زۆر دڵنیام لەوەی باخان ئەگەر لە دەرەوەی دنیا هونەرییەکەی هەڵکەوت هـەرچی بکات، ناتوانێ بالآیی "کێ وەکو من خۆشی ویستووی" و چەند بەرهەمێکی تری دووبارە بکاتەوە، واتە ناتوانێ دووبارە لەو ئاستەدا خۆیمان پێشان بداتەوە، هەرچیی تر بکات، تەنیا نواندنی دەنگەکەیەتی نـەك داهـێنـانـی نـوێی هـونـەری لـە بـەدەستـهـێنـانـی میلۆدی و جۆری ئەداکردنیدا.

ڕاستیتان دەوێ بەشێك لە خەوشەکە بەر هەڵکەوتیش دەکەوێ، چونکە ئـەزمـوون سەلمانـدوویـەتـی لـە دوای وەستـانـی بـاخـانـەوە بـاخـانـێکـی تـر دروست نـەبـووە، بـەلایـەنـی کـەمـەوە ئـەمـەیـان بـۆ فـێرگـەکـەی هـەڵکـەوت دروستە، ئەگەر هەڵکەوت پێی وابێ توانیویەتی دەنگێکی سەرووتر لە توانا دەنگییەکەی باخانمان پێ ئاشنا بکات، لێرەوە دەڵێم لەکەیەك بەمێژووی هونەریی خۆیەوە دەنووسێنێ و بەئاسانیش لێی نابێتەوە. ئەوەیان ڕاستە "میرا" لە دەنگە زۆر بەتواناکانی گۆرانیی کوردیی سەردەمە، ئەوەش دروستە "لۆکە" لە دەنگە زێڕینەکانە و هیوایەکی زۆرمان لە داهاتوودا پێی هەیە، بەڵام هەریەك لەو دەنگانە بەشێوازی دوورتر لە شێوازی باخان هاتوونەتە قبووڵکردن، تەنانەت ناتوانین باخان لەگەڵ لەیلا فەریقی و پەیمان عومەر و نازدار و هانی و فاتێ و هیچ دەنگێکی تری ئافرەتاندا

بخەینە بەراوردەوە، هەریەك لەوان بە چێژێكی جیا لە باخان خۆیان هاویشتووەتە دڵی ئێمەوە. باخان تایبەتمەندییەكە دەبوو بەهەر شێوەیەك بێ هەڵكەوت دەستی پێوە بگرێ، كە نەیتوانیوە بەو شێوەیە هەڵسوكەوتی لەتەكدا بكات، ئەوەیان خەوشێكە و دەهێنێ دانی پێدا بنێ، هاوكات كێشەیەكە و دەخوازێ بە بوێرییەوە كار بۆ چارەسەركردنی بكات. ڕاستیتان دەوێ فێرگەكەی هەڵكەوت گەورەیە، ئەو هەموو دژایەتییەی دەكرێ شایەتییەكی بەرچاوی گەورەیییەكەن، بەڵام نكوڵی لەوەش ناكرێ كە ئێستە فێرگەكەی هەڵكەوت بەبێ باخان بۆشاییی تێ كەوتووە و دەهێنێ كار بۆ پڕكردنەوەی بكرێ.

دواتر مەبەستمە جەخت لەوە بكەم كە دەهێنێ بۆ بەیەكگەیشتنەوەی ئەو دوو هونەرمەندە داهێنەرە "هەڵكەوت و باخان"، هەوڵی چەند لایەنەی بكەوێتە پشت، واتە ئێمەش خۆمانیان لێ بكەینە خاوەن و پشكمان لە جوانتركردنەوەی جوانییەكانیان هەبێ، بەڵام ڕاستی و هەڵسوكەوتی دروست ئەوەیە كە دەبێ ئەوانیش خۆیان شلتر بكەنەوە و وەك هونەرمەندی ڕاستینە هەڵسوكەوت بكەن، چونكە هونەرمەندی ڕاستینە لە گەورەیی دڵ و دەرووندایە نەك تەنیا كارە هونەرییەكانی. بۆیە تەنیا ئەو كەسە گەورەیە كە خاوەنی دەروون و ئەقڵی گەورەتر بێ، واتە دەبێ هەڵكەوت و باخان بۆچوونە لاوەكییەكان لە كێشە كەسییەكاندا بەلاوە بنێن، یان خۆیان ڕاستەوخۆ قسەیان لەبارەوە بكەن بەمەبەستی چارەسەركردن، ئەمەش بۆ بەرژەوەندیی خۆیان و هونەرەكەیان، چونكە ئەزموون فێری كردین كە ئەو دوو هونەرمەندە هیچیان بێ ئەوی تریان كامڵ نین، واتە بۆشاییی دەكەوێتە هونەرەكەیانەوە. لێرەش بەدواوە لە چاوەڕوانیی هاتنەوەی باخانداین بۆ ئەو باخچەیەی سەرەتا تێیدا خونچەیەك بوو و دواتر بووە گوڵ.

ئاوێتەبوونی مەقامی "بەیات"
لەگەڵ دەنگە کەرکووکییانەکەی حەسەن غەریبدا

بەپێی قۆناخەکان، هونەری گۆرانیی کوردی لە کەرکووك لە هەڵکشان و داکشانێکی بەردەوامدا بووە، ئەگەر وەك سەرەتایەکیش ڕەوتەکە لە ساڵانی بیستەکانی سەتەی ڕابردووەوە وەربگرین، جیا لە گۆرانییە میللی و فۆلکلۆرییەکان، لەو دەڤەرەدا زۆرترین بایەخ کەوتووەتە بەر هونەری مەقام، ڕەنگە هۆیەکەشی ئەوەبێ کە گەرمیان دەوڵەمەندترین دەڤەری کوردستانە لەڕووی هونەری مەقامەوە، بۆیە تا ئەم دەمەش هونەرمەندانی بواری موزیك و گۆرانیی دەڤەرەکە زۆرترین بایەخی پێ دەدەن.

ئەوانەی لە سەردەمی کۆنەوە لە دەڤەرەکەدا ناسرابوون، وەك (حەمەی کۆترەمل و سەعەی حەمە گوڵە و خدر بارامی چاوش و مەلا ئۆمەر و..و..) سەرجەمیان وەك مەقامبێژ ناسراون نەك گۆرانیبێژ، دوای ئەو قۆناخەش هونەرمەندانی وەك (عەلی مەردان و سدیق بەندە غەفوور و حەمە درێژ و..و..) ئەوانیش بەهەمان شێوە لە بواری مەقامدا کاریگەرییان جێ

هێشتووه، بۆیه بەپێی سەرچاوه مێژووییەکان، ئەم هونەره لە کەرکووك و تەواوی دەڤەرەکەدا پتر بە مەقامەوه پێوەست بووه نەك گۆرانی، کەواتە ئەوەندەی هونەرمەندی مەقامبێژی تێدا هەڵکەوتوون، بۆ سەردەمانی پێشتر گۆرانیبێژەکانمان پێ نادۆزرێنەوه.

ئەمانە وایان کردووه تا ئێستەش هونەرمەندانی بواری گۆرانی لە کەرکووك ئەگەر لە هونەری مەقامیشدا خۆیان پەروەرده نەکەن، هەست بەکامڵبوونی خۆیان ناکەن و خەوشێك بە هونەرەکەیانەوه دەبینن کە ئاکام وەك هونەرمەندی پلەی پشتەوه یان مامناوەند دێنە ژماردن.

لە قۆناغەکەی عەلی مەردان بەدواوه پتر بایەخ بە گۆرانی درا، ئەویش نەك گۆرانی بەتەنیا، بگرە بۆ هەر گۆرانییەك دەبوو یەك لە مەقامەکان پاڵپشتیی بکات، ئەگەر نا ئەوه گۆرانییەکە بە ناکامڵ دەکەوتە بەر ئاماژەوه، بۆیە ئەوەی دەیبینین گۆرانیبێژانی کەرکووك زۆرینەیان بایەخ بەم هونەره دەدەن، بەڵام هەریەکە و لە ئاستێکدا.

حەسەن غەریب یەك لە گۆرانیبێژه دیارەکانی ئەم قۆناخەی ئێستەی کەرکووکە، ئەو وەك گۆرانیبێژ دەناسرێتەوه و زیاتری بەرهەمەکانیشی لە گۆرانییە ڕیتمدارەکانن، بەڵام ئەگەر بەراوردێکی پەلەی ئەم هونەرمەندە لەگەڵ زۆربەی هاوڕێ گۆرانیبێژەکانی تری لە شارەکەدا بکەین، زێدەبێژیمان نەکردووه ئەگەر بڵێین حەسەن پتر لە هەموویان هونەری مەقامی خستووەتە بەر بایەخەوه، بۆیە تا ئاستێکی زۆر لەم بوارەدا پرس و ڕاشی پێ دەکرێ، ئەمە نەك تەنیا بەهۆی شارەزاییەکەی لەم بوارەدا، بگرە ئێستە ئەو وەك گۆرانیبێژ و مەقامبێژ و موزیکژەنیش دەناسرێتەوه، بە بۆچوونی من لایەنە موزیکییەکەی کە حەسەن تێیدا لە ئامێری "عوود" باشوەستایە، ئەمەیان وای کردووه لە دیوه زانستییەکەیدا مەقام و ئاوازەکانی باشتر کۆ بکاتەوه، ئەدی بەو هۆیەوه توانیویەتی لە هونەری

ئـاوازدانـانیشدا بخرێتـە بـەر بـایـەخـەوە، بـەو شایـەتییـەی کـە چـەندان لـە گـۆرانـیـبـێژانـی کـەرکـووك لـە ڕێگـەی ئـاوازەکـانـی حـەسـەن غـەریـبـەوە دەرکەوتن، ئەمە جگە لەوەی یەك لە گۆرانییە ناودارەکانی هونەرمەند ناسری ڕەزازی "بارگەی خەمم هەڵگرت و هاتمەوە بۆ شارەکەم" لە ئاوازی ئەم هونەرمەندەیە.

ئەم بۆچوونانە ئەوە ناگەیەنن کە حەسەن غەریب بخەینە دەرەوەی ڕەخنـەوە، یـان بـەرامـبـەر بـەو ئـەرشیفـە دەوڵـەمـەند و توانـا هـونـەرییـەی هـەیەتی بەدەر بێ لە نەرێنییەکان، بەڵام ئەوەی شیاوی بایەخ پێدانە، توانا فرەکەیەتی لەڕووی هونەری مەقامەوە.

هـەر هـونـەرمـەندێکی مـەقـامـبـێژ "کۆن و نوێ" وێڕای شارەزاییـیـان لـە تـەواوی مـەقـامـەکـان، زیـاتریش مـەقـامـە کوردییـەکـان، بـەڵام زانیومـانـە هەریەکەیان لە مەقامێك یان دوو مەقام بە بەراورد لەگەڵ ئەوانی تردا سەرکەوتووترن، ڕەنگە ئەمەیان پێوەندیی بەشێوە دەنگ و تۆنەکان و ژێیە دەنگییـەکـانـەوە هـەبێت، بۆ نموونـە هـەمـوو ئـەو مـەقـامـبێژانـەی لە چینە بـەرزەکـانـدا مـەقـامـیـان چڕیوە، پـتـر لـە مـەقـامـەکـانـی "خورشیدی و ئەڵلاوەیسی"دا باشوەستا بوون، نموونەی هەرە زەقیشیان عەلی مەردانە، لەگەڵ ئەوەی بە گەورەترین مامۆستای بواری مەقام دەناسرێتەوە، بەڵام ناسراوترین دەنگی مەقامی "ئەڵاوەیسی"یە، هۆیەکەشی بۆ ۳ پەردەیی ئەم مەقامە دەگەڕێتەوە کە پێویستی بە چینە بەرزەکانی دەنگ هەیە. بەپێی زانیاریی ئێمەش لەسەر دەنگی حەسەن غەریب، دەکرێ باشوەستایی ئەم هونەرمەندە بۆ مەقامی "بەیات" بگەڕێنینەوە، ئەمەش نەك بەو واتایەی حەسەن لە مەقامەکانی تردا کۆڵەوار بێت، چونکە ئێمە توانا فرەکەیمان لە مەقامەکانی تری وەك "حیجاز و سەبا و نەهاوەند و کورد" و ئەوانی تریشدا بینیوە، بەڵام "بەیات" لای حەسەن غەریب وەك ئەشقێك چەکەرەی کردووە.

پێم وایه هۆگریی حەسەن بە مەقامی بەیاتەوە پتر بۆ خۆشەویستیی دایك بگەڕێتەوە، ئەگەر سەرنج بدەن، لە تەواوی دەڤەرەکانی کوردستاندا "لایەلایە"ی دایك دەکەوێتە سەر پەیژەی مەقامی بەیات، واتە دایکەکانمان لە پەیژەی مەقامی بەیاتەوە لایەلایەیان بۆ کردووین، دیارە هەمووشمان لەسەر ئەوە کۆکین کە زۆرترین سۆزمان لە لایەلایەی دایکانمان وەرگرتووە، دوور نییە هەر ئەمەش هۆی پڕ حوزنیی ئەم مەقامە بێت، کاتێکیش "بەیات"مان بەدەنگی حەسەن غەریب گوێ لێ دەبێ، هەست بە زۆرترین سۆز لە دەنگی ئەم هونەرمەندە دەکەین کە ڕەنگە لە زۆربەی گۆرانییەکانیدا ئەمەمان دەست نەکەوێ، پتریش ئەو میلۆدییانەی کە لەسەر پەیژەی مەقامەکانی تری دەرەوەی "بەیات"ن.

کە دەڵێم حەسەن غەریب و "بەیات" لە ئەداکردنیدا تەواو ئاوێتەی هونەرێکی ڕەسەن دەبن، مەبەستم تەنیا گوتنەوەی ئەم مەقامە نییە لەسەر نەغمە سادە و باوەکەی کە بەزۆری گوێمان لێ دەبێ، چونکە "بەیات" یەك لە مەقامە سەرەکییەکانە و چەندان لقە مەقامی لێ دەبێتەوە، بۆ هەر نەتەوەیەکیش شێوازی ئەو لقانە بەجیا خۆ دەنوێنن، لە هونەری مەقامی کوردیشدا "ئای ئای و سەفەر و مەنسووری و ئەرێ گیانە و شوور و..و.." هەموو ئەمانە لقە مەقامن و لە "بەیات"ی سەرەکییەوە دەردەچن، بۆیە دەکرێ بڵێین باشوەستاییەکەی حەسەن غەریب لەمانەشدا دەردەکەوێت.

ئێمە لە سەرەتادا ئەم هونەرمەندەمان وەك گۆرانیبێژێك ناسی، ئەو لە ڕێگەی گۆرانیگوتنەوە خولیاکەی کەوتە سەر هونەری موزیك، کاتێکیش وەك موزیکژەنێکی کامڵ دەرکەوت، ئەمە بووە هۆی بایەخدانی پتری بە هونەری مەقام، نەك بەو واتایەی بەر لە موزیك شارەزایی لە مەقام نەبووبێ، بگرە دەرکەوتنی وەك گۆرانیبێژ و موزیکژەنێك فاکتەری کاریگەر بوون بەوەی بایەخی زیاتر بە فێربوون یان خۆ لە قەرەی مەقامەکان بدات.

حەسەن غەریب لە ناوەڕاستی ساڵانی هەشتاکانەوە خۆی هاویشتووەتە ناوەندە هونەرییەکەوە، بەڵام لە سەرەتای نەوەتەکانەوە وەك گۆرانیبێژێکی دەنگخۆشی شارەکە دەرکەوت، یەکەم گۆرانیی کە بە تەواوی هەوادارانی گۆرانیی کوردیی ناساند، گۆرانیی "بەگوڵان و بەگوڵان" بوو کە لە فێستیڤاڵی گۆرانیی فۆلکلۆری کوردی لە کەرکووك لە ١٩٩٢دا پێشکێشی کرد، بەدوایدا چەندان گۆرانیی تری بۆ تەلەڤزیۆنی کەرکووك تۆمار کرد، لەناویاندا گۆرانییە ناسراوەکانی وەك "بووکمان هاتەوە – ڕەنجی دوو ساڵەم بە با چوو – زۆر دەمێکە – پیرۆزە – خۆشم ئەوێی" و دەیان گۆرانیی تر.

لە ڕاستیدا ئەوەی هۆی ئەم نووسینە بوو، ئەوەیە کە حەسەن غەریب و چەندانی تری وەك ئەو لە کەرکووکدا وێڕای توانایەکی هونەریی ئەرێنی، کەچی پەراوێزخستنیان لە چاوانیشیان دوور خستوونەوە، بۆیە وای دەبینمەوە ئەگەر بایەخی زیاتر بە هەندێك لە هونەرمەندانی ئەم شارە بدرێ، چ گومانم نییە لەوەی ڕەوتە هونەرییەکەی ئەم بوارە لە کەرکووکیشدا گەشە دەکات.

هونەری هەولێر– ١

هوشیار مەرجان:
زۆربەی ئەو ئاوازدانەرانەی کار بۆ منداڵان دەکەن کارەکانیان زانستی نین

پێم وانییە هونەری منداڵان، بەتایبەتیش بواری گۆرانی و موزیکی منداڵان بە بەراورد لەگەڵ ساڵانی پێشتردا گەشەی کردبێ، ئەگەرچی لەم بارەیەوە بۆچوونی جیاوازیش هەن، بەڵام ئەوەی دەبینرێت، یان ئەوەی دەبوو لە ماوەی ساڵانی ئازادیی کوردستاندا کاری رژدتر بۆ ئەم بوارە هونەرییەی منداڵ بکرایە، کەچی گەشەکردنەکە لەو ئاستەدا نییە پێی گەشبین بین.

بە بۆچوونی من زۆر نین ئەوانەی لەم بوارەدا کار دەکەن و پسپۆڕێتییان تێدا وەرگرتووە، زۆرینەی ئەوانەی کاری تێدا دەکەن، ئەو هونەرمەندانەن کە کار بۆ گەورانیش دەکەن و لە پاڵیدا جار بەجار ئاواز بۆ تێکستی منداڵانیش دادەنێن، ئەمە دوور لەو کەتواربینییەی کە قۆناخەکانی گەشەکردنی منداڵ و باری سایکۆلۆجی و تەنانەت فەسلەجیی منداڵ، وا دەکا بە هەستەوەریی پترەوە مامەڵەیان لەگەڵدا

بکرێت، بواری موزیکیش کە لە خۆیدا جۆرێك لە هەستەوەریی لە زانستەکەیدا هەیە، بێگومان بۆ هونەری منداڵ ئەو هەستەوەرییە ڕووەو هەڵکشان دەچێ و دەهێنێ بە وریاییەوە کاریان بۆ بکرێت، ئەمە جیا لەوەی لە هونەری گۆرانیی منداڵاندا تێکست ڕۆڵی کاریگەر دەبینێت، کەم نین ئەو تێکستانەی هی گەورەن و بۆ منداڵ ناشێن، کەچی ئاوازیان بۆ کراوە و لەلایەن منداڵەوە دەگوترێنەوە، یاخۆ ڕەنگە تەنانەت ئاوازەکانیش هەڵسوکەوتێکی گەورانەیان لەگەڵدا کرابێت، ئەمە وا دەکا ئاستی بوارەکە نەك هەر بە چەقبەستوویی بمێنێتەوە، بگرە بەرەو داکشانیش ڕۆ بچێت، بەدیوەکەی تریشدا کەم نین ئەوانەی شیعری منداڵ دەنووسنەوە، لەگەڵیدا زۆر نین ئەوانەی هەموو لایەنە هەستیارەکانی منداڵیان لە تێکستەکانیاندا بەهەند وەرگرتووە، بۆیە نووسین لە کاڵوکرچیدا بۆ منداڵ وای کردووە هەڵبژاردنەکانیش بۆ ئاوازدانەر کۆسپی بکەوێتە پێش، یان بەلایەنی کەمەوە دەخوازێ ئاوازدانەر تا ئەوپەڕی بە وشیارییەوە مامەڵە لەگەڵ تێکستەکاندا بکا تا لە هەڵبژاردنەکانیدا سەرکەوتوو بێت، ئەگەر نا، ئەوە هەر مامەڵەیەکی ئیفلیج، بەرهەمی ئیفلیجی لێ دێتە کایەوە و دواتریش کاریگەریی دەروونی لەسەر باری سایکۆلۆجیی منداڵ دروست دەکات.

هوشیار مەرجان یەك لەو ناوە دیارانەیە کارکردنی بۆ منداڵ بە پسپۆڕێتی وەرگرتووە، ئەمە لەبەرئەوە نا کە مامۆستا هوشیار بەڕێوەبەری چالاکیی قوتابخانەکانی هەولێرە، چونکە ئەو بەر لەو مێژووەش کاری بەردەوامی بۆ ئەو بوارە کردووە، چ گومانم نییە لەوەی چالاکیی قوتابخانەکان و کارکردن تێیدا وەك بەڕێوەبەر، تا ئاستێکی زۆر دەرگەکان بەڕووی مەرجاندا دەکاتەوە کە بتوانێ ڕژدتر کار لەسەر ئەم هونەرە هەستەوەرە بکات.

مەبەستم نییە لێرەدا بەقووڵی بخزێمە ناو باس و خواستەکانی هونەری

منداڵ لە موزیك و گۆرانیی کوردیدا، پێشتریش چەند جارێك لەم بارەیەوە قسەم کردووە، بۆیە پێم باش بوو پتر بوار بۆ هوشیار مەرجان جێ بهێڵین لەبارەیەوە بدوێت، وێڕای ئەوەش دەڵێم بۆچوونەکانی ئەو هەرچی بن، چ گومانم نییە لەوەی دیالۆگ هەڵدەگرن، بۆیە خۆزگە دەخوازم شارەزایانی ئەم بوارە هونەرییە ڕژدتر لەبارەیەوە بدوێن.

ئاوازدانان بۆ گۆرانیی منداڵان بەپێی قۆناخەکانی گەشەکردنی منداڵ و تەمەنیان گۆڕانی بەسەردا دێت، لەم بارەیەوە هوشیار مەرجان باسی ئەوەی کرد ئەگەر بەشێوەیەکی ئەکادیمییانە هەڵسوکەوت لەگەڵ دەنگەکانی منداڵدا بکرێت، دەنگی منداڵ چینی (سوپرانۆ)ی بەردەکەوێ کە دەکاتە چینی بەرزی دەنگی ئافرەتان، هەروەها ئەو پەیژانەی بۆ منداڵان دێنە هەڵبژاردن، نابێ تۆنی چارەگە دەنگیان تێدا بێت، بۆیە دەبێ بایەخ بە پەیژەکانی (مێجەر و ماینەر) بدرێ بۆ میلۆدیی منداڵان کە ئەمانە چارەگە تۆن لەخۆ ناگرن، هەروەها منداڵی تەمەن ٥ تا ١١ ساڵ ئەستەمە چارەگە تۆن قبووڵ بکات، ڕەنگە بتوانرێ لە تەمەنی ١٢ ساڵییەوە چارەگە تۆنی بۆ بەکار بهێنرێت، بەڵام ئەویش دەخوازێ ئەو منداڵە بەهرەدار بێ و پێشتر ئاشنایەتیی لەگەڵ زانستی موزیکدا هەبووبێ، ئەوکات ڕەنگە توانای ئەداکردنی هەبێت، ئەمە جگە لەوەی منداڵ دوای تەمەنی ١٣ و ١٤ ساڵی لەڕووی فەسلەجییەوە گۆڕانی بەسەردا دێ و تۆنی دەنگیشی لە قۆناخی هەرزەییدا دەگۆڕێت.

ئێستە لە زۆر لە گۆرانییەکانی منداڵان تایبەتمەندیی منداڵ نایەتە پاراستن، ئەمەش کاریگەریی نەرێنیی لەسەر منداڵ جێ دەهێڵێت، مەرجان لەم بارەیەشەوە دەڵێ: ڕاستە ئەم دیاردەیە هەیە، دەبینین تێکستێکی منداڵ لەگەڵ میلۆدییەکی فۆلکلۆری کە بۆ گەورە کراوە گوتراوەتەوە، ئەمە کۆلاج دەکرێ و دەکرێتە گۆرانییەکی منداڵان، ئەمەیان لە فیلمە کارتۆنییەکاندا زۆر دەبینرێ کە نەك هەر خزمەت ناکات، بگرە

زیـان بـە مـندالان و هـونـەرەکـەشیـان دەگـەیـەنێت، هـەروەهـا زۆربـەی ئـەو ئاوازدانەرانەی کار بۆ مندالان دەکەن کارەکانیان زانستی نین، زۆرن ئـەوانـەی ئـاوازدانـەری گۆرانـیی گـەورەن و هـاوکـات ئـاوازی مـندالانـیش دادەنێن، بۆیە لەو جۆرە کارانەدا دەبینین هەندێك ئاوازدانەر ئەگەر ٢٠ ئـاوازیـان بـۆ مـندالان دانـابێت، لـە نـاویـاندا تـەنـیا دەتـوانـی ٥ گـۆرانـیی سەرکـەوتـوو هـەڵـبـژێریت، ئـەوانـی تـر یـان مـامـنـاوەنـدیـن یـا خـراپـن، هۆیەکەشی ئەوەیە ئەو ئاوازدانەرە تایبەتمەندیی لە هونەری مندالاندا نییە و شارەزاییی لەو بوارەدا نییە.

بـاری سایکۆلۆجیی مندال بـایەخی زۆری هـەیە و پێویستە لـە تـەواوی کایەکاندا گرینگیی پێ بدرێت، کەچی هەندێك جار بێ گوێدانە ئەم لایەنە هـەستیارە کاری هونەری بۆ مندالان دەکرێت، هوشیار مەرجانیش دەڵێ: بێگومان پێویستە ئەوەی کار بۆ مندال دەکات، شارەزاییی زۆری هەبێ بۆ ئەوەی کارەکانی پرۆفیشنال بن، چونکە دەخوازێ لە هەموو بەرهەمێکدا لایـەنـی سایکۆلۆجیی مـندال لـەبـەرچـاو بگیـرێت، ڕەنگـە لـە تێکستێکـی ناکامڵ یان کەموکورتیی تێدا بێت، کاریگەریی نەرێنیی لەسەر باری دەروونـیـی مـندال هـەبێت، بـۆیـە دەخـوازێ بـە وریـایـییـەوە کـاری لـەسـەر بکرێت.

هـەنـدێك لـە بـۆچـوونـەکـان بـاسـی ئـەوە دەکـەن کـە هـونـەری مـندالان، بەتایبەتیش بواری موزیك و گۆرانیی ئێستە، نەیتوانیوە ئاستی قۆناغی هەشتاکان تێپەڕێنێت، هەندێکیش پێچەوانەی ئەم بۆچوونە دەردەبڕن بـەوەی ئـەم لایـەنـەی هـونـەری مـندال گـەشـەی کـردبێت، مـەرجـانـیش لـەم بـارەیـەوە گـوتـی: مـن لـەگـەڵ ئـەو بـۆچـوونـەدا نـیـم ئـاستـی قـۆنـاغـی هـەشتـاکـانمـان تێنـەپـەڕانـدبێت، بـەڵام بـەشێوەیـەکی گشتی و لـە تـەواوی بوارەکانی هونەر، بەهۆی باری سیاسی و ڕۆحی شۆڕشگێڕی و هەستی نـەتـەوەیـیـی خـەڵك لـە سالانـی پێشتردا، زۆر جـار بـاس لـەوە دەکرێ کـە

هونەری کوردی ئەوکات ڕژدتر و پێشکەوتووتر بووە، بەبۆچوونی من ئەوکات هونەرمەندان بێ هیچ بەرامبەرییەك لە پێناوی هونەرەکەیاندا ماندووبوونی زۆریان دەچێشت و زۆریش ئاسوودە بوون، بەڵام ئێستە هونەرمەندێك کە کارێکی هونەری دەکات، بەر لە هەر شتێك بیر لەوە دەکاتەوە دەستکەوتی لەو بەرهەمەدا چی دەبێت، واتا جۆرێك لە بازرگانیی لەخۆ گرتووە.

بۆ ئەمەش هوشیار مەرجان باسی کارە نوێگەرییەکانی کرد کە تەواوی کایەکانی هونەری گرتووەتەوە. ئەو لە سۆنگەی هونەری منداڵەوە ئاماژەی بەوە دا کە هونەری منداڵانیش وەك هەموو بوارەکانی تر پێویستیی بە نوێگەری هەیە، بەڵام ئێمەش کێشەگەلێکمان هەن، بۆ نموونە ئێستە ئەو کەسانەی بەرپرسن لە بوارەکانی پێوەست بە منداڵان یان چالاکییەکانی منداڵان، زۆربەیان کەسانی پسپۆڕ و شارەزای بوارەکە نین، بەتایبەتیش لە بواری پەروەردەدا، تەنانەت وەزارەتی ڕۆشنبیریش کە بەڕێوەبەرایەتیی ڕۆشنبیریی منداڵی هەیە، بەرپرسەکانی تایبەتمەند و پسپۆڕی بواری منداڵان نین، ئەمەیان هۆیەکە ڕەنگە تا ڕادەیەك هەنگاوەکان خاوتر بکاتەوە، ئەگەر نا، ئەوە ئێستە کەسانێك هەن کار بۆ منداڵان دەکەن و کاری باشیشیان کردووە، هەروەها لە کۆلیجی هونەرە جوانەکان چەندان لێکۆڵینەوە و توێژینەوە بۆ بواری منداڵان پێشکێش کراون، لە ناویاندا (گۆنا قادر برسی) بڕوانامەی ماستەری لە بواری هونەری منداڵان لە بەغدا وەرگرت، توێژینەوەکەی گۆنا بۆ هەر کەسێك بیخوێنێتەوە سوودمەند دەبێ لێی، هەروەها هونەرمەند فەرهەنگ غەفووریش توێژینەوەیەکی لەبارەی هونەری منداڵانەوە هەیە و کارێکی باشە، بەڵام جەخت دەکەمەوە پێویستە ئەوانەی لەو بوارەدا کار دەکەن، هونەری منداڵان بە کەم نەزانن و بە هەستیارییەوە کاری ڕژدی لەسەر بکەن.

لەبارەی کەمیی شاعیری منداڵان کە ڕەنگە ئەویش کاریگەریی نەرێنیی لەسەر هونەری منداڵ هەبێت، مەرجان گوتی: ڕاستە شاعیری ئەو بوارە بە ژمارە کەمن، لە ناویاندا کازم کۆیی توانیویەتی لەو بوارەدا پسپۆڕیەتی وەربگرێ و کاری جوان و باشی کردووە، بۆیە زۆربەی تێکستەکانی ئەو شاعیرە کراونەتە میلۆدی، بەڵام ئەمەیان نەك تەنیا منداڵان، بگرە تەنگژەیەکی بەرچاوی تێکستی گۆرانیمان بەشێوەیەکی گشتی هەیە و تێکستەکانی منداڵانیش دەگرێتەوە.

هونەری هەولێر– ٢٢

به حه‌یرانی "حه‌یران"ه‌كه‌ی ئه‌یووب عه‌لی

به‌ر له‌وه‌ی له‌ دوایین ئه‌لبوومیدا گوێم له‌ ″حه‌یران″ه‌كه‌ی ئه‌یووب عه‌لی بێت، چه‌ندان بۆچوونم له‌باره‌یه‌وه‌ بیست، زۆربه‌ی بۆچوونه‌كان تێكدانی ″حه‌یران″ بوو له‌لایه‌ن ئه‌و هونه‌رمه‌نده‌وه‌، بێگومان نه‌ ده‌ربڕین و نه‌ هیچ یه‌كێكیش له‌ دید و بۆچوونه‌كان له‌سه‌ر بنچینه‌یه‌كی هونه‌ری نین كه‌ بهێنی له‌ ته‌كیاندا بكه‌وینه‌ دیالۆگه‌وه‌، به‌ پێچه‌وانه‌وه‌ پێوه‌ست ده‌بوون به‌ چێژی كه‌سییه‌وه‌، وێڕای ئه‌وه‌یش كه‌ چێژ لای بیسه‌ر یه‌ك له‌ دیوه‌ سه‌ره‌كییه‌كانه‌ بۆ هه‌ر كارێكی هونه‌ری، به‌ڵام ناكه‌وێته‌ بۆته‌ی هه‌ڵسه‌نگاندنی هونه‌رییه‌وه‌، زۆر جار هه‌ڵسه‌نگاندنه‌كان له‌ چێژدا له‌ ئه‌سڵی بابه‌ت دوور ده‌كه‌ونه‌وه‌، چونكه‌ چێژه‌كان له‌ یه‌كتر جیاواز و یه‌كانگیر نابن، ئه‌مه‌ جیا له‌وه‌ی له‌ناو هونه‌رمه‌ندانی بواره‌كه‌یشدا بۆچوون و دیدی جیاواز هه‌ن له‌ تێگه‌یشتنی مه‌قامه‌كان، بۆیه‌ زۆربه‌ی ئه‌وانه‌ی خۆیان له‌ هونه‌ری مه‌قام ده‌ده‌ن، نه‌یانتوانیوه‌ له‌ فۆڕمه‌ لاساییكاره‌وه‌كه‌ی ده‌ربیبێنن، یان یارییه‌كی نوێی له‌ ته‌كدا بكه‌ن، بۆیه‌ گوێبیستی هه‌ر مه‌قامێك بن، ئه‌گه‌ر دروست وه‌ك ئه‌وه‌ نه‌بێ كه‌ پێشتر

لەسەری ڕاهاتوون و بەشێوە لاساییکارەوەکە وەریان گرتووە، ڕاستەوخۆ بەپاشی دەدەنەوە، بۆیە لێرەوەیە تووشی کێشەیەلێك دەبین و لە کارە نوێیەکانمان دوور دەخەنەوە، ئەمەیشیان وەك لە نووسینەکانی پێشترمدا خستوومەتە بەر ئاماژەوە، پتر پێوەست دەبێ بە پیرۆزکردنی شتەکان، واتە پیرۆزکردنی مەقامەکان و شێوەگوتنیان. بۆیە لێرەوە مەبەستمە بە کورتی لەبارەی ئەو کۆپلە ″حەیران″ە بدوێم کە ئەیووب عەلی پێمانی گەیاندووە.

بەر لە هەر شتێك ئەیووب نەهاتووە ″حەیران″ێکی کاملمان بۆ بلێ تا ئێمە بتوانین هەڵسەنگاندنێکی دروستی بۆ بکەین وەك مەقامێکی سەرتاسەر لە ئەداکردنیدا، ئەو لە گۆرانییەکیدا کە بۆ هەولێری گوتووە و خۆشەویستیی خۆی بۆ شارەکە و سەنگی پایەتەختی کوردستان دەربڕیوە، ویستوویەتی چێژێکی ڕەسەن لە جەرگی شێوازە مەقامیی ناوچەکەوە بەرجەستە بکا کە بەڕای من ئەمەیش یەك لە کارە دروستەکانیەتی و دەبوو بیکات، ئەگەر نا، ئەوە هەرگیز گۆرانییەکەی ″هەولێر″ی ئەو چێژەی نەدەگەیاند کە ئێستە گەیاندوویەتی، هەولێریش کە بە″حەیران″ە ڕەسەنەکان دەناسرێتەوە، لە هونەری مەقامدا وەك ناسنامەیەکی شار و تەواوی دەڤەرەکەی لێ هاتووە، بۆیە کارکردن لەسەری هەڵوێستێکی ڕژدە لە پاراستن و گەشەپێکردنی ڕەسەنایەتی لە هونەری کوردیدا. ئێوە بیهێننە پێش چاوتان ئەگەر ئەیووب گۆرانییەکی لەسەر پەیژەی مەقامی ″بەیات″ بگوتایە و پێوەست بوایە بە کەرکووکەوە، چەند جوانتر دەبوو لەگەڵیدا کۆپلەیەك مەقام یان چێژێکی مەقامی ″ئای ئای″ یاخۆ ″قەتار″مان پێ بگەیەنێت؟ لەم نموونەیەشدا مەبەستم چێژی تاکەکانە لە ناوچەگەریدا، واتە لە هەر ناوچە و دەڤەرێکی ئەم کوردستانە بەپێی شێوازەکان چێژی جیاواز لای بیسەر و هەوادارانی مەقام و گۆرانی دروست دەبن، بۆیە ئەستەمە ″حەیران″ەکەی ئەیووب وەك ئەوەی خۆی یان ئێمە دەمانەوێ لە

دەڤەری هەورامان وەربگیرێت، چونکە لەوێدا ئەوەندەی چێژەکان دەکەونە بەر "سیاچەمانە" ناکەونە بەر "حەیران"، ئەدی خۆ ئەیووبیش گۆرانییەکەی بۆ هەولێر گوتووە، کەواتە دەخوازێ ئێمە لە دوو دیودا لەو بەرهەمە بڕوانین، دیوێکی کارکردنە لەسەر ڕەسەنایەتیی هونەری کوردی و هەوڵێك بۆ پاراستنی، دیوەکەی تریشی پیرە هەولێرەکەیە و دەهێنێ چێژی جەماوەرەکەی لەبەرچاو بگیرێت، وەك ئەوەی لە خانەقین "ئەڵوەن" و لە کەرکووك "ئەللاوەیسی" و لە سلێمانی "سەفەر" و لە بادینانیش "لاوك" و زۆری تر لەو شوێنانەدا سەرچاوەن بۆ مەقامێك یان چەند مەقامێکی تایبەت.

زۆر جار قسەم لە گوتنی مەقام بەشێوەی نوێ کردووە، دروستنەبوونی ئەو شێوازە گوتنەیە وای کردووە هونەری مەقام لەناو گەنجاندا تەریك بکەوێ، ڕاستە هەندێك هەوڵ لە کایەدان، بەڵام نەگەیشتوونەتە ئەو ئاستەی زۆرترین دەنگەکان کاری لەسەر بکەن، ئەگەرچی کارێکی دروستە وەك بنەمایەك وەربگیرێ. نموونەی زۆرمان لەبەردەستن، عەدنان کەریم لە هونەری مەقامدا هەمیشە هەوڵی ئەوەی داوە خۆی لە شێوازە لاساییکارەوەکە دوور بخاتەوە، بەڕاست دووریش کەوتووەتەوە، بۆیە لە هونەری نوێدا زۆرترین چێژ لە ئەدا مەقامییەکانی عەدنان وەردەگیرێت، دیاری قەرەداغی و ماهیر محەمەد ئەمینیش ئەو هەوڵانەیان هەبووە، لە دواین ئەلبوومە مەقامییەکەی لۆکەیشدا دیسان هەوڵێکی لەو جۆرە دەبینین کە مەقام و میلۆدی ئاوێتە کراون و هەڵکەوت زاهیر ویستوویەتی ئەدلیبی گۆرانی ئاوێتەی ئەدای مەقام بکا و وادەزانم بە سەرکەوتوویش ئەنجامی داوە، ئەمانە بەهایەلێکن دەهێنێ کاریان لەسەر بکرێ. ئەیووب عەلیش بە هەمان شێوە هەڵسوکەوتی لەگەڵ مەقامەکاندا کردووە، ئەگەر وردتر سەرنج بدەین، لە زۆربەی ئەو ئەدا مەقامییانەی ئەیووب عەلی کردوونی، لە فۆڕمە لاساییکارەوەکە دوور کەوتووەتەوە و ئەدایەکی

″ئەیووبییانەمان″ دەداتێ، من ئەیووب لە نزیکەوە ناناسم و لەگەڵیشی نەدواوم تا لەبری ئەو توانای لێدوانم هەبێ، بەڵام ئەگەر ئەو بەدیوە هونەرییەکەی و بە مەبەست بەو شێوەیە کار لەسەر جوانکردنی مەقام بکات، بێگومان گەشبینمان دەکات، خۆ ئەگەر بە دیوەکەی تریشیدا تەنیا پێوەست بێ بەچێژی کەسی و گەمە دەنگییەکانی خۆیەوە، ڕەنگە لەمەیاندا چاوەڕوانی پتری لێ نەکرێ، بەڵام دیسان دەهێنێ بە چاوێکی گەورەترەوە لەو جوانکارییە دەنگییانەی بڕوانین کە ئاکام بە سوودی هونەری نوێی مەقام و مەقامی کوردی دەگەڕێتەوە.

″حەیران″ هونەرێکی کۆنە، بۆچوونی جیاجیای لەبارەوە زۆرن و سەرچاوەیەکی دروستمان لە بەردەست نییە هەموومان بۆ مێژووەکەی لەسەری کۆك بین، زۆریشن ئەوانەی لەبارەیەوە دواون، بە بۆچوونی من غەفوور مەخمووری دروستتر لەبارەیەوە دەدوێ. بەدران ئەحمەد حەبیبیش لە پێشەکیی کتێبەکەی غەفوور مەخمووری ″حەیران″دا دیسان کورتە باسێکی مێژوویی لەبارەیەوە خستووەتە بەرچاو و بۆچوونی خۆی لەبارەوە ئاشکرا کردووە، بەڵام کتێبەکەی مەخمووریش هەموومان لە خاڵێکی هاوبەشدا کۆ ناکاتەوە و کۆکبوونێکی لەبارەوە دروست نەبووە. مەبەستم نییە لە مێژووی ″حەیران″ بدوێم، ئەوەندەی مەبەستمە ئەوە بڵێم کە بەهۆی کۆنبوونیەوە بۆچوونی جیاوازی لەسەر دروست دەبێت، ئەمە نەك تەنیا بۆ ″حەیران″، بگرە تەواوی مەقامە کوردییەکان دەگرێتەوە تەنیا ″هیجران″ نەبێ کە لقە مەقامییەکی نوێیە لەسەر پەیژەی ″بەیات″ و عەلی مەردان داهێنەریەتی. کەواتە بۆ ″حەیران″یش هەمان کێشەمان لە جۆرەکانی و تەنانەت ئەداکردنیشی بۆ دروست دەبێت، چونکە لای هونەرمەندان و هونەردۆستانی ئێمە وا ڕاهاتووین ″حەیران″ و ″سەردوولکە″ و جۆرەکانی تری ″حەیران″ وەك ″مەجلیسی″ و سەرچیایی″، هەریەك لەوان جۆرێك ئەدایان هەیە و ڕێگە پێدراو نین گەمەی نوێی

هونەرییان لەگەڵدا بکەین، ئەمەیش دیسان بە شێواندنی پیرۆزییەکان و ڕەسەنایەتیی هونەری کوردی وەردەگیرێ کە بەبۆچوونی من بووەتە هۆی سەرەکیی چەقبەستوویی‌مان.

ئەیووبیش کە "حەیران"مان بۆ دەڵێت، وەك پێشتر ئاماژەم پێ دا ئەو نەهاتووە "حەیران"ێکی کامڵمان بۆ بڵێ تا داوای "مەجلیسی" یان "سەرچیایی" یان هەر جۆرێکی تری لێ بکەین، ئەو تەنیا چێژێکی "حەیران"یمان پێ دەگەیەنێ بۆ جوانترکردنی میلۆدییەکەی هەولێر، کەواتە ئەو ویستوویەتی جوانکارییەك لە بەرهەمێکی گۆرانیی خۆیدا بکا و ئەمەیش مافێکی کەسی و هونەرییانەی خۆیەتی، بۆچوونەکان هەرچی بن، ئاکام ئێمە بۆچوونە هونەرییەکەی ئەیووب وەردەگرین، ئەگەر بمانەوێ هەڵسەنگاندنیشی بۆ بکەین، ئەوە ڕێگەپێدراو نین هەڵسەنگاندن بۆ "حەیران"ەکەی بکەین ئەوەندەی گۆرانییەکەی دەکەوێتە بۆتەی هەڵسەنگاندنەوە.. بۆیە بەدیتنی من ئەوەی ئەیووب عەلی لەو بەرهەمەیدا کردوویەتی، دەکرێ لەڕووی هونەرییەوە بەپوختترین گۆرانیی ئەلبوومەکەی بچوێنین کە توانیویەتی لە ڕێگەیەوە هونەرێکی تا ئاستێك جوانمان پێشان بدات.

ئەمە هەڵسەنگاندن نییە بۆ ئەلبوومە نوێیەکەی ئەیووب عەلی، ئەوەندەی کورتە هەڵسەنگاندنێکی گۆرانیی "هەولێر"ەکەیەتی لە بەرجەستەکردنی کۆپلە "حەیران"ییەکەیدا، چونکە بۆ بەرهەمەکانی تری ئەلبوومەکەی بۆچوونی تر هەن و ڕەنگە لە داهاتوودا خوێندنەوەیەکی بۆ بکەین.

هونەری هەولێر– ٦٣

گەشتێك بەناو "گەشت"ەكەی فەرهەنگ غەفووردا

گەشت بەناو گۆرانیی فۆلكلۆریی كوردی مێژوویەكی كۆنی نییە، ڕەنگە بۆ دەستنیشانكردنی مێژوو و ئەو گرووپ و كەسانەی كاریان تێدا كردووە تووشی كێشە بین، بەلایەنی كەمەوە خۆم ئەو كێشەیەم دەكەوێتە پێش، بۆیە بەدەر لە ئاماژەدان بەناوی گرووپ و كەسایەتییەكان لەو بوارەدا، ئەوەندە دەزانین بەر لە ساڵانی حەفتاكان گەشت بەو شێوەیەی ئێستە دەیبینین نەبووە، بەتایبەتی زۆربەی بەرهەمە كۆنەكان لە دوو تا سێ گۆرانی خۆیان دەدیتەوە كە پتر دەكرا وەك كۆكتێلی گۆرانی لێیان بڕوانین نەك ئەو گەشتەی سەرەتا تیپی سلێمانی و پاشان كەسی فەرهەنگ غەفوور پێیان ئاشنا كردین.

بۆ ویژدانی خۆم و مێژوو دەیڵێم لە سلێمانیدا خالید سەركار توانایەكی فرەی لەم بوارەدا هەبوو، بەڵام زۆری نەبرد و لێی دوور كەوتەوە، ڕەنگە هونەرمەندی تریش هەبووبن ئەو كارەیان ئەنجام دابێ، بۆ نموونە لە دهۆك جەمال محەمەد ئەدیب و لە كەركووكیش فەخرەدین ئەحمەد، بەڵام وەك گەشتی ناو گۆرانییە فۆلكلۆرییەكان و دەستبردن بۆ چەندان دەڤەری جیاجیای كوردستان و دوور لە یەكتر، بە دیدی من شتێكە پێوەست بە پسپۆڕیەتی، واتە پسپۆڕی و خوێندنەوەی ڕژدی میلۆدییە فۆلكلۆرییەكان

که لەم قۆناغەدا هونەرمەند فەرهەنگ غەفوور باڵادەستترینیانە.

سەرەتای ساڵی ٢٠٠٠ لە نووسینێکمدا لەبارەی فەرهەنگ غەفوورەوە باسی شێوازی کارکردنی ئەوم لە هونەری موزیك و میلۆدیدا کردبوو، وێڕای ئەوەی بیرکردنەوە و تەنانەت زانیاریی ئەوکاتم لەگەڵ ئێستەدا جیاوازە، بەڵام ئەوەی لە بیرم بێ و تا ئێستەش سوورم لەسەری، ئەوەیە دەگمەنن ئەوانەی وەك فەرهەنگ توانیبێتیان کاری ڕەسەن لە میلۆدیی کوردیدا بدۆزنەوە، فەرهەنگ کار لەسەر هەر میلۆدییەك لە هەر ستایلێك بکات، ناتوانێ خۆی لە سۆزە کوردییەکە دابڕێت، ئەمەش شتێك نییە جیا لە ڕۆچوونە ناو ڕەسەنایەتی، پەسنی ئەو کارە ناکەم تا چەند ئەرێنییە یاخۆ نەرێنی، چونکە زەمەن زەمەنی گەمەکردنە لە ستایلی جیاواز و تێکەڵبوون لەگەڵ میللەتانی تر، بەڵام ئەوەی لەبارەی فەرهەنگەوە بە گرینگی دەبینم، ئەو ڕۆچوونەی ناو ڕەسەنایەتی دەرگەیەکی پڕ لە داهێنانی بۆ کردەوە کە بتوانێ پسپۆڕیەتی لە بوارێکی هەستەوەری ڕەسەنایەتی بۆ خۆی بدۆزێتەوە و گەمەیەکی دروست هونەرییانەی تێدا بکات.

بەپێی ئەو هەندەك شارەزاییەی خۆم لە بوارەکەدا، پێم وانییە توانایەکی تر لە کوردا هەبێ باڵاتر لە تواناکەی فەرهەنگ لە گەشتەکان، ئەو نەهاتووە لە چەند خولەکێکدا یارییەکی فۆلکلۆری بەناو میلۆدییە ڕەسەنەکاندا بکات، هاوکات لە زۆربەیاندا نەیویستووە وەك ئەوەی هەبوون بەنەوەی نوێیان بناسێنێتەوە، بگرە یارییەکی هونەریی نوێی لە تەکدا کردوون و تا رادەیەکی ئەولاتر بەبەرهەمی ڕەسەنی نوێمان ئاشنا دەکات، بەلایەنی کەمەوە لە بەشێکی موزیك و بەشێکی تری ئەدای گۆرانییەکاندا. پاشان فەرهەنگ قیرچۆك نەبووە و بیەوێ هەمووی لە دەنگی خۆی کۆ بکاتەوە، بە پێچەوانەوە بایەخی پتری کەوتووەتە بەر کۆرس و دەنگی تر، بێگومان ئەوە جیا لە دەنگی خۆی.

ئێمە تەنیا بە گەشتە تۆمارکراوە نوێیەکەی "گەشتێك بەنێو میلۆدییە ڕەسەنەکانی کورد" فەرهەنگمان نەناسیوە، جیا لەوەی ئەو گەنجە یەك لە موزیکژەنە ناودارەکانە، هاوکات بە دانەری میلۆدییە ناسکەکان دەناسرێتەوە و خاوەنی بەرهەمێلێکی زۆرە، وێڕای ئەوانە سالآنێکە لە فێستیڤاڵەکاندا ئێمەی بە گەشتە فۆلکلۆرییەکانی ڕاهێناوە. من تەواوی گەشتەکانی فەرهەنگم بینیون، لە بیرم نییە لە هیچ یەکێکیاندا جەماوەر وەلآمدانەوەیەکی خەندەئامێزی بۆ نەبووبێ، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ وێڕای پێشکەوتنێکی زۆری کورد لە ستایلە جیاوازەکانی گۆرانی لە دەرەوەی ستایلە کوردییەکان، تا ئێستە فۆلکلۆر لە بەخشینی چێژ بە نەوەی نوێیش دانەبڕاوە ئەگەر بزانرێ بە چ شێوەیەك هەڵسوکەوتی هونەرییانەی لەگەڵدا دەکرێ کە وای دەبینمەوە ئەو هەڵسوکەوتە شایانی بالآیی فەرهەنگ غەفوورە.

فەرهەنگ لە "گەشتێك بەنێو میلۆدییە ڕەسەنەکانی کورد" دەنگی ئاڤان عوسمانمان هاوشان بە دەنگی خۆی پێ دەناسێنێ، دەنگی فەرهەنگ لە "هەولێرە"وە بۆ ئێمە ئاشکرا بوو، ئەو خاوەنی سۆزە گەرمەکانە و ئەشقێکی سەیر لەو دەنگەدا دەبیسترێت، وێڕای ئەوەی لە بنچینەدا خۆی گۆرانیبێژ نەبووە، بەلآم وەك گۆرانیبێژێکی پڕ خۆی نواندووە کە دەهێنێ ئیتر لە گۆرانیشدا بیخەینە ژێر بەرپرسیاریەتییەوە، چونکە نەك تەنیا دەنگ دەنوێنێت، بگرە دەنگی هاوسۆز بە سۆزە دەنگییەکەی خۆیشیمان بۆ دەدۆزێتەوە و لە بەرهەمێکدا بەجووتە پێشانمانی دەدا کە ئەویش دەنگی ئاڤانە. ئاڤان دەنگێکی بەتوانای گۆرانیی کوردییە، بەلآم ڕاستیتان دەوێ ئەو دەنگە پتر لە گەشتەکەدا بە هونەرێکی ڕەسەنمان ئاشنا دەکا کە پێم وایە باشوەستاییەکە لەلای فەرهەنگە.

بە "سەبری"یەکەی حەسەن زیرەك دەست پێ دەکەن کە دەکرێ بۆنی شاری بۆکانیان لێ بکەین، لەوێوە بەگورجی قەڵەمبازێکی گەورە دەدەنە

ئاراستەی دەڤەری گەرمیان و دەمانبەنە لای سەلاح داودە بە گۆرانیی "ئامۆزا گیان" و دواتر دەگەڕێنەوە بۆ شارە شیرینەکەی کۆیە و لەگەڵ "زەینەب"دا دەچن ئاوی حەماموك دەخۆنەوە، ئەو سێ گۆرانییە بە ڕیتمی "جۆرجینا" و لەسەر مەقامی "بەیات" دەڵێن، دووبارە دەگەڕێنەوە لای سەلاح داودە و بەگۆرانیی "ڕاوەستاوە لەو بانە" تاوێك لەگەڵیدا ڕادەوەستن، لەوێدا هەمان ڕیتم هەڵدەبژێرن، بەڵام بارگە بۆ مەقامی "حیجاز" دەگوازنەوە، ئیتر ئەوە گەرمەسێرە و لەوێ تاوێك ئۆقرە دەگرن و پاشان بە ڕیتمێکی خێرا و لەسەر هەمان مەقام بە گۆرانیی "لێ لێ جان" باڵەفڕێك بۆ بادینان دەکەن، دیسان دەگوازنەوە بۆ "بەیات" و بەجووتە "من جارەك دی لسەربانی" و "چوومە ئاکرێ"مان بۆ دەڵێن. پاشان فەرهەنگ حەسانەوەیەك بۆ بیسەر بەڕەوا دەبینێ و بە "لە پاش مەرگم"ەکەی مشکۆ "بەیات" دەمانحەسێنێتەوە، ئەگەرچی من تێبینیم لەسەر ئەدای مەقامەکە هەیە، بەڵام ئەمە لە جوانیی بەرهەمەکە کەم ناکاتەوە و بەڕاست بیسەر ئەو حەسانەوەیەی پێویستە، لەوێشەوە ڕاستەوخۆ دەمانباتە لای شەماڵ سایب و لە "بۆ هاتی"دا هەردووك گۆرانیبێژ دەمانگەڕێننەوە بۆ ساڵانی شەستەکان، دواجار دەچنە دەڤەری هەورامان و بە"دەچمە هەورامان" و "بەلەنجە" کە دەکەونە سەر ڕیتمی هێوە و مەقامی "نەهاوەند" کۆتا بەگەشتەکەیان دێنن.

مەبەستم نەبوو تەنیا لە بەشانوباڵ هەڵدانی ئەو بەرهەمە و هونەرمەندەکانیدا بوەستم، بێگومان هیچ بەرهەمێك ناکەوێتە دەرەوەی تێبینی، بەلایەنی کەمەوە هەرکەسە و بەپێی خوێندنەوەی خۆی بۆ بەرهەمەکە ڕەنگە تێبینیی هەبێ، خۆزگە فەرهەنگیش لە گەشتەکەیدا زۆرترین بایەخی نەکەوتایەتە سەر مەقامی "بەیات" ئەگەرچی ئەو مەقامە زۆربەی میلۆدییە ڕەسەن و فۆلکلۆرییەکانی داگیر کردووە، دەکرا بە سۆزی تری مەقامەکان گەشتەکەی بلاواندایەوە، بۆ "حیجاز" و

"نەهاوەند" کارێکی باشی کردووە دەیتوانی فرەتر بۆ پەیژە مەقامییەکانی تریش بگەڕێت، ئەودەم ڕەنگ بوو بیتوانیبا چێژی پتر و هونەری گەورەتریش ببەخشێ. بەڵام ئەوەی مەبەستم بوو لەم کورتە نووسینەدا، تەنیا مانەوەی ئەم جۆرە بەرهەمانەیە لە هونەری کوردیدا، چونکە وەك پێشتر ئاماژەم پێ دا، گەشت هونەرێکی تایبەتمەندە و پێویستی بە پسپۆڕیەتییە، فەرهەنگ غەفووریش ئێستە لە کوردستاندا وەك تاکە پسپۆڕی ئەو بوارە دەرکەوتووە، بۆیە دەهێنێ بە مەبەستی بەردەوامبوونی لە پشتی بین. جەخت دەکەمەوە، فەرهەنگ لەم قۆناغەدا تاکە سواری ئەم بوارەیە کە بۆ ناساندنی ڕەسەنایەتیی گۆرانیی کوردی بە دەرەوەی خۆمان پێویستیمان پێی دەبێت، واتە دەهێنێ بۆ پێشاندانی فۆلکلۆرمان بە دەرەوە، ئەو گرووپە لە وڵاتانی تریش هەمان بەرهەمیان پێشان بدایە.

هونەری هەولێر

هەستانەوەی تەوارەکانی سلێمانی

دەزانم قسەکردن و هەڵسەنگاندن لەبارەی ئەلبوومی "هەستانەوە"ی (تیپی کۆرسی تەوار) درەنگ کەوتووە، چونکە بەرهەمی ٢٠٠٩ی تیپەکەیە، واتە هەر هەڵسەنگاندنێکی هونەرییانە لەبارەیانەوە، ناچێتە بۆتەی تواناکانی ئێستەیانەوە کە ڕەنگە دووبارە هەستابنەوە و ١٨٠ پلەیش ئەو ئاستەیان تێپەڕاندبێ.

هەڵسەنگاندنێکی دروستی تەواوی بەرهەمەکانی ئەو ئەلبوومە ئاسان نییە، بەلایەنی کەمەوە ڕەنگە بۆ من ئاسان نەبێت. ئەوان نەهاتوون تەواوی بەرهەمەکانیان وەك گۆرانی، یان کۆراڵی کوردیی ئاسایی لە چەند ستایلێکدا پێشان بدەن، ئەگەر کارەکان بەو شێوەیە بوونایە، ڕەنگە بمتوانیبا تا ئاستێك لەسەر یەك بەیەکیان بوەستم و شەنوکەوێکیان بکەم، بەڵام بە دروستی نیوەی ئەو ئەلبوومە بەزمانی ئینگلیزی و لە ستایلگەلێکی جیاواز و نامۆ بە ئێمە خۆی دەبینێتەوە، نامۆ نەك بەواتای بەپاشدانەوەی یاخۆ پێشاندانی وەك خەوشێك، چونکە ئەوەی تەوارەکانی سلێمانی کردوویانە، تاقەتە ڕاستینەکەی هونەرمەندی کورد پێشانی دەرەوەی خۆمان دەدەن کە زۆر جار وەك لایەنێکی ئەرێنی لەبارەی ئەو تەرزە کارانەوە دواوم، بەڵام ئەوەی بۆ من ئەستەم دەبێ بیخەمە بەر ڕۆشناییەوە، شارەزا نەبوونمە لەو ستایلانەی لە ٤ بەرهەمەکەی دوایی ئەلبوومەکەدا کاریان تێدا کراوە، بۆیە گرینگە کەسانێکی شارەزای ئەو بوارە لەبارەیانەوە بدوێن، بەلایەنی کەمەوە بە سۆز و غەریزە دەتوانین

وەك بەرهەمی باڵا لێیان بڕوانین، هەڵسەنگاندن و شیکردنەوەشیان بە ئەرێنی دەبینم، بۆیە تەنیا لەسەر ٤ بەرهەمەی یەکەمی ئەلبوومەکە دەوەستم کە پێم وایە هەریەکەیان بەجیا لە هونەری کوردیدا بە بەرهەمی ئاسایی ناچوێنرێن، بگرە دیوارەکان دەشکێنن و لە سنوورەکان دەپەڕنەوە.

"هەستانەوە" شیعری شێرکۆ بێکەسە و یەکەمین بەرهەمی ئەلبوومەکەیە، بەڕاست هەر لەوێشەوە تەوارەکانی سلێمانی هەستاونەتەوە. هەڵسوکەوتی هونەرییانە لەڕووی میلۆدییەوە لەگەڵ شیعرەکانی شێرکۆ بێکەس ئاسان نابینم، ئەستەمیش بەو واتایەی مەرج نییە هەر توانایەکی ئاسایی موزیك پێیان بوێرێ، ڕەنگە پێشتریش شیعری شێرکۆ کرابن بە گۆرانی، بەڵام بەپێی زانیاریی من گەمەی هونەریی میلۆدی لەگەڵ تێکستەکانی ئەو شاعیرە باڵایە لە تێکستەکەی "سووتماك"ەوە دەستی پێ کرد، پێم وا نییە ئەو شیعری "سووتماك"ی بە باڵای هیچ میلۆدییەکدا بڕیبێ، چونکە باسی ٤٠ منداڵە بەسووتماککراوەکە دەکا و ئازارەکانی ڕووداوێکی دیاریکراومان لە چەند وێنەیەکدا بۆ دەگێڕێتەوە، ئەوە توانای هونەری و بوێریی غەمگین فەرەج و بەهجەت یەحیا بوو لە هاوار و زەنای خۆیاندا بۆ ٤٠ منداڵەکە لاوانەوە، واتە ئەوان میلۆدییەکەیان بە باڵای شیعرەکەی شێرکۆدا بڕییەوە کە بەڕاست بۆ ئەو قۆناخە لە کارە ئەستەمەکان و داهێنانە پڕ بوێرییەکان بوو. من دەڵێم پتر لەوێوە بیر لە دانانی میلۆدی بۆ هەندێك لە شیعرەکانی شێرکۆ کرایەوە، هاوکات تا ئێستە نەمانبینیوە توانا ئاساییەکانی موزیك وێرابێتیان یاریی میلۆدی لەگەڵ شیعرەکانی شێرکۆدا بکەن. مەبەستم نییە بڵێم شیعری "هەستانەوە" ئەستەمە بەڕووی میلۆدیدا بکرێتەوە، بۆ توانایەکی باڵای وەك عەبدوڵا جەمال سەگرمەیش ئەستەم نەبوو میلۆدییەکی نوێی بە بەردا بکات، بەڵام ئەو شیعرێکی نوێی شێرکۆ و هارمۆنیاکانی ناو کۆراڵێکی ئاوێتە بە فۆلکلۆر یاخۆ میلۆدییەکی

میللی کردووه کە ئەمەیش لە هونەری گۆرانی و موزیکی کوردیدا بە دەگمەنەکان دێتە ژماردن، ئەزموونی عەبدوڵا جەمال لە موزیکی کوردی و بەتایبەتیش لە دابەشکردندا، ئەوەمان پێ دەڵێ کە ئەو بۆ هەڵسوکەوت لەگەڵ کارە ناوازەکاندا سەرکێشی ناکات، بگرە لە "هەستانەوە"دا تەحەدایەکی گەورەی کردووە و بە نوێکاریمان لە فۆلکلۆرەکاندا ئاشنا دەکات، میلۆدیی "هەستانەوە" دروست ئەو میلۆدییە میللییەی "هەی بەناز مەمکوژە بەناز"ە کە ئێمە لەگەڵ دەنگی حەسەن زیرەکدا پێی ئاشنا بووین، ئەو نەهاتووە میلۆدییەکی فۆلکلۆری بێنێ و دابەشکارییەکی موزیکی نوێی بۆ بکا و هاوکات بە تازەگەری لە موزیکی کوردی بە ئێمەی بفرۆشێتەوە، جوانییەکانی عەبدوڵا جەمال لەوێدا دەبینمەوە لەو بەرهەمەدا پێویستیی بە بەکاربردنی ئامێرە موزیکییەکان نەبووە ئەوەندەی دەنگی تەوارەکانی لە ڕۆحی ئامێرەکاندا بەرجەستە کردووە، واتە لەوێدا بە هارمۆنیای دەنگەکان دابەشکارییەکی نوێی بۆ میلۆدییەکی فۆلکلۆری کوردی کردووە، لەوێشەوە بە نوێگەریمان ئاشنا دەکات، داهێنان لە ئەقڵی هونەریی عەبدوڵا و دەنگی تەوارەکان و تێکستەکەی شێرکۆ، ئەو میلۆدییەمان لە بەرهەمێکی نوێدا پێ دەگەیەنێت.

لە "تۆبە بێ"دا کە دیسان دانانی عەبدوڵا جەمال و تێکستەکەی کەژاڵ ئەحمەدە، جیا لە کارە هارمۆنیکییەکانی کۆراڵەکە، لەوێشدا بەئاوێتەکردنی مەقامی "هومایۆن" لەناو دەنگەکانی کۆراڵەکەدا، تەوارەکان داهێنانێکی ترمان پێشان دەدەن. ئێمە بە دەنگی کیژانی ئیبراهیم خەیات ئاشناین، ئەو تەوارە لەلای ئێمە بە دەنگێکی ناوازە و کەسایەتییەکی سەنگین دەناسرێتەوە، چەند جارێکیش گوێمان لە مەقام بەدەنگی کیژان بووە، بەڵام نەمانزانیوە ئەو خاتوونە توانیبێتی لە ئەداکردنی مەقامدا لەژێر کاریگەرییەکانی دەنگی باوکی (ئیبراهیم خەیات-سڵاو لە ڕۆحی) دەربچێت، واتە کەم شارەزاییی کیژان لە هونەری

مەقام و گەمە مەقامییەکان، وای کردووە لە لاساییکردنەوەی دەقاودەقی ئیبراهیم خەیات لە ئەداکردنی مەقامەکان نەترازێت، ڕاستیتان دەوێ ئەمەیش بۆ ئێمە تەنیا نواندنی دەنگیەتی نەك هونەرێکی سەربەخۆ، لە کاتێکدا هونەری کوردی لە میلۆدییە نوێیەکاندا پێویستی بە دەنگە ناوازەکەی کیژانە کە توانیویەتی خۆی لە تەواوی دەنگەکانی تری ئافرەتان لە گۆرانیی کوردی جیا بکاتەوە، کەچی بۆ یەکەمین جار دەبینین لە "تۆبە بێ"دا مەقامی "هومایۆن"مان نەك تەنیا لە دەرەوەی ئەدای ئیبراهیم خەیات بۆ دەڵێت، بگرە دەکەوێتە دەرەوەی تەواوی ئەوانەی تا ئێستە خۆیان لە قەرەی ئەم مەقامە داوە، لە کاتێکدا بەپێی زانیاریی من لە هونەری مەقام، "هومایۆن"یش بە یەك لە مەقامە ئاڵۆز و ئەستەمەکان دێتە ژماردن. مەبەستم نییە داهێنان لەو بەرهەمە بۆ ئەدای مەقامەکە بگەڕێنمەوە لەلایەن کیژانەوە، چونکە داهێنانەکە دەکەوێتە بەر ئاوێتەکردنی مەقام و کۆراڵ بە یەکتر، ئەوەیان بەرهەمەکەمان بۆ پڕ لە جوانی دەکات، ئەوەش کاریگەریی ئەوتۆی نابێ ئەگەر ئەدای مەقامەکە بکەوێتە بەر هەر دەنگێك، بێگومان بە دەنگی کیژان سیمایەکی جوانتر دەنوێنێ. بەرهەمی "یاران"یش لە کۆراڵ و کارە هارمۆنیکییەکاندا دەکەوێتە هەمان ئاستەوە کە پێم وانییە پێویستیمان بەوە بێ پتر لەسەری بوەستین، بەڵام لە "جەژنانە"دا تەوارەکان بە هاوکاریی مامۆستاکەیان (کومیکۆ) بەداهێنان و نوێکاریی ترمان ئاشنا دەکەن، ئەم بەرهەمە شیعری مەولەوی و میلۆدییەکەیشی فۆلکلۆری کوردییە، میلۆدییەکە لە فۆلکلۆری ناوچەی گەرمیانە و بە گۆرانیی "بەو بەو"یش گوتراوەتەوە، بەڵام بە هەمان هەناسەی "هەستانەوە" لە هارمۆنیا و کۆراڵدا کاری بۆ کراوە، ئەوەی جیاشی دەکاتەوە و پێشتر لە هونەری کوردیدا پێی ئاشنا نەبووین، ئاوێتەکردنی دەنگی ئۆپرالییە لەناو کۆراڵەکەدا کە تێکەڵ بە ڕۆحی هارمۆنیاکانی دەبێت.

من دەڵێم جیا لەوەی پێویستیمان بە هاندانی تەوارەکان دەبێ بۆ بەردەوامبوونیان، لەوەش پتر دەهێنێ هەوڵەکانی دامەزرێنەری گرووپەکە بخەینە بەر ئاماژەوە. (کۆمیکۆ ناکامۆرا) ناوی ئەو مامۆستا خاتوونەیە کە لەدایکبووی شاری "کەنازاوا"ی ژاپۆنە، ماوەی چەند ساڵێکە لەگەڵ (ئامانج)ی هاوسەری دانیشتووی سلێمانییە، ئەو ڕۆڵی کاریگەری لە دروستبوونی تەوارەکانی سلێمانی و بڵاوبوونەوەی ئەلبوومی "هەستانەوە"دا هەیە. پێشتر ڕۆژنامەنووس ڕێبوار محەمەدی هاوڕێم ئەو خاتوونەی لە هەفتەنامەی "هونەری هەولێر"دا بەسەر کردەوە، هەر ئەو دیمانەیەی کاك ڕێبواریش هەوێنی ئەم نووسینەیە، ئەو لەبەرئەوەی ڕۆژنامەنووسێکی کارایە و شارەزای توخمەکانی کاری ڕۆژنامەوانییە، بۆیە وروژاندنی (کومیکۆ)ی بەئەستەم وەرنەگرت، بەڵام پتر دیوە کەسییەکەی وەرگرتووە. لە هەندێك شوێندا باڵاییی هونەرەکەی و هەوڵەکانی بۆ دامەزراندنی "تیپی کۆرسی تەوار" خستووەتە بەر ئاماژەوە کە منیش بە پێویستی دەزانم لێرەدا دووبارەیان بکەمەوە.

(کۆمیکۆ) ئێستە لە کوردستان سەرقاڵی ژیانی ئاساییی خۆیەتی و پتریش خۆی بۆ کارکردن لە موزیك تەرخان کردووە، مامۆستای بەشی موزیکی پەیمانگەی هونەرە جوانەکانی سلێمانییە و وانەی دەنگ و کۆرس دەڵێتەوە.

ئەو بە باشی فێری زمانی کوردی بووە و بە وردیش کار لەسەر موزیکی کوردی دەکات، پێی وایە موزیکی کوردی بواری زۆری بۆ داهێنان تێدایە و حەز دەکا کاری بەردەوامی تێدا بکات، ئەمە وای لێ کردووە تیپی "تەوار"ی تایبەت بە کۆراڵی ئافرەتان دابمەزرێنێت.

(کومیکۆ) دەڵێ دوای دەوامی پەیمانگە لە یەکێتیی ژنانی کوردستان دەچمە تیپی "تەوار" کە خۆم ئەو تیپەم دامەزراندووە، لە فێستیڤاڵێك لە

ئەمسا بەشداریمان کردووە و پلەی چوارەمی فێستیڤاڵەکەمان بەدەست هێنا.

لەبارەی بیرۆکەی دامەزراندنی تیپەکەوە دەڵێ لە ژاپۆن تیپێکی هاوشێوەی ئەم تیپەم هەبوو، بۆیە حەزم کرد لە کوردستانیش تیپ دابمەزرێنم، یەکێتیی ژنانیش بۆ دامەزراندنی هاوکارییان کردم.

لەبارەی کارکردنی خۆی لە هونەری کوردیدا (کومیکۆ) گوتی من دەمەوێ کاری نوێ بکەم لە نێوان نوێخوازی و فۆلکلۆردا کە کۆراڵ بێت، واتە بە شێوازی مۆدێرن ڕەسەنایەتیی کوردیی تێدا بێت، هاوکات بیرۆکەی نوێشم بۆ کارەکانم هەیە.

هەموو ئەمانە وامان لێ دەکەن ئەلبوومی "هەستانەوە" بە یەك لە بەرهەمە ناوازەکان وەربگرین، هاوکات لە هونەری کوردیدا بە دەگمەنەکان دێتە ژماردن، کەچی تا ئێستە نووسەرانی ئێمە لەبارەیەوە نەدواون، گومانم نییە لەوەی زۆر شت بەسەر منیشدا تێپەڕیون، بەڵام دەبوو بەلایەنی کەمەوە ئەمەکێك بەرامبەر تەوارەکانی سلێمانی و ماموستا (کومیکۆ ناکامۆرا) بنوێنین.

هونەری هەولێر – ٣٠

پێڕست

میللەتێکی گریاو گۆرانیی خەمی دەویَ ٨
ئەنوەر قەرەداغی پێشەنگی وەرچەرخان لە موزیك... .... ١٢
دیاردەی هەڵکەوت زاهیر لە نێوان ململانیَ و دژایەتیکردندا ٢٠
حەمەجەزا ئەو هونەرمەندە هەمیشە بەزیندوویی دەمێنێتەوە ٢٦
خوێندنەوەیەك بۆ ڕەوتەکەی عەدنان کەریم و ئەلبوومی (وەفایی) ٣١
قادر مەردان پێشەنگی موزیك و میلۆدیی کوردی لە کەرکووکدا ٤٧
بەراوردێك لە نێوان دوێنیَ و ئەمڕۆی گۆرانییەکانی... .... ٥٣
ئامانج غازی لە هەردوو دیوی ڕەسەن و ناڕەسەنیی موزیکدا ٦١
بە یادی گوڵبەهار.. کەوا سپێدیَ بخوێنە ٦٦
یەشار مشکۆ و وەرچەرخان لە گۆرانیی تورکمانیدا ٧٠
ئاهێك بۆ مەرگی هونەرمەند سەلاح داودە... .... ٧٦
سەردار ئەحمەد قالە مەڕەی باشووری کوردستان ٨٤
"گرووپی موزیکی نالی" چەپکە گوڵێك لە "زەرگوڵ"دا ٩٠
گرووپە موزیکییەکانی کەرکوك لە "سۆلاڤ"ەوە... .... ١٠١
جەمال محەمەد ئەدیب و تیپی موزیکی دهۆك ١٠٧
محەمەد عەباس بەهرام ئەو دەنگەی لە قۆناخی حەفتاکاندا... .... ١١٢
لۆکە.. ماسییە ڕەنگاوڕەنگەکەی ڕووبارەکەی هەڵکەوت زاهیر ١١٧
میرا.. ئەو دەنگەی بۆ داهاتوویەکی دوورتر سەما دەکات ١٢٥
درێژیی هەناسەی ڕێبین جەمال لە دنیای موزیك و گۆرانیدا ١٣٣
لالۆ ڕەنجدەر.. نوێبوونەوە و گۆڕانکارییەکان لە سروودی کوردی ١٤١
هەڵکەوتنی "هانی" لە فێرگەکەی هەڵکەوت زاهیردا ١٤٨
"مام عەولا" زیندووترین دەنگی گۆرانیی منداڵان ١٥٤
لە چاوەڕوانیی هاتنەوەی "باخان"دا ١٥٩

ئاوێتەبوونی مەقامی ″بەیات″ لەگەڵ دەنگە... .... ١٦٤
هوشیار مەرجان: زۆربەی ئەو ئاوازدانەرانەی... .... ١٦٩
بە حەیرانی ″حەیران″ەکەی ئەیووب عەلی ١٧٥
گەشتێك بەناو ″گەشت″ەکەی فەرهەنگ غەفووردا ١٨٠
هەستانەوەی تەوارەکانی سلێمانی ١٨٥